

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА

На правах рукопису

КРАВЕЦЬ РОМАН АНДРІЙОВИЧ

УДК 336:338.27]:[338.4/.5+339.1](477)(043.5)

ФІНАНСОВЕ ПРОГНОЗУВАННЯ РОЗВИТКУ РЕАЛЬНОГО
СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

08.00.08 – гроші, фінанси і кредит

дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук

Науковий керівник

Приймак Ірина Ігорівна

кандидат економічних наук,

доцент

Львів – 2016

ЗМІСТ

ВСТУП	
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ФІНАНСОВОГО ПРОГНОЗУВАННЯ РОЗВИТКУ РЕАЛЬНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ	12
1.1. Сутність, принципи та завдання фінансового прогнозування розвитку економіки	12
1.2. Методи фінансового прогнозування розвитку реального сектору економіки	29
1.3. Концептуальні основи розвитку фінансів реального сектору економіки	55
Висновки до розділу 1	78
РОЗДІЛ 2. СУЧАСНА ПРАКТИКА ФІНАНСОВОГО ПРОГНОЗУВАННЯ РОЗВИТКУ РЕАЛЬНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ	80
2.1. Стан і сценарії розвитку фінансів реального сектору економіки України	80
2.2. Структура організаційного забезпечення фінансового прогнозування розвитку реального сектору економіки..... Фінансове прогнозування діяльності суб'єктів господарювання	104
2.3. в системі перерозподілу фінансових ресурсів реального сектору економіки	126
Висновки до розділу 2	143
РОЗДІЛ 3. ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ВДОСКОНАЛЕННЯ ФІНАНСОВОГО ПРОГНОЗУВАННЯ РОЗВИТКУ РЕАЛЬНОГО СЕКТОРУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ	146
3.1. Перспективи застосування форсайт досліджень для побудови довгострокових фінансових прогнозів	146
3.2. Прогнозування тенденцій світових фондових ринків та їхній вплив на фінансове забезпечення реального сектору економіки України	170
3.3. Багатофакторна модель прогнозування розвитку фінансового потенціалу реального сектору економіки України	185
Висновки до розділу 3	204
ВИСНОВКИ	206
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	210
ДОДАТКИ	

ВСТУП

Фундаментальні перетворення в економіці України, посилення конкурентної боротьби й часта зміна умов ведення бізнесу зумовлюють необхідність пошуку якісно нових підходів до управління економічними процесами. Одним з найефективніших інструментів удосконалення фінансового менеджменту та підвищення адаптивності суб'єктів господарювання до невизначених і мінливих умов зовнішнього середовища є фінансове прогнозування. Його застосування дає змогу передбачити майбутні тенденції та наслідки прийняття управлінських рішень, оцінити і попередити вплив фінансових ризиків, а також обрати найоптимальніші сценарії розвитку господарських систем.

Попри переваги та можливості фінансового прогнозування для стимулювання розвитку реального сектору національної економіки його роль залишається недооціненою як суб'єктами ринку, так і органами державної влади. Тоді як застосування методів фінансового прогнозування дає змогу учасникам процесу розвитку економіки отримувати опрацьовані, систематизовані й актуальні дані про оточуюче їх макрофінансове, економічне та політичне середовище, підвищити обґрунтованість своїх рішень в сфері виробничої, фінансової, інвестиційної та інноваційної діяльності.

Теоретичні та практичні аспекти фінансового прогнозування досліджували вітчизняні та зарубіжні науковці: Л. Басовский, П. Беккер, П. Бішоп, В. Борисевич, Л. Георгіо, Н. Глівенко, Т. Дуброва, Н. Костіна, І. Майлс, О. Підхомний, Р. Поппер, В. Третьяк, Н. Шелюбська та низка ін. Результати прогнозування розвитку економіки України висвітлено у роботах І. Бланка, В. Вітлінського, В. Гейця, О. Грабчук, І. Крючкова, С. Онишко, Б. Щукіна. Дослідженню фінансового потенціалу та організації управління реальним сектором національної економіки присвячені праці вітчизняних науковців, серед яких: Д. Ванькович, З. Варналій, Г. Возняк, Л. Дідківська,

В. Зимовець, М. Крупка, В. Кунцевич, О. Олексюк, А. Поддєрьогін, Є. Равікович, І. Репіна, А. Семенов, О. Федонін, З. Шершньова та ін.

Не зважаючи на те, що окремим аспектам прогнозування фінансових процесів в економіці України приділена значна увага вітчизняних і зарубіжних авторів, на практиці відчувається гостра нестача досліджень, які б давали системне та актуалізоване розуміння цієї проблематики.

Значний практичний та науковий інтерес має вивчення можливостей використання інноваційних методів фінансового прогнозування, а також удосконалення його організаційного забезпечення. Потребують детального аналізу дослідження раціональності та ефективності фінансових прогнозів, оскільки вони впливають на якість управління як галузями національної економіки, так і окремими підприємствами. Актуальність і практичне значення фінансового прогнозування, необхідність його дослідження як важливого елемента політики розвитку реального сектору економіки України зумовили вибір теми дисертаційної роботи, її мету, структуру та завдання.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота – складова частина науково-дослідної роботи кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту Львівського національного університету імені Івана Франка за темами: “Фінансові стратегії розвитку економіки України” (державний реєстраційний № 0112U004029), в ході якої вивчено інноваційні методи побудови довгострокових фінансових прогнозів; “Формування фінансового потенціалу національної економіки” (державний реєстраційний № 0116U001677), в межах якої розроблено багатофакторну модель прогнозування фінансового потенціалу розвитку реального сектору економіки України.

Мета і завдання дослідження. Мета дослідження – розроблення теоретико-організаційних основ і практичних рекомендацій, спрямованих на удосконалення фінансового прогнозування розвитку реального сектору економіки України.

Досягнення зазначеної мети потребує вирішення комплексу таких завдань:

- розкрити сутність фінансового прогнозування та можливості його застосування як інструменту розвитку реального сектору економіки;
- вивчити можливості використання експертних методів для визначення фінансового потенціалу основних галузей реального сектору економіки України;
- систематизувати методи фінансового прогнозування для виділення найпоширеніших й адекватних умовам національної економіки;
- оцінити вплив зовнішньоекономічних операцій на фінансовий стан і можливості розвитку реального сектору національної економіки;
- обґрунтувати напрями вдосконалення інституційного забезпечення фінансового прогнозування у реальному секторі економіки України;
- дослідити можливості використання форсайту як інноваційного методу прогнозування та управління майбутніми фінансово-економічними процесами в реальній економіці;
- визначити можливість використання основних світових фондових індексів як важливого джерела інформації фінансового прогнозування розвитку реального сектору економіки України;
- розробити багатофакторні моделі прогнозування фінансового потенціалу основних галузей реального сектору національної економіки;
- обґрунтувати підходи щодо прогнозування фінансових показників діяльності суб'єктів господарювання реального сектору економіки із комбінованим застосуванням регресійних моделей.

Об'єктом дослідження є процес фінансового прогнозування як складова частина системи забезпечення розвитку реального сектору економіки України.

Предмет дослідження – теоретичні основи та практичні аспекти прогнозування фінансового стану реального сектору економіки України для формування передумов його ефективного регулювання та розвитку.

Методи дослідження. Методологічним підґрунтям дослідження є: системний аналіз – використано для вивчення теоретичних засад розвитку реального сектору економіки та сутності фінансового прогнозування; аналіз, синтез і порівняння – для з'ясування особливостей та можливостей системи фінансового прогнозування розвитку економіки; статистичний аналіз – для оцінки сучасного стану реального сектору економіки України; аналіз часових рядів – у процесі дослідження показників ефективності економіки України, ПАТ “Мотор-Січ”, ПАТ “Галичфарм”, ПАТ “Концерн Хлібпром” і світових фондових ринків; методи ковзних середніх – для аналізу тенденцій світових фондових ринків; кореляційний і регресійний аналіз – під час прогнозування чистого прибутку основних галузей реального сектору вітчизняної економіки; експертних оцінок – у процесі визначення “критичних точок” розвитку реального сектору економіки України.

Інформаційною базою роботи є наукові публікації вітчизняних і зарубіжних учених, законодавчі та нормативні акти України, що регулюють фінансову діяльність суб'єктів господарювання реального сектору економіки. Використано також матеріали Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, Міністерства аграрної політики та продовольства України, Міністерства фінансів України, статистичну звітність Державної служби статистики України, фінансову звітність ПАТ “Мотор-Січ”, ПАТ “Галичфарм”, ПАТ “Концерн Хлібпром”, а також власні аналітичні розрахунки автора.

Наукова новизна одержаних результатів. Дослідження дало змогу доповнити, систематизувати й узагальнити теоретичні засади фінансового прогнозування розвитку реального сектору економіки України та обґрунтувати напрями підвищення його ефективності.

Основні наукові результати, які містять наукову новизну дослідження, такі:

удосконалено:

➤ тлумачення сутності поняття “фінансове прогнозування”, яке на відміну від існуючих акцентує увагу на результативній ознаці прогнозування, яка пов’язана з формуванням цілісного бачення фінансового стану та потенціалу досліджуваної системи в майбутньому. Це дало змогу уточнити специфіку застосування фінансового прогнозування, обґрунтувати спрямування його потенціалу на комплексні дослідження очікуваних змін і необхідних стимулюючих антикризових заходів;

➤ методичні підходи прогнозування фінансового потенціалу реального сектору економіки України на основі багатофакторної регресійної моделі, яка враховує взаємозв’язок таких фінансових показників: чистий прибуток, облікова ставка, курс долара США, обсяги наданих банківських кредитів, прямих іноземних інвестицій та основних засобів. Запропонована модель дає змогу підвищити можливості прогнозування обсягу чистого прибутку реального сектору економіки в цілому, та його окремих галузей у майбутніх періодах залежно від зміни зазначених фінансових показників;

➤ теоретико-методичні основи оцінювання впливу зовнішньоекономічних операцій на фінансовий стан та потенціал розвитку реального сектору економіки України за допомогою: “Прогнозно-оцінної моделі фінансового стану та міжнародної експортної конкурентоспроможності реального сектору економіки України” та “Прогнозно-оцінної моделі фінансового потенціалу та потреби економіки України в імпортній продукції”, перевагою яких є те, що вони дають змогу оцінити темпи зміни обсягів експортної та імпортної продукції за галузями реального сектору національної економіки, а також є основою для побудови прогнозів фінансового стану та потенціалу відповідних галузей та реального сектору в цілому. З цією метою розроблена та використана шкала оцінки експортної конкурентоспроможності реального сектору економіки та його

потреби в імпорتنій продукції, а на основі сформованих оцінок і вагових коефіцієнтів актуальності оцінок минулих періодів відбувається формування прогнозних оцінок динаміки обсягів експортної та імпорتنної продукції за окремими галузями та реальним сектором в цілому;

➤ інституційні засади фінансового прогнозування розвитку реального сектору економіки України, в частині обґрунтування необхідності формування системи інститутів фінансового прогнозування різних форм власності, здатних акумулювати потрібні фінансові й інтелектуальні ресурси для проведення досліджень, побудови якісних фінансових прогнозів розвитку економічних систем;

➤ наукові підходи до прогнозування фінансових показників діяльності суб'єктів господарювання реального сектору економіки, на підставі комбінованого застосування регресійних моделей та поєднання експоненціальної, логарифмічної та лінійної залежностей, що дає змогу підвищити відповідність регресійної моделі змінам економічних тенденцій.

набули подальшого розвитку:

➤ підходи до оцінки фінансового потенціалу основних галузей реального сектору економіки України в частині застосування експертного опитування, що сприятиме врахуванню неформалізованих чинників економічних явищ та процесів, і дає змогу підвищити ефективність прийняття управлінських рішень щодо розвитку реального сектору національної економіки;

➤ практичний інструментарій складання прогнозів динаміки індексів світових фондових ринків як індикаторів економічної ситуації у провідних країнах світу, за допомогою чого, обґрунтовано напрями адаптації реального сектору економіки України до впливу змін світової економіки; перевагою застосування цього підходу є врахування глобальних тенденцій при управлінні розвитком реального сектору національної економіки;

➤ підходи до побудови довгострокових фінансових прогнозів розвитку реального сектору економіки України, застосовуючи форсайт.

Перевагою його використання є налагодження зв'язку між фінансовим прогнозуванням, прийнятим на його підставі управлінським рішенням і його реалізацією, що сприяє підвищенню впливу фінансових прогнозів на процес розробки, реалізації та коригування управлінських рішень, так як передбачає, що фінансове прогнозування стає безпосередньою складовою цього процесу;

➤ систематизація методів фінансового прогнозування розвитку реального сектору економіки шляхом застосування мультикритеріального підходу, що дало змогу узагальнити найоптимальніші методи для побудови фінансових прогнозів з виділенням таких критеріїв: за способом одержання фінансових прогнозів; за ключовою ознакою групи методів; за рівнем похибки прогнозних показників; за складністю одержання прогнозованої інформації; за обсягом необхідної первинної інформації; за затратами часу при одержанні фінансових прогнозів; за доступністю застосування методів фінансового прогнозування. Застосування такого підходу допоможе точно враховувати основні переваги та недоліки вибираючи методи фінансового прогнозування.

Практичне значення одержаних результатів. Результати дисертаційної роботи є основою для подальших теоретичних і прикладних досліджень. Запропоновані автором підходи до вирішення проблем фінансового прогнозування в Україні та наведені моделі прогнозування можуть бути використані під час розробки державних стратегічних і тактичних програм розвитку економіки в цілому та її галузей, для формування єдиної системи фінансового прогнозування органами державної влади й економічними суб'єктами різних рівнів для підвищення якості управлінських рішень і стимулювання розвитку господарських систем в Україні.

Науково-методичні положення дисертації знайшли застосування у навчальному процесі на економічному факультеті Львівського національного університету імені Івана Франка для викладання дисциплін “Фінанси”, “Фінансова діяльність суб'єктів господарювання”, “Інвестування”, “Фінансовий менеджмент”, “Фінансова політика” (довідка № 2315-Н від

19.05.2016), а також можуть бути використані під час підготовки навчально-методичної літератури.

Результати наукових досліджень автора: запропоновані інноваційні методи фінансового прогнозування застосовано для розроблення заходів і соціально-економічних програм розвитку регіону (довідка Управління соціального захисту Департаменту гуманітарної політики Львівської міської ради № 2605-вих-960 від 31.05.2016); рекомендації щодо прогнозування фінансового потенціалу галузей реального сектору та визначення оптимальних напрямів управлінського впливу враховано під час розроблення стратегії соціально-економічного розвитку Перемишлянського району на період до 2020 р. (довідка фінансового управління Перемишлянської районної державної адміністрації № 71 від 21.06.2016).

Окремі результати дисертаційної роботи апробовано ТОВ “Яблуневий Дар”, зокрема, для формування бюджету витрат на 2016 р. фінансовий відділ використав комбіновану модель застосування регресивних методів фінансового прогнозування (довідка № 255 від 29.06.2016).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є результатом самостійного наукового дослідження. Викладені в дисертації наукові положення, висновки та рекомендації належать особисто автору, є його внеском у розвиток теорії та практики фінансового прогнозування розвитку реального сектору економіки України.

Апробація результатів дисертації. Базові положення результатів наукового дослідження та їхнє практичне застосування обговорювали на щорічних звітних науково-практичних конференціях викладачів та аспірантів Львівського національного університету імені Івана Франка, на міжнародних, всеукраїнських, науково-практичних і студентсько-аспірантських конференціях, зокрема, Восьмій Всеукраїнській науковій інтернет-конференції “Значення сучасної науки для динамічного розвитку України” (м. Тернопіль, 2011 р.); I Міжнародній науковій інтернет-конференції студентів, аспірантів та молодих учених “Стратегічні орієнтири розвитку

економіки України” (м. Львів, 2013 р.); XII міжнародній заочній науково-практичній конференції “Наукова дискусія: питання економіки і управління” (м. Москва, 2013 р.); XX міжнародній науковій конференції студентів, аспірантів та молодих учених “Актуальні проблеми функціонування господарської системи України” (м. Львів, 2013 р.); I Всеукраїнській науково-практичній конференції “Потенціал стійкого розвитку та фінансова безпека соціально-економічних систем” (м. Дніпропетровськ, 2013 р.); Всеукраїнській науковій інтернет-конференції “Інформаційне суспільство: технологічні, економічні та технічні аспекти становлення” (м. Тернопіль, 2014 р.); XXI Міжнародній конференції студентів, аспірантів та молодих учених “Актуальні проблеми функціонування господарської системи України” (м. Львів, 2015 р.); Всеукраїнській науково-практичній конференції “Стан та перспективи розвитку фінансів, обліку та підприємництва в умовах трансформації економіки” (м. Київ, 2016 р.); XLIII Міжнародній науково-практичній конференції “Актуальні питання наукових досліджень” (м. Чернівці, 2016 р.).

Публікації. Основні положення дисертації опубліковано в 18 наукових працях, загальним обсягом 8,33 д.а., зокрема, 7 статей (5,67 д.а.) у наукових фахових виданнях України, у тім числі 2 статті (1,79 д.а.) у наукометричних виданнях.

Структура та обсяг дисертації. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Повний обсяг дисертації становить 254 сторінок. Основний зміст викладено на 209 сторінках. Робота містить 34 таблиці, 55 рисунків, 13 додатків на 18 сторінках. Список використаних джерел налічує 228 найменувань та викладений на 27 сторінках.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ФІНАНСОВОГО ПРОГНОЗУВАННЯ РОЗВИТКУ РЕАЛЬНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ

1.1. Сутність, принципи та завдання фінансового прогнозування розвитку економіки

У сучасному світі простежується надзвичайно високий рівень мінливості економічних процесів, що пов'язано зі значним темпом науково-технічного та соціального розвитку людського суспільства. Це призводить до скорочення циклу формування, розвитку та зміни економічних тенденцій, тому, економічним системам та окремим суб'єктам господарювання все складніше залишатись актуальними в межах світової економіки в цілому, чи її окремих складових.

Втрата “актуальності” економічних систем безпосередньо пов'язана із напрямом господарської діяльності, чи способом її реалізації, які в попередніх періодах сприяли зростанню системи, проте під впливом суспільного розвитку за своєю внутрішньою суттю, специфікою чи спрямованістю реалізації, або за іншими характеристиками, не дають змоги сьогодні досягнути позитивного результату.

Втративши актуальність, економічні системи поступово позбуваються чинників розвитку, або їхній розвиток відбувається нижчими темпами порівняно з середньостатистичними показниками. Тому здатність до адаптації є важливою передумовою стабільного зростання, яка дає змогу економічній системі тривалий час підтримувати активний розвиток. Механізми, які підвищують можливості до адаптації, особливо важливі та потребують додаткової уваги в наукових дослідженнях. Першорядним серед цих механізмів є фінансове прогнозування, яке допомагає одержати інформацію щодо прогнозної зміни фінансових тенденцій, оцінити ймовірні

обсяги фінансових ресурсів, визначити майбутні фінансові ризики та спрогнозувати інші фінансові аспекти економічних процесів. Завдяки цьому фінансове прогнозування як важлива складова системи управління за виваженого застосування допомагає досягнути максимальної ефективності прийнятих управлінських рішень.

З огляду на можливості та значимість фінансового прогнозування для розвитку економіки держави та її окремих складових науковці приділяють все більше уваги дослідженню сутності та механізмів фінансового прогнозування.

Наприклад, Кірейцев Г. Г. під фінансовим прогнозуванням розуміє “передбачення ймовірного фінансового стану держави, галузі, підприємства, обґрунтування показників фінансових планів” [81]. Варто зазначити, що Кірейцев Г. Г. зосереджує увагу лише на фінансовому стані та залишає без уваги перебіг процесів, наслідком і причиною яких він є. Це призводить до втрати частини можливостей управління майбутніми фінансово-економічними процесами.

Сковородкіна Л. В. вважає, що “фінансове прогнозування – це процес складання та реалізації прогнозів, пов’язаних із здійсненням фінансових операцій” [172]. Таке визначення сконцентровує увагу лише на фінансових операціях, тому неможливо враховувати усі економічні чинники формування фінансових результатів і тенденцій.

Буряк Л. Д. розглядає фінансове прогнозування з позиції його застосування до потреб малого підприємства та розуміє під фінансовим прогнозуванням – “дослідження і розроблення можливих шляхів розвитку фінансів малого підприємства в перспективі” [23]. Буряк Л. Д. надмірно розширює межі фінансового прогнозування, тому що фінансове прогнозування є лише одним із способів дослідження можливостей розвитку фінансів малого підприємства в майбутньому.

Грязнова А. Г. та Маркіна Є. В. вважають, що “фінансове прогнозування – це дослідження конкретних перспектив розвитку фінансів

суб'єктів господарювання і суб'єктів влади в майбутньому, науково обгрунтоване припущення про обсяги і напрями використання фінансових ресурсів на перспективу” [46, с. 100]. Визначення Грязнова А.Г. та Маркіна Є.В., в якому акцентується увага, в тім числі на понятті “фінанси влади”, неоднозначне, оскільки не чітко визначеною залишається сутність безпосередньо поняття “фінанси влади”.

Розглянуті твердження свідчать про спрямованість фінансового прогнозування на майбутні фінансові процеси, проте кожне із них виділяє окремі ключові аспекти його застосування, що призводить до звуження фактичних можливостей фінансового прогнозування.

Отже, під фінансовим прогнозуванням пропонуємо розуміти процес формування цілісного бачення ймовірних результатів економічних тенденцій і визначення їхнього фінансового вираження у зазначений момент в майбутньому. Треба розуміти, що процес фінансового прогнозування складається з декількох головних складових, від кожної з яких залежить ефективність прогнозування, зокрема:

1. Вибір і дотримання напрямів прогнозування.
2. Поетапна реалізація механізмів фінансового прогнозування.
3. Дотриманням основних принципів прогнозування.
4. Реалізація завдань, які постають перед суб'єктами фінансового прогнозування.
5. Виконання всіх, чи визначеної потребами дослідження, частини функцій прогнозування.

Досягнення належної реалізації згаданих складових допоможе максимально ефективно використати можливості фінансового прогнозування та забезпечити формування якісної прогнозної інформації, потрібної для прийняття виважених управлінських рішень, які є основою стабільного економічного розвитку.

Головне завдання фінансового прогнозування на рівні окремих підприємств і на рівні галузей чи держави – своєчасне надання інформації,

потрібної для забезпечення можливостей адаптації до процесів та явищ, які розвиватимуться в майбутньому. Деталізуючи, можемо виділити декілька завдань фінансового прогнозування, виконання яких підвищує якість управління, стимулює економічний розвиток (рис. 1.1).

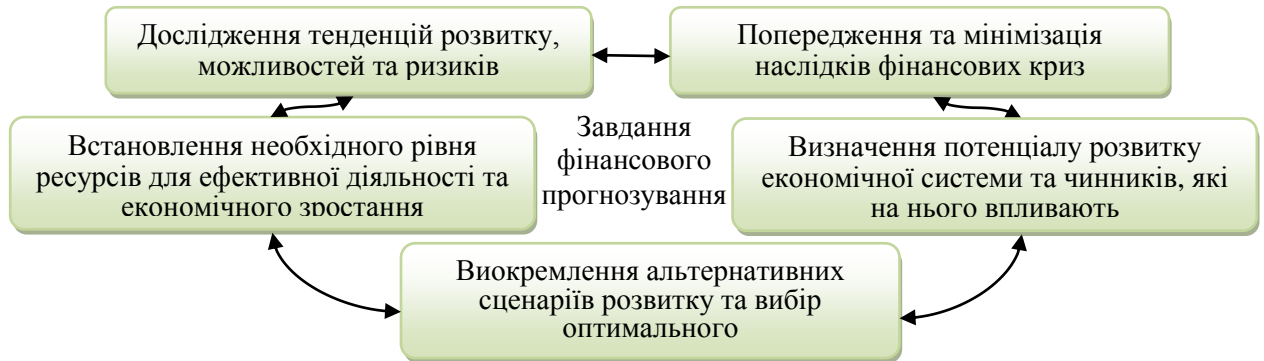

Рис. 1.1. Основні завдання фінансового прогнозування*

**Джерело: складено автором.*

Якісне виконання зображених на рис. 1.1 завдань є важливим чинником забезпечення суб'єктів господарювання потрібною прогнозною інформацією. “Важливо розуміти, що у процесі обґрунтування фінансових завдань суб'єкта господарювання відбувається не просто перерахунок натуральних даних у вартісні, а визначається ефективність майбутніх витрат, вибір раціональних форм мобілізації доходів, їхній розподіл, враховуючи доцільність і кінцеві результати” [111, с. 156]. Дослідження наявних тенденцій, визначення прогнозних показників і формування цільових орієнтирів – це цілісна система забезпечення суб'єктів господарювання чи інших економічних систем, необхідною інформацією, а розуміння процесів, які відбуваються та відбуватимуться на підприємстві, чи галузі в цілому, дає підстави оптимально розподілити наявні ресурси для їхнього раціонального використання.

Крім того, важливим завданням фінансового прогнозування є визначення потрібного рівня фінансових ресурсів суб'єктів господарювання окремо, чи економічних систем в цілому, для спрямування господарських зусиль на його досягнення. Наявність такої інформації – один із засобів

стабілізації економічних процесів і формування міцної основи подальшого розвитку.

Також важливим завданням фінансового прогнозування є визначення потенціалу суб'єкта господарювання чи економічної системи, дослідження можливих загроз подальшій діяльності, що дає змогу стимулювати ефективно використання наявних можливостей і підготуватись до ймовірних загроз.

Володіючи інформацією щодо поточних тенденцій, ймовірного обсягу фінансових ресурсів, розуміючи можливі ризики та загрози, а також оцінюючи їхній масштаб, можна виокремити альтернативні варіанти розвитку окремого суб'єкта господарювання, вибрати оптимальний серед них. Формування набору сценаріїв розвитку допомагає контролювати перебіг економічних тенденцій і маневрувати між найоптимальнішими напрямками розвитку досліджуваного суб'єкта господарювання чи економічної системи в цілому.

Надзвичайно складно збалансувати економічну систему з врахуванням потреби у максимально ефективних співвідношеннях і взаємодії реального та фінансового секторів, особливо в умовах значного рівня мінливості економічних процесів, проте саме механізми фінансового прогнозування є об'єднувальною ланкою, яка дає змогу системі управління адаптувати потреби та можливості реального сектору економіки до багатоваріантного економічного середовища.

Серед інших складових, функції фінансового прогнозування виражають його прикладну значущість, що дає підстави оцінити напрям і можливості практичного застосування фінансового прогнозування, а також зосередити увагу на потрібних у конкретному дослідженні перевагах. Зведемо та відобразимо згруповані функції фінансового прогнозування на рис. 1.2).

Первинними функціями фінансового прогнозування варто вважати ті, які безпосередньо пов'язані з формуванням фінансових прогнозів. У процесі фінансового прогнозування для забезпечення потреб дослідження відбувається накопичення необхідної та доступної інформації. Сформована

інформаційна база є основою для усіх подальших розрахунків і виконаних прогнозів. Тому формування цілісного інформаційного комплексу, відповідно до потреб фінансового прогнозування, надзвичайно важлива первинна функція фінансового прогнозування.

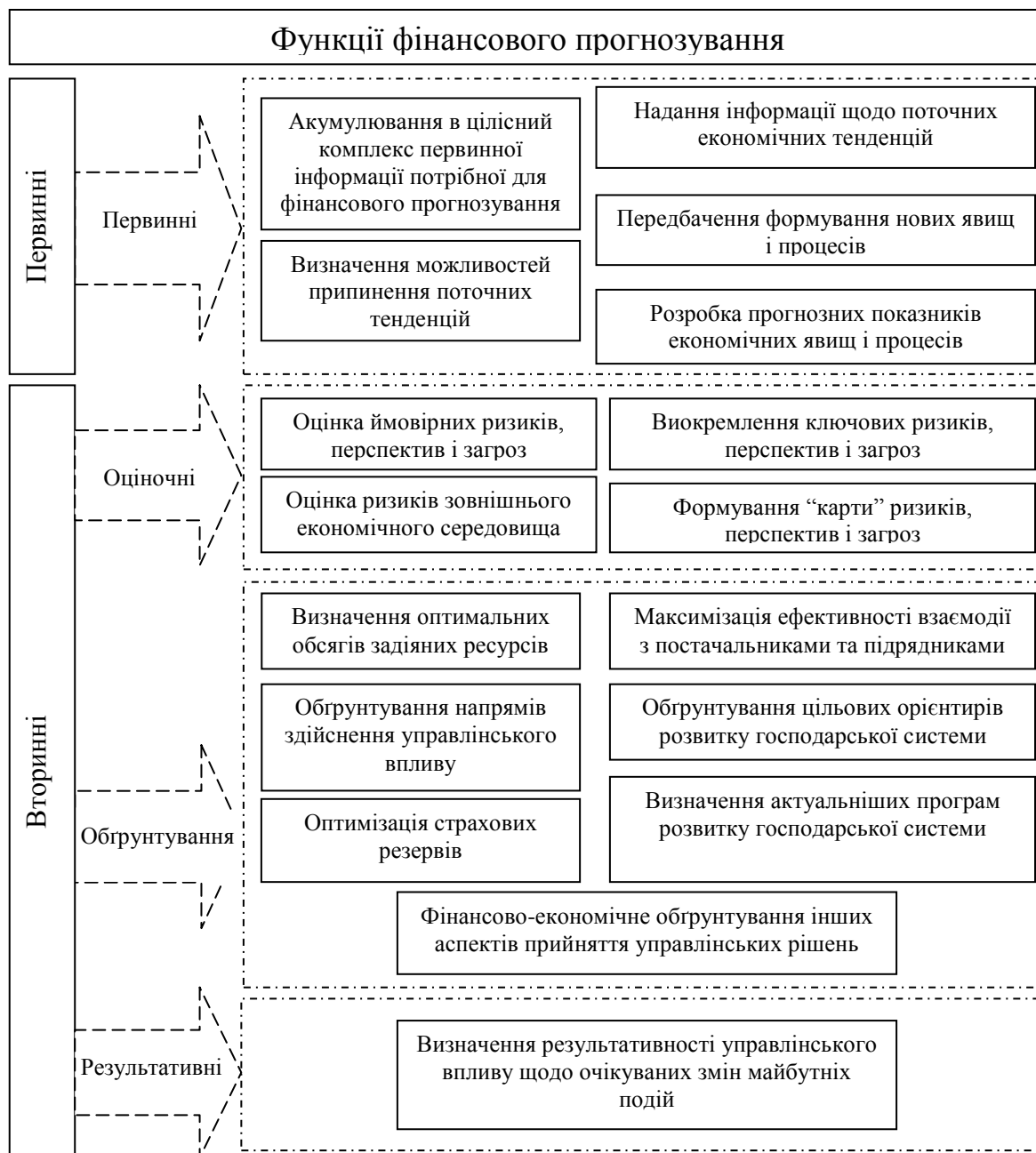

Рис 1.2. Функції фінансового прогнозування*

**Джерело: складено автором.*

Безпосередній розвиток суб'єктів господарювання чи економічних систем в цілому пов'язаний із формуванням, перебігом і припиненням певних економічних тенденцій. Варто зазначити, що в період формування

або припинення тенденцій відбуваються найбільші зміни в ефективності діяльності суб'єктів економічних процесів, зокрема:

- суб'єкти із високою здатністю до адаптації швидше пристосовуються до змін які відбуваються й отримують конкурентні переваги, що дає змогу зростати та розвиватись;
- суб'єкти із низькою здатністю до адаптації втрачають конкурентні переваги й їхня діяльність поступово згортається.

Надзвичайно важливою є роль функцій фінансового прогнозування, які пов'язані з прогнозуванням виникнення та припинення економічних тенденцій. За допомогою цієї функції суб'єкти економічної діяльності можуть підвищити власну здатність до адаптації.

Аналогічно позитивний вплив на якість прийнятих управлінських рішень формується завдяки прогнозуванню показників економічних явищ і процесів на певний момент майбутнього часу, що допомагає контролювати результати управлінських рішень, сприяє розвитку суб'єктів економічних процесів.

Поряд із первинними, фінансове прогнозування виконує вторинні функції, які також визначають якість прийнятих управлінських рішень, зокрема функції оцінки ризиків економічної діяльності дають змогу з'ясувати можливі загрози діяльності економічних суб'єктів і підготуватись до них. Ця функція займає важливе місце серед тих, які економічному суб'єкту з допомогою фінансового прогнозування допомагають підвищити власну фінансову стабільність. Прогнозування ризиків – невід'ємна передумова ефективної адаптації суб'єктів економічної діяльності до мінливого економічного середовища та чинник їхнього розвитку.

Функції фінансового прогнозування, які пов'язані з обґрунтуванням управлінських дій, рішень, та оптимізація використання наявних можливостей є основою ефективного управлінського впливу на розвиток суб'єктів економічної діяльності. У поєднанні з функціями обґрунтування надзвичайно важливу роль відіграють результативні функції, які дають змогу

оцінити можливі наслідки управлінського впливу, бо слугують чинниками прийняття оптимальних управлінських рішень. Використання фінансового прогнозування покращує розуміння найсприятливіших напрямів використання наявних ресурсів і спрямовує власну діяльність у найперспективніші напрями.

Загалом, кожний випадок фінансового прогнозування пов'язаний з використанням декількох функцій, поєднання яких є передумовою комплексного дослідження найочікуваніших варіантів майбутнього та визначення перспектив розвитку фінансів суб'єкта економічної діяльності.

Функції фінансового прогнозування – це своєрідний алгоритм дій для досягнення певних результатів, які визначають з огляду на основні завдання, які постають перед суб'єктами управління, у зв'язку з потребою вирішити різні проблеми фінансово-економічної діяльності. Розуміючи сутність головних функцій фінансового прогнозування, є змога найбільш ефективно їх використовувати для реалізації поставлених завдань.

Розглядаючи механізми одержання прогнозних показників для потреб управління, варто звернути увагу на основні напрями у діяльності окремого суб'єкта господарювання чи економічної системи в цілому, які особливо залежні від ефективного фінансового прогнозування та максимальної адаптації до мінливого економічного середовища. Основні напрями фінансового прогнозування можуть дещо відрізнитись у різних економічних суб'єктів, чи на різних рівнях економічного управління (у загальному вигляді вони зображені на рис. 1.3.).

Як бачимо, для суб'єкта господарювання фінансове прогнозування спрямоване на основні напрями його діяльності, тому фінансове прогнозування є головним елементом якісного прийняття управлінських рішень. З допомогою фінансового прогнозування суб'єкт господарювання здатний ефективно збалансувати внутрішні процеси з змінами зовнішнього середовища, залучити, розподілити та спрямувати фінансові ресурси, максимально ефективно використати прихований потенціал, зменшити

ризика. Розглянуті функції та завдання фінансового прогнозування засвідчують охоплення найрізноманітніших проблем реального сектору економіки, здатність підвищувати якість інформаційного забезпечення управлінських систем за допомогою ефективного застосування механізмів фінансового прогнозування.

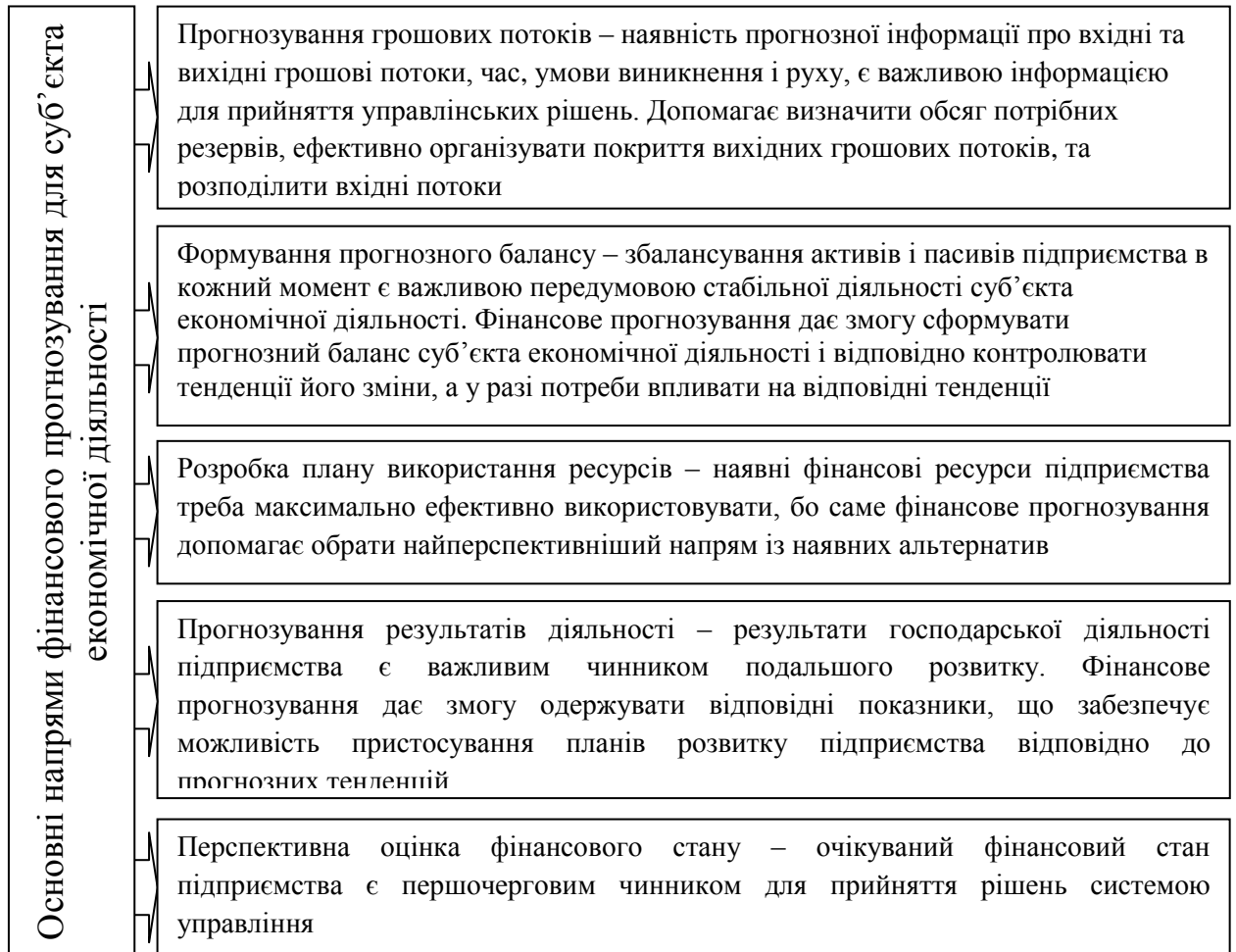

Рис. 1.3. Основні напрями фінансового прогнозування для суб'єкта господарювання*

**Джерело: складено автором.*

Прогнозування фінансових процесів – важлива передумова адаптації суб'єктів економічної діяльності до змін зовнішніх чи внутрішніх тенденцій, впливає на їхні причини чи наслідки, сприяє досягненню поставлених цілей і завдань є важливою передумовою розвитку господарських систем. Ефективне виконання завдань фінансового прогнозування неможливе без дотримання його принципів, які допомагають уникнути значної частини небезпечних помилок у процесі фінансового прогнозування та

найоптимальніше використавши його можливості забезпечити оптимальне досягнення поставлених цілей (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Принципи фінансового прогнозування*

Принцип	Визначення
Цілеспрямованість	Цілі фінансового прогнозування треба чітко визначити, щоб вони стали зрозумілими та досяжними
Системність	Фінансовий прогноз має ґрунтуватись на методах і моделях, які охоплюють визначену послідовність дій
Наукова обґрунтованість	Результати фінансового прогнозування потрібно науково обґрунтувати
Інформаційна єдність	Використання інформації з однаковим рівнем деталізації
Відповідність закономірностям розвитку	Виявлення взаємозв'язків і тенденцій розвитку господарської системи
Альтернативність	Формування значного обсягу варіантів розвитку подій у відповідності з ймовірністю виникнення

**Джерело: складено автором на підставі [111, 145, 170].*

Дотримання принципів сприяє підвищенню ймовірності формування точного фінансового прогнозу, бо треба забезпечити передумови прийняття якомога ефективніших управлінських рішень, що в умовах активної конкуренції є важливою передумовою досягнення економічного зростання. Принципи фінансового прогнозування не є безпосереднім засобом формування прогнозної інформації, проте з їхньою допомогою значно збільшується можливість одержання якісної прогнозної інформації.

Крім принципів фінансового прогнозування, для формування організаційних передумов успішного фінансового прогнозу важливо розуміти та дотримуватись етапів фінансового прогнозування. Призначення етапів фінансового прогнозування – виокремити ключові явища, дії та процеси, які відбуваються на кожному з етапів прогнозування, реалізації усіх функцій фінансового прогнозування. Наявність інформації щодо досить чіткої послідовності дій є передумовою підвищення якості реалізації процесу фінансового прогнозування, що можливе у зв'язку з подоланням найпоширеніших перешкод на шляху фінансового прогнозування та

досягненням найоптимальнішої послідовності дій у разі реалізації його механізмів.

У процесі фінансового прогнозування треба виділити декілька етапів, які зображено на рис. 1.4.

Рис. 1.4. Етапи фінансового прогнозування*

**Джерело: складено автором на підставі [47, с. 7].*

Послідовна і максимально ефективна реалізація кожного з перелічених етапів це передумова для одержання максимально високого рівня точності прогнозних показників, а також можливість удосконалення механізмів фінансового прогнозування в майбутньому. Завдяки якісній реалізації усіх етапів фінансового прогнозування, дотримуючись його принципів, можна забезпечити передумови надання системі управління якісної прогнозної інформації, що дасть змогу здійснювати виважений та ефективний управлінський вплив на реальний сектор, сприятиме його ефективній взаємодії з фінансовим сектором економіки держави. Треба розуміти, що саме система управління відповідає за налагодження якісної взаємодії складових економічної системи та стимулювання розвитку кожного з них. Зберігаючи

цілісні взаємозв'язки та забезпечуючи виважені диспропорції між окремими елементами системи управління, можна побудувати стійку економічну систему, яка здатна забезпечувати належне задоволення потреб держави та суспільства, однією з передумов якого є ефективне застосування фінансового прогнозування.

У процесі дослідження сутності та особливостей застосування фінансового прогнозування очевидно те, що основною спрямованістю є забезпечення системи управління якісною прогнозною інформацією для прийняття та реалізації найвиваженіших ефективних управлінських рішень (рис. 1.5).

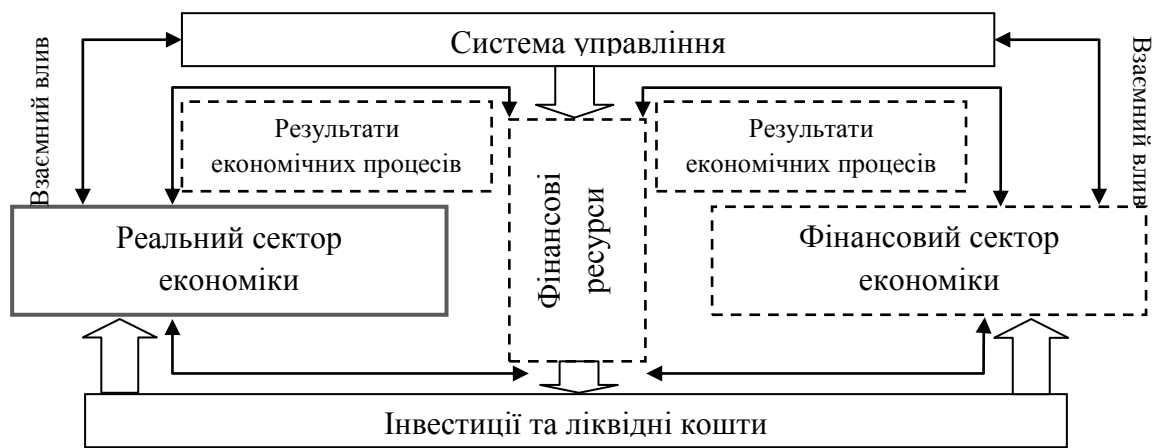

Рис. 1.5. Механізм функціонування економічної системи*

**Джерело: складено автором.*

Щоб ефективно застосовувати фінансове прогнозування, особливо важливо розуміти сутність понять “управління” та “система управління”, оскільки від процесів та явищ, які вони виражають, залежить можливість розвитку економічної системи. Зі зростанням значущості якісного управління зростає увага науковців до відповідного процесу, тому сформовано погляди щодо його сутності, які зосереджують увагу на певних особливостях. Вважаємо, що треба виділити окремі із них, зокрема Бусел В.Т. у “Великому тлумачному словнику сучасної української мови” під управлінням розуміє спрямування діяльності, роботи кого-, чого-небудь; спрямування ходу, перебігу якогось процесу, вплив на розвиток чого-небудь [24, с. 1511]. Продовжують і конкретизують згадану думку Шарапов О.Д., Дербенцев В.Д.

і Семьонов Д.Є., які вважають, що процес управління полягає у здійсненні цілеспрямованого впливу на систему з метою досягнення нею бажаного стану[203, с. 122]. Це визначення зосереджує увагу на меті впливу, яка є ключовою складовою управління. Малиновський В.Я. виділив важливі аспекти сутності управління, яке розглядає функцією організованих систем, що забезпечує збереження їхньої структури, підтримку режиму діяльності, досягнення поставленої мети [124, с.146]. Наголошується на особливості, яка полягає у тому, що управління можливе лише в організованій системі, а розрізненими, непідконтрольними об'єктами управління практично неможливе. Федоренко В.Г. з економічного погляду розглядає управління як керування людьми, процесами, елементами і системами соціально-економічного та політичного життя суспільства спрямоване на досягнення певної мети [192].

Розглянувши наведені визначення, під управлінням розумітимемо процес впливу, в організованій системі, щоб досягнути визначеної мети. Управління є важливим механізмом, який визначає напрям розвитку економічної системи, організовує її розвиток та коригує і забезпечує адаптацію до зовнішнього середовища на підставі сформованої прогнозної інформації.

Впродовж розвитку світової економічної думки змінювалось ставлення до управління та ролі, яка йому відводиться в економічних процесах. Суб'єкти господарювання та держави, які ставились до економічного управління відповідально, одержували конкурентні переваги та досягали успіхів і зростання, ті ж, хто легковажно здійснював управління, занепадали. Серед науковців немає спільних поглядів щодо шляхів підвищення ефективності управлінських процесів, тому що немає єдності щодо визначення поняття “система управління” (табл. 1.2).

Кожне з наведених у табл. 1.2 визначень виводить на перший план окремі аспекти цього поняття. Вважаємо, що система управління – це цілісне організаційне поєднання суб'єктів управління, підпорядкованих визначеній

ієрархії, які здійснюють управлінську діяльність для досягнення поставлених цілей і завдань.

Таблиця 1.2

Підходи до визначення сутності поняття “система управління”*

Автор	Визначення
Мочерний С. В. [58]	Комплекс взаємопов’язаних, взаємодоповнюючих і узгоджених методів, форм і засобів управління, які використовують органи управління, управлінським апаратом на макро- і макрорівнях
Ячменева В. М. [219]	Сукупність взаємозв’язаних дій, принципів, методів, засобів, форм і процесів управління, потрібно для узгодження спільної діяльності людей
Василенко В. О. [28]	Сукупність всіх елементів, підсистем і комунікацій між ними, а також процесів, які забезпечують задане функціонування організації
Кураков Л. П., Краснов А. Г., Назаров А. В [116, с. 42]	Основне поняття науки управління це сукупність елементів, функціонування яких забезпечує ефективну діяльність, спрямовану на досягнення мети, тобто передбаченого результату
Азрилиян А. Н. [1]	Елемент організаційної структури фірми, до якої належать системи фінансування, планування, контролю за випуском продукції, обліку тощо. Головна проблема полягає у виявленні рівня відповідності існуючих систем запланованій стратегії фірми
Зуб А. Т. [69]	Безліч закономірно пов’язаних один з одним елементів управління (цілей, структури, задач, технологій, персоналу), об’єднаних в механізм, який надає можливість досягати поставлені цілі, приймати скоординовані та ефективні рішення
Егоршина А. П., Никандрова Н. Д. [57]	Безліч взаємопов’язаних елементів, які становлять єдине ціле і реалізують процес управління для досягнення поставлених цілей
Матвеева Т. Ю. [129, с. 124]	Цілісна єдність керуючої і керованої систем організації. Віддзеркалюється в схемах організованих структур управління із відображенням суб’єктно-об’єктних ієрархічних “супідрядних” адміністративних зв’язків, ланок і рівнів управління, лінійних і функціональних керівників, управлінських функціональних посад та органів
Созинов В. А. [176]	Сукупність елементів, які утворюють ієрархію контурів циркуляції та перетворення інформації в процесі реалізації концепції управління, спрямована на забезпечення відповідності дій, які здійснюються відповідно до визначених планів організації

**Джерело: складено автором на підставі [1], [28], [57], [58], [69], [116], [129], [176], [219].*

Варто зазначити, що організація системи управління не є універсальною для всіх суб’єктів господарювання та умов, зокрема, згідно з характерними відмінностями сформуємо класифікацію систем управління та зобразимо її вираження на рис. 1.6.

Конкретні системи управління мають характеристики, які визначають можливість їхнього застосування в різних ситуаціях, зокрема, технічні системи управління можна використовувати за наявності чітких цілей,

значної визначеності вхідної інформації; ергатичні системи застосовують тоді, коли цілі визначені частково, інформація менш точна і потрібно, щоб опрацювала людина; контроль за функціонуванням технічних заходів; організаційні системи застосовують за наявності чіткої цілі та за браком точної, однозначної інформації, передбачає участь двох і більше осіб [203].

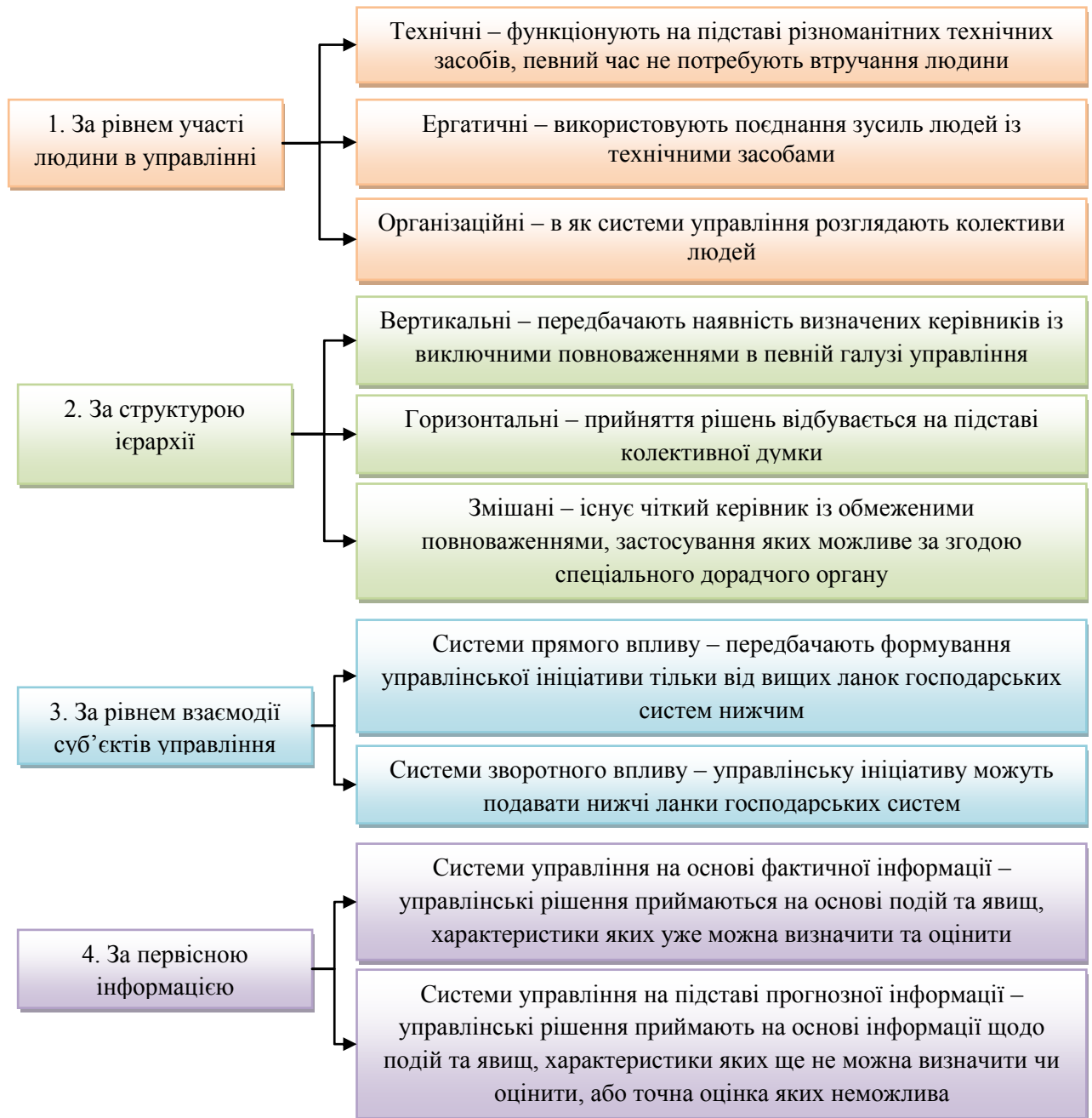

Рис. 1.6. Класифікаційні ознаки систем управління суб'єктів господарювання*

**Джерело: складено автором.*

У критерії класифікації за структурою ієрархії важливим аспектом застосування тієї чи іншої системи управління можемо виділити необхідність

і ефективність жорсткої ієрархії за умов відповідної ситуації. В умовах чіткої визначеності оптимальних шляхів досягнення поставлених цілей і чітких, оперативних та однозначних рішень, ефективніше застосовувати вертикальну систему управління. Якщо ж реалізація поставлених завдань передбачає систему стримування та противаг, розгляду значного обсягу альтернативних управлінських рішень і громіздкого обсягу питань, що постають перед системою управління, то ефективнішими є горизонтальні системи управління.

Розглядаючи класифікацію систем управління за рівнем взаємодії суб'єктів, варто зазначити, що за певних умов ефективно давати змогу усім працівникам подавати управлінські ініціативи та реалізовувати їх. Поєднанням розглянутих управлінських систем є змішані, які покликані нівелювати недоліки попередніх систем управління, зберігаючи їхні переваги. Кожна з зазначених моделей є ефективною за певних умов та обставин, тому треба виважено підходити до організації управлінського процесу. Водночас кожній з систем управління для прийняття якісних управлінських рішень потрібна прогнозна інформація, яку можна отримати за допомогою фінансового прогнозування.

Щоб реалізувати власні функції, система управління потребує значного обсягу інформації. Відповідно до виду інформації, яку використовують, можемо згрупувати системи управління за видом первісної інформації. Використовуючи інформацію про події та явища, характеристики яких уже можна визначити, система управління має точні й однозначні показники, на підставі яких приймають рішення. Варто виділити системи управління, які реалізують власні функції за допомогою прийняття рішень на підставі інформації про події та процеси, які ще не відбулись, чи немає можливості оцінити їхні показники. Управлінські рішення спираються на різну прогнозну інформацію. Варто зазначити, що процес прийняття рішень на основі прогнозної інформації менш точний і однозначний, проте орієнтація на таку інформацію дає змогу підвищити рівень пристосування суб'єктів

господарювання до змін зовнішнього середовища та власних внутрішніх тенденцій.

Очевидною є значущість фінансового прогнозування для формування ефективної системи управління розвитком суб'єктів економічних процесів, проте варто зазначити, що особливе місце в загальній системі економічного управління займає система управління фінансами. З її допомогою відбувається вплив на процес створення, розподілу та використання фондів фінансових ресурсів на макроекономічному та мікроекономічному рівні, наприклад, фонди програм розвитку галузей економіки, бюджетні асигнування, власний капітал суб'єктів господарювання, страхові резерви, фонди заробітної плати, інвестиційний капітал та ін. Значущість системи управління фінансами пов'язана з тим, що фінансовий стан окремого суб'єкта господарювання та економічної системи в цілому, його стабільне функціонування, кінцеві результати, можливість уникнення банкрутства залежать від ефективності використання фінансових ресурсів, його фінансового потенціалу.

Фінансове прогнозування та його механізми – важливі передумови налагодження ефективного функціонування системи управління фінансами, якості прийняття управлінських рішень і у підсумку оздоровлення фінансових процесів окремого суб'єкта економіки та економічної системи в цілому. Треба розуміти, що економічна система є складною організацією господарсько-економічної діяльності держави, від ефективності якої безпосередньо залежить благополуччя населення та значимість економіки у світовому масштабі. Фінансове прогнозування покликане налагодити якісну взаємодію окремих складових економічної системи та стимулювати розвиток кожної з них, зберігаючи цілісні взаємозв'язки та забезпечуючи виважені диспропорції між окремими її елементами. Формування міцної економіки залежить від багатьох чинників, серед яких важливим є здатність до адаптації.

1.2. Методи фінансового прогнозування розвитку реального сектору економіки

Важливу роль для забезпечення якості фінансового прогнозування відіграє доречне, своєчасне та кваліфіковане застосування методів фінансового прогнозування. Метод – це застосування певних способів, прийомів, завдань теоретичного дослідження предмета, які виявляються у системі категорій і законів [200, с. 14]. Сьогодні існує безліч методів фінансового прогнозування, які мають різні переваги та недоліки, тому на підготовчому етапі конкретного дослідження, потрібно підібрати ті, які найбільше відповідають умовам дослідження. Для проведення дослідження важливо розглянути головні методи фінансового прогнозування та вибрати ті, які допоможуть побудувати прогнози розвитку реального сектору економіки України.

Усі методи фінансового прогнозування можна класифікувати за декількома ознаками (найважливіші подамо в табл. 1.3).

Таблиця 1.3

Методи фінансового прогнозування*

Класифікаційна ознака	Методи фінансового прогнозування
За способом одержання фінансових прогнозів	<ol style="list-style-type: none"> 1. Суб'єктивні 2. Екстраполяція 3. Казуальні 4. Економетричні 5. Інтелектуальні
За ключовою ознакою групи методів	<ol style="list-style-type: none"> 1. Емпіричні – передбачають використання досвіду окремих осіб і груп людей для одержання фінансових прогнозів 2. Математичні – розробка та використання різноманітних математичних моделей, які моделюють фактичні явища і процеси і формують прогнозу інформацію на майбутні періоди 3. Програмно-технічні – інноваційні, програмно-технічні розробки, які дають змогу обробляти значні обсяги інформації, знаходити приховані взаємозв'язки, використовувати тисячі математичних рівнянь за секунди, будувати надскладні моделі та надавати прогнозні показники
За рівнем похибки прогнозних показників	<ol style="list-style-type: none"> 1. З високим рівнем похибки 2. З помірним рівнем похибки 3. З низьким рівнем похибки
За складністю одержання прогнозної інформації	<ol style="list-style-type: none"> 1. Прості – використовують найпростіші прийоми одержання прогнозної інформації 2. Складні – використовують найскладніші науково-технічні розробки
За обсягом потрібної первинної інформації	<ol style="list-style-type: none"> 1. З необхідністю значного обсягу інформації – передбачають формування значних баз інформації про минулі періоди, аналогічні події і явища та іншу потрібну інформацію 2. Без необхідності значного обсягу інформації – надають програмну інформацію без використання значного обсягу інформації
За затратами часу при одержанні фінансових прогнозів	<ol style="list-style-type: none"> 1. Із значними затратами часу 2. Із незначними затратами часу
За доступністю застосування методів фінансового прогнозування	<ol style="list-style-type: none"> 1. Легкодоступні – застосовувати відповідні методи мають змогу практично всі суб'єкти господарювання 2. Спеціалізовані – застосування яких є можливим тільки за наявності відповідного рівня знань технічного та матеріального забезпечення

**Джерело: складено автором на підставі [188; 200].*

Методи фінансового прогнозування, процес їхнього застосування характеризується значним обсягом аспектів, від яких залежить якість одержаних фінансових прогнозів. Врахування цих аспектів дає змогу підібрати оптимальні методи фінансового прогнозування для конкретного дослідження та сформулювати найточніший фінансовий прогноз.

Детальніше розглянемо переваги та недоліки методів фінансового прогнозування на прикладі класифікації за способом одержання інформації. Найпростішою групою методів вважають суб'єктивні, оскільки вони ґрунтуються на оціночних судженнях експертів. “Суб'єктивні методи прогнозування ще називають прагматичними чи експертними. Використання математичних і статистичних прийомів в цих методах зведено до мінімуму, натомість пріоритет надається методиці евристики” [188, с.445].

Використання суб'єктивних методів у реальному секторі економіки дає змогу оцінити перебіг фінансових процесів, на підставі суджень провідних фахівців у своїх галузях, наприклад, визначити валютні ризики, оцінити загрозу банкрутства чи занепаду контрагентів, проаналізувати дебіторську заборгованість тощо. За думками експертів створюють систему прогнозних суджень, тому головними чинниками, які впливають на якість прогнозування, є кваліфікація, відповідальність, досвід, освіта, інтуїція та інші характеристики опитуваних осіб. Найпоширеніші методи суб'єктивного прогнозування зображено на рис 1.7.

Рис. 1.7. Суб'єктивні методи фінансового прогнозування*

**Джерело: складено автором на підставі [188, с. 445].*

Метод мозкового штурму ґрунтується на використанні думок і суджень групи людей, експертів у певній сфері діяльності, які мають завдання вибрати найоптимальніший спосіб вирішення певної проблеми. Важливо, що

вони мають запропонувати єдине рішення від імені всієї групи експертів. Суть цього методу у використанні дискусії, тобто, в процесі спілкування і суперечок треба віднайти відповідь на запитання. Вагомий недолік цього методу виявив О. О. Терещенко: в групі людей може скластись ситуація, коли хтось із експертів буде авторитетнішим, тоді його думка може бути вирішальною, навіть якщо вона буде помилковою [188, с. 445]. Використовувати цей метод можна в таких випадках: попереднє визначення найоптимальніших напрямів розвитку компанії, формулюючи завдання перед її провідними менеджерами; формування переліку найперспективніших галузей економіки регіону, шляхом постановки завдання перед працівниками місцевих адміністрацій; виокремлення найбільш оптимального асортименту продукції компанії тощо.

Судовий метод – це різновид методу мозкового штурму. Для використання цього методу всіх експертів ділять на дві групи. Перша група відстоює ідею, інша займається її спростуванням. Аргументуючи групи мають надати змістовніші пояснення своїх думок. Такий спосіб ведення дискусії дещо зменшує суб'єктивізм методу мозкової атаки, оскільки як правильне обирають більш аргументоване і опрацьоване рішення. Такий метод можна використати для проведення тендерних закупівель, між представниками компаній постачальників, де можна одержати максимально детальне обґрунтування пропозицій постачальників.

Поширеними є індивідуальні опитування, які ґрунтуються на використанні думок експертів, які сформульовані особисто кожним із них самостійно без врахування думок інших експертів [114, с. 527]. Провівши опитування декількох експертів, можна отримати систему експертних уявлень і оцінок економічної ситуації. На відміну від методу мозкового штурму, метод індивідуальних опитувань дає змогу одержати судження усіх опитаних експертів, тому що зберігається унікальність думок експертів. Застосовуючи цей метод, не використовують дискусійний підхід до оцінки

економічних явищ, що зумовлює інформаційну обмеженість експертних оцінок лише знаннями конкретного експерта.

Відповідні відмінності формують набір переваг і недоліків, завдяки яким індивідуальні експертні методи та метод мозкового штурму зручно застосовувати в протилежних ситуаціях відповідно до умов і потреб конкретного дослідження. Варто зазначити, що цей підхід можна використовувати у послідовності проведення індивідуальних експертних оцінок, з подальшим використанням мозкового штурму, що допоможе оцінити вагомість окремих експертних оцінок і сформувати виважений прогноз.

Спроба підвищити ефективність індивідуальних експертних оцінок – метод Дельфі, який ґрунтується на зведенні, систематизації та оцінці думок групи експертів, використовуючи їхнє письмове опитування щодо оцінки майбутніх кількісних та якісних показників розвитку підприємства [188, с. 446]. Цей метод більш формалізований порівняно з методом індивідуальних опитувань. Його суть полягає у тому, що після опитування виокремлюють середньостатистичний результат, шляхом визначення середньоарифметичної чи медіани, його повідомляють учасникам опитування. Дізнавшись середній результат, деякі учасники змінюють свою думку, після чого, провівши повторне опитування, можна одержати менший діапазон відповідей, який буде конкретнішим, тому зручнішим при використанні. Недоліком є те, що експерти, дізнавшись середню оцінку, можуть пристосовуватись до неї, а не обґрунтовано змінити свою думку, і, відповідно, якість прогнозу буде низькою. Експерти, які беруть участь в опитуванні, мають бути відповідальними і ставитись до опитування серйозно та зосереджено. Як бачимо, використовуючи метод Дельфі, ще вагомішими стають психологічні особливості експертів, які беруть участь в дослідженні, тому треба ще ретельніше відбирати експертів, залучаючи осіб, які володіють навичками формувати власні чіткі позиції з досліджуваних питань, а відносини в сукупності експертів не повинні в жодному разі піддаватись

ієрархічній побудові. Застосовувати метод Дельфі доцільно, наприклад, для визначення кола та обсягу державної програми підтримки бізнесу, шляхом взаємодії представників бізнесу та держави.

Отже, розглянувши основні суб'єктивні методи, можемо виділити критерії їхнього групування (рис. 1.8)

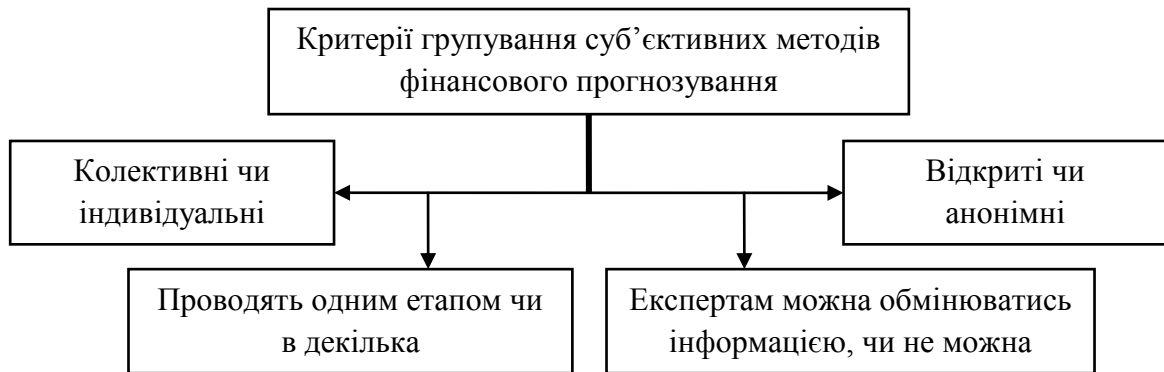

Рис. 1.8. Критерії класифікації суб'єктивних методів фінансового прогнозування

**Джерело: складено автором на підставі [114, с. 520].*

Використовуючи суб'єктивні методи фінансового прогнозування в реальному секторі економіки, треба враховувати специфіку досліджуваних процесів, підприємств і галузей, ефективно маневрувати, обираючи методи однієї із груп. Як бачимо, що кожен із методів фінансового прогнозування зменшує певну частину чинників, які негативно впливають на процес одержання прогнозних результатів. Перед проведенням фінансового прогнозування треба обирати метод проведення, який максимально йому підходить. Переваги суб'єктивних методів – простота використання, а також те, що рішення приймають на підставі власного досвіду експертів, завдяки чому в складних ситуаціях вони можуть бути правильними. Розглянувши найпоширеніші суб'єктивні методи фінансового прогнозування, усвідомлюємо, що якість сформованих прогнозів головно залежить від особистостей експертів, їхньої кваліфікації та вміння формувати й аргументувати власне ставлення до досліджуваної проблеми. Застосування різних груп суб'єктивних методів фінансового прогнозування виводить на передній план окремі підходи формування прогнозів, тобто:

- індивідуальні – способи одержання власних прогнозних оцінок експертів (індивідуальних експертних оцінок);
- колективні – покликані сформуванню прогнозні судження, використовуючи дискусії колективу експертів (мозковий штурм, судовий метод);
- компромісні – передбачають висвітлення особистісних суджень експертів, їхнє аргументування, формування спільного прогнозу (метод Дельфі) [114, с. 527].

Завдяки розумінню відмінностей між суб'єктивними методами прогнозування, їхніми сильними та слабкими сторонами, маємо змогу здійснити їхнє оптимальне компонування, одержати якісні прогнози. Особливо важливі й актуальні суб'єктивні методи фінансового прогнозування у випадках обмеженості чи неможливості використання різних математичних методів. Проте застосування математичних методів дає змогу значно розширити можливості фінансового прогнозування, відкриває значні перспективи підвищення точності одержаних прогнозів.

Найпоширеніший метод прогнозування – екстраполяція. Екстраполяція – це метод статистичного аналізу, який дає підстави переносити тенденції та зв'язки, що склались у минулому, на поточний період і на перспективу [128, с. 62]. Для використання цього методу враховують припущення, що тенденції, які діяли в минулому, діятимуть і в майбутньому. Таке припущення зумовлює певну обмеженість методів екстраполяції, оскільки існує ризик, що не всі сучасні тенденції діятимуть й надалі, а також в майбутньому можуть виникнути нові процеси. Попри названі недоліки, методи екстраполяції (в значній частині випадків) ефективно виконують завдання, які ставлять перед ними. Головна перевага методів екстраполяції – простота та дешевизна використання, при цьому, точність прогнозування залежить від того, наскільки стабільними є економічні процеси. Найпоширеніші методи екстраполяції зазначимо в табл. 1.4.

Таблиця 1.4

Характеристика методів екстраполяції

Назва	Визначення
Метод середніх величин	Значення прогнозних показників визначається як середній результат цих показників в минулих періодах за допомогою методів середніх величин. Найчастіше в прогнозуванні використовують метод визначення ковзної середньої. Він полягає в тому, що для обчислення середньої величини використовують обмежену кількість періодів і, розраховуючи показник на кожний наступний період прогнозування, дані за найдавніший період виключають з системи розрахунків, а вводять новий
Екстраполяція тренду	Такий метод передбачає розповсюдження виявленої тенденції на майбутні періоди. Важливою передумовою, яка забезпечує можливість використання цього методу, є виявлення тренду та сталість чинників, що його формують. Один із способів формування такого тренду – використання методу найменшого квадратичного відхилення. У випадку, коли існує стійка лінійна залежність досліджуваного показника (x) від інтервалу часу (t), то для визначення тренду треба побудувати пряму, яка описується лінійною регресією: $X_t = a + bt$; Параметри a та b трендового рівняння підбирають так, щоб сума квадратів відхилень показника x_t від теоретичних значень, що описуються прямою, має бути мінімальною: $f(a,b)$
Експоненціальне згладжування	Експоненціальне згладжування – метод фінансового прогнозування, який полягає у вивченні рядів динаміки. Розрізняють експоненціальне згладжування першого та вищого порядку. Цей метод передбачає використання прогнозних і фактичних даних звітного періоду для формування прогнозних показників на плановий період Використання методу експоненціального згладжування першого порядку передбачає такі розрахунки: $P_{t+1} = P_t + a(F_t - P_t)$; P_{t+1} – прогнозне значення показника в плановому періоді $t + 1$; P_t – прогнозне значення показника на період t (розрах. в періоді $t - 1$); F_t – фактичне значення прогнозованого показника в періоді t ; a – фактор згладжування Важливу роль у прогнозуванні відіграє фактор згладжування (a), який показує значення впливу показників попередніх періодів на прогнозний показник. Значення цього фактора перебуває в межах 0 до 1. Чим менше a, тим більший вплив на прогнозне значення мають дані попередніх періодів і тим більше згладжуються під час прогнозування стохастичні коливання. Розрахунок параметра a можна виконати, так: $a = 1/(1+k)$; k–кількість попередніх періодів, які враховують під час розрахунку

**Джерело: складено автором на підставі [14;19;128;189].*

Розглянувши методи екстраполяції, варто зазначити, що їхнє використання потребує наявності відносно стійкого досліджуваного середовища і спрямовується на визначення універсальних закономірностей аналізованого процесу. Перспективним вважаємо використання методів

екстраполяції у процесі здійснення фінансового прогнозування в реальному секторі економіки.

Особливе місце серед методів фінансового прогнозування займають казуальні методи прогнозування, до яких належать:

- 1) детермінантне прогнозування;
- 2) стохастичне прогнозування.

Детермінантне прогнозування зручно використовувати, якщо існує пряма залежність між факторами й їхніми змінами. Цю залежність можна описати такою функцією:

$$y = bx, \text{ де} \quad (1.1)$$

y – прогнозний показник; x – взаємозалежний показник до показника y ;
 b – коефіцієнт пропорційності зміни показника y зі зміною показника x .

У випадку, коли між показниками x і y не існує прямого зв'язку, варто використовувати стохастичне прогнозування. За таких умов кожному значенню x може відповідати певна множина значень y . В основу стохастичного прогнозування покладено регресійний аналіз, який полягає у визначенні взаємозв'язків між середніми значеннями різних чинників [180, с. 448]. Використання казуальних методів у прогнозуванні розвитку реального сектору економіки є ваговою складовою перспективного аналізу, бо допомагає визначати ключові тенденції і, відштовхуючись від них, сформулювати прогнозні показники.

Складніші методи математичного прогнозування економічних процесів – економетричні. Вони полягають у побудові систем математичних рівнянь, які визначають кількісні взаємозалежності досліджуваних процесів та явищ [180, с. 449]. Складність цих методів полягає в тому, що кількість математичних формул і рівнянь для прогнозування певного показника чи економічного процесу може сягати тисячі і більше. Отже, процес прогнозування надзвичайно складний і фінансово затратний, а застосування розроблених прогнозних моделей здебільшого можливе лише в конкретній економічній системі, для якої вони були створені і навіть в ній з часом їхня

ефективність знижується, у зв'язку з формуванням нових неврахованих явищ та процесів, тому треба постійно доопрацьовувати прогностні моделі, чи навіть повторно розробляти. Отже, існує ризик, що використання економетричних моделей може в підсумку бути економічно невиправданим. Якісно розроблена економетрична модель допомагає сформулювати фінансові прогнози високої точності, що є вагомим перевагою цієї групи методів. На практиці використовувати ці методи мають змогу тільки великі компанії, державні інститути та спеціалізовані організації, що значно обмежує можливості їхнього застосування.

У сучасному світі проблеми використання економетричних методів прогнозування дають змогу частково вирішити комп'ютери із сучасним програмним забезпеченням. Оскільки можливості комп'ютерів збільшуються, то можна виділити окремий спосіб застосування методів фінансового прогнозування – комп'ютерні імітації. За допомогою комп'ютерних технологій можна розраховувати тисячі математичних рівнянь за лічені секунди, пришвидшуючи процес прогнозування і враховуючи значно більшу кількість чинників, які впливають на досліджуваний процес. Проте економетричні моделі потрібно удосконалювати, та за допомогою сучасних технологій усувати значні недоліки.

Перелічені методи фінансового прогнозування можна зачислити до сукупності класичних. У сучасному світі прогнозування не обмежується класичними підходами. З розвитком інформаційних технологій удосконалюються методи прогнозування. Результатом розвитку технологій стали розробки систем штучного інтелекту (інтелектуальні), сфера застосування яких надзвичайно широка. Один з напрямів – поліпшення якості управління розвитку економічними системами, зокрема це удосконалення механізмів фінансового прогнозування.

Варто зазначити, що наявна інформація не завжди є повною і достатньою для аналізу та прогнозування. У цьому випадку можна використовувати метод нечіткої логіки. Цей метод полягає у створенні

множин чинників, які безпосередньо впливають на об'єкт і визначають його, але щодо яких не існує чіткої відповіді[171]. Метод нечіткої логіки надзвичайно важливий для фінансового прогнозування. Економіка – це складний механізм, для прогнозування процесів якого не всі чинники однозначні, бо їх не можна відобразити в звичайних методах прогнозування. Метод нечіткої логіки дає змогу врахувати вплив таких чинників, які поліпшують якість фінансових прогнозів.

Ще один метод прогнозування з використанням сучасних технологій – нейронні мережі. Назва методу пов'язана з схожістю її структури з нервовими клітинами – нейронами. Найпоширеніша нейронна структура – багатосаровий перцептрон із зворотним зв'язком помилки. В такій структурі кожний нейрон вищого рівня своїми входами поєднується з виходами нейронів нижчого рівня. Відповідно, на нейрони найнижчого рівня подається уся наявна і потрібна інформація. В процесі переходу інформації між різними рівнями, вплив деяких чинників збільшується, а деяких зменшується, за допомогою спеціальних міжнейронних ваг. У підсумку інформація, яку видає останній рівень нейронів, є потрібним прогнозом. Особливість нейронних систем полягає в тому, що перед використанням треба “навчити”, тобто надати на перший рівень нейронів інформацію, кінцевий результат прогнозу за якою наперед відомий. Після чого треба відкоригувати нейронну систему так, щоб кінцевий результат був максимально близьким до правильного результату [85, с. 47]. Тобто нейронна система одержує певний шаблон, який буде використовувати в майбутньому, а сукупність таких шаблонів допоможе провести максимально точно фінансове прогнозування. Недоліком нейронних систем є те, що для ефективної діяльності такої системи необхідний надзвичайно великий об'єм “навчання” нейронної системи.

Розглянувши методи фінансового прогнозування, можемо підсумувати, що застосування кожного з них доцільне за певних умов та обставин, а також на різних рівнях управління економічними процесами в реальному секторі економіки, зокрема, вважаємо що:

1. Суб'єктивні методи фінансового прогнозування найдоцільніше застосовувати на рівні підприємства, оскільки їхнє використання дозволяє за незначні кошти дає змогу одержати прогнозну інформацію про однотипні та здебільшого незначні фінансові операції, наприклад, про терміни погашення дебіторської заборгованості певним покупцем, про можливість формування кредиторської заборгованості перед постачальником, про найсприятливіші терміни фінансування різних програм тощо. Використання суб'єктивних методів прогнозування на макрорівні потребує залучення спеціалістів у сфері теорії та практики досліджуваної проблеми.

2. Методи екстраполяції набули значного поширення завдяки простоті їхньої реалізації. Вважаємо, що їх варто використовувати як на макро-, так і на мікрорівні, оскільки на макрорівні це забезпечує суб'єкти господарювання реального сектору економіки прогнозними показниками більшості напрямів їхньої фінансової діяльності. Одержувані показники не мають значного рівня точності в довгостроковому періоді, проте досить точно вказують напрями зміни наявних тенденцій у коротко та середньостроковому періодах. Використовувати методи екстраполяції на макроекономічному рівні управління реальним сектором економіки можна для прогнозування обсягів надходжень чи видатків державного бюджету, тенденцій зміни обсягу ВВП, рівня інфляції, обсягу експорту чи імпорту та досліджуваного періоду на сформованих на підставі інформації за тривалий період часу.

3. Казуальні методи фінансового прогнозування – важлива методологічна база побудови фінансових прогнозів для промислових підприємств і для органів державної влади, бо дають змогу сформулювати значний обсяг інформації щодо змін різних процесів на підставі середніх значень досліджуваних показників, зокрема, про фінансовий стан і стійкість, вхідні та вихідні грошові потоки суб'єктів господарювання, ефективність державних програм підтримки реального сектору економіки України тощо.

4. Оскільки необхідна інформаційна та ресурсна база є лише на рівні держави, то економетричні методи доцільно застосовувати для прогнозування фінансових процесів на макрорівні, тобто для оцінки тенденцій розвитку реального сектору економіки України, визначення його частки у ВВП, дослідження доцільності впровадження певних державних програм у довгостроковому періоді тощо. Економетричні моделі зазвичай можуть забезпечити систему управління не тільки вектором розвитку тенденцій, але й доволі точними прогнозними показниками.

5. Інтелектуальні методи фінансового прогнозування – найсучасніші науково-технічні та програмно-методологічні розробки, які покликані максимально ефективно організувати управлінський процес, формуючи нові знання шляхом систематизації наявної інформації, аналізу взаємозв'язків чинників, та використання передових технологій. Частину цих методів можна використовувати на обох рівнях управління (об'єднання, оцінювання, групування, кластеризація, класифікація), а частину лише на макрорівні (метод нечіткої логіки та нейронні мережі). Здатність шукати закономірності в масивах факторів робить ці методи особливо важливими для системи управління реальним сектором економіки України, оскільки можливості їхнього застосування широкі, а одержана інформація може мати фундаментально нові та недосліджені тенденції й чинники. Тому, в Україні треба формувати власні нейронні мережі, застосовуючи механізми нечіткої логіки для максимального підвищення ефективності системи управління реальним сектором економіки.

У сучасному світі, багато держав розробляє власні спеціальні інструменти фінансового прогнозування, які охоплюють сукупності різних методів, що взаємодоповнюються. Зокрема, для одержання максимально точних прогнозів на макроекономічному рівні доволі часто використовують поєднання систем штучного інтелекту та економетричних моделей, а практика їхнього застосування з різним рівнем ефективності налічує уже декілька десятиліть. Власний досвід розробки складних прогнозних систем

має і Україна. Наприклад, за допомогою вітчизняних економетричних методів виконують такі завдання:

- визначають вплив основних макроекономічних показників на валовий внутрішній продукт;
- прогнозують макроекономічні показники на наступні періоди;
- визначають перспективи розвитку банківської системи, її вплив на реальну економіку;
- прогнозують перспективи зростання капіталовкладень, оскільки вони є важливим чинником економічного піднесення;
- оцінюють обсяги приватного споживання та заощадження, враховуючи основні макроекономічні показники;
- формують прогноз розвитку економіки України як складової світової економіки, з врахуванням фінансових показників зовнішньоекономічної діяльності.

Найбільш відомі макроекономічні моделі національної економіки, такі:

1. “Макроекономічна модель економіки України 1”, яку розробив Інститут економіки НАН України та Міжнародний центр інформаційних технологій і систем НАН, Міністерства освіти і науки України. Ця модель призначена для здійснення макроекономічного прогнозування, використовує показники системи національних рахунків. Модель передбачає щорічне вимірювання та блочну структуру (рис. 1.9). До її складу входить 33 рівняння та тотожності.

Рис. 1.9. Схематичне зображення “Макроекономічна модель економіки України 1”*

**Джерело: складено автором на підставі [13, с. 35].*

Між собою блоки поєднуються за допомогою показників монетарного та платіжного балансів, а також показниками державного бюджету. Основні теоретичні засади відповідають кейнсіанському підходу до аналізу економіки [13, с. 35].

2. Розвитком попередньої моделі стали сформовані Інститутом НАН України найбільші моделі прогнозування УКР-МАКРО-3 та УКР-МАКРО-4. Блоки моделі УКР-МАКРО-3 зображено на рис. 1.10.

Рис. 1.10. Схематичне відображення "Макроекономічна модель економіки України 3"*

**Джерело: складено автором на підставі [13, с. 35].*

Ця модель має переваги: значне охоплення, високий рівень деталізації, а саме 28 рівнянь і 4 з них тренди, в моделі враховуються особливості вітчизняної економіки, інфляційний вплив оцінюється трьома способами, соціальні ситуації виражаються в кількісному вигляді [13, с. 36]. Недоліки системи – недосконалість вітчизняної статистики, яка не завжди відображає фактичний стан справ в економіці України, що пов'язано з жорстким податковим тиском і мінливими правовими нормами. Як бачимо, блоки розглянутих макроекономічних моделей суттєво відрізняються, якщо в "Макроекономічній моделі економіки України 1" блоки розподілені загальнішими категоріями, то в УКР-МАКРО-3 блоки спеціалізовані навколо ключових індикаторів економічних процесів. Ми вважаємо, що модель УКР-МАКРО-3 надає управлінському апарату вищі можливості визначати ключові позитивні чи негативні фінансово-економічні тенденції.

3. Ще одна макроекономічна модель – модель розроблена Інститутом кібернетики ім. В. М. Глушкова НАН України – “Бюджет України”. Головне завдання цієї моделі – визначити шляхи вирішення проблем бюджету за допомогою макроекономічного моделювання. Ця модель складається з восьми блоків, кожний з яких охоплює математичні рівняння та сукупності, що відображають економічні процеси [126].

4. Також у цьому інституті розробили модель середньострокового прогнозування. Завдання цієї моделі – визначити реальний ВВП, рівень інфляції та безробіття. Теоретичною основою моделі є виробничі функції Кобба-Дугласа. Ця модель містить дві складові: нелінійну квартальну модель з 8 рівнянь та лінійну річну з 3 рівнянь. Для поліпшення якості статистичних даних використовують експертні оцінки. Недолік цієї моделі – надмірне спрощення [13, с. 36].

5. Щоб прогнозувати економіку, в Кібернетичному центрі НАН України створили “Річну модель прогнозного розрахунку реального ВВП”. Цю модель можна використовувати для середньо- та довгострокового прогнозування. Важливість цієї моделі полягає у досить високій точності її прогнозних показників. Певним недоліком цієї моделі є те, що в процесі формування не використовували економічні теорії [126].

У практиці побудови економетричних моделей економічних процесів України існують певні досягнення, внаслідок чого можна сформулювати ключові прогнозні показники економіки України, що є важливою передумовою підвищення ефективності управлінських рішень. Проте сформовані економічні моделі недосконалі, що головне пов'язано із недоліками вітчизняної статистики, надзвичайно значним тіньовим сектором та, порівняно з іншими державами, невеликим досвідом розробки таких моделей. Тому, ефективність відповідних систем у майбутньому залежатиме не тільки від наукових розробок в сфері прогнозування, але й від досягнень держави в боротьбі з тіньовою економікою та підвищення значимості статистичних даних. Вивчаючи закордонний досвід формування

економетричних моделей економіки, є змога виокремити найоптимальніші для економіки України підходи розробки прогнозних моделей та уникнути помилок інших держав, бо це важливий чинник побудови нової якісної економетричної моделі економіки України чи її окремих процесів, або засіб удосконалення наявних моделей.

Однією з найрозвинутіших економік світу є економіка США. Впродовж останнього століття в практиці стратегічного управління економікою в цілому та зокрема реальним сектором, США використовували макроекономічні моделі. Теоретичною основою більшості макроекономічних моделей США є кейнсіанський підхід для прогнозування доходів чи ВВП. Здебільшого у моделях використовують змінні: інвестиції, споживання, чисті іноземні інвестиції, доходи, ціна, заробітна плата. До основних макроекономічних моделей США належать: моделі Клейна, Клейна-Гольдбергера, Уартона, MPS, DRI [78, с. 187] (Додаток А).

Ще один приклад використання макроекономічних моделей – економічні моделі Франції. Перша макроекономічна модель Франції створена в 60-х роках ХХ ст. і називалась FIFI. Ця модель надзвичайно великою за обсягом і охоплювала 2000 рівнянь, які відображали основні складові процеси економіки держави [78, с. 188]. Такий значний обсяг моделі пояснювався спробою врахувати більшість ключових економічних процесів і явищ, що могло б допомогти виконувати ефективно прогнозування.

Подальшу еволюцію макроекономічних моделей Франції можна описати так:

1. Удосконалена модель DMS, яка охоплює 3200 рівнянь.
2. Mini DMS1, яка охоплює 45 рівнянь.
3. Mini DMS2, яка складається з 400 рівнянь.
4. AMADEUS – з кількома різновидами, зокрема річні, динамічні та двогалузеві.
5. MEFISTO та BAF – для моделювання фінансових потоків.

6. MIMOZA та MOSAIQUE для визначення міжнародних тенденцій [125, с. 103].

Сьогодні в Франції активно використовують:

- AMADEUS та METRIC – Міністерства економіки, фінансів та промисловості Франції;
- BAF – Банку Франції;
- HERMES та MOSAIQUE – Паризької палати торгівлі та промисловості [125, с. 104].

Приклади розробки макроекономічних моделей поширені в інших країнах і міжнародних організаціях, детальніше їх проаналізовано в Додатку Б.

Іноземний досвід розробки та використання макроекономічних моделей надзвичайно різноманітний, бо відображає зацікавленість держав у формуванні ефективних механізмів оцінки поточних економічних тенденцій і прогнозування майбутніх змін економічної ситуації. Формуючи надзвичайно детальні моделі з кількома тисячами рівнянь, активно використовують практику створення моделей за основними процесами. На нашу думку, особливо важливим для удосконалення вітчизняної практики розробки макроекономічних моделей є досвід США. Цікавий досвід макроекономічного моделювання США початку ХХ ст., що пов'язано із нижчим (порівняно з сьогоднішнім) рівнем прозорості економіки США та функціонуванням різних кримінальних структур, що близьке економіці України. Як і в США, основним теоретичним підґрунтям національних макроекономічних моделей має бути кейнсіанство, адже в Україні функціонує слабкий ринковий механізм, який потребує значного удосконалення та якісної державної підтримки, оскільки його вплив недостатній для забезпечення ефективних економічних процесів.

Побудова системи якісного управлінського впливу на економіку держави має стати пріоритетним завданням, яке допоможе усунути значну частину недоліків вітчизняного ринкового механізму. Треба звернути увагу

на досить нову практику формування макроекономічних моделей однією державою для іншої або різними міжнародними організаціями. Застосування такого підходу, разом із формуванням власних розробок, дасть змогу використати наукові та матеріально-технічні можливості міжнародної співпраці, одержати зовнішнє бачення перспектив національної економіки. Дослідження іноземних розробок допоможе виокремити аспекти, які упускають під час формування вітчизняних моделей. Пріоритетним напрямом міжнародної наукової співпраці має стати включення економіки України у регіональні та глобальні макроекономічні моделі, що надасть регулярну, якісну прогностичну інформацію органам управління економікою держави.

В умовах економіки України використання найбільш ймовірних, інколи й альтернативних сценаріїв розвитку подій, є необхідною передумовою для економічного зростання, як окремих економічних систем, так і загальної системи держави. Тому розглянемо сутність та особливості механізмів фінансового сценарного прогнозування. Сценарне прогнозування – це процес логічного подання найбільш імовірних і вагомих варіантів розвитку подій та умов їхньої фактичної реалізації. Характерна особливість сценарного прогнозування – специфічність одержаних прогностичних результатів, оскільки вони передбачають врахування багатоваріантності розвитку подій, і визначають лише множину можливих наслідків. Це відрізняє сценарне прогнозування від більшості підходів фінансового прогнозування, які пов'язані з спробою визначити правильний варіант розвитку подій, не формуючи захисних механізмів на випадок похибки прогнозу [6]. Враховуючи особливості механізмів сценарного прогнозування, спрощено схему його реалізації відображено на рис. 1.11.

Бачимо, що першочергова вхідна інформація досліджуваної системи дає змогу сформулювати уявлення про наявні тенденції, а також визначити ключові процеси майбутнього, від перебігу яких залежить підсумковий стан досліджуваного об'єкта й є змога одержати декілька ймовірних сценаріїв

майбутнього, на підставі яких економічні системи мають змогу пристосуватись до майбутніх змін.

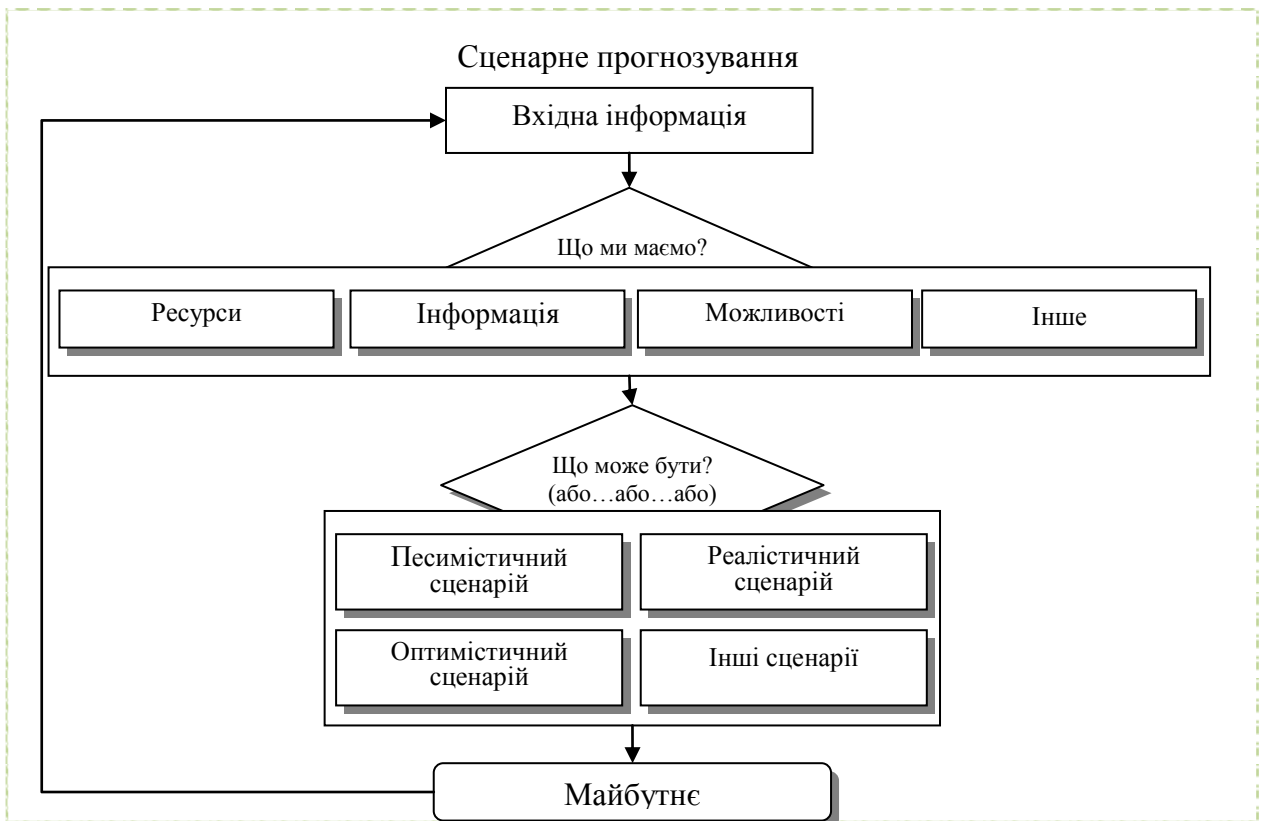

Рис. 1.11. Схема сценарного прогнозування*

**Джерело: складено автором.*

Процес побудови сценаріїв натрапляє на значні обсяги перешкод, які пов'язані з негативними чинниками зовнішнього середовища та проблемними аспектами механізмів побудови таких сценаріїв, частина яких зображена на рис. 1.12.

Усунення цих перешкод вважаємо можливим у разі реалізації таких дій:

1. Відбір якісної первісної інформації, яка вичерпно характеризує об'єкт дослідження.
2. Оцінка складності досліджуваного явища чи процесу.
3. Підбір механізмів побудови сценаріїв відповідно до складності дослідження.
4. Формування групи дослідників із потрібною кваліфікацією.

5. Спрямування на усунення суб'єктивних перекосів оцінки дійсності.

6. Виявлення і усунення негативних зовнішніх впливів на процеси побудови сценаріїв.

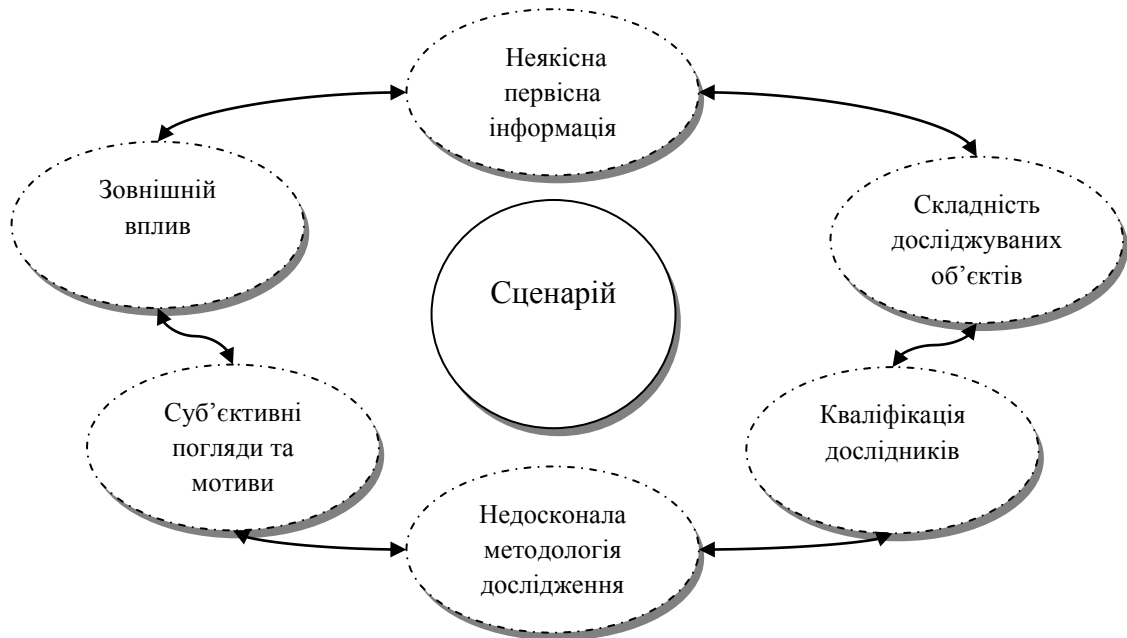

Рис. 1.12. Негативні чинники впливу на процес побудови сценаріїв*

**Джерело: складено автором.*

Реалізація кожної з наведених дій дає змогу підвищити ефективність процесу побудови сценаріїв майбутнього. Процес формування якісних сценаріїв потребує ефективного застосування механізмів сценарних досліджень, що можливо лише у разі виваженого підбору та застосування методів сценарного прогнозування.

Дослідженням можливостей реалізації сценарного прогнозування займається багато держав і організацій. На базі діяльності їхніх аналітичних центрів сформувались власні особливості реалізації сценарних підходів, які характеризуються спрямованістю до кількісних чи експертних механізмів побудови сценаріїв. Наприклад, теоретичні підходи Швеції та Нідерландів ґрунтуються на експертних моделях, тоді як французька теоретична школа “La prospective” та перевагу поєднанню кількісних та якісних методів [147, с. 78]. У процесі розвитку сценарного прогнозування намагались побудувати сценарії з допомогою лише кількісних чинників, проте їхнє застосування

потребувало значних спрощень, внаслідок чого не було змоги врахувати багато чинників.

На нашу думку, використовуючи кількісні методи досліджень в умовах вітчизняної економіки, доцільно активно застосовувати якісні дослідження, оскільки надзвичайно висока нестабільність більшості соціально-економічних процесів, тінізація економічної системи, наявність значного обсягу пережитків адміністративно-командної економіки ускладнюють формування ефективних кількісних моделей. Відповідна ситуація пов'язана з наявністю надмірного обсягу чинників впливу, які не відомі, або які неможливо оцінити в кількісному вимірі. Проте, застосовуючи експертні моделі сценарного прогнозування, використовуючи досвід експертів, можна врахувати вплив цих чинників і сформувати оптимальні сценарії майбутнього.

Новий механізм дослідження майбутнього, який варто розглянути детальніше – застосування форсайту. Вивчення цього інструмента особливо важливе для економіки України, бо допомагає визначити передумови не тільки для пристосування до умов майбутнього, на чому зосереджені інші методи фінансового прогнозування, а й передбачає можливість цільового впливу на економічні тенденції для досягнення чи запобігання певних майбутніх процесів та явищ.

Виникнення форсайту пов'язують із двома основними аспектами:

- 1) розробкою для прогнозування та використання компанією RAND методу Дельфі, який розглядають як один із центральних методів форсайту;
- 2) застосування прогнозних досліджень не тільки для пристосування до майбутнього, а й для його активного творення.

В. П. Третьяк зауважив таке: якщо метод Дельфі уже тривалий час використовують у наукових дослідженнях, то спрямування на активне творення майбутнього цілісно сформувалось лише в кінці ХХ ст. і саме цей період можна вважати часом виникнення цілісної концепції форсайту [190,

с. 54]. Зокрема, в 90-х роках уряди Великобританії, США, Японії, Німеччині та Австралії почали активно застосовувати форсайт, а уже на початку 2000 років кількість держав, які застосовували цю методику, перевищила 30 країн. Важливим є те, що форсайт набуває поширення не тільки в “класичних” високорозвинених країнах, й у країнах, які розвиваються, наприклад, Угорщина, Чехія, Польща [190, с. 54]. Сьогодні в науковій літературі існує багато визначень поняття форсайт (див. табл. 1.5)

Таблиця 1.5

Визначення поняття форсайт*

Автор	Визначення
EU FOREN Guide – Програма форсайту Німеччини	“Форсайт – це систематичний, спільний процес побудови бачення майбутнього, спрямований на підвищення якості прийнятих зараз рішень і прискорення спільних дій. Ідеологія форсайту походить від зближення тенденцій сучасних розробок у галузі політичного аналізу, стратегічного аналізу та прогнозування” [220]
UNIDO	“Сценарне прогнозування соціально-економічного розвитку: можливі варіанти розвитку – економіки, промисловості, суспільства – в 10-20 річній перспективі” [227]
Australian Center For Innovation	“Форсайт – це систематичний роздум про майбутнє і вплив на нього” [227]
Бен Мартін	“Форсайт – це систематична спроба заглянути в довгострокове майбутнє науки, технології, економіки та суспільства, щоб ідентифікувати зони стратегічного дослідження і створити родові технології, які можуть приносити найбільші економічні та соціальні вигоди” [227]
Люк Джорджіо	“Форсайт – це засіб систематичної оцінки тих напрямів розвитку науки і технології, які можуть мати сильний вплив на конкурентоспроможність компаній, на створення багатства і якість життя” [220]

**Джерело: складено автором на підставі [220; 227].*

Особливої уваги заслуговує визначення форсайту Патріка Беккера:

- процес активного пізнання майбутнього, формування бачення середньо- та довгострокової перспективи;
- систематичне дослідження майбутнього науки, економіки та суспільства, щоб підтримати прийняття актуальних рішень і мобілізації спільних зусиль для їхнього виконання [206].

Як бачимо, Патрік Беккер, досліджуючи форсайт, акцентує увагу на тому, що це процес, а не набір інструментів, основою якого є обмін думками, а також на тому, що майбутнє багатоваріантне, який варіант майбутнього буде втілено в життя залежить від рішень і дій, які приймають сьогодні.

Вважаємо, що форсайт – це механізм дослідження й оцінки можливостей настання різних подій, виявлення оптимальних для суб'єктів дослідження варіантів розвитку майбутніх процесів, а також формування передумов і реалізація цілеспрямованого управлінського впливу для їхнього досягнення.

Відмінна характеристика форсайту від інших підходів і методик – його активна складова, тобто перед дослідниками стоїть завдання не просто одержати варіанти ймовірного майбутнього, й сформувані методикі досягнення оптимального з цих варіантів, за декількох сценаріїв розвитку подій. Схематично цей механізм зображено на рис. 1.13.

З цієї схеми видно, що на кожному з досліджуваних рівнів, з огляду на віддаленість у часі, зростає обсяг варіативної складової та основних управлінських рішень, які допомагають обрати шлях досягнення потрібного сценарію чи уникнути небажаного. Наявність ліній K1 цієї схеми, якісно відрізняє форсайт від інших методів прогнозування, бо вони передбачають формування алгоритму дій, реалізація яких має сприяти забезпеченню досягнення цільового сценарію.

Система дій, сформована для досягнення певного сценарію майбутнього, має охоплювати не тільки лінійний шаблон причинно-наслідкових дій (на рис. 1.13. лінії K1), а й можливості виправляти ситуацію, якщо частина обраної методикі впливу не забезпечить потрібного результату, зокрема лінії “якщо..., то...” на рис. 1.13.

Кваліфіковане застосування механізмів форсайту дає змогу визначити ключові чинники “формування” потрібного майбутнього, наприклад, сприяти зосередженню уваги на найважливіших інноваційних проектах і забезпечити

їхню реалізацію необхідною інвестиційною активністю. Активна складова форсайт досліджень – це їхнього поширення в сучасному суспільстві.

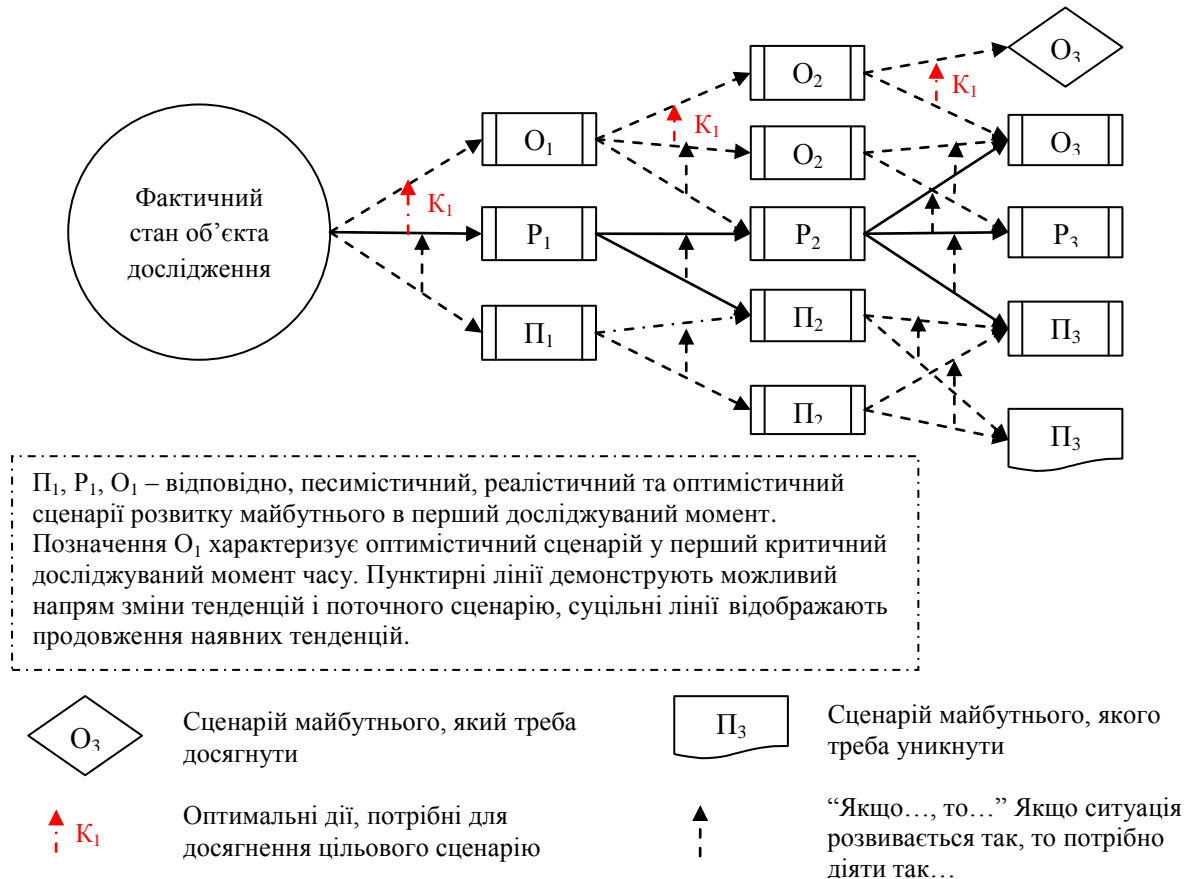

Рис. 1.13. Схематичне зображення управлінського впливу в процесі форсайту*

**Джерело: складено автором.*

Форсайт не стаціонарна методологічна система, адже його особливою ознакою є процес постійного розширення та розвитку. Сьогодні цей підхід охоплює десятки методів, які удосконалюються та дають змогу пристосуватися до умов досліджуваного середовища, щоб досягнути максимальної ефективності.

Різноманітність методів форсайту ставить важливе завдання перед організацією такого виду досліджень, тобто вибрати найбільш відповідний із наявних, в умовах проведення конкретного дослідження, методів чи оптимальної комбінації таких методів. У науковій літературі поширені такі підходи до формування комбінації методів дослідження: “трикутник форсайту” чи “ромб форсайту” [151, с. 61]. Трикутник форсайту зображено на рис. 1.14.

Рис. 1.14. Трикутник форсайту*

**Джерело: складено автором на підставі [223].*

Біля кожної з вершин відповідних фігур зображено методи, які найбільше відповідають характеристиці цієї вершини, зокрема в “трикутнику форсайту” вершинам відповідають такі ознаки: експертиза, творчість, взаємодія. Комбіноване застосування методів із відповідними характеристиками, як передбачено, допоможе забезпечити максимально ефективне форсайт дослідження [223]. Так, в “ромбі форсайту” додається ще одна вершина: доказовість. Цю вершину запропонували додати Р. Поппер і І. Майлс [225]. Відповідно до вимог методу “трикутник форсайту”, у дослідженні, треба поєднати, наприклад, методи інтерв'ю, есе, матриці впливу. Поєднання декількох методів прогнозування дає змогу використати їхні переваги та сформувані якомога точніші прогнози. Застосування методів форсайту, його окремих механізмів і моделей передбачає пошук відповіді на запитання, які зображені у вигляді схеми (рис. 1.13).

Перед кожним форсайт дослідженням постає питання відправної точки, тобто сукупності усіх внутрішніх і зовнішніх чинників досліджуваної системи на момент початку дослідження. Суть цього питання виявляється в тому, що максимально точне бачення поточної ситуації усіма суб'єктами дослідження допомагає усувати непорозуміння подальших причинно-

наслідкових зв'язків і, у підсумку, формувати виважений процес визначення пріоритетних напрямів розвитку та попередження небезпек.

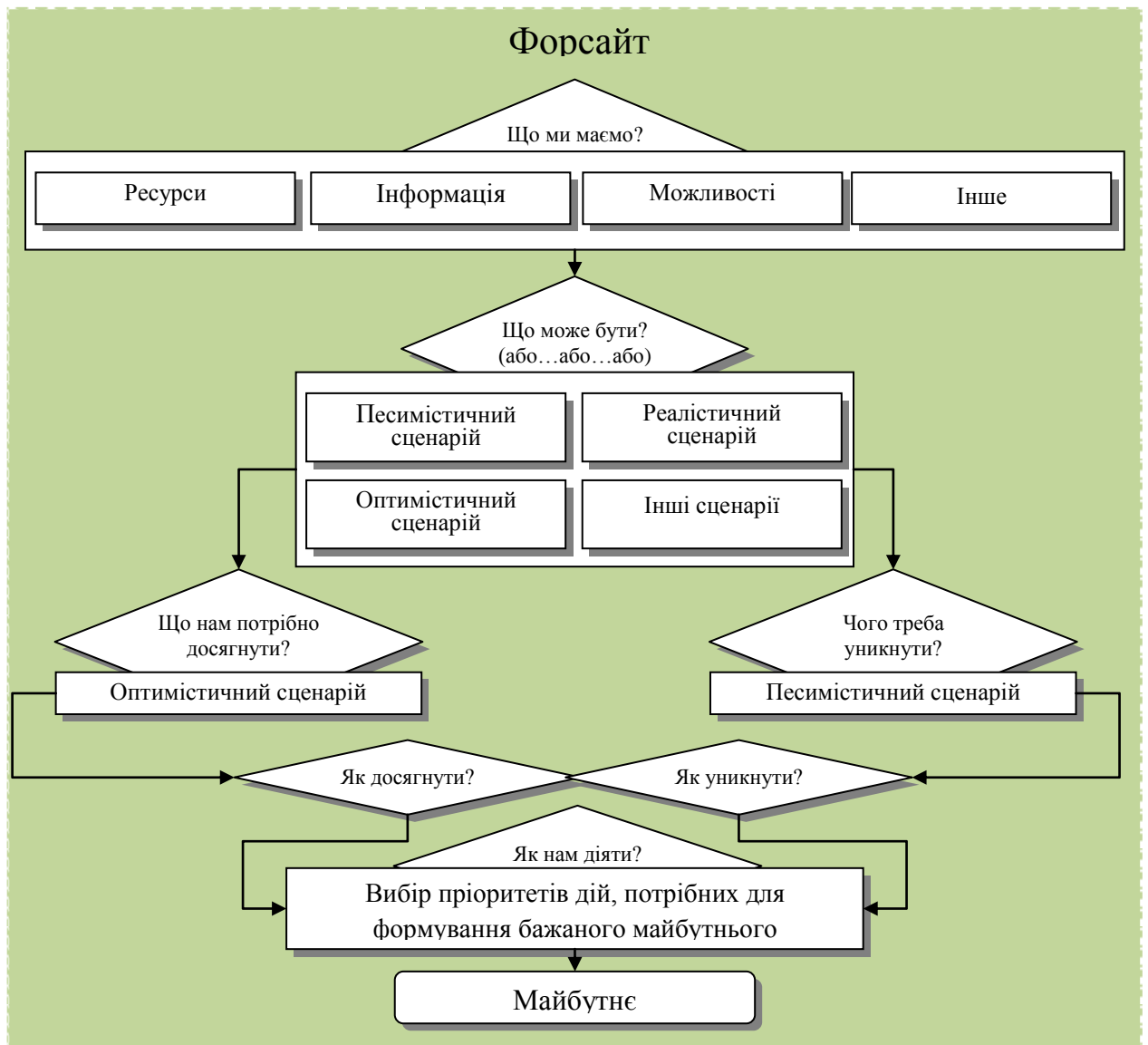

Рис. 1.15. Схема форсайт досліджень фінансових процесів в реальному секторі економіки*

**Джерело: складено автором.*

Сформувавши цілісне розуміння умов “відправної точки дослідження”, ми маємо змогу визначити варіанти ймовірного майбутнього. У цьому випадку відбувається відбір і визначення ключових точок розвитку, від яких залежить напрям подальших змін і варіант можливого майбутнього. Після формування множини ймовірних варіантів майбутніх подій (часто за участю представників зацікавлених сторін) відбувається відбір найприйнятніших із них, тобто визначають цільові орієнтири, з допомогою досягнення яких

позиціонують ключові точки розвитку, потрібні для досягнення бажаних станів майбутнього, як спрямувавши зусилля на їхню реалізацію. Аналогічно визначають небажані наслідки та дії, недопущення яких належить до пріоритетних завдань.

Реалізація такого алгоритму допомагає формувати ефективний управлінський вплив на процеси та явища, від яких безпосередньо залежить досягнення потрібного сценарію майбутніх подій. У практиці форсайт досліджень немає єдиного набору методів, які застосовують під час їхньої реалізації. Визначаючи можливості форсайт досліджень чи напрями застосування, треба використовувати досвід відповідних практик різних регіонів світу.

1.3. Концептуальні основи розвитку фінансів реального сектору економіки

Різноманітність методів фінансового прогнозування сприяє ефективному формуванню прогнозної інформації, яка відображає стан чи напрям зміни досліджуваних складових фінансової системи економіки України у майбутньому. Володіння цією інформацією дає змогу створити передумови для якісного управлінського впливу, оскільки це важливий чинник розвитку економічної системи, та її окремих складових. Надзвичайно важливо застосовувати фінансове прогнозування реального сектору економіки, які є основою фінансів всієї економіки держави, а їхнє стабільне зростання – це важлива передумова стабільного зростання національної економіки.

Фінанси реального сектору – сукупність фінансів суб'єктів господарювання, загальнодержавних і регіональних фондів фінансових ресурсів, які створені з внесків і платежів суб'єктів реального сектору, або сформованих з інших джерел для потреб підтримки та розвитку реального сектору національної економіки. “Без фінансів суб'єктів господарювання

неможливо забезпечувати індивідуальний кругообіг виробничих фондів на розширеній основі, запроваджувати науково-технічні досягнення, стимулювати інвестиційну діяльність, регулювати структурну перебудову економіки. Обов'язкові передумови ефективного функціонування фінансів суб'єктів господарської діяльності такі: різноманітність форм власності; свобода підприємництва та самостійність у прийнятті рішень; вільне ринкове ціноутворення та конкуренція; самофінансування підприємництва; обмеження та регламентація державного втручання у діяльність господарюючих суб'єктів; правове забезпечення правил економічної поведінки всіх суб'єктів підприємницької діяльності” [150, с. 8].

Фінанси господарюючих суб'єктів функціонують у сфері суспільного виробництва, де створюється валовий внутрішній продукт, матеріальні та нематеріальні блага. Тому від стану фінансів підприємств залежить можливість задоволення суспільних потреб, фінансова стійкість країни. На макроекономічному рівні фінанси підприємств забезпечують формування фінансових ресурсів держави через бюджет і позабюджетні фонди. Специфіка фінансів підприємств та організацій полягає в тому, що через них мобілізуються кошти, створюються фонди фінансових ресурсів не для подальшого перерозподілу, а для обслуговування процесу виробництва продукції, виконання робіт, надання послуг. Крім того, важливою складовою фінансів реального сектору економіки є фонди програм розвитку реального сектору та його складові, які допомагають сформувати загальні чи локальні передумови ефективного функціонування, подолання перешкод на шляху розвитку.

Фінанси реального сектору економіки є важливою складовою фінансової безпеки держави, добробуту населення, бо відображають відносини у фундаментальному секторі економіки. Фінанси реального сектору економіки виконують значний обсяг функцій і завдань, серед яких відтворення виробничих фондів, формування валового продукту держави, забезпечення потрібного рівня зайнятості, формування вітчизняної пропозиції товарів і

послуг. Розвиток фінансів реального сектору економіки є важливим чинником економічного зростання та довгострокового успіху держави, а передумовою їхнього розвитку є реалізація фінансового потенціалу реального сектору економіки.

Досліджуючи сутність поняття “фінансовий потенціал”, науковці зосереджувались на певних аспектах. Наприклад, Федонін О.С., Репіна І.М., Олексюк О. І., вивчаючи фінансовий потенціал на підставі підприємства, вважають, що він є обсягом власних, позичених і залучених фінансових ресурсів, якими підприємство може розпоряджатися для виконання поточних і перспективних витрат [191, с. 16]. Фомін П.А. та Старовойтов М.К. розглядають фінансовий потенціал як відносини, які виникають на підприємстві з приводу досягнення максимально можливого фінансового результату [195]. Белінська О.В. вважає, що фінансовий потенціал є вираженням усієї сукупності економічних активів, які мають вартісну основу, і здатні бути джерелом фінансових засобів у результаті реалізації, застави, оренди тощо [8, с. 267].

Розглянувши відмінні погляди на сутність поняття “фінансовий потенціал підприємства” та враховуючи брак чіткого визначення фінансового потенціалу реального сектору економіки, розкриємо суть цієї категорії. Під фінансовим потенціалом реального сектору економіки пропонуємо розуміти забезпеченість процесів, які в ньому відбуваються, фінансовими ресурсами, що потрібні для досягнення стабільного економічного зростання.

Варто зазначити, що ефективне застосування фінансового прогнозування дає змогу не тільки використати наявний потенціал, й сприяє формуванню та розвитку фінансового потенціалу в майбутньому. Впроваджують цілісне підвищення якості управлінського впливу та покращенням можливостей суб’єктів економічної діяльності до адаптації, такі наслідки використання фінансового прогнозування свідчать про високий рівень перспективності цього механізму.

У сучасному світі в економічних системах усіх держав простежується поєднання реального та фінансового секторів, де найефективніші економіки характеризуються найтіснішим рівнем взаємодії цих секторів та спрямованістю на взаємний збалансований розвиток. У зв'язку з необхідністю здійснення ефективного управлінського впливу, розробки якісних програм розвитку та формування належного рівня життя населення важливо розуміти суть цих взаємозв'язків і тенденцій еволюційного розвитку.

Розглядаючи особливості поглядів економічних наукових шкіл на сутність і розвиток складових економічних систем, бачимо, що дослідження питань, які пов'язані з реальним сектором економіки, розпочалось значно швидше, у тім формування самого поняття і сягає витоків економічної думки. Перші спроби його виокремити простежувались тільки в представників класичної школи, які вважали, що економіка ділиться на два сектори: реальний та грошовий. Схематично модель економіки згідно з поглядами класичної економічної школи зображено на рис. 1.16.

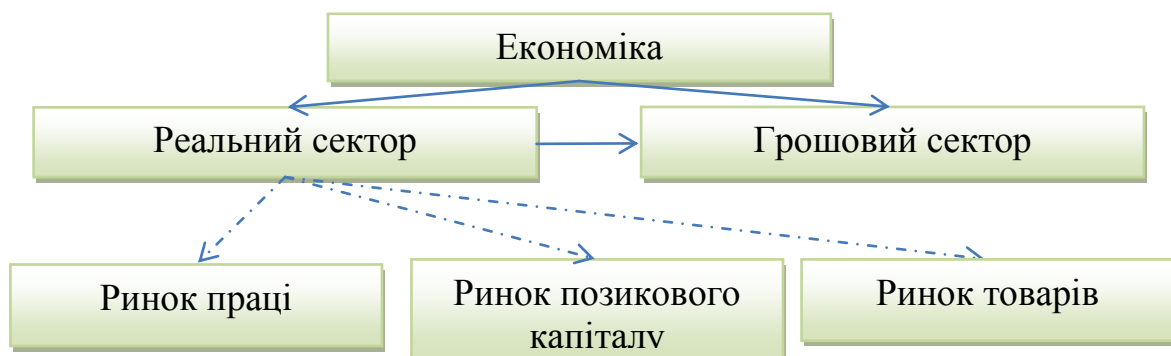

Рис. 1.16. Модель економіки згідно з поглядами класичної економічної школи*

**Джерело: складено автором на підставі [81, 194].*

Класична школа виділяє в реальному секторі три ринки: ринок праці, ринок позикового капіталу, ринок товарів – їхнє функціонування становить реальний сектор економіки. Представники класичної школи надавали реальному сектору економіки надзвичайно широкі межі і відводили беззаперечну роль у формуванні економічних процесів. Зазначали, що грошовий сектор формується в процесі функціонування реального, який не піддається впливу грошового.

Свій внесок у розуміння поняття “реального сектору економіки” зробили І. Фішер та А. Маршал. Як представники неокласичної економічної школи, вони, як і класики, поділяли економіку на сектори: реальний і грошовий [5, с. 199]. А. Маршал наголошував, що: “Гроші потрібні для досягнення цілей, але вони не підпорядковуються загальноприйнятому правилу про те, що чим більше спрямовується засобів на досягнення мети, тим ймовірнішим є її досягнення. Машина не буде їхати без змащування... але надлишок масла заглушить мотор”. З цією думкою погоджувався і І. Фішер, відповідно відводячи грошовий сектор інструменту [56]. Під час досліджень були сформульовані закономірності взаємозв’язків реального сектору економіки та грошового, наприклад, у межах кількісної теорії грошей сформульовано рівняння обміну.

Як неокласики, вони були прихильниками так званого закону Сея: рівень виробництва в реальному секторі не залежить від грошових чинників [68, с. 291]. І. Фішер уточнював, що в довгостроковій перспективі такі пропорційні зміни можливі зі зміною обсягів грошей в обігу завдяки збільшенню обсягу виконуваних операцій. А. Маршал також вважав, що існує значний обсяг чинників, які можуть порушити закон Сея (наприклад, кількість населення, частки операцій, які проводять із використанням грошей, середню швидкість грошового обороту тощо), і, відповідно, у певній пропорції впливати на реальний сектор економіки [56]. Отже, неокласична школа поліпшила розуміння взаємодії реального та грошового секторів, а також відобразила грошові чинники не як грошове відтворення реального сектору, але, за певних умов як засіб впливу на нього.

Вагоме значення для дослідження реального сектору мають наукові праці Й. Шумпетера. Зокрема, в “Теорії економічного розвитку” та “Економічних циклах” він виклав новий погляд на дослідження економічних процесів [212]. У класичній і неокласичній школах економічні моделі досліджували у статичному вигляді, тобто за незмінності значної частини чинників. Науковець приділяв увагу дослідженню чинників, які призводять

до порушення статичного стану економічної системи. Головним чинником він вважав інноваційний, який спричиняє швидкі зрушення поточних економічних тенденцій та утворення нових зростаючих економічних циклів, а тривалий брак інновацій призводить до економічного спаду [212, с. 388]. Погляди Й. Шумпетера допомогли зрозуміти значимість інноваційного розвитку та необхідність його стимулювання, де простежувалась потреба ефективного використання накопичених фінансових ресурсів з спрямуванням на розвиток інновацій. Враховуючи особливості процесу формування інновацій, зокрема необхідність значного обсягу попередніх інвестицій, Й. Шумпетер (порівняно з попередниками) відводить значно вагомішу роль фінансовому сектору. Схема економічного циклу за Й. Шумпетером зображена на рис 1.17.

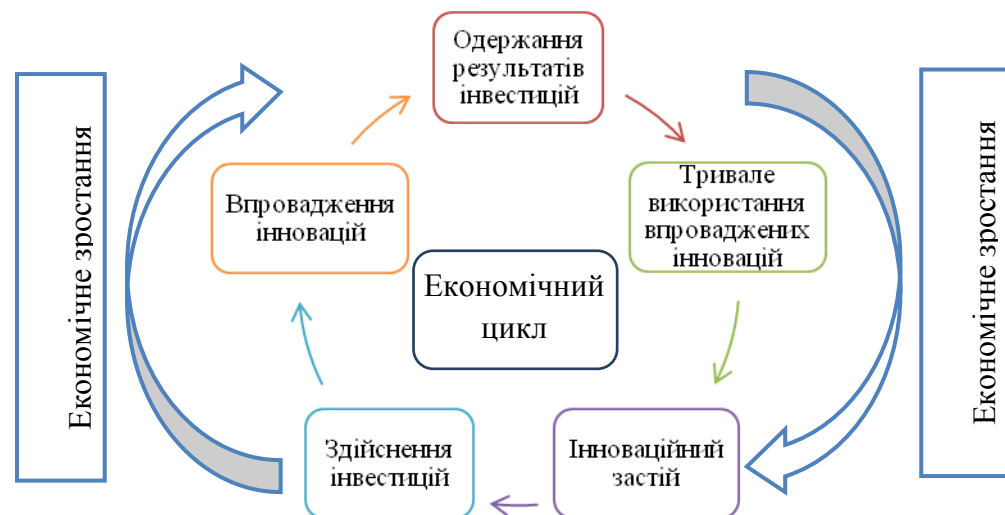

Рис. 1.17. Схема економічного циклу за Й. Шумпетером*

**Джерело: складено автором на підставі [212, с. 365].*

Роль фінансового сектору пов'язана з тим, що завдяки акумулюванню грошових коштів у приватних інвесторів і держави є змога стимулювати інноваційну діяльність, відповідно, управляти економічними циклами в реальному секторі економіки, стимулювати економічне зростання. Ефективно мобілізуючи і розподіляючи фінансові ресурси, можна управляти реальним сектором економіки. Дослідник відзначив, що основним для економічного розвитку є реальний сектор, а фінансовий допомагає тільки дещо стимулювати його [212, с. 366].

Ще вагомим вважав фінансовий сектор Дж. М. Кейнс, який акцентував увагу на впливі фінансових умов інвестиційного процесу на величину сукупного доходу [79]. Кейнсіанська теорія формувалась в умовах початку ХХ, що характеризувалось спадом виробництва та загальноекономічною рецесією, тому, відбувались пошуки шляхів виходу з негативної ситуації. Один із таких шляхів обґрунтував Кейнс. Власні дослідження він зосередив на збільшенні рівня інвестицій у реальний сектор економіки, наявність яких вважав необхідною передумовою економічного зростання та збільшення доходів економічних суб'єктів. Схему зростання доходів за Дж. М. Кейнсом зображено на рис. 1.18.

Рис 1.18. Модель зростання доходів за Дж. М. Кейнсом*

**Джерело: складено автором на підставі [79].*

З рис. 1.18 видно, що механізм збільшення обсягів інвестицій пов'язаний із процесом вибору економічним суб'єктом, між зберіганням коштів в ліквідній формі та вкладенням у капітальні активи. Ключовим у цій ситуації є розмір відсотка за капітальними вкладеннями, бо кошти будуть залучатись, а інвестиції діятимуть доти, доки ефект від реалізації інвестиційного проекту буде вищим від відсотка за вкладення коштів у інвестиційний проект. Відповідно, змінюючи обсяг грошової маси, змінюється вартість капітальних активів, що дає змогу ефективно збільшувати чи зменшувати обсяги залучених інвестицій. Увага кейнсіанського підходу зосереджена на поведінці індивідуальних учасників ринку, впливаючи на яку можна змінити економічну ситуацію. Зокрема, збільшуючи обсяг грошової маси в обігу, можна підвищити доступність капітальних вкладень, що веде до економічного зростання, яке є передумовою зростання доходів економічних суб'єктів. В управлінні цими процесами важливими є державні механізми, які

повинні стимулювати зростання інвестицій, тому що ринкову економіку Кейнс вважав незбалансованою, не здатною до саморегулювання [79]. Кейнсіанська теорія продемонструвала рівень взаємозалежності реального та грошового секторів економіки, можливості впливу на реальний сектор, ефективне регулювання процесів у ньому.

Кейнсіанські механізми стимулювали активізацію інфляційних процесів, тому в другій половині XX ст. популярним став інший підхід до сфери взаємодії грошового та реального секторів – монетаризм. Ця економічна течія передбачала зменшення впливу держави на економічні процеси, оскільки її представники розглядали ринкову економіку здатною до саморегулювання, а незбалансованість виникає тоді, коли відбувається нерозважливе втручання в її процеси. Представники монетаризму М. Фрідман та А. Шварц довели, що так звана велика депресія була спричинена монетарною помилкою федеральної резервної системи, яка призвела до надто низького рівня платоспроможного попиту [82, с. 67].

Монетаристи вважали грошовий сектор економіки досить самостійним, але саме в ньому вбачали основні складові незбалансованості, бо вони безпосередньо пов'язані з державним управлінням. З огляду на це М. Фрідман розробив правило контролю грошової маси, яке полягало у тому, що зміна обсягу грошової маси дорівнювати сумі очікуваної зміни ціни та валового національного доходу [189, с. 180]. Варто зазначити, що увага зосереджується не просто на показнику грошової маси, але, зокрема, на обсязі кредитних ресурсів, від яких безпосередньо залежить реальний сектор економіки. Отже, монетаристи відокремлюють грошовий сектор від реального, проте активно використовують взаємозв'язок між ними, зокрема вплив грошового сектору на реальний.

Аналізуючи особливості розвитку наукових шкіл, ми бачимо, що розвиток нових наукових економічних шкіл відбувався в сегменті недоліків і недосконалості попередніх поглядів. Продовженням розвитку класичної економічної думки стали погляди неокласиків, які спробували детальніше

розкрити, уточнити, а частково і виправити твердження класичної школи щодо ролі реального сектору в розвитку всієї економіки. Особливо важливою була економічна думка кейнсіанців, коли суспільство спробувало взяти під контроль економічні процеси за допомогою активного управлінського впливу. Проте проблеми та ризики цього підходу стимулювали розвиток монетаризму.

Своєрідний діалог наукових шкіл призвів до розуміння особливостей економічних систем і можливостей їхнього подальшого економічного розвитку (сьогодні теж існує безліч проблем, які його стримують). Особливу цікаві погляди, які спільні для значної частини економічних шкіл. У процесі еволюції теоретичних поглядів на реальний сектор економіки головними економічними школами відводиться цій складовій провідне місце в економічній системі, що відображає розуміння значного впливу на економічні процеси.

Очевидним є й те, що на початкових етапах теоретичних пошуків реальному сектору економіки надавали виняткового значення, але поступово опрацьовували й інші складові економічної системи, зокрема грошовий сектор, який був початковою стадією розвитку фінансового сектору. Він привернув увагу економістів, оскільки очевиднішими ставали наявні в ньому можливості, що в підсумку призвело до значного зростання його ролі в економічних процесах.

Розглянувши погляди провідних економічних шкіл можна сказати, що фінансовий сектор не може існувати без реального, тому що не матиме фактичного впливу на економічні процеси. Але й функціонування реального сектору без взаємодії із фінансовим теж є надзвичайно обмеженим та сповільнює його розвиток. Ефективне поєднання цих складових – важлива передумова максимального використання усіх можливостей для розвитку економіки держави. Внаслідок тісної взаємодії цих складових економічної системи складно виділити їхні чіткі межі, що ускладнює розуміння поняття

“реальний сектор економіки”. В табл. 1.6 подано частину найпоширеніших сучасних трактувань визначення “реальний сектор економіки”.

Таблиця 1.6

Трактування поняття “реальний сектор економіки”*

Поняття	Зміст
Науменкова С.В., Міщенко С.В. [130, с. 44]	Це сектор, в якому виробляється валовий внутрішній продукт. Охоплює промислове виробництво, яке складається з видобувних і переробних галузей, сільського господарства, сфери надання промислових, побутових та інших послуг
Зайцев Н.Л. [62]	Це виробництво конкурентоспроможної та високотехнологічної продукції, яке допомагає задовольняти потреби споживачів на внутрішньому та зовнішніх ринках
Райзберг Б.А., Лозовский Л.Ш. [161]	Це сукупність галузей економіки, в яких виробляється матеріальні та нематеріальні товари та послуги, за винятком фінансово-кредитних і біржових операцій, які належать до фінансового сектору економіки

**Джерело: складено автором на підставі [62; 130; 161].*

Науменкова С.В., Міщенко С.В. [130, с. 44], розкриваючи сутність реального сектору економіки, наголошують на виробництві валового внутрішнього продукту, що робить реальний сектор економіки надзвичайно широким, бо охоплює частину фінансових операцій, які створюють ВВП. Зайцев Н.Л. [62] надто обмежено трактує реальний сектор економіки, зокрема в ньому не відображено такий важливий чинник – сфера послуг, а виробництво продукції включається тільки в частині конкурентоспроможної продукції. Простежується деяка суперечність – конкурентоспроможна продукція на внутрішньому ринку не завжди є такою на зовнішньому, і навпаки. Збалансованіше визначення Райзберг Б.А. та Лозовский Л.Ш. [161], тому що воно відмежовує сферу виробництва від фінансових операцій. Варто зазначити, що на відміну від класичної школи економіки, це визначення зачисляє кредити до фінансового сектору економіки.

Розглянувши наведені сучасні твердження та погляди провідних економічних шкіл, можна підсумувати, що *реальний сектор економіки* – це фундаментальна основа економічної системи, яка охоплює операції, пов’язані з формуванням валового внутрішнього продукту, за винятком фінансово-кредитних, страхових і біржових операцій.

У сучасному світі роль фінансового сектору економіки значно зростає, бо пов'язана з формуванням нових видів фінансових відносин і розвитком уже існуючих механізмів. Простежується все більший розрив між реальним і фінансовим секторами, що надзвичайно небезпечно, оскільки рівень забезпечення фінансових активів процесами в реальній економіці часто не відповідає потребі.

Розглянувши погляди провідних економічних шкіл, можемо сформувати систему ключових аспектів функціонування реального сектору економіки:

- 1) в основі усіх економічних процесів лежить реальний сектор економіки;
- 2) фінансовий сектор – особлива форма розвитку реального сектору і не може функціонувати без нього;
- 3) дія механізмів фінансового сектору впливає на перебіг процесів реального сектору економіки;
- 4) основними зв'язковими елементами реального та фінансового секторів є фінансові ресурси;
- 5) головним фінансовим чинником економічного зростання є гроші у вигляді інвестицій;
- 6) ефективна і доцільна система управління економічними процесами – обов'язкова передумова розвитку реального сектору економіки.

З проаналізованої інформації випливає, що реальний сектор – це важлива складова економічної системи, значимість якої висвітлюється тривалим періодом дослідження, практично усіма економічними школами та безліччю наукових праць щодо сутності, процесів, які в ньому відбуваються, та можливостей розвитку. З огляду на це якість управління реальним сектором економіки – важливий чинник ефективності економіки, а його вдосконалення – пріоритетні завдання органів державного управління.

Актуальна фінансова прогнозна інформація підвищує можливості пристосування управлінських рішень до мінливого економічного

середовища. Тому фінансове прогнозування як засіб одержання важливої для реального сектору економіки управлінської інформації та як найефективнішу передумову використання наявного фінансового потенціалу можна вважати перспективним механізмом підвищення конкурентоспроможності реального сектору в цілому та окремих складових.

Економіка України характеризується тривалим періодом занепаду реального сектору економіки, що пов'язано з погіршенням якості фінансових відносин: зменшення інвестиційної привабливості вітчизняної економіки, значний рівень бюрократії та корупції, брак чітких гарантій захисту фінансових відносин, низький рівень внутрішньої інвестиційної спроможності резидентів України та ін.. Ключовий напрям розвитку фінансів реального сектору економіки України – формування передумов для прозорих фінансових відносин, які дають змогу максимально спростити усі бюрократичні процедури пов'язані з інвестиційними процесами.

Поняття “фінанси суб'єктів господарювання” ототожнюють з поняттями “грошові кошти підприємств” і “прибуток підприємств”, однак фінанси суб'єктів господарювання треба розглядати як сукупність відносин створення та розподілу грошових коштів, прибутку підприємств, бо, відповідно, грошові кошти та прибуток підприємства будуть лише наслідком ефективності таких відносин. Отож, основним завданням фінансів суб'єктів господарювання вважаємо забезпечення безперервності процесу виробництва, розширення основних і оборотних фондів, зниження собівартості продукції, зростання нагромаджень і підвищення ефективності виробництва, а також контроль за формуванням, використанням фінансових ресурсів у процесі відтворення, що узагальнено є розвитком суб'єкта господарювання [82, с. 349].

Однією із загальноприйнятих класифікацій джерел розвитку підприємства є їхній поділ на внутрішні та зовнішні. До зовнішніх джерел розвитку підприємства належить, у тім числі, комплекс державних заходів, які впливають на певні аспекти діяльності підприємств, окремі підприємства

чи галузі економіки: оподаткування, дотування, ліцензування тощо. Використовуючи ці та інші важелі впливу, на державному рівні можлива структурна перебудова народного господарства, підвищення чи зниження ефективності певних галузей, стимулювання розвитку тих галузей, продукція яких найпотрібніша в конкретний момент на внутрішньому чи зовнішньому ринках.

Законом України “Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні” від 08.09.2011 №3715-VI визначено такі “пріоритети розвитку фінансів реального сектору економіки на 2011-2021рр.:

- 1) освоєння нових технологій транспортування енергії, впровадження енергоефективних, ресурсозберігаючих технологій, освоєння альтернативних джерел енергії;
- 2) освоєння нових технологій високотехнологічного розвитку транспортної системи, ракетно-космічної галузі, авіа- і суднобудування, озброєння та військової техніки;
- 3) освоєння нових технологій виробництва матеріалів, оброблення і з’єднання, створення індустрії наноматеріалів і нанотехнологій;
- 4) технологічне оновлення та розвиток агропромислового комплексу;
- 5) впровадження нових технологій та обладнання для якісного медичного обслуговування, лікування, фармацевтики;
- 6) широке застосування технологій екологічно чистого виробництва та охорони навколишнього природного середовища;
- 7) розвиток сучасних інформаційних, комунікаційних технологій, робототехніки” [158].

Для реалізації пріоритетних напрямів “держава запроваджує заходи щодо:

- 1) розвитку інноваційної інфраструктури (інноваційних центрів, технологічних парків, наукових парків, технополісів, інноваційних бізнес-інкубаторів, центрів трансферу технологій, інноваційних кластерів, венчурних фондів тощо);

- 2) першочергового розгляду заявок на винаходи, що відповідають середньостроковим пріоритетним напрямам загальнодержавного рівня;
- 3) прямого бюджетного фінансування та співфінансування;
- 4) відшкодування відсоткових ставок за кредитами, отриманими суб'єктами господарювання у банках;
- 5) часткової компенсації вартості виробництва продукції;
- 6) кредитів за рахунок коштів державного бюджету, кредитів (позик) і грантів міжнародних фінансових організацій, залучених державою або під державні гарантії;
- 7) субвенцій з державного бюджету місцевим бюджетам;
- 8) податкових, митних і валютних преференцій” [158].

На практиці вже є багато позитивних зрушень у цьому напрямі, зокрема, реформування системи оподаткування, щоб стимулювати розвиток зазначених галузей. Відповідно до Податкового кодексу України:

- “тимчасово, до 1 січня 2019 р., звільняють від сплати ПДВ операції з постачання та імпорту техніки, обладнання, устаткування для реконструкції існуючих і будівництва нових підприємств з виробництва біопалива, для виготовлення та реконструкції технічних і транспортних засобів з метою споживання біопалива;
- протягом дії міжнародних договорів України, згоду на обов'язковість яких надала Верховна Рада України з питань космічної діяльності щодо створення космічної техніки, але не пізніше 1 січня 2018 р., звільняються від сплати ПДВ операції з товарів за умови цільового використання таких товарів у виробництві космічної техніки (враховуючи агрегати, системи та комплектуючі для космічних комплексів, космічних ракет-носіїв, космічних апаратів та наземних сегментів космічних систем);
- тимчасово до 31 грудня 2017 р. від оподаткування ПДВ звільняють операції з постачання певних видів зернових культур (товарні

позиції 1001 - 1008 згідно з УКТ ЗЕД та технічні культури товарних позицій 1205 і 1206 00 згідно з УКТ ЗЕД);

- тимчасово, з 1 січня 2013 р. до 1 січня 2023 р., звільняють від оподаткування податком на додану вартість операції з постачання програмної продукції: результат комп'ютерного програмування у вигляді операційної системи, системної, прикладної, розважальної та/або навчальної комп'ютерної програми (їхніх компонентів), а також у вигляді інтернет-сайтів та/або онлайн сервісів; криптографічні засоби захисту інформації” [149].

Крім того, з 01.01.2015 знижено ставку оподаткування ПДВ за операціями з постачання та імпорту лікарських засобів, медичних виробів та/або медичного обладнання з 20 до 7%.

Щодо оподаткування податком на прибуток, то: “з 01.01.2013 пріоритетні галузі економіки оподатковували на пільгових умовах:

- прибуток, отриманий від реалізації інвестиційних проектів суб'єктами господарювання, які реалізують інвестиційні проекти у пріоритетних галузях економіки, схвалені відповідно до Закону України “Про стимулювання інвестиційної діяльності у пріоритетних галузях економіки з метою створення нових робочих місць”, оподатковується за ставкою:

- з 1 січня 2013 р. до 31 грудня 2017 р. включно – 0 %;

- з 1 січня 2018 р. до 31 грудня 2022 р. включно – 8 %;

- з 1 січня 2023 р. – 16 %;

- суб'єктів індустрії програмної продукції з 01.01.2013 було передбачено ставку податку на прибуток у розмірі 5%;

- тимчасово, до 1 січня 2020 р., звільняють від оподаткування прибуток виробників біопалива, отриманий від продажу біопалива, прибуток підприємств, отриманий ними від діяльності з одночасного виробництва електричної та теплової енергії з використанням біологічних видів палива та/або виробництва теплової енергії з використанням біологічних видів

палива, прибуток виробників техніки, обладнання, устаткування, які споживають біологічні види палива, одержані від продажу зазначеної техніки, обладнання та устаткування, що були вироблені на території України;

➤ тимчасово, строком на 10 років, починаючи з 1 січня 2011 р. звільняють від оподаткування прибуток, отриманий від основної діяльності підприємств галузі електроенергетики, які виробляють електричну енергію тільки з відновлювальних джерел енергії, прибуток, отриманий від основної діяльності підприємств суднобудівної промисловості, прибуток підприємств літакобудівної промисловості, отриманий від основної діяльності, а також від проведення такими підприємствами науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт, які виконують для потреб літакобудівної промисловості, прибуток підприємств машинобудування для агропромислового комплексу” [149].

Зважаючи на складну економіко-політичну ситуацію в країні (анексія АРК, проведення АТО, девальвація національної валюти, зниження економічної активності), починаючи з 01.01.2015, ці норми були виключені, а відповідно, оподаткування податком на прибуток підприємств пріоритетних галузей економіки відбуваються на загальних підставах.

Як бачимо, певні кроки для поліпшення стану фінансів суб'єктів господарювання, принаймні в пріоритетних галузях економіки, були зроблені, однак складна економічна ситуація потребує наповнення державного бюджету, ставить “поточне” вище, ніж “перспективне”, унеможливаючи “рух вперед”. Зауважимо, що такі кроки (визначення пріоритетів розвитку, розробка концепції державної політики щодо таких галузей і шляхів втілення) будуть позитивним досвідом державного управління в майбутньому.

Вважаємо, що в перспективі, у разі стабілізації економіко-політичної ситуації в країні, діяльність уряду в цьому напрямі буде відновлена та ґрунтуватиметься на вже наявному досвіді, однак буде скоригована на

вимоги часу та враховуватиме іноземний досвід. Говорити про чітку концепцію розвитку країни, зважаючи на нестабільність в економіко-політичній ситуації, неможливо. Вже сьогодні можемо виокремити певні пріоритети розвитку реального сектору економіки України, проблеми, які перешкоджатимуть її розвитку, та шляхи вирішення.

В Україні, ще з часів адміністративно-командної економіки, важливу роль відіграють державні фінанси. Незважаючи на зменшення їхнього впливу на загальну економічну ситуацію, треба розуміти, що державні фінанси, втім числі провідних економік світу з розвиненою економікою, є дієвим механізмом реалізації державної економічної політики. Ефективне використання державних фінансів, зокрема у реальному секторі, допомагає стимулювати розвиток пріоритетних галузей економіки – аграрна чи оборонна промисловість, критичні напрями фармацевтичного виробництва, ІТ-галузь та ін.. Притаманна національним державним фінансам тіньова та бюрократична спрямованість призводить до нівелювання переваг цього виду фінансових відносин, втрати державою значних ресурсів і потенціалу. Вважаємо, що головними напрямками впливу державних фінансів на фінанси реального сектору економіки можуть бути:

- державні програми розвитку окремих галузей економіки чи регіонів, наприклад, ефективна державна програма видобування бурштину дасть змогу вивести з тіні значні фінансові ресурси, підвищити значимість цієї галузі в реальному секторі економіки держави, підвищити віддачу наявних ресурсів для жителів північних регіонів країни, сформувані передумови соціальної захищеності працівників цієї галузі, обмежити негативні наслідки незаконної діяльності у цій сфері [136];

- у зв'язку з тимчасовою втратою державою значних водних ресурсів у фінансах реального сектору України простежується зниження можливостей у сфері рибного господарства, тому вітчизняні ринки заповнені іноземною рибною продукцією. Отож, існує потреба у розробленні єдиної програми державної підтримки розвитку рибного господарства, яка б

об'єднала розрізнені фінанси окремих виробників із державними фінансовими ресурсами через системи різних дотацій та інвестування, у підсумку можливо вивільнити прихований внутрішній потенціал рибного господарства, забезпечити позитивний ефект для фінансів реального сектору економіки;

➤ державні програми розвитку сфери вітчизняних ІТ-технологій спрямовані, в тім числі, і на використання наявного висококваліфікованого кадрового персоналу. Рівень підготовки ІТ-спеціалістів в Україні надзвичайно високий, вже сьогодні вітчизняні спеціалісти вільно конкурують із ІТ-спеціалістами з інших держав. Проте у більшості випадків відбувається вимивання найліпших спеціалістів за кордон в іноземні компанії, внаслідок чого економіка України втрачає значні інтелектуальні та фінансові ресурси. Треба розробити державні програми підтримки розвитку ІТ-компаній в Україні, зокрема, відкривати вітчизняні компанії шляхом державного стимулювання підприємницької активності у ІТ-спеціалістів. Також потрібна інформаційна підтримка, максимальне спрощення в бюрократичних процедурах відкриття в Україні іноземних ІТ-компаній. У підсумку можна одержати надзвичайно потужну інноваційну галузь, яка оздоровить фінанси реального сектору економіки України і забезпечить конкурентоспроможність національної економіки на світовому рівні;

➤ введення податкових пільг для провадження окремих видів діяльності. Визначення пільгових умов оподаткування для ІТ-компаній (хоч і тимчасово) зменшить поточні надходження до державного бюджету та інших цільових фондів, проте дасть поштовх розвитку цієї галузі, бо безпосередньо збільшуватимуться державні надходження, забезпечить зростання кількості робочих місць, добробуту населення;

➤ надання державних інвестиційно-інноваційних кредитів на пільгових і спрощених умовах для оновлення та розвитку наявних, а також для формування нових виробничих потужностей можуть підтримати національного товаровиробника, сформувані передумови його розвитку та

підвищити конкурентоспроможність, а також ефективно розмістити державні ресурси;

➤ усунення тіньової складової в процесі проведення державних закупівель стимулюватиме розвиток конкурентоспроможних товаровиробників і надасть їм змогу збільшувати наявні фонди фінансових ресурсів [135].

Усі перелічені підходи оздоровлення фінансів реального сектору економіки за допомогою державних фінансів потребують максимального рівня виваженості й обґрунтованості, оскільки неефективна державна програма розвитку може не тільки не стимулювати окрему галузь економіки, й призвести до ще більшого занепаду. Треба розуміти, що передумовою розвитку фінансів реального сектору економіки є розроблення та додержання логіко-математичних процедур, здатних обмежити ризик помилкових управлінських рішень, а у разі потреби підготуватись до них, побудувати альтернативні варіанти дій. Розробляючи та виконуючи державні програми розвитку, надзвичайно важливо ретельно дослідити поточні та визначити перспективні тенденції, а також оцінити наслідки управлінського впливу. Вагоме місце в цьому процесі займає фінансове прогнозування, використання якого визначає фінансову обґрунтованість дій, можливі ризики пов'язані з цим у майбутньому.

Застосування можливостей фінансового прогнозування (в тому числі і форсайту) допоможе визначити ті галузі національної економіки, які формуватимуть ВВП у майбутньому, а відтак фінансове прогнозування має стати основою для структурних змін економіки, потребу яких вже давно обґрунтували вітчизняні науковці. Вважаємо, що фінансове прогнозування дасть підстави виокремити найефективніші напрями вкладення бюджетних коштів, а отже, слугуватиме основою для реалізації програмного підходу до використання бюджетних коштів. Крім того, припустивши, що прогнозні показники є плановими, результати фінансового прогнозування в сфері державних фінансів можна використовувати як критерії оцінки ефективності

функціонування державних фінансів: розроблення стратегічних планів розвитку, деталізація на тактичні цілі, порівняння очікуваних і фактичних результатів, аналіз відхилень оцінить ефективність виконання тих чи інших бюджетних програм, визначить проблемні місця в сфері державних фінансів. Оздоровлення державних фінансів вважаємо ключовим чинником, який потрібний для формування передумов розвитку фінансів реального сектору економіки, а фінансове прогнозування цієї сфери – важливим інструментом управління нею.

Іноземні інвестиції надзвичайно потужний засіб поліпшення стану фінансів реального сектору економіки, бо допомагають залучити кошти практично для будь-якого проекту, який інвестори оцінять як перспективний. Зауважимо таке: щоб залучити в проект іноземний капітал, треба його ретельно опрацювати, визначити перспективні результати такого інвестування, та його ризику. В процесі визначення доцільності вкладення коштів звертають увагу на зовнішнє середовище, тобто прозорість економіки держави, рівень державного сприяння, податкове навантаження, доступність робочої сили тощо та на внутрішнє, зокрема, на рівень організації суб'єкта інвестування, наявний досвід управлінського персоналу, власні фінансові можливості суб'єкта інвестування та ін.. Формування необхідних передумов залучення інвестицій залежить від зусиль управлінського персоналу об'єкта інвестування та державного апарату.

Важлива передумова залучення іноземних інвестицій – прогнозованість віддачі від вкладених коштів, тому що треба сприяти відкритості економіки держави й об'єкта інвестування. За допомогою залучення іноземних інвесторів можна реалізовувати значні фінансово затратні проекти, важливі для економіки окремого регіону чи держави в цілому. Залучення іноземних інвестицій – чинник забезпечення зростання інноваційності реального сектору економіки, допомагає розвивати ті галузі, які відчувають особливу нестачу фінансових ресурсів. З іншого боку, залучення іноземних капіталів породжує ризики для суб'єктів національної економіки: збільшення

конкуренції на вітчизняному ринку капіталів, можлива залежність від іноземного інвестора. Зрештою, можливість отримати збиток від різниці між активами та зобов'язаннями в іноземній валюті у разі її подорожчання. Отож, розроблення (на державному рівні та на рівні окремих суб'єктів господарювання) механізмів прогнозування ризиків іноземного інвестора та національної економіки у зв'язку з наявністю іноземного капіталу в ній, допоможе визначити той обсяг іноземних інвестицій, який характеризуватиметься найбільшою віддачею для національної економіки, ті галузі, які будуть ефективніше функціонувати, фінансуючись саме іноземними, а не вітчизняними інвесторами, тобто збалансувати ефективність і ризик від наявності іноземного капіталу в Україні.

Економіка держави є цілісною системою і усі її складові тісно взаємодіють між собою. Реальний сектор нерозривно пов'язаний із фінансовим, який стає все вагомішим в економічних процесах держави. Фінансовий сектор утворений в минулому лише як обслуговуючий до реального, але він все більше удосконалюється, а ефективність взаємодії цих секторів не менш важлива, ніж ефективність внутрішніх процесів реального сектору економіки. Варто зазначити, що конкурентоспроможний реальний сектор економіки неможливий без ефективного фінансового ринку. Особливо простежується потреба налагодженого взаємозв'язку реального та фінансового секторів у питаннях залучення, формування та розміщення фондів фінансових ресурсів. Фінансовий сектор дає доступ реальному сектору економіки до потрібних ресурсів і засобів перерозподілу ризиків. Зокрема, за допомогою кредитних ресурсів можна сформувати потрібні цільові виробничі фонди, забезпечити своєчасне виконання взятих на себе повноважень, стимулювати інноваційні процеси.

Інструменти фондового ринку в конкурентній боротьбі допомагають залучати фінансові ресурси для участі в установчому капіталі окремих суб'єктів господарювання та за допомогою різних боргових деривативів наповнювати інші фінансові фонди. Розміщення на фондовому ринку акцій,

облігацій, ф'ючерсних і форвардних контрактів – важливий чинник підвищення ефективності діяльності суб'єкта господарювання реального сектору економіки, оскільки залучає ресурси на найвигідніших умовах, а також знижує залежність суб'єкта господарювання від конкретного кредитора чи інвестора за допомогою диверсифікації джерел залучення капіталу. Розроблення таких моделей прогнозування тенденцій фондового ринку, які б ефективно функціонували в вітчизняних умовах, допомогло б підвищити прозорість і надійність цього сектору економіки, сприяючи притоку іноземних капіталів на внутрішній ринок, та розширюючи можливості вкладення вільних коштів для українських компаній.

У сфері зниження ризиків діяльності суб'єкта господарювання важливу роль відіграє ринок страхових послуг, який покриває частину небезпек, які пов'язані з різними господарськими процесами, тому у випадку несприятливих обставин суб'єкт господарювання за допомогою власних і зовнішніх страхових фондів може підтримати власну діяльність, знайти вихід із несприятливої ситуації. Страхування надто ризикованої діяльності стає загрозою для діяльності самої страхової компанії, відповідно, і для усього ринку страхових послуг. Отож, прогнозування видів ризиків суб'єкта господарювання та їхня фінансова оцінка потрібна для суб'єкта господарювання та для страхової компанії. Тому фінансове прогнозування треба розглядати як базис для функціонування ринку страхових послуг. Варто звернути увагу на те, що ефективність взаємодії фінансового та реального секторів в економіці України є надзвичайно низька, внаслідок чого вітчизняний реальний сектор має низький рівень конкурентоспроможності та поступово втрачає наявний потенціал до зростання.

Відповідна негативна ситуація частково пов'язана з подальшим використанням традицій адміністративно-командної економіки, в якій залучення, формування, розміщення та використання фондів фінансових ресурсів відбувалось за кардинально іншими механізмами, тому немає розуміння ринкових механізмів фондоутворення та практики ефективного

застосування. Вагомий негативний чинник – слабкість вітчизняного фінансового ринку, який не здатний у необхідному обсязі забезпечити потреби реальної економіки у фінансових ресурсах, а вартість наявних ресурсів часто значно перевищує вартість аналогічних фінансових продуктів в економіках інших держав [211, с. 111]. У коротко- та середньостроковій перспективі вихід на міжнародні ринки капіталу є важливим напрямом розвитку фінансів реального сектору економіки України. Треба розуміти, що відсутність власного міцного фінансового сектору ставить національного виробника у безпосередню залежність від іноземної ринкової кон'юнктури, а у випадку надмірного припливу іноземного капіталу може загрожувати національній фінансовій безпеці.

Шукаючи шляхи удосконалення залучення, формування, розміщення та використання капіталу суб'єктів господарювання реального сектору, потрібно підвищувати якість організації згаданих процесів, зокрема підвищувати рівень їхньої плановості та прогнозованості. Відповідна потреба пов'язана з тим, що, проводячи будь-яку процедуру залучення, формування, розміщення та використання капіталу, потрібно розуміти, що отримає чи може отримати реальний сектор економіки в цілому, чи безпосередній суб'єкт господарювання від цього процесу. Виваженість та обґрунтованість у процесі проведення операцій з капіталом – важливі організаційні чинники їхнього розвитку, бо допомагають максимально ефективно використовувати наявні фінансові можливості, формувати позитивний імідж для залучення зовнішніх фінансових ресурсів. Тому важливо забезпечити управлінську систему якісною інформацією – фактичною та прогнозною. Ефективне застосування механізмів фінансового прогнозування дасть змогу сформувавши цілісне бачення та розуміння процесів, явищ, які відбуваються сьогодні та можливі наслідки в майбутньому. Володіння якісною прогнозною інформацією дає підстави апарату управління розробляти, реалізовувати ефективні плани розвитку, якісно управляти фінансами.

Висновки до розділу 1

Розглянувши теоретичні основи фінансового прогнозування розвитку реального сектору економіки, можна зробити такі висновки:

1. Під фінансовим прогнозуванням розуміємо процес формування цілісного бачення ймовірних результатів економічних тенденцій, визначення їхнього фінансового вираження у згаданий момент майбутнього часу. Важливим у цьому визначенні є те, що фінансове прогнозування розглядають не як засіб визначення майбутніх фінансових результатів економічних тенденцій, а як передумови формування бачення майбутнього.

2. Основою фінансів реального сектору вважаємо сукупність фінансів суб'єктів господарювання, загальнодержавних і регіональних фондів фінансових ресурсів створених з внесків та платежів суб'єктів реального сектору, або сформованих з інших джерел для потреб підтримки та розвитку реального сектору національної економіки. З огляду на значимість для економіки фінанси реального сектору можна розглядати як фундаментальну основу. Основною передумовою розвитку фінансів реального сектору є ефективне застосування фінансового прогнозування, яке допомагає сформувати передумови адаптації до мінливого економічного середовища.

3. Здійснення ефективного фінансового прогнозування потребує дотримання принципів фінансового прогнозування, які дозволяють оптимізувати процес прогнозування, уникнути частини помилок, які можуть спотворити його результати. Дотримання принципів фінансового прогнозування у поєднанні з якісною реалізацією функцій і досягнення поставлених завдань на всіх етапах прогнозування є важливими передумовами здійснення ефективного прогнозування.

4. Удосконалено визначення поняття “фінансовий потенціал реального сектору економіки”, зокрема під фінансовим потенціалом реального сектору економіки розуміємо забезпеченість процесів, які в ньому відбуваються, фінансовими ресурсами, які потрібні для досягнення

стабільного економічного зростання у майбутньому. Перевага визначення полягає в тому, що зазначено часовий взаємозв'язок достатності фінансових ресурсів реального сектору для економічного зростання.

5. Реальний сектор розглядають як фундаментальну основу економіки держави, акцентуючи на тому, що процеси, які відбуваються в ньому, безпосередньо впливають на усе населення, прогнозування тенденцій реального сектору національної економіки – механізм адаптації економічних систем до мінливих умов навколишнього середовища, важливий чинник розвитку окремого суб'єкта господарювання та держави в цілому.

6. Проведено структурування та класифікацію методів фінансового прогнозування, в яких виокремлюємо ключові ознаки, розглянуто особливості використання. Структуровані класифікації методів фінансового прогнозування дають змогу оцінити їхні можливості та підібрати найвідповідніші з них для виконання прогнозування в умовах окремого дослідження.

Розглянувши теоретичні основи та можливості, вважаємо, що фінансове прогнозування є важливим інструментом підвищення ефективності формування, розподілу та використання фондів фінансових ресурсів різних рівнів, а також важливою передумовою досягнення економічного успіху окремих суб'єктів господарювання та реального сектору національної економіки в цілому. Тому, розвиток практики застосування механізмів фінансового прогнозування в національній економіці України є важливим чинником збалансування фінансового стану держави та її окремих складових.

Результати дослідження опубліковані у [88], [89], [90], [92], [94], [100], [101], [102], [105].

РОЗДІЛ 2

СУЧАСНА ПРАКТИКА ФІНАНСОВОГО ПРОГНОЗУВАННЯ РОЗВИТКУ РЕАЛЬНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

2.1. Стан і сценарії розвитку фінансів реального сектору економіки України

Сучасний стан вітчизняної економіки характеризується великим обсягом негативних явищ і процесів, значна частина з яких сформувалась впродовж тривалого періоду адміністративно-командної економіки та періоду невдалого її реформування до ринкових вимог. Світова фінансова криза, яка виявилась у 2008 р., загострила наявні негативні тенденції та сформувала нові.

Основними причинами швидкого поширення кризових процесів та глибокого занепаду вітчизняної економіки стали:

- 1) структурні диспропорції та незбалансованість, яка виявляється у сировинній спрямованості економіки, зовнішній паливно-енергетичній залежності, низькому обсязі інновацій;
- 2) слабкість банківської системи, яка пов'язана з неефективним управлінням наявними ресурсами та низьким рівнем довіри населення;
- 3) низька конкурентоздатність реального сектору економіки, зокрема, через застарілі виробничо-технічні засоби, незадовільне фінансове забезпечення, низький рівень підприємницької ініціативи та ін.;
- 4) неефективне та нераціональне державне управління, яке виявляється у значному рівні бюрократизації економічних процесів, процвітаючій корупції, надмірному податковому навантаженні і у підсумку формування тіньової економіки.

Несприятливе зовнішнє середовище, пов'язане з початком світової кризи, стало чинником, який призвів до порушення крихкого балансу вітчизняної економіки. Внаслідок цього відбулось погіршення ключових

показників, незначне зростання яких спостерігалось перед початком світової фінансової кризи, зокрема таких: реальний ВВП, обсяг інвестицій в економіку, індекси цін споживачів і виробників та ін..

Обсяг реального ВВП – основний показник ефективності економіки в цілому та реального сектору зокрема (рис. 2.1).

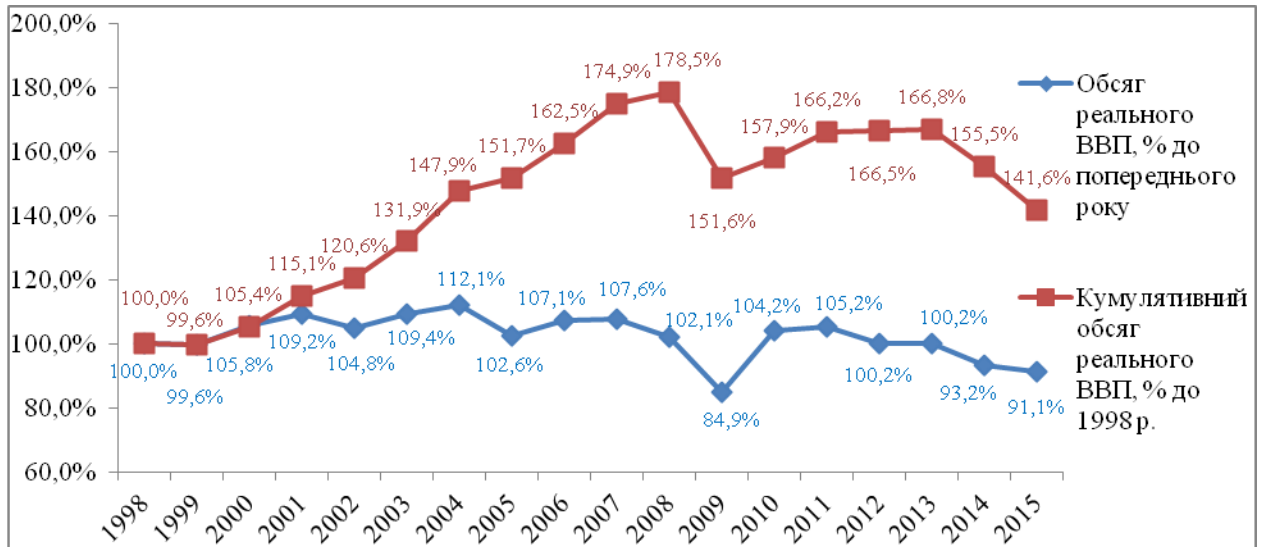

Рис. 2.1. Динаміка реального ВВП України за 1998 – 2015 рр.*

**Джерело: складено автором на підставі [133].*

Динаміка реального ВВП України, характеризується декількома важливими періодами.

1. Період до 1999 року, характеризувався тенденцією спаду цього показника внаслідок складного економічного становища та численних змін і реформ, які відбувались в економіці, але ефект реформ лише починає виявлятися і сповільнює темпи падіння вітчизняної економіки.
2. 2000-2008 рр., під час яких простежувалось поступове відновлення вітчизняної економіки, зростання показника реального ВВП, завдяки попередній реалізації частини необхідних реформ і поступове поліпшення економічного клімату.
3. “Кризовий” 2009 р., під час якого відбулось значне падіння економіки, внаслідок чого показник реального ВВП знизився до рівня 84,90% попереднього року.
4. Період 2010-2013 рр., незначне зростання ВВП, відповідна

тенденція головно була пов'язана з низькою базою порівняння та значними зусиллями державного управління на стабілізації економічних процесів у реальному секторі економіки.

5. З 2014 р. розпочався найскладніший етап в історії національної економіки, бо військовий конфлікт з Російською Федерацією завдав значних збитків основним галузям економіки України. Переорієнтація економіки, ведення бойових дій і зниження рівня життя населення стали серйозними проблемами сьогодення, від подолання яких залежить майбутнє економіки та держави в цілому. В світлі значних геополітичних змін очікуваним стало зниження ВВП України. З допомогою кумулятивного рівня реального ВВП бачимо, що за підсумками 2014 р. рівень ВВП практично знизився до рівня 2009 р., та становив 155,5 % ВВП 1998 р., а 2015 р. відкинув економіку України на рівень 2003-2004 рр., що свідчить про небезпеку подальшого поглиблення занепаду національної економіки.

Досліджуючи динаміку реального ВВП, варто також розглянути тенденції індексу споживчих цін. Загальний індекс споживчих цін у період 1998-2015 рр. перебував здебільшого в процесі зростання, його зниження спостерігалось лише в 2002 та 2012 рр. В 2007 р. кумулятивний індекс споживчих цін стосовно 1998 р. становив 275,81%, тобто порівняно з 1998 р. споживчі ціни зросли на 175,81%, тоді як уже за 2008-2009 рр. індекс зріс ще на 146,66% і досягнув 422,47%. Порівняно з попереднім роком індекс споживчих цін досягнув свого максимуму в 2015 р., коли становив 43,3%, що пов'язано з заходами підтримки економіки України в складній геополітичній ситуації. Попри необхідність стимулювання економіки, варто зазначити, що зростання індексу споживчих цін у 2015 р. виділяється з загальної тенденції. Це відображає кумулятивний індекс споживчих цін, тому, треба контролювати подальшу динаміку ІСЦ, щоб попереджати його надмірне зростання (рис. 2.2).

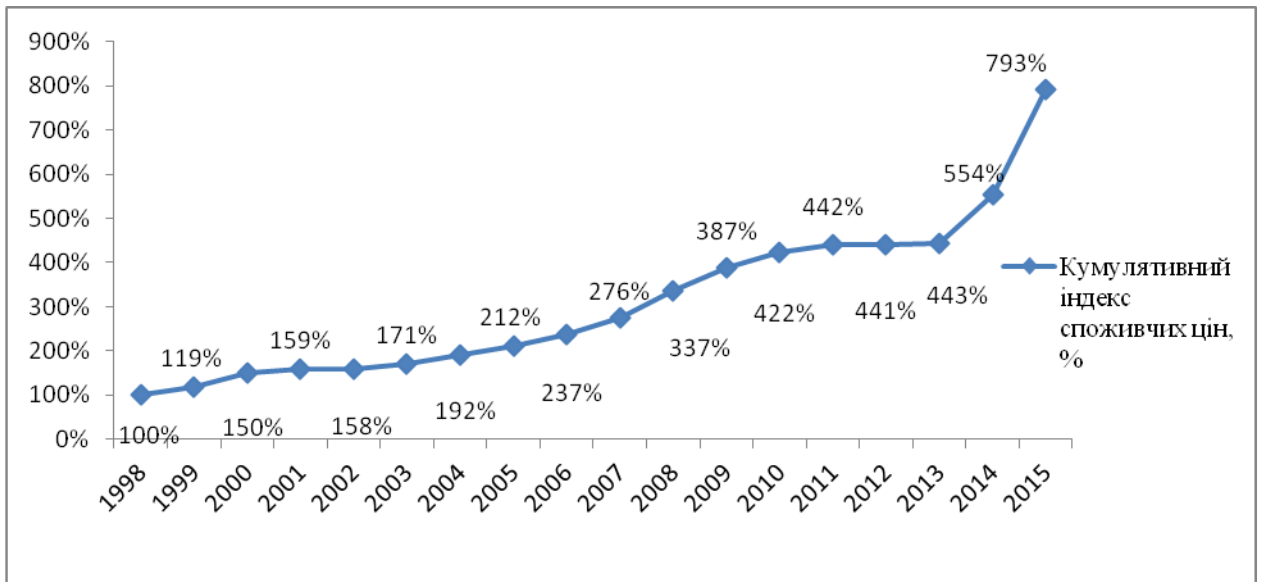

Рис. 2.2. Кумулятивний показник індексу споживчих цін порівняно з 1998 р.*

**Джерело: складено автором на підставі [133].*

Галузі реального сектору вітчизняної економіки – важлива складова джерел формування ВВП. Внаслідок світової фінансової кризи відбувся перерозподіл світових торгових ринків і значна частина вітчизняних промислових підприємств втратила ринки збуту. Наприклад, внесок переробної промисловості в 2008 р. становив 164,7 млрд. грн., а в 2009 р. обсяг продукції переробної промисловості знизився до 141,9 млрд. грн.. Відновлення передкризового рівня вдалось досягнути лише в 2011 р., проте варто враховувати, що такого показника вдалось досягнути лише з врахуванням інфляційних процесів. Після нетривалого зростання в 2014-2015 рр. знову розпочали формуватись негативні тенденції.

Треба розуміти, що промислове виробництво є надзвичайно важливою складовою економіки, піднесення чи спад якої відображається на основних процесах і тенденціях. В кумулятивному вимірі за період 1998-2007 рр. індекс промислового виробництва досягнув значення 220,0% до показника 1998 р. Позитивні показники промисловості свідчили про зростання вітчизняної економіки, проте перші прояви негативних зовнішніх чинників 2008 р. порушили позитивні тенденції і розкрили проблеми браку дієвих реформ у вітчизняній промисловості за роки незалежності України (рис. 2.3).

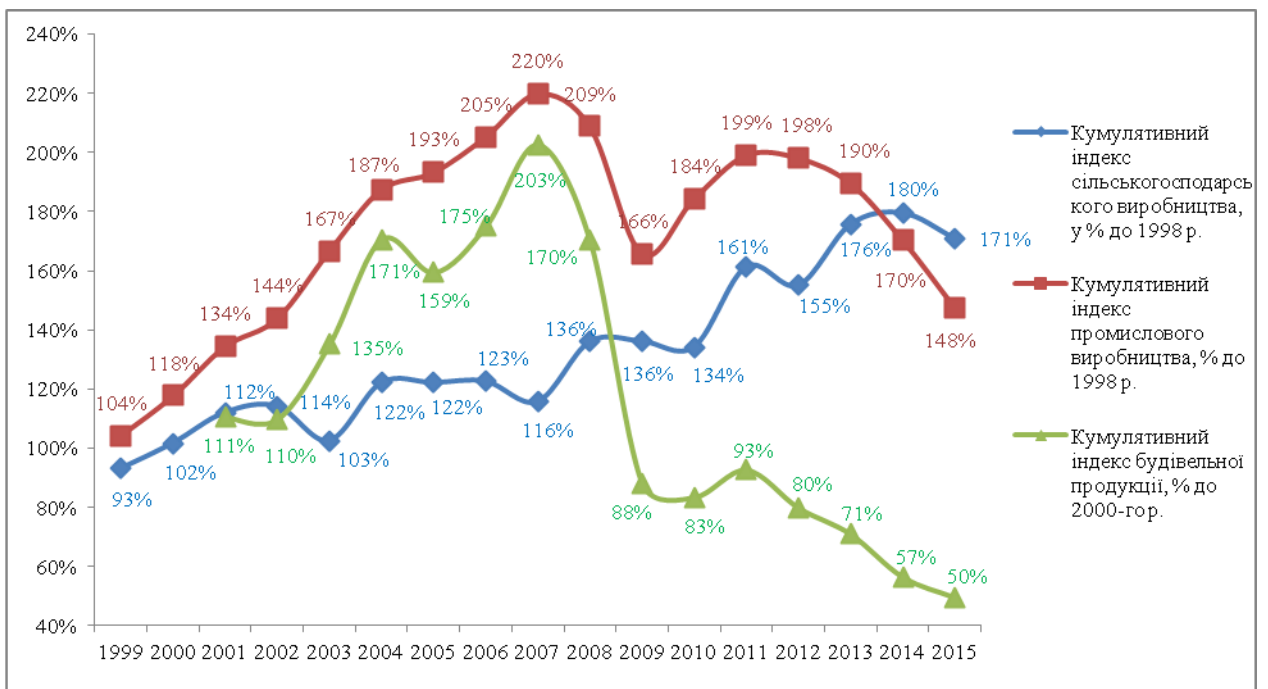

Рис. 2.3. Динаміка кумулятивних індексів сільськогосподарського та промислового виробництва й індексу будівельної продукції*

**Джерело: складено автором на підставі [133].*

Внаслідок цього уже за 2008-2009 рр. індекс промислового виробництва стосовно 1998 р. становив 166,0%, тобто втрачено 54,0% зростання, що демонструє масштаб негативних процесів. У період 2010-2011 рр. відбулось незначне відновлення, але вже в 2012 р. падіння продовжилось, наприклад, відбулось зниження на 6% в машинобудуванні, 5,4% в металургії. Падіння машинобудування пов'язане з його низьким рівнем конкурентоспроможності на вітчизняних ринках і на закордонних. Зокрема, вітчизняні домогосподарства в 2012 р. закупляли близько 99,2% імпортної машинобудівної продукції, хоча ще в 2008 р. його розмір досягав 48,1%. Низький рівень інвестування та кредитування ускладнюють можливості залучення коштів для розроблення та реалізації технічних інновацій і практично унеможливають підвищення конкурентоспроможності цієї галузі промисловості. У цій галузі зосереджено близько 15% основних засобів, працює майже 21% працівників промисловості, що свідчить про її значимість у економіці України.

Проблеми металургійної галузі зумовлені низьким рівнем попиту, що пов'язано з значною конкуренцією та низькою якістю пропонованих

продуктів на зовнішніх ринках, надмірно високою вартістю для вітчизняного ринку. Низька конкурентоспроможність металургійної галузі України пов'язана з зношенням її основних фондів, а також застарілою та надмірно ресурсо- та енергозатратною технологічною базою, бо споживання енергоносіїв її підприємствами на 30% вища від світових аналогів. Металургійна галузь для вітчизняної економіки надзвичайно важлива, зокрема на її підприємствах працює 323 тис. працівників, що становить приблизно 11,7% загальної кількості працівників промисловості, а реалізована продукція становить 18,1% загального обсягу реалізованої продукції промисловістю. Крім того, галузь споживає 32% обсягу електроенергії для промисловості, близько 25% природного газу та 10% нафтопродуктів, а 20% вітчизняних залізничних перевезень пов'язані з діяльністю металургійної галузі. Уже в 2015 р. кумулятивний індекс промислового виробництва опустився до рівня 148,0% показника 1998 р., що відображає негативну тенденцію згортання національної промисловості. Тому, вирішення проблем цієї галузі – першочергове завдання держави.

Особливо важливими для економіки України є авіабудівна та ракетно-космічна галузі, які мають високий рівень конкурентоспроможності вітчизняних розробок. Авіабудування України належить до світових лідерів, перебуває в процесі зростання, приваблює іноземних інвесторів високотехнологічними розробками. Світові тенденції демонструють зростання ракетно-космічної галузі, а Україна має значний потенціал для розвитку у цій сфері, його реалізація дасть додатковий поштовх для зростання реального сектору економіки, зміцнить фінансові можливості всієї економіки.

Сільське господарство – своєрідна складова реального сектору економіки. Воно пов'язане з сезонністю виробництва, нестабільними фінансовими результатами, перебуває в значній залежності від погодних та інших природних умов. На відміну від інших, рентабельніших галузей, протягом 1998-2007 рр. не зазнало значного зростання і в 2007 р. індекс

сільськогосподарської продукції зріс тільки до рівня 116% показника 1998 р. Проте Україна має значний потенціал у цьому виді діяльності. Він пов'язаний, зокрема, з такими чинниками: земельні та водні ресурси, сприятливий клімат. Тоді як потенціал, рентабельність і стабільність інших галузей економіки похитнулись, відбулось перетікання частини фінансових ресурсів у сегмент виробництва сільськогосподарської продукції. Тому, у кризовий період 2008-2015 рр. індекс виробництва сільськогосподарської продукції досягнув 171,0% показника 1998 р., що є його максимальним значенням (див. рис. 2.3). Негативні кризові процеси, які простежуються в інших секторах економіки, можуть слугувати своєрідним поштовхом до розвитку сільського господарства.

Індекс будівельної продукції в період 2000 – 2007 рр. мав як зростаючу, так і спадну динаміку, проте сумарний індекс будівельної продукції у 2007 р. становив 202,62%. Будівельна галузь є вторинною і відображає добробут населення. Відповідно, рівень індексу будівельної продукції – важливий показник результативності економіки, фінансового забезпечення населення та змін їхніх очікувань щодо майбутнього. З першими проявами кризових процесів відбувся вплив капіталу з цього сектору економіки, зокрема за період 2008-2015 рр. індекс будівельної продукції знизився до 50,0% стосовно 2000 р. Тривале негативне значення цього показника демонструє виснаження наявних резервів ресурсів капіталу і переорієнтацію їхніх залишків на поточні потреби. Варто зазначити, що відносна стабілізація будівельної галузі в 2011 р. відображала не поліпшення економічної ситуації в державі, а завершальний етап підготовки до проведення футбольного турніру “Євро-2012”, тобто активізацію будівельних процесів його основних об'єктів. Після завершення цього проекту на перший план вийшла негативна економічна ситуація, через що уже за підсумками 2012 р. відбулось зниження цього показника на 13,8%, а вже в 2015 р. цей показник становив всього 50,0% показника 2002 р. (див. рис. 2.3).

Одним із чинників негативних тенденцій в будівельній галузі 2010-2015 рр. є постійне зростання собівартості будівельних робіт, яке відбувається через спробу будівельних компаній підтримати власну рентабельність, а можливості населення реалізовувати будівельні процеси знижуються. Вирішальним чинником занепаду галузі в 2014 р. став військовий конфлікт, який підвищив ризики інвестування в будівельну галузь України. Відповідно, вирішити проблеми цієї галузі в короткостроковому періоді можливо за допомогою реалізації значних державних будівельних проектів, але їхній позитивний ефект матиме лише тимчасовий і поверхневий ефект. Щоб фундаментально вирішити цю проблему, треба завершити військовий конфлікт та оздоровити економіку.

Розглянуті тенденції у галузях – це причини формування поточної структури ВВП реального сектору економіки України (рис. 2.4).

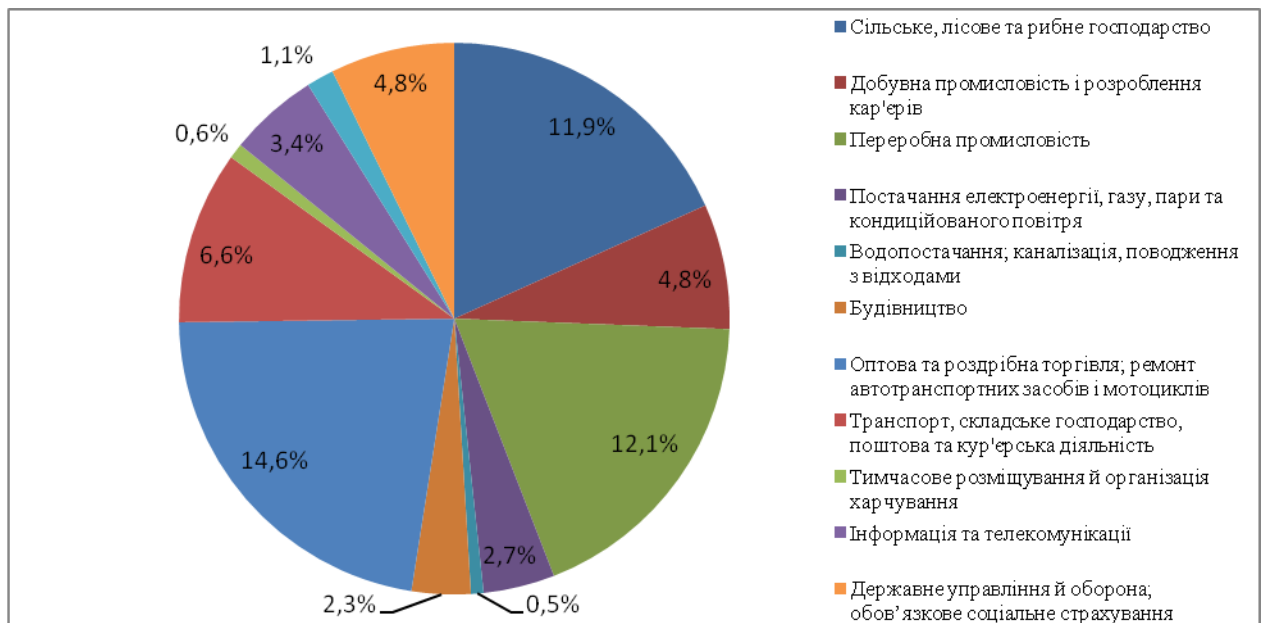

Рис. 2.4. Структура реального сектору економіки у ВВП України 2015 р.*
**Джерело: складено автором на підставі [133].*

Розглядаючи рис. 2.4., особливу увагу треба звернути на внесок сільського, лісового та рибного господарства, які є провідними галузями економіки, а їхня значимість постійно зростає. Така тенденція – це важливий позитивний чинник для слабкої національної економіки, але потрібно розуміти, що, продовжуючи розкривати потенціал цієї галузі, з часом треба

змінювати структуру реального сектору економіки в бік інноваційних перспективних галузей, підтримуючи галузь сільського, лісового та рибного господарства як міцний фундамент економіки України.

Надзвичайно важливо для економіки кожної країни брати участь у міжнародній торгівлі товарами та послугами, а співвідношення показників експорту та імпорту демонструє рівень інтегрованості національної економіки в світове господарство, та яка роль їй там відведена. Сучасна економічна ситуація в Україні характеризується тривалим перевищенням показника імпорту над експортом, зокрема це спостерігалось з 2006 до 2013 рр. Зауважимо, що максимальний розрив цих показників був у передкризовому 2008 р., коли вони перебували на рівні 78,7 та 92,2 млрд. дол. США, відповідно, перевищення імпорту становило 17,15%. Саме в 2008 р. обсяг імпорту досягнув максимального значення, подальше зниження купівельної спроможності та погіршення економічної кон'юнктури призвело до його падіння на 45,1%, зі зниженням рівня експорту на 37,43%. Після того як показники експорту та імпорту майже зрівнялись внаслідок кризових явищ, в наступні роки спостерігалась тенденція до випереджаючого зростання імпорту. Таку ситуацію можна пояснити повільнішими тенденціями відновлення реального сектору економіки України порівняно з торговими партнерами та пошуком іноземними компаніями можливостей захопити ослаблені ринки, зокрема і в Україні, нездатність вітчизняних компаній ефективно конкурувати з ними на зовнішніх та внутрішніх ринках. Лише в 2014-2015 рр. національний експорт перевищив імпорт, проте ця ситуація склалась не за рахунок зростання ефективності економіки України, а через зниження купівельної спроможності населення внаслідок складної військово-політичної ситуації. Тому, поточні тенденції експортно-імпортних операцій можна вважати негативними чинником розвитку економіки України, які значно обмежують фінансові можливості держави та її складових, а їхнє усунення – важлива передумов розвитку національної економіки (рис. 2.5).

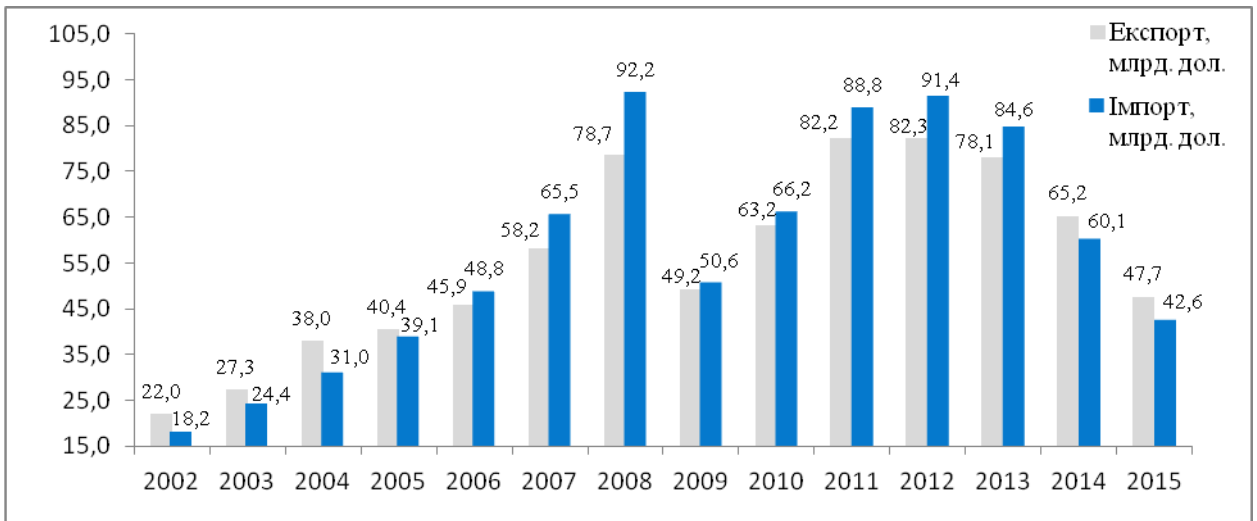

Рис. 2.5. Динаміка обсягу експорту та імпорту товарів і послуг у 2002-2015 рр., млрд. грн.*

**Джерело: складено автором на підставі [133].*

Розглянувши динаміку експорту й імпорту вітчизняної економіки, простежується, що максимальні значення експорту України близькі до 80 млрд. дол. США. Вперше ця межа досягнута в 2008 р., а в 2011 і 2012 рр. спостерігалось деяке перевищення цих значень. Досягнувши рівня 80 млрд. дол. США, зростання експорту фактично зупинилось. Ці значення можна розглядати як критичний рівень, максимально можливий за наявних виробничо-технічних, інвестиційних, управлінських можливостях вітчизняної економіки, а подальше зростання експорту потребує подолання негативних процесів, провести значні структурні зрушення, зокрема модернізувати економіку підвищити конкурентоспроможність продукції.

Аналогічний критичний рівень спостерігаємо щодо імпорту, як і для експорту в 2008, 2011 та 2012 рр. відбувались найвищі значення цього показника, які були близькими до показника 90 млрд. дол. США. Наявність такої критичної межі імпорту можна вважати, що немає фактичного зростання купівельної спроможності вітчизняних споживачів, зусилля вітчизняних виробників спрямовані на утримання позицій на власних ринках, державні протекціоністські заходи. Потрібно враховувати, що зниження експорту й імпорту у 2014-2015 рр. зумовлене не тільки економічними, а й військово-політичними чинниками, припинення дії цих чинників є передумовою стабілізації зовнішньоекономічних відносин, а подальше

зміцнення національних позицій залежить від усунення внутрішніх недоліків економіки України.

Експортно-імпорتنі операції виражають стан всієї економіки, бо, з одного боку, характеризують її конкурентоспроможність у міжнародному масштабі, а з іншого – купівельну спроможність суб'єктів національної економіки. Оцінка стану експортно-імпорتنих операцій дає змогу зрозуміти ефективність економіки України, затребуваність її продукції, здатність пристосовуватись до мінливих економічних тенденцій світового господарства. Для визначення тенденцій розвитку реального сектору та економіки України в цілому сформуємо прогнозно-оцінні моделі експортних та імпорتنих операцій. Для побудови прогнозової експортної моделі визначимо та подамо в табл. 2.1 основні галузі національної економіки за внеском у експорт.

Таблиця 2.1

Внесок у експорт основних галузей економіки України, 2005-2015 рр., у % до загального обсягу експорту*

№ п.п.	Галузь	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	Середній внесок у експорт	Абстрагований внесок у експорт
1	Продукти рослинного походження	5,0	5,1	3,5	8,3	12,7	7,8	8,2	13,5	14,2	16,2	20,9	10,49	11,9
2	Жири та олії тваринного або рослинного походження	1,7	2,5	3,5	2,9	4,5	5,1	5,0	6,2	5,6	7,1	8,7	4,80	5,5
3	Готові харчові продукти	3,8	3,6	4,2	3,8	5,3	5,0	4,3	5,1	5,6	5,7	6,5	4,81	5,5
4	Мінеральні продукти	13,7	10,1	8,7	10,5	9,8	13,2	15,1	11,0	11,5	11,3	8,1	11,18	12,7
5	Продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості	8,7	8,8	8,2	7,5	6,3	6,3	7,4	7,0	6,4	5,7	5,6	7,08	8,0
6	Недорогоцінні метали та вироби з них	41,0	42,8	42,2	41,2	32,3	34,0	32,6	27,8	28,1	28,3	24,8	34,10	38,7
7	Механічне та суміжне обладнання	8,3	8,7	10,1	9,5	12,6	11,0	9,8	10,1	11,0	10,5	10,3	10,17	11,6
8	Транспортні засоби та шлях. обладнання	4,8	5,4	6,7	6,5	4,0	6,2	7,1	8,5	5,3	2,7	1,8	5,37	6,1

**Джерело: складено автором на підставі [133].*

Показники “середній внесок” у табл. 2.1 розраховано, враховуючи дані 2005-2015 рр. за допомогою формули простої середньої, з яких сформований

також показник абстрагованого внеску галузі в експорт досліджуваного періоду, який одержали так:

$$ABGe = \frac{CBGe}{ЗВКГе} * 100\%, \quad (2.1)$$

де АВГе – абстрагований внесок галузі в експорт; СВГе – середній внесок галузі в експорт; ЗВКГе – загальний внесок ключових галузей в експорт.

У табл. 2.2 наведено динаміку експорту продукції головних галузей національної економіки щодо попереднього року та економіки України в цілому.

Таблиця 2.2

**Темп зміни обсягу експорту за основними галузями економіки України,
2005-2015 рр. у % до попереднього року***

№ п.п.	Галузь	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
1	Продукти рослинного походження	149,3	115,1	88,5	323,0	90,3	79,2	139,6	166,3	96,5	98,7	91,3
2	Жири та олії твар. або рослинного походження	107,6	165,4	176,9	113,3	92,3	145,5	129,8	123,8	83,6	109,3	86,3
3	Готові харчові продукти	113,2	108,0	147,5	120,2	82,9	123,6	115,0	119,7	100,7	88,5	79,7
4	Мінеральні продукти	108,9	82,3	110,4	164,8	55,4	172,7	151,5	73,6	96,0	84,9	50,8
5	Продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості	107,5	113,4	119,5	124,3	49,9	140,1	156,7	93,7	85,0	76,2	69,8
6	Недорогоцінні метали та вироби з них	107,7	117,2	126,5	132,8	46,4	135,1	127,6	85,4	93,1	86,9	62,2
7	Механічне обладнання та суміжні галузі	93,7	117,3	149,5	127,4	79,1	112,9	119,2	103,6	99,3	82,9	69,7
8	Транспортні засоби та шляхове обладнання	81,4	126,3	159,0	130,7	36,9	200,8	152,6	120,5	56,7	45,0	46,2
Всього експорт, у % до попереднього року		105,0	112,1	128,4	135,8	59,3	129,5	133,2	100,3	91,9	86,5	70,7

**Джерело: складено автором на підставі [133].*

Як бачимо, увесь досліджуваний період характеризувався значними коливаннями, а в останньому році відбувалось зростання лише експорту продукції “жирів та олії тваринного або рослинного походження”. Треба розуміти, що суттєве зниження обсягів експорту призводить до скорочення фінансових надходжень, значно погіршує фінансовий стан всієї економіки України.

Інформацію подану в табл. 2.2 використаємо для оцінювання стану експортної сприйнятливості продукції головних галузей економіки (табл.2.3).

Таблиця 2.3

Прогнозно-оцінна модель фінансового стану та міжнародної експортної конкурентоспроможності реального сектору економіки України*

№ п.п.	Галузь	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	Середня конкурент. галузі	Перспективна експортна конкурент. галузі
1	Продукти рослинного походження	10	9	3	10	4	1	10	10	5	5	4	6,45	5,94
2	Жири та олії тварин. або рослинного походження	7	10	10	8	4	10	10	10	2	7	3	7,36	6,67
3	Готові харчові продукти	8	7	10	10	2	10	9	9	6	3	1	6,82	5,94
4	Мінеральні продукти	7	2	8	10	1	10	10	1	5	2	1	5,18	4,45
5	Продукція хімічної та пов'яз. з нею галузей промисловості	7	8	9	10	1	10	10	4	3	1	1	5,82	4,62
6	Недорогоцінні метали та вироби з них	7	9	10	10	1	10	10	3	4	3	1	6,18	5,02
7	Механічне обладнання та суміжні галузі	4	9	10	10	1	8	9	6	5	2	1	5,91	5,03
8	Транспортні засоби та шляхове обладнання	2	10	10	10	1	10	10	10	1	1	1	6,00	5,11
Фактор значимості		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	-	-
Стан експортної конкурентоспроможності економіки		6,50	8,00	8,75	9,75	1,88	8,63	9,75	6,63	3,88	3,00	1,63	6,22	5,35
Перспективна експортна конкурентоспроможність економіки		6,76	8,04	8,83	9,89	1,58	8,70	9,83	5,14	4,10	2,93	1,47	6,11	5,17
Темп зміни експорту, накопичувальний %		1,05	1,18	1,51	2,05	1,22	1,58	2,10	2,10	1,93	1,67	1,18	-	-

*Джерело: складено автором на підставі [133].

Оцінюючи фінансовий стан і міжнародну конкурентоспроможність реального сектору економіки України, в табл. 2.3 використано “оцінну шкалу”, наведену в табл. 2.4.

Таблиця 2.4

Шкала оцінки експортної конкурентоспроможності реального сектору економіки та його потреби в імпортній продукції*

Темп приросту експортно-імпортних операцій, %	Оцінна шкала									
	<80	80-84,99	85-89,99	90-94,99	95-99,99	100-104,99	105-109,99	110-114,99	115-119,99	120<
Бал	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Характеристика	Занепад (неконкурентоспроможний)	Небезпечний спад		Спад		Зростання		Перспективне зростання		Висока конкурентоспроможність

**Джерело: складено автором.*

З табл. 2.3 ми бачимо, що оцінки фінансового стану галузей часто перебувають на екстремумах оціночної шкали, де оцінка екстремуму сигналізує про ймовірне сповільнення темпів зростання-зниження галузі чи економіки, бо такі темпи зростання чи зниження не можна підтримувати постійно. Наявність такої оцінки декілька періодів підряд сигналізує про розквіт і перспективність галузі чи економіки в цілому, якщо оцінка “10”, або ж про надзвичайно значні недоліки у ній, які можуть призвести до фінансових проблем галузі, а іноді і всієї економіки, якщо оцінка “1”.

З одержаних оцінок, за допомогою середньої простої, можна оцінити фінансовий стан і конкурентоспроможність галузі за досліджуваний період.

$$SEKE = \frac{\sum o}{KP}, \quad (2.2)$$

де SEKE – середня експортна конкурентоспроможність економіки; оцінка економіки/галузі; КП – кількість періодів взятих до оцінювання.

Одержаний показник відображає здатність досліджуваної галузі й економіки нарощувати обсяги експорту продукції, а отже, і конкурувати на іноземних ринках. З табл. 2.3 видно, що галузі “Мінеральних продуктів”, “Продукції хімічної та пов’язаних з нею галузей промисловості” та “Механічного обладнання та суміжних галузей”, є спадаючими, тому що їхні

оцінки, які становлять відповідно “5,18”, “5,82” та “5,91”, перебувають в спадній частині оціночної шкали наведеної в табл. 2.4.

Проте ці оцінки виражають акумульований і реалізований протягом усього досліджуваного періоду потенціал галузей та економіки в цілому, для розуміння найактуальніших тенденцій і формування перспективних очікувань варто враховувати значимість досліджуваних оцінок залежно від часу формування процесів, які вони виражають. У табл. 2.3 введено “фактор значимості”, який відповідає порядковому номеру оцінюваного періоду. За допомогою згаданого показника одержали коефіцієнт “перспективної експортної конкурентоспроможності галузі”, який точніше виражає актуальні тенденції досліджуваних галузей, дає змогу одержати прогноз темпів зміни експорту за основними галузями національної економіки:

$$ПЕКГ = \sum(O * \Phi_3) / \sum \Phi_3, \quad (2.3)$$

де ПЕКГ – перспективна експортна конкурентоспроможність галузі; О – оцінка економіки/галузі; Φ_3 – фактор значимості досліджуваного періоду.

Сформовані з допомогою ПЕКГ прогнози темпів зміни обсягів експорту за основними галузями економіки України наведені в табл. 2.5.

Таблиця 2.5

Прогнозні діапазони темпів зміни обсягу експорту за основними галузями економіки України, % до попереднього року*

Період прогнозу	Продукти рослинного походження	Жири й олії тваринного або рослинного походження	Готові харчові продукти	Мінеральні продукти
2016-2018	95 – 99,99%	100-104,99%	95 – 99,99%	90 – 94,99%
Період прогнозу	Продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості	Недорогоцінні метали та вироби з них	Механічне та суміжне обладнання	Транспортні засоби та шлях. Обладнання
2016-2018	90 – 94,99%	95 – 99,99%	95 – 99,99%	95 – 99,99%

**Джерело: складено автором.*

З табл. 2.5 бачимо, що останні тенденції призвели до зниження конкурентоспроможності галузей національної економіки, які можна охарактеризувати як “спадаючі” в коротко та середньостроковому періоді. Крім того, сформований прогноз свідчить про зростання лише однієї галузі

“жирів та олії тваринного або рослинного походження”, значення ПЕКГ якої становить 6,67. В усіх інших галузях очікується зниження експортної конкурентоспроможності. Якщо в більшості галузей очікується оцінка більше 5-ти та значення експорту коливатиметься в діапазоні 95-99,99%, то продукція галузей “Хімічної та пов’язаної з нею галузей промисловості” і “Мінеральних продуктів” має ризик знизитись до 90-94,99% обсягу експорту попереднього року. У зв’язку з негативними прогнозами експортних фінансових потоків варто очікувати погіршення фінансового становища реального сектору та економіки в цілому.

Показник “стану експортної конкурентоспроможності економіки” відповідного року (визначивши просту середню з оцінок головних галузей економіки України досліджуваних періодів і за весь період у цілому) становить “6,22”, а середній показник ПЕКГ – “5,35”. Перевищення значення СЕКЕ над ПЕКГ засвідчує негативні тенденції експорту національної економіки, вагомість негативних процесів підтверджується перебуванням середнього ПЕКГ в спадній частині оціночної шкали наведеної в табл. 2.4.

Щоб якісніше оцінити реальний сектор економіки, в табл. 2.1 виведено показник “абстрагований внесок у експорт”, який враховує абстрагований внесок галузі у експорт, з допомогою якого розраховано показник “перспективної експортної конкурентоспроможності економіки”:

$$ПЕКЕ = \sum(O * A_{\epsilon}) / \sum A_{\epsilon}, \quad (2.4)$$

де ПЕКЕ – перспективна експортна конкурентоспроможність економіки;
O – оцінка галузі; A_{ϵ} – абстрагований внесок галузі у експорт.

Впродовж 2011-2015 рр. значення показника ПЕКЕ невпинно знижувалось, а у 2015 р. його значення опустилось нижче кризового у світовій економіці 2009 р. Для визначення тенденцій фінансового стану та міжнародної конкурентоспроможності експортного потенціалу розраховали ПЕКЕ, використовуючи показники “Середньої експортної конкурентоспроможності галузі” та ПЕКГ замість оцінки галузі формули (2.4) в формулах (2.5) та (2.6)

$$ПЕКЕс = \sum(СЕКГ * Ае) / \sum Ае. \quad (2.5)$$

Тут ПЕКЕс – перспективна експортна конкурентоспроможність економіки, на підставі формули простої середньої; СЕКГ – середня експортна конкурентоспроможність галузі; Ае – абстрагований внесок галузі в експорт

$$ПЕКЕп = \sum(ПЕКЕ * Ае) / \sum Ае, \quad (2.6)$$

де ПЕКЕп – перспективна експортна конкурентоспроможність економіки; Скг – показник ПЕКГ; Ае – абстрагований внесок галузі у експорт.

Розглянувши одержані значення табл. 2.3, бачимо, що сформований показник ПЕКЕп, який є основним прогностичним вираженням реального сектору економіки, становить “5,17”, що згідно з оціночною шкалою табл. 2.4 відображає “спадний” етап конкурентоспроможності національного експорту на рівні 95-99,99% експорту попереднього року. Варто зазначити, що ПЕКЕп нижчий від ПЕКЕс, це свідчить про тенденцію подальшого погіршення експортного потенціалу та фінансового стану реального сектору економіки України.

Якщо в 2009 р. падіння експорту було пов’язане з зниженням загального попиту на світових ринках та значного посилення конкурентної боротьби за фінансові потоки, то в 2014-2015 рр. падіння експортного потенціалу пов’язане з зниженням внутрішніх виробничих потужностей і конкурентоспроможності продукції національної економіки і виявляється як “небезпечний спад” (див. табл. 2.4). Зазначимо, що у 2012 р. експорт залишався на попередньому рівні, але коефіцієнт “перспективної експортної конкурентоспроможності економіки” уже відчутно знижувався і сигналізував про загальну слабкість експортного потенціалу на найближчі періоди. Прогноз зниження конкурентоспроможності національної економіки засвідчує ризик подальшого зниження експортних фінансових надходжень, а отже, загострення дефіциту фінансових ресурсів.

Значення ПЕКГ та ПЕКЕп варто використовувати як прогноз середнього експортного фінансового потенціалу та міжнародної

конкурентоспроможності протягом коротко- та середньострокового періоду. Володіння такою інформацією формує розуміння загальної тенденції зміни експортної конкурентоспроможності, і, потребує управлінського впливу для підтримки, або усунення поточних тенденцій. Оцінка та прогнозування експортного фінансового потенціалу та міжнародної конкурентоспроможності є важливою передумовою підтримки актуальності реального сектору національної економіки в межах світової економіки.

Аналогічно до прогнозно-оцінної моделі експортного фінансового стану та міжнародної конкурентоспроможності сформовано прогнозно-оцінну модель фінансового потенціалу та потреби економіки України в імпортній продукції. Для побудови цієї моделі в табл. 2.6 наведено частки імпортної продукції за галузями.

Таблиця 2.6

Частка імпортної продукції в національній економіці за галузями, 2005-2015 рр. у %*

№ п.п.	Галузь	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	Середня частка галузі в імпорт	Абстрагов. частка галузі в імпорт
1	Готові харчові продукти	4,0	3,7	3,4	3,1	4,5	4,1	3,7	3,5	4,2	4,8	4,3	3,94	4,6
2	Мінеральні продукти	32,0	30,0	28,5	29,7	34,5	34,9	37,0	33,1	29,4	29,6	31,2	31,81	37,0
3	Продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості	8,6	8,6	8,8	8,1	11,7	10,7	9,9	10,3	11,1	12,5	13,3	10,32	12,0
4	Полімерні матеріали, пластмаси та каучук	5,4	5,6	5,6	5,2	5,9	6,0	5,5	5,3	6,0	6,7	7,1	5,84	6,8
5	Текстиль та вироби з текстилю	3,9	3,0	2,5	2,5	3,1	3,3	2,4	3,1	3,2	3,5	3,8	3,12	3,6
6	Недорогоцінні метали та вироби з них	6,8	7,4	7,8	7,5	5,9	6,8	6,9	6,2	6,5	6,1	5,3	6,66	7,8
7	Механічне та суміжне обладнання	17,6	17,5	17,4	15,6	13,8	13,4	14,6	15,5	15,6	16,0	16,7	15,79	18,4
8	Транспортні засоби та шляхове обладнання	8,9	11,4	13,5	14,1	4,8	6,1	7,5	8,6	7,7	4,9	4,7	8,38	9,8

*Джерело: складено автором на підставі [133].

В табл. 2.6 окремо розраховано середню та абстраговану частки галузі в національному імпорті. Для цього використали середню просту та наступну формулу:

$$АЧГі = \frac{СЧГі}{ЗЧГі} * 100\%, \quad (2.7)$$

де АЧГі – абстрагована частка галузі в імпорті; СЧГі – середня частка галузі в імпорті; ЗЧКГі – загальна частка головних галузей в імпорті.

Проаналізувавши табл. 2.6, бачимо, що середня потреба в імпортній продукції різних галузей відображає різні тенденції, зокрема попит на мінеральні продукти, недорогоцінні метали та вироби з них, транспортні засоби, шляхове обладнання в середньому за досліджуваний період вище від потреби національної економіки у продукції цих галузей в 2015 р., що виражається часткою у ВВП держави. Інші досліджувані галузі виявляють зростання попиту на їхню продукцію стосовно середнього показника досліджуваного періоду. В табл. 2.7 наведено динаміку зміни обсягів імпортної продукції за галузями економіки.

Таблиця 2.7

**Динаміка обсягу імпортної продукції за галузями економіки України,
2005-2015 рр. у % до попереднього року***

№ п.п.	Галузь	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
1	Готові харчові продукти	144,83	113,7	126,4	128,1	75,9	123,3	120,7	97,8	108,1	81,9	61,7
2	Мінеральні продукти	106,66	116,8	127,9	147,7	61,7	134,5	142	91,9	80,9	72,3	72,6
3	Продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості	137,78	125,6	136,7	130,9	76,4	121,5	124,3	107	98,2	80,7	73,8
4	Полімерні матеріали, пластмаси та каучук	137,79	130,4	135	131,1	59,5	137,7	122,6	99,1	103	79,7	72,7
5	Текстиль та вироби з текстилю	141,72	97,1	108,9	141,2	67,5	139,9	100,1	128,7	94,4	78,4	75,1
6	Недорогоцінні метали та вироби з них	140,84	134,8	142,5	134,7	41,9	154,1	136,6	92,7	95,6	67,1	60,2
7	Механічне обладнання	133,78	124,2	134,2	126,5	46,8	130,2	146	109,6	91,7	73,6	72,0
8	Транспортні засоби та шляхове обладнання	129,08	159,9	159,6	147,2	17,9	169,8	165	118,6	81,7	45,3	66,0
	Всього імпорт, у % до попереднього року	124,6	125,0	135,0	141,0	53,1	134,0	134,0	103,0	91,2	71,8	68,9

*Джерело: складено автором на підставі [133].

На підставі інформації наведеної в табл. 2.6 і 2.7 сформовано прогнозно-оцінну модель фінансового потенціалу та потреби економіки України в імпортній продукції. Для побудови моделі розраховували середній попит на імпортну продукцію галузі

$$СППГ = \sum(O * КП_i) / \sum КП_i, \quad (2.8)$$

де СППГ – середній попит на імпортну продукцію галузі; О – оцінка галузі; КП_i – кількість періодів взятих до оцінювання.

Крім того, розраховано показник перспективної потреби в імпортній продукції галузі

$$ППППГ = \sum(O * \Phi_3) / \sum \Phi_3 \quad (2.9)$$

Тут ППППГ – перспективний попит на імпортну продукцію галузі; О – оцінка галузі; Φ_3 – фактор значимості досліджуваного періоду.

Розглянувши одержані показники ППППГ (табл. 2.8), бачимо, що прогноз жодної з галузей не вказує на зростання попиту на імпортну продукцію. Порівняння ППППГ із СПГП свідчить про сформовану тенденцію подальшого погіршення попиту на імпортну продукцію. Зазначимо, що найбільш негативний прогноз у галузі “Мінеральних продуктів”, показник ППППГ якого становить 4,6, враховуючи негативні тенденції попиту на імпорт, можна очікувати зниження ППППГ до рівня “Небезпечний спад” оціночної шкали табл. 2.4, що може завдати економіці України значних збитків.

Для оцінки попиту економіки на імпорт виконали розрахунки з допомогою формули 2.10

$$ППЕІ = \sum(O * АЧГі) / \sum АЧГі, \quad (2.10)$$

де ППЕІ – перспективний попит економіки на імпорт; О – оцінка галузі; АЧГі – абстрагована частка галузі в імпорті.

Крім розрахунків ППЕІ, для оцінки загальної тенденції на імпортну продукцію обчислили 2.11 і 2.12

$$ППЕІс = \sum(СПГі * АЧГі) / \sum АЧГі, \quad (2.11)$$

де ППЕІс – перспективний попит економіки в імпорт, на підставі формули простої середньої; СПГі – середня потреба галузі в імпортній продукції; АЧГі – абстрагована частка галузі в імпорті.

$$ППЕІm = \sum(ППЕІ * АЧГі) / \sum АЧГі. \quad (2.12)$$

Тут ППЕІс – перспективна потреба економіки в імпорті, на підставі формули ППЕІ; ППЕІ – перспективна потреба економіки в імпорті; АЧГі – абстрагована частка галузі в імпорті.

Таблиця 2.8

Прогнозно-оцінна модель фінансового потенціалу та потреби економіки України в імпортній продукції*

№ п.п.	Галузь	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	Середній попит на імпортну продукцію галузі	Перспективна потреба в імпортній продукції галузі
1	Готові харчові продукти	10	8	10	10	1	10	10	5	7	2	1	6,7	5,5
2	Мінеральні продукти	7	9	10	10	1	10	10	4	2	1	1	5,9	4,6
3	Продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості	10	10	10	10	1	10	10	7	5	2	1	6,9	5,6
4	Полімерні матеріали, пластмаси та каучук	10	10	10	10	1	10	10	5	6	1	1	6,7	5,3
5	Текстиль та вироби з текстилю	10	5	7	10	1	10	6	10	4	1	1	5,9	4,9
6	Недорогоцінні метали та вироби з них	10	10	10	10	1	10	10	4	5	1	1	6,6	5,1
7	Механічне обладнання та суміжне обладнання	10	10	10	10	1	10	10	10	4	1	1	7,0	5,6
8	Транспортні засоби та шляхове обладнання	10	10	10	10	1	10	10	9	2	1	1	6,7	5,2
Фактор значимості		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	-	-
Стан потреби економіки в імпортній продукції		9,6	9,0	9,6	10,0	1,0	10,0	9,5	6,8	4,4	1,3	1,0	6,6	5,2
Перспективна потреба економіки в імпортній продукції		8,9	9,4	9,9	10,0	1,0	10,0	9,9	6,3	3,5	1,2	1,0	6,5	5,1
Темп приросту імпорту, накопичувальний %		1,25	1,6	2,1	3,0	1,6	2,1	2,8	2,9	2,6	1,9	1,0	-	-

*Джерело: складено автором на підставі [133].

З розрахованих і наведених у табл. 2.8 значень показника ППЕІ видно, що до 2009 р. відбувалось його зростання, після чого розпочалось різке зниження попиту на імпорт, а після часткового відновлення попиту в 2010 р. сформувалась поточна тенденція поступового зниження показника ППЕІ, який в 2015 р. досягнув оцінки “1”, тобто сегмента занепад оціночної шкали табл. 2.4.

Зведено сформовані моделі наведені в додатку Г. Зауважимо, що перспективна потреба національної економіки в імпортній продукції, згідно табл. 2.8, перебуває в спадному сегменті “оціночної шкали” – 5,1, а різниця з середньою простою більша, ніж аналогічна різниця в експорті, що виявляє значні негативні тенденції. Важливим є значення останнього досліджуваного року показника ППЕІ на рівні – 1,0, що відповідає сегменту “занепад”. Така ситуація демонструє надзвичайно негативні тенденції зниження потреби в імпортній продукції, зокрема, негативним є те, що така ситуація пов’язана не з потужним національним виробництвом, а з зниженням купівельної спроможності споживачів. Треба розуміти, що значення ПППГ і ППЕІ – прогноз у короткостроковому та середньостроковому періоді, який виявляє середній попит галузі чи економіки впродовж наступних періодів. Прогноз на підставі ППЕІс підтверджує прогноз ПППГ головних галузей і засвідчує зниження попиту на імпорتنу продукцію в економіці України.

Сформовані прогностичні моделі дають змогу формалізувати тенденції динаміки експортно-імпортних операцій, визначити фінансовий потенціал, міжнародну конкурентоспроможність і перспективність національної економіки України в цілому, та її окремих галузей. Використавши запропоновані моделі можна реалізувати фінансове прогнозування та формувати чіткі очікування зміни фінансового стану національної економіки та її галузей.

На підставі ПППГ сформульовано прогностичні діапазони темпів зміни обсягів імпорту за основними галузями стосовно попереднього року, та відображені в табл. 2.9.

Таблиця 2.9

Прогнозні діапазони темпів зміни обсягів імпорту за основними галузями стосовно попереднього року*

Період прогнозу	Готові харчові продукти	Мінеральні продукти	Продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості	Полімерні матеріали, пластмаси та каучук
2016-2018	95 – 99,99	90 – 94,99	95 – 99,99	95 – 99,99
Період прогнозу	Текстиль і вироби з текстилю	Недорогоцінні метали та вироби з них	Механічне обладнання та суміжне обладнання	Транспортні засоби та шляхове обладнання
2016-2018	90 – 94,99	95 – 99,99	95 – 99,99	95 – 99,99

**Джерело: складено автором.*

З одержаних результатів можна зробити висновок, що в більшості галузей очікується зниження імпорту до рівня 95-99,99% значення попереднього року.

Зауважимо, тенденція зниження попиту на імпорту продукції неоднозначна, оскільки у випадку витіснення імпортової продукції продуктами національного реального сектору така тенденція позитивна, бо свідчить про потенціал розвитку економіки України, її самодостатність і стійкість. Попит на імпорту продукцію може знижуватись через зниження купівельної спроможності населення. Це свідчить про те, що відмова від імпорту відбулась не через міцність національної економіки, а через нездатність населення купувати імпорту продукцію. У зв'язку з цим, прогнозне зниження попиту на імпорту продукцію виражає негативні процеси в економіці України. При цьому, зниження попиту на імпорту продукцію в поточній економічній ситуації сприяло відносному збалансуванню фінансових потоків експорту з імпортом, а в 2014-2015 рр. спостерігалось навіть незначне перевищення експорту над імпортом. Зведені прогнози сформованих моделей наведені в дод. Д.

Враховуючи те, що прогнозні діапазони для зміни обсягів експорту та імпорту в основних галузях у коротко- та середньостроковому періодах збігаються і становлять 95-99,99% попереднього року, вважаємо, що такий діапазон варто розглядати як прогнозний рівень зниження фінансових можливостей реального сектору та національної економіки в цілому.

Проведене дослідження розглянутих коливань національного експорту й імпорту свідчить про те, що вони є ефективними індикаторами економічної ситуації в державі, зокрема:

- значне та тривале перевищення імпорту над експортом відображає слабкість економіки держави, початкові етапи її розвитку;
- різка зміна тенденції перевищення імпорту над експортом, або зближення цих показників, може свідчити, про вплив значних зовнішніх чи внутрішніх соціально-політичних або зовнішніх економічних процесів, тому що економіка держави не здатна в короткостроковому періоді докорінно змінити внутрішню структуру, а потребує тривалих еволюційних змін;
- глобальні фінансові, військово-політичні та інші конфлікти і збурення завдають більших втрат економікам менш розвинених країн, незважаючи на більші збитки в абсолютних величинах, розвинуті економіки значно швидше пристосовуються до навколишніх змін і нових тенденцій, та, тому, одержують переваги у міжнародній торгівлі, першими долають кризові явища;
- досягнення тривалого перевищення експорту над імпортом є передумовою забезпечення довгострокового економічного зростання;
- крім обсягів експорту та імпорту, важлива їхня структура, оскільки позитивним є переважання в структурі експорту товарів із значним рівнем обробки, а в структурі імпорту із низьким, і навпаки.

З початком світової кризи залежність вітчизняної економіки від імпортованих енергоносіїв та експорту сировинної продукції спричинили значні негативні процеси, бо подорожчання енергоносіїв, зниження доходів від реалізації сировинної продукції призвело до зниження доходів економіки та підвищення її видатків, а, затяжні негативні тенденції поширились на більшу частину секторів економіки. Військовий конфлікт сформував додаткові негативні чинники, пов'язані з зменшенням ринків збуту національної

продукції та руйнуванням важливого промислового регіону держави. Внаслідок цього економіка України функціонує здебільшого завдяки міжнародній фінансовій допомозі. Виважене використання наявної іноземної фінансової підтримки та внутрішніх можливостей може стати головним чинником стабілізації економічних процесів в Україні та формування передумов подальшого розвитку.

2.2. Структура організаційного забезпечення фінансового прогнозування розвитку реального сектору економіки

Ефективна система управління є важливою передумовою суспільно-економічного розвитку держави, при цьому якість вітчизняних управлінських процесів є надзвичайно низькою, що є ключовим фактором негативних тенденцій практично у всіх сферах діяльності в Україні.

Сучасна система управління реальним сектором економіки України сформувалась внаслідок поступової трансформації механізмів командно-адміністративної економіки у ринкові механізми, проте рішуче відкинути негативну управлінську практику минулого не вдалось, тому національний варіант ринкової економіки нестабільний у нових для України ринкових механізмах, додатково послаблених усталеними негативними тенденціями адміністративно-командної економіки. Неefективне управління особливо негативно впливає на тенденції в реальному секторі економіки, що перекреслює усі переваги вітчизняної економіки й обмежує можливості зміцнення держави.

Системі управління економікою України притаманний значний обсяг недоліків і різних негативних тенденцій, які обмежують можливості розвитку держави, зокрема, варто згадати відзначити застарілі механізми розробки та реалізації управлінських рішень, надзвичайно розвинену корупційну та бюрократичну складову, брак комплексного підходу у прийнятті управлінських рішень. Негативні тенденції чітко простежуються в реальному

секторі економіки України, міжнародна конкурентоспроможність якого невинно знижується, що негативно впливає на усю економіку держави. Зауважимо, що особливо важливим чинником удосконалення системи управління національною економікою та її окремих складових є підвищення рівня пристосування управлінських рішень до майбутніх змін, які можливі при одержанні якісної прогностної інформації за допомогою механізмів фінансового прогнозування.

Управляє реальним сектором економіки розгалужена система органів та установ, які покликані забезпечити умови стабільного функціонування економічних систем, сформувати передумови для економічного розвитку. Цілісна система управління реальним сектором економіки, та в цілому національною економікою, складається з циклічних елементів, де передбачено збір інформації та ретельне дослідження, розроблення, затвердження управлінських рішень, здійснення управлінського впливу, після чого цикл розпочинається знову. З огляду на сутність управління та спрямованість практично усіх його механізмів зазначимо, що ефективність управлінського впливу залежить від перебігу майбутніх явищ і тенденцій, тому, серед інших складових управлінського процесу особливо важливе місце займають механізми, які допомагають формувати управлінські рішення максимально адаптованими до майбутніх тенденцій. Головний механізм, який забезпечує управлінську систему потрібною прогностною інформацією, – фінансове прогнозування, яке дає змогу оцінити ймовірні результати економічних процесів і визначити найоптимальніші управлінські рішення.

Треба розуміти, що рівень потреб у фінансовому прогнозуванні для суб'єктів управління різний, проте для основної частини фінансове прогнозування є важливою передумовою прийняття виважених управлінських рішень і досягнення поставлених цілей (додаток Е). Тому, використання фінансового прогнозування можна розподілити на такі рівні.

1. Застосування фінансового прогнозування є об'єктивною необхідністю для реалізації безпосередніх повноважень суб'єкта управління, тобто зосередженість на економічних процесах. На цьому рівні фінансове прогнозування треба використовувати надзвичайно інтенсивно, а його ефективність відчутно впливає на результати діяльності суб'єкта управління.
2. Фінансове прогнозування як допоміжна складова обґрунтування дій і рішень суб'єкта управління, у випадках зосередження на цілях побічно взаємодіючих із економікою держави. Застосування фінансового прогнозування обмежене обґрунтуванням окремих рішень і дій суб'єкта управління, а якість сформованих прогнозів обмежено впливає на результати діяльності суб'єкта управління.
3. Фінансове прогнозування для обслуговування внутрішніх потреб суб'єкта управління пов'язане з необхідністю ефективно забезпечити його діяльність. Використання фінансового прогнозування допомагає оптимізувати фінансову діяльність суб'єкта управління, проте не є ключовим у процесі реалізації його основних повноважень.

Зв'язки суб'єктів управління національною економікою з рівнями фінансового прогнозування відображено в додатку Е, а фінансового прогнозування з реальним сектором національної економіки на рис. 2.6.

З рис. 2.6 видно, що фінансове прогнозування тісно пов'язане з різними елементами системи управління реальним сектором національної економіки, воно формує передумови якісної реалізації їхніх повноважень і досягнення поставлених завдань. Варто звернути увагу на місце фінансового прогнозування щодо кожного з рівнів системи управління реальним сектором економіки України, які зображено на рис. 2.6, зокрема на внутрішньому рівні управління відбувається безпосередній вплив на явища та процеси у сфері фінансів реального сектору економіки.

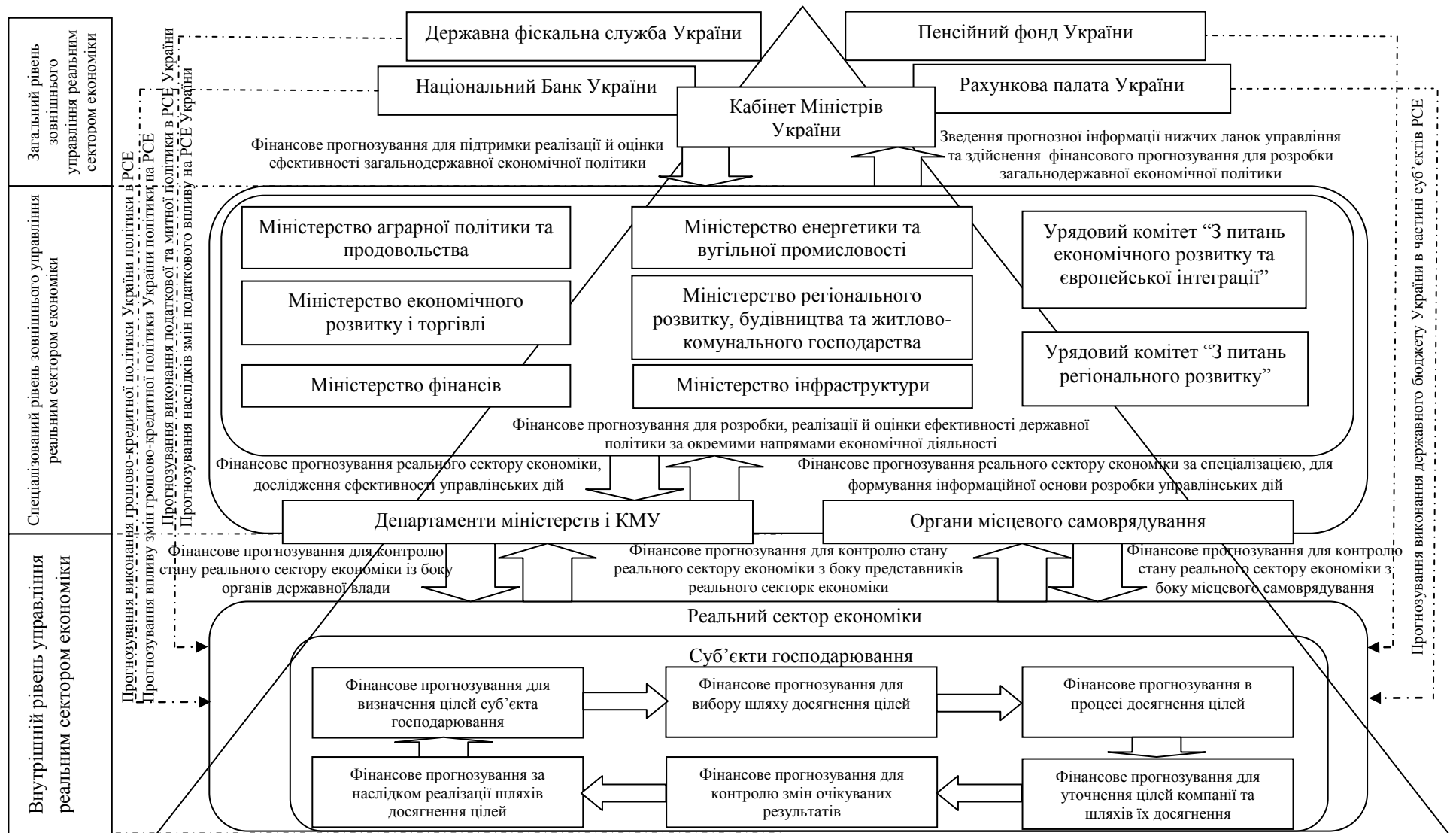

Рис. 2.6. Фінансове прогнозування в системі управління реальним сектором економіки України*

*Джерело: складено автором.

Через безпосередню взаємодію органів управління з реальним сектором і остаточний управлінський вплив на тенденції, які в ньому відбуваються, високою є відповідальність. Тому управлінський апарат суб'єкта господарювання має максимально точно розуміти наявні можливості та ризики, що дасть змогу підвищити здатність суб'єктів реального сектору пристосовуватись до мінливого навколишнього середовища.

Перед формулюванням будь-яких цілей суб'єкт господарювання зобов'язаний оцінити фінансові перспективи реалізації того чи іншого напрямку дій, тобто провести фінансове прогнозування, що сприятиме визначенню фінансової доцільності певних цілей і допоможе сформулювати перелік пріоритетних цілей.

Внаслідок виокремлення конкретних цілей, перед системою управління постає завдання визначення оптимальних шляхів їхнього досягнення. Досягнути конкретних цілей можна багатьма шляхами, які передбачають різні витрати часу, ресурсів, управлінських зусиль та якість одержаних результатів, проте фінансове прогнозування є одним із чинників вибору найоптимальніших із них. Крім того, фінансове прогнозування дає змогу проводити оперативний аналіз у процесі досягнення поставлених цілей, щодо відповідності внутрішніх та зовнішніх явищ і тенденцій оптимальному шляху досягнення цілей. За допомогою фінансового прогнозування, в процесі реалізації обраної стратегії дій суб'єкт господарювання може не тільки коригувати дії для безпосереднього досягнення поставлених цілей, а й уточнювати їх, з огляду на одержання нової внутрішньої чи зовнішньої інформації. Важливим є фінансове прогнозування результатів досягнення поставлених цілей, тому що можна ефективно скоригувати обсяги витрат, обмежити збитки, збільшити прибутки.

За підсумками реалізації шляху досягнення поставлених цілей фінансове прогнозування дає змогу суб'єкту господарювання оцінити одержані результати та наявні можливості в цілому щодо доцільності подальшої господарської діяльності. У випадку продовження господарської діяльності

постає потреба виокремити нові цілі діяльності суб'єкта господарювання і цикл фінансового прогнозування повторюється знову.

Органи управління суб'єкта господарювання тісно взаємодіють із органами місцевої та державної влади. За такої взаємодії фінансове прогнозування надає інформацію щодо очікуваних обсягів відрахувань у різні бюджети та фонди, оцінює перспективи діяльності суб'єкта господарювання та галузі, й економіки в цілому, формування пропозицій і звернень до органів державної та місцевої влади щодо програм розвитку фінансів реального сектору економіки чи його окремих складових. Загалом, фінансове прогнозування за взаємодії внутрішнього рівня фінансового прогнозування з органами місцевої та державної влади виконує функції контролю наявних у реальному секторі тенденцій, що дає змогу якісно висвітлити процеси, які в ньому відбуваються з позицій різних зацікавлених сторін.

Органи державної та місцевої влади, які безпосередньо взаємодіють із окремими суб'єктами реального сектору економіки України, формують “спеціалізований рівень зовнішнього управління реальним сектором економіки”. Цей рівень є проміжною ланкою між загальнодержавним управлінням і внутрішнім управлінням суб'єкта господарювання, застосування фінансового прогнозування на якому дозволяє як формувати якісні управлінські рішення окремих галузей реального сектору економіки, так і розробляти пропозиції для загальнодержавних програм розвитку.

Значимість зовнішнього рівня спеціалізованого управління реальним сектором економіки України пов'язана з тим, що суб'єкти управління відповідають за окремі частини реального сектору національної економіки, внаслідок чого ефективність їхніх рішень безпосередньо впливає на можливість розвитку окремих галузей. Спеціалізоване управління розкриває потенціал галузей економіки України, стимулює їхнє зростання, забезпечує вагомий внесок у розвиток всієї економіки, проте це потребує здійснення якісного управлінського впливу. Неякісне управління може спричинити зайві

ускладнення діяльності підвідомчих галузей економіки України. Тому, важливо забезпечити якісну діяльність спеціалізованих суб'єктів управління реальним сектором національної економіки, одним із способів досягнення чого, є якісне фінансове прогнозування. Воно допомагає оцінити перспективи розвитку окремих галузей економіки України, виокремити найперспективніші чи проблемні процеси та тенденції, сформулювати заходи найефективнішого управлінського впливу. Діяльність суб'єктів управління спеціалізованого рівня пов'язана з:

1. Розробкою фінансової прогнозованої інформації для формування ефективних програм економічного розвитку та якісного управлінського розвитку.

2. Забезпеченням органів загального рівня зовнішнього управління реальним сектором економіки України прогнозованою інформацією, яка потрібна для оцінки стану окремих галузей і реального сектору в цілому.

3. Інформаційною взаємодією органів спеціалізованого управління реальним сектором національної економіки.

4. Наданням суб'єктам реального сектору економіки фінансової прогнозованої інформації щодо наявних тенденцій в окремих галузях реального сектору економіки України.

Основними суб'єктами спеціалізованого рівня управління є міністерства та їхні департаменти, які покликані, кожне в своєму напрямі, забезпечити розвиток економіки держави. Практично для кожного з них фінансове прогнозування є важливою складовою діяльності, бо його застосування сприяє ефективному виконанню покладених на них повноважень (рис. 2.7).

Міністерства України як важливі суб'єкти системи управління реальним сектором національної економіки визначають головні орієнтири розвитку держави в межах виділених їм повноважень, організують роботу з досягнення цих орієнтирів та контролюють тенденції відповідних процесів. Розуміння можливих наслідків прийнятих ними рішень – важлива передумова ефективності міністерського управління, тому що, в процесі

діяльності міністерствам особливо важливо володіти якісною прогнозною інформацією.

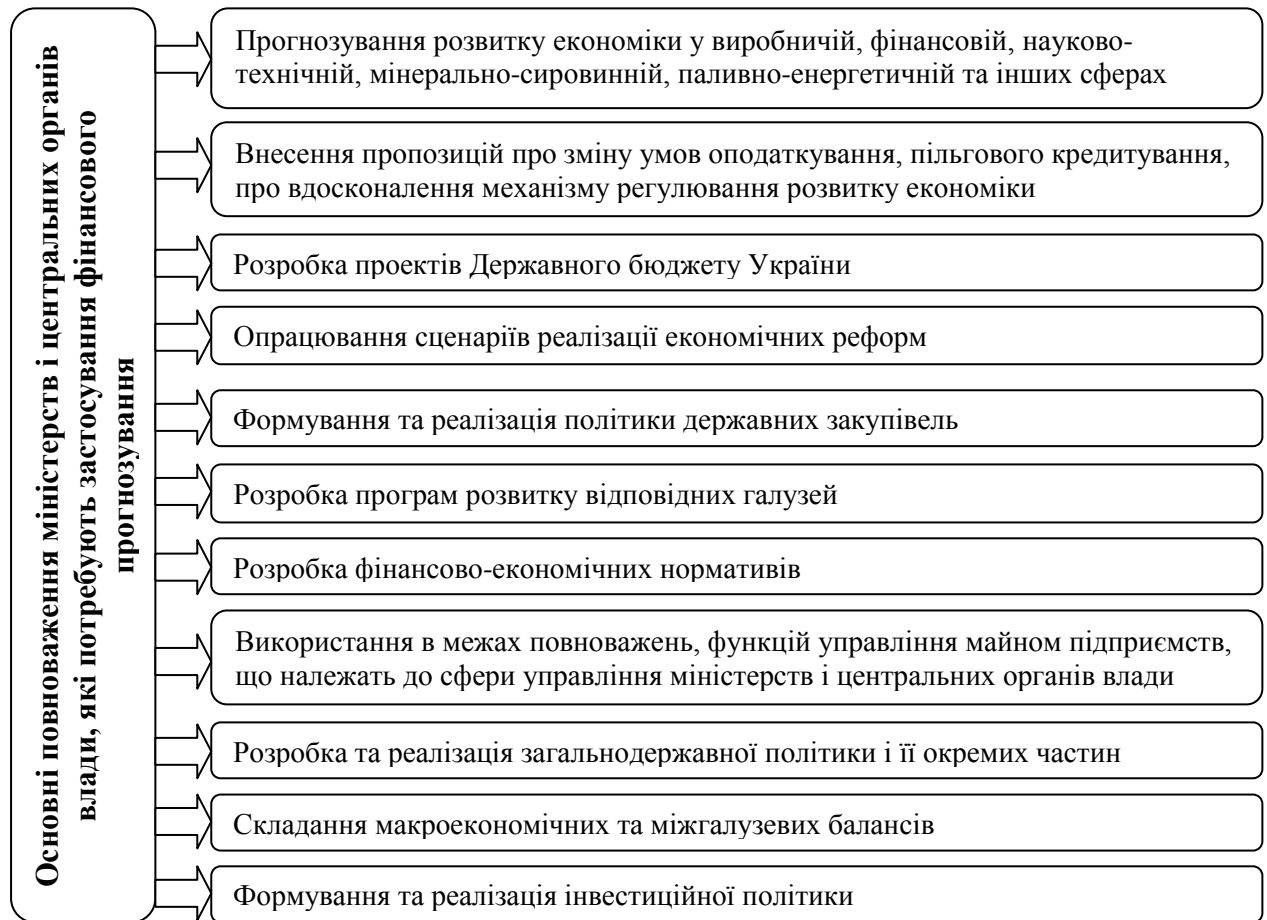

Рис. 2.7. Основні повноваження міністерств і центральних органів влади, які потребують застосування фінансового прогнозування для стимулювання розвитку реального сектору економіки України*

**Джерело: складено автором на підставі [181].*

З рис. 2.7 видно, що значна частина міністерств потребує інтенсивного використання механізмів фінансового прогнозування, наприклад, реалізація повноважень: Міністерства фінансів, Міністерства економічного розвитку і торгівлі нерозривно пов'язана з необхідністю контролювати тенденції розвитку реального сектору економіки. На Міністерство фінансів покладено широкий обсяг завдань у сфері управління фінансами, основна частина яких надзвичайно тісно пов'язана з використанням механізмів фінансового прогнозування щодо реального сектору економіки. Наприклад, варто виділити такі завдання Міністерства фінансів:

- 1) забезпечити концентрацію фінансових ресурсів на пріоритетних напрямках розвитку реального сектору економіки України;
- 2) провести заходи з підвищення ефективності управління державними фінансами, зокрема у реальній економіці;
- 3) провести, разом з іншими органами виконавчої влади, аналіз фінансово-економічного стану реального сектору національної економіки, перспектив його подальшого розвитку;
- 4) розробити у визначеному порядку проект закону про Державний бюджет України, враховуючи потреби реального сектору економіки;
- 5) розробити у визначеному порядку прогноз Державного бюджету України на наступні за плановим два бюджетні періоди [157].

Фінансове прогнозування важливе для Міністерства економічного розвитку і торгівлі, наприклад його застосовують при виконанні таких повноважень у реальному секторі економіки:

- 1) “аналіз стану та тенденцій економічного і соціального розвитку України, секторів і галузей економіки, адміністративно-територіальних одиниць, розроблення пропозицій щодо пріоритетних напрямів розвитку та реформування економіки, урахування принципів сталого розвитку, здійснення державного прогнозування економічного та соціального розвитку України, підготовки відповідних планів і програм, складання прогнозних зведених національних рахунків для економіки в цілому;
- 2) підготовка з іншими уповноваженими органами влади прогнози економічного та соціального розвитку України на середньо- та короткостроковий періоди, зокрема реального сектору економіки, проект Державної програми економічного та соціального розвитку України на короткостроковий період;
- 3) погодження прогнозів розвитку галузей економіки на середньо- та короткостроковий періоди, проекти програм розвитку галузей економіки” [155].

Зауважимо, що і міністерства (головні цілі яких є в меншій мірі пов'язані із економічними процесами) потребують застосування фінансового прогнозування. Міністерство оборони має обгрунтовано виражати очікувані потреби міністерств чи їхніх окремих програм у фінансуванні, обсягах необхідних резервів, можливих обсягах грошових надходжень та інших аспектах діяльності. Міністерство оборони має проводити заходи соціально-економічного забезпечення військовослужбовців, формувати оборонний бюджет, забезпечувати функціонування національної економіки в особливий період, керувати економічною та фінансовою роботою Збройних сил [156], тому, використання механізмів фінансового прогнозування є передумовою виконання частини функцій Міністерства оборони України.

Крім міністерств, важливим елементом спеціалізованої системи управління є урядові комітети, які покликані “підвищити ефективність реалізації урядових повноважень, координації дій органів виконавчої влади, попереднього розгляду проектів нормативно-правових актів, концепцій реалізації державної політики, інших документів, які подають на розгляд урядові” [59]. Урядові комітети є зв'язною ланкою КМУ та органів виконавчої влади щодо досягнення особливо важливих цілей державної політики. Варто виділити комітет з питань економічної, фінансової та правової політики, розвитку паливно-енергетичного комплексу, інфраструктури, оборони та правоохоронної діяльності. Одним з головних його завдань є регламентування економічних процесів, зокрема в реальному секторі економіки, ефективна реалізація яких потребує розуміння можливих наслідків нормативних змін, через що і формується необхідність застосування механізмів фінансового прогнозування [59].

На рівні спеціалізованого управління перебувають і органи місцевого самоврядування, тому що їхні повноваження головно стосуються визначених територій. Оцінка стану поточних тенденцій, оцінка ймовірних перспектив і ризиків, пошук оптимальних шляхів стимулювання стану фінансів реального сектору економіки регіону та безліч інших завдань місцевого самоврядування

тісно пов'язані з необхідністю використання фінансового прогнозування. Зауважимо, що тенденції розвитку сучасної держави засвідчують посилення ролі місцевого самоврядування, а отже, значення його управлінських рішень тільки зростатиме, зростатиме і необхідність якісного фінансового прогнозування на рівні місцевого самоврядування. Тому, розвиток механізмів фінансового прогнозування є важливою передумовою підвищення якості управлінських рішень органів місцевого самоврядування та напрямом удосконалення якості управлінського впливу на економіку України в цілому.

Головні функції місцевих органів управління пов'язані з фінансовим прогнозуванням розвитку реального сектору економіки України (рис. 2.8.).

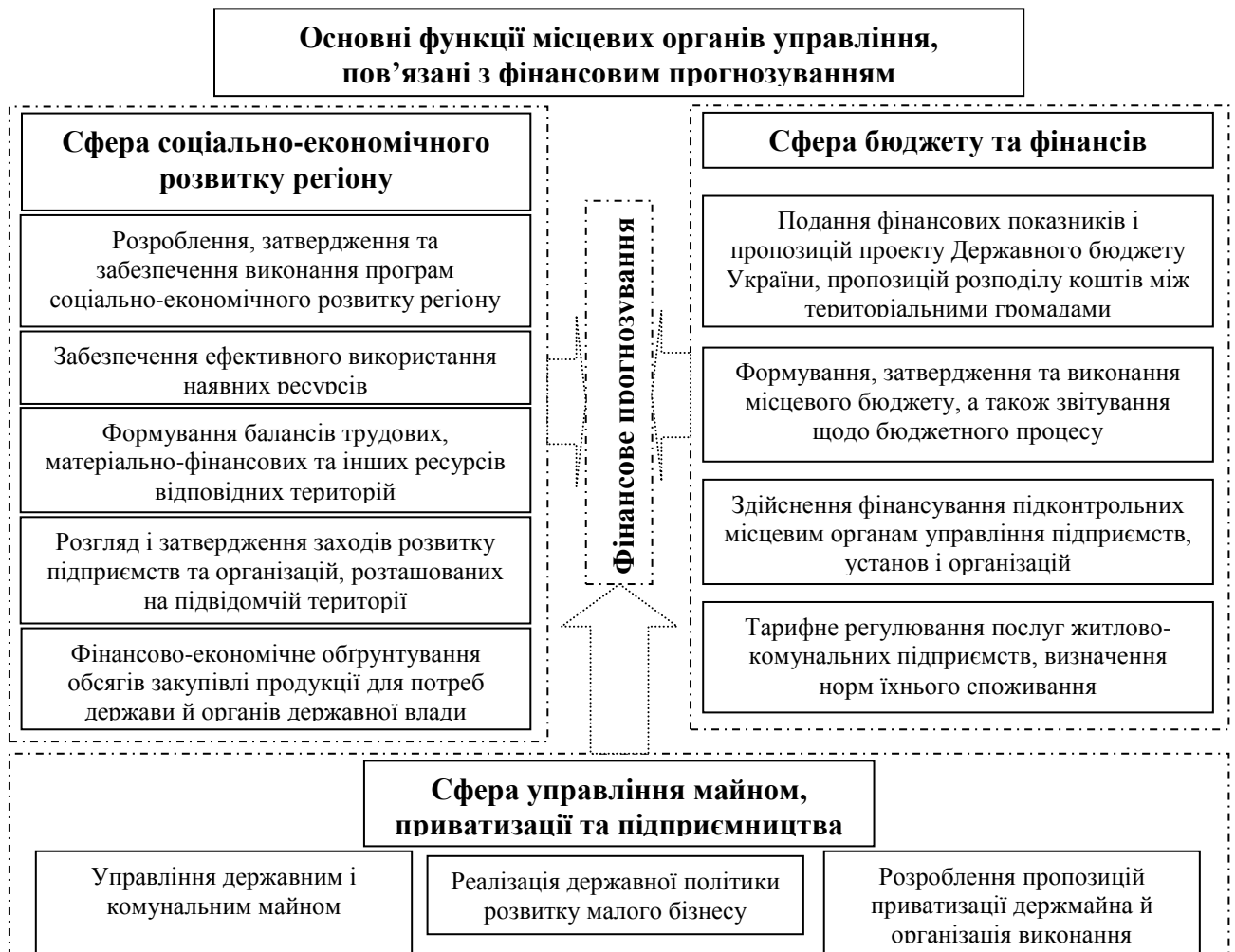

Рис. 2.8. Основні функції місцевих органів управління реальним сектором економіки, які пов'язані з використанням фінансового прогнозування*

**Джерело: складено автором на підставі [25, 211].*

З рис. 2.8 видно, що значний обсяг функцій місцевого прогнозування тісно пов'язаний з необхідністю застосування фінансового прогнозування, які загалом можна поділити на три основні напрями: сфера соціально-економічного розвитку регіону; сфера бюджету і фінансів; сфера управління майном, приватизації та підприємництва.

З огляду на основні функції місцевих органів управління, які пов'язані з використанням фінансового прогнозування, очевидно, що на згаданому управлінському рівні фінансове прогнозування відіграє надзвичайно важливу роль. Крім взаємодії з реальним сектором економіки, спеціалізований рівень тісно пов'язаний із загальнодержавним рівнем зовнішнього управління реальним сектором економіки України (рис. 2.6). Взаємодія відбувається шляхом надання інформації щодо стану окремих складових економіки України, надання рекомендацій, формування програм розвитку, а також виконання поставлених загальнодержавних завдань в межах своїх повноважень.

На загальнодержавному рівні відбувається акумуляція розрізної інформації спеціалізованого рівня управління, визначення ключових тенденцій, формування цілісних програм економічного розвитку, розробка стратегічних управлінських рішень. Обов'язковою передумовою якісної реалізації завдань загальнодержавного рівня є використання механізмів фінансового прогнозування, яке покликане підвищити ефективність економічного управління, забезпечуючи управлінський апарат якісною прогнозною інформацією.

Головний орган виконавчої влади загальнодержавного рівня економічного управління – Кабінет Міністрів України. Напрями діяльності КМУ, із найвищою потребою застосування фінансового прогнозування, наведено на рис. 2.9.

Підготовка програм і прогнозів економічного та соціального розвитку України – важливий етап формування управлінських рішень, бо передбачає визначення тенденцій, які із високим рівнем ймовірності матимуть місце у

майбутньому, а вже на їхній підставі можна розробити ефективні управлінські рішення.

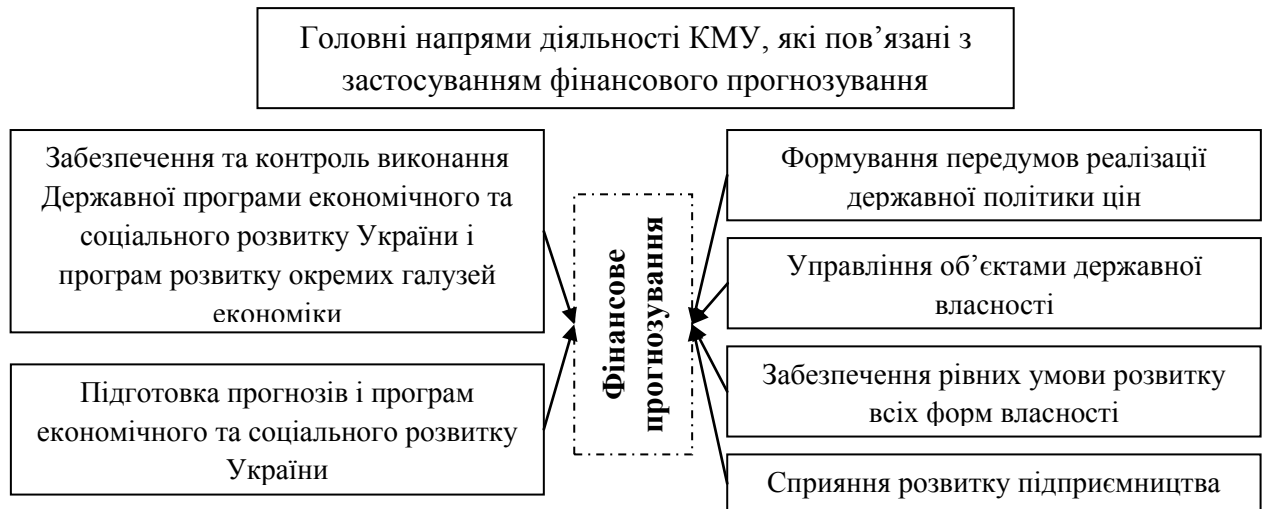

Рис. 2.9. Напрями діяльності КМУ, які пов'язані з застосуванням фінансового прогнозування в процесі управління розвитком реальним сектором економіки України*

**Джерело: складено автором на підставі [154].*

Особливо важливе завдання КМУ – забезпечити контрольовані тенденції зміни цін, проте треба розуміти, що рівень цін є результативним показником, який залежить від безлічі чинників, тобто поточна зміна цін спричинена економічними процесами, які уже відбулись чи певний час відбуваються. КМУ має передбачати й управляти ціноутворюючими процесами, для чого треба формувати якісну прогнозну інформацію. Застосувавши фінансове прогнозування на етапі розробки управлінських рішень, КМУ має змогу попереджувати надмірні цінові коливання та контролювати їх, тому що вони негативно впливають на економіку України в цілому та реальний сектор зокрема.

Дослідження ефективності різних форм власності дає змогу КМУ ефективно контролювати розвиток кожної з них, щоб оптимально управляти об'єктами державної власності та доречністю процесів приватизації чи націоналізації. Сформовані на підставі якісних фінансових прогнозів рішення забезпечують захист державних інтересів, уникають утисків інших форм власності, стимулюють розвиток реального сектору економіки.

Ще одне важливе завдання КМУ – розвиток підприємництва, бо в розвинених країнах світу підприємництво є головним чинником зростання економіки держави, а його стимулювання належить до пріоритетних завдань економічного управління. В Україні підприємництво надзвичайно слабе, що обумовлено такими причинами: зубожіння населення, яке призводить до зниження підприємницької активності; брак якісної прогностичної інформації, що підвищує ризики підприємницької діяльності. Подолати проблеми недостатності у населення фінансових ресурсів у короткостроковому періоді практично неможливо, а підвищення якості прогностичної інформації можливе у випадку підвищення ефективності застосування механізмів фінансового прогнозування. Важливий крок розвитку підприємництва – налагодження якісного фінансового прогнозування, що допоможе сформувати передумови ефективного ведення підприємництва.

Поєднавши зображені на рис. 2.9, складові КМУ може стимулювати розвиток економіки України, зокрема проводити заходи зі зміцнення реального сектору економіки держави, за умови ефективного застосування механізмів фінансового прогнозування.

Надзвичайно важливі механізми фінансового прогнозування для роботи Державної фіскальної служби України. Її завдання реалізація державної податкової та митної політики [134], в процесі виконання яких треба формувати прогностичні значення податкових чи митних надходжень, щоб контролювати їхні обсяги та розробляти державні програми розподілу ресурсів.

Фінансове прогнозування – основа діяльності НБУ, бо сприяє розробленню ефективної системи грошово-кредитної політики, контролю її реалізації, визначенню ефективності обраних підходів грошово-кредитної політики, ефективному валютному регулюванню, дає змогу досягнути стабільності фінансової системи [132]. Тому, використання якісних механізмів фінансового прогнозування є важливою передумовою належного виконання ключових функцій НБУ.

Вагомим елементом реалізації державної економічної політики є також Пенсійний фонд України, який спрямовується і координується КМУ через Міністерство соціальної політики. Серед загальної сукупності повноважень, виконання яких потребує застосування фінансового прогнозування, треба виділити складання бюджету Пенсійного фонду України на наступний рік, який опирається на прогнозну інформацію щодо безлічі економічних тенденцій.

Фінансове прогнозування потрібне для Рахункової палати України, яка здійснює значний обсяг функцій тісно пов'язаних із його застосуванням. Наприклад, “організація і контроль за своєчасним виконанням видаткової частини Державного бюджету України, витрачання бюджетних коштів, контроль утворення та погашення внутрішнього і зовнішнього боргу України” [159]. Ефективність і своєчасність виконання повноважень Рахункової палати України безпосередньо залежить від якості застосування механізмів фінансового прогнозування.

Отже, фінансове прогнозування є надзвичайно важливим для виконання функцій загальнодержавного рівня управління реальним сектором економіки України, бо належне виконання його функцій впливає на увесь реальний сектор економіки України. Враховуючи значимість фінансового прогнозування для усіх рівнів управління, варто зазначити, що ефективність застосування механізмів фінансового прогнозування та практика їхнього застосування в системі управління економікою України в цілому та реальним сектором зокрема, надзвичайно низька, що пов'язано з значним обсягом перешкод (рис. 2.10).

Серед сукупності перешкод, відтворених на рис. 2.10, вважаємо, що доцільно виділити брак комплексного підходу у процесі фінансового прогнозування, що значно знижує якість прогнозування. Комплексний підхід налагодження фінансового прогнозування процесів у реальному секторі економіки України має усунути неузгодженість дій суб'єктів управління,

відсутність напрацьованих прогнозних підходів, низький рівень взаємодії суб'єктів управлінської системи та інші її недоліки.

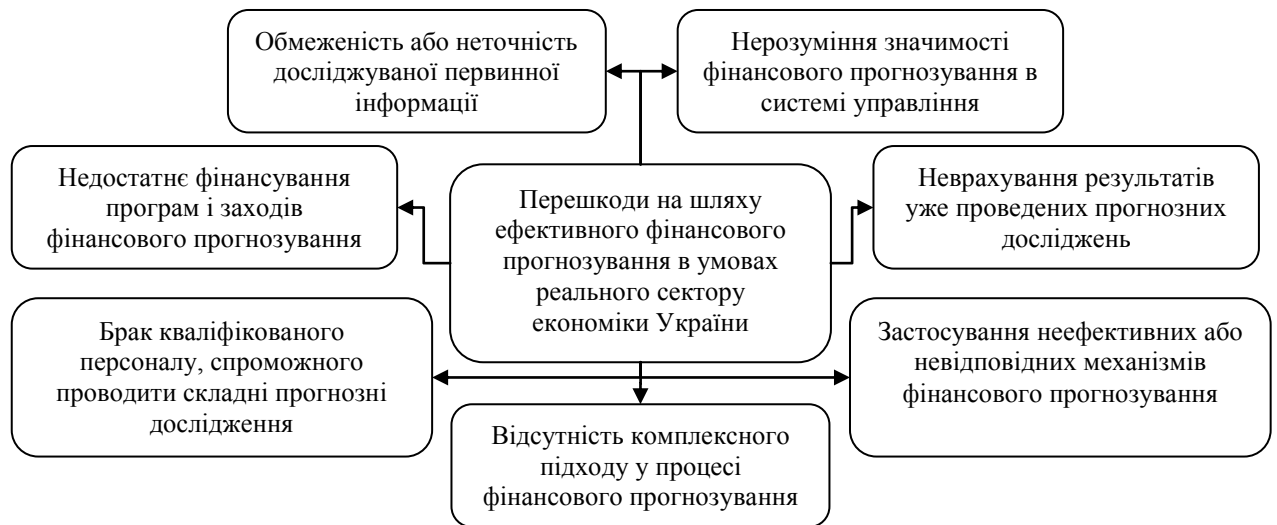

Рис. 2.10. Перешкоди на шляху ефективного фінансового прогнозування в реальному секторі економіки України*

**Джерело: складено автором.*

Вважаємо, що з допомогою застосування комплексного підходу можливо сформувати цілісну систему фінансового прогнозування процесів економіки України в цілому, та реального сектору зокрема, що стане важливим напрямом розвитку фінансового прогнозування, значно підвищить інформаційне забезпечення процесу прийняття управлінських рішень. На нашу думку, головними напрямками розвитку системи управління в частині застосування фінансового прогнозування мають стати:

1. Повноцінне інтегрування механізмів фінансового прогнозування в національну систему управління розвитком реального сектору економіки.
2. Формування комплексної стратегії дій щодо організації цілісного процесу фінансового прогнозування на усіх рівнях системи управління, щоб належно забезпечити суб'єкти управління прогнозною інформацією.
3. Впровадження практики максимально активного застосування механізмів фінансового прогнозування під час прийняття

управлінських рішень суб'єктами управлінської системи, ключові завдання яких пов'язані з економічними процесами.

4. Дослідження можливостей підвищення якості застосування механізмів фінансового прогнозування в умовах реального сектору економіки України та їх удосконалення.
5. Використання фінансового прогнозування як засобу зниження тіньової складової в економіці України в цілому та реальному секторі зокрема, одержавши контрольні орієнтири прогнозних фінансових показників.

Впровадження практики ретельного фінансового прогнозування практично усіх економічних процесів, зокрема у реальному секторі економіки, спроможне сформувати сприятливу інформаційну базу управління економікою України і її реальним сектором, і у підсумку забезпечити передумови економічного зростання.

Розвиток цілісної та узгодженої системи фінансового прогнозування підвищить взаємодію суб'єктів управління в процесі фінансового прогнозування, та поліпшить поширення результатів прогнозних досліджень між ними. Підвищення ефективності застосування механізмів фінансового прогнозування здатне сформувати передумови розвитку безпосередньо реального сектору та економіки в цілому. Головним напрямом поліпшення їхнього застосування вважаємо формування нових і розвиток діючих інститутів фінансового прогнозування, спеціалізованих суб'єктів фінансового прогнозування, діяльність яких зосереджена на інформаційному забезпеченні економіки України, в тім числі реального сектору, якісною прогнозною інформацією. Вони мають формуватись на підставі державної та приватної власності відповідно до пріоритетних завдань, які ставлять перед ними. В Україні спеціалізовані суб'єкти фінансового прогнозування не надто розвинені і представлені здебільшого державними інституціями, які займаються підтримкою діяльності органів державної влади. Сьогодні роль

відповідних інститутів навіть на макроекономічному рівні є не надто значною, що часто відображається у прийнятті недалекоглядних рішень.

На мікроекономічному рівні ситуація значно складніша, бо суб'єкти здійснення фінансового прогнозування значно менше співпрацюють із підприємствами. Тому, підприємства застосовують механізми фінансового прогнозування лише в межах власних можливостей, що супроводжується низькою якістю відповідних прогнозів і слабким рівнем адаптації підприємств до змін економічних тенденцій. Сьогодні лише незначний обсяг суб'єктів господарювання відповідально ставиться до фінансового прогнозування, тому існують значні проблеми адаптування національного реального сектору до мінливого фінансово-економічного середовища.

Існує об'єктивна необхідність стимулювати розвиток приватних і держаних суб'єктів фінансового прогнозування, головним завданням яких має стати надання інформаційних послуг підприємствам чи органам державної та місцевої влади, щоб підвищити можливості адаптації національної економіки до змін зовнішнього середовища. До суб'єктів, які мають активно використовувати механізми фінансового прогнозування, можна зачислити інвестиційні та пенсійні фонди, страхові компанії, органи державної влади, окремі структурні підрозділи підприємств, інститути фінансового прогнозування тощо.

Страхові компанії, інвестиційні та пенсійні фонди займаються фінансовим прогнозуванням, щоб якісно реалізувати взяті на себе обов'язки, зокрема обмежити можливі ризики та оптимально оцінити фінансові небезпеки. В процесі своєї діяльності відповідні компанії забезпечують окрему частину економічних суб'єктів якісною прогнозною інформацією, наприклад, інвесторів чи вкладників, що надзвичайно корисно для економіки України. Особливу увагу треба зосередити на інститутах фінансового прогнозування, які є спеціалізованими суб'єктами, головним видом діяльності яких є надання послуг фінансового прогнозування. Інститути фінансового прогнозування порівняно з іншими суб'єктами фінансового

прогнозування мають значні переваги у сфері застосування механізмів фінансового прогнозування:

- 1) інститути фінансового прогнозування мають змогу залучати висококваліфікованих у сфері фінансового прогнозування працівників та експертів;
- 2) завдяки спеціалізації на наданні послуг у сфері фінансового прогнозування інститут фінансового прогнозування може підвищити якість фінансових прогнозів;
- 3) існує можливість застосувати спеціалізовані технічні та програмні засоби, а також використовувати високоефективні методи фінансового прогнозування;
- 4) у зв'язку зі спеціалізацією діяльності інституту фінансового прогнозування відбувається дослідження світового досвіду в сфері фінансового прогнозування, а також формування та використання власного досвіду розроблення фінансових прогнозів, що є передумовою підвищення якості прогнозів;
- 5) інститут фінансового прогнозування зацікавлений у розробленні якісних прогнозів, бо ефективні фінансові прогнози є передумовою формування позитивного іміджу відповідного інституту, що в цій сфері діяльності є пріоритетною умовою досягнення господарського успіху;
- 6) на державному рівні інститут фінансового прогнозування допомагає узгодити та врахувати тенденції різних сфер економіки, бо можна досягнути високого рівня точності фінансових прогнозів, підвищити інформаційне забезпечення макроекономічного управління.

Інститут фінансового прогнозування – специфічний господарський суб'єкт, тому формуються особливості його взаємодії з зовнішнім середовищем.

1. Інститут фінансового прогнозування адаптується до вимог зацікавленої сторони, щоб підвищити функціонування її фінансово-економічних систем. Відповідна характеристика пов'язана з тим, що недоліки системи фінансового прогнозування у клієнта, можуть простежуватись на будь-якому етапі прогнозування, а головне завдання інституту фінансового прогнозування – визначення цих неточностей та усунення власними можливостями.
2. Формуючи фінансові прогнози, інститут фінансового прогнозування досліджує як внутрішні особливості діяльності замовника, так і зовнішнє до нього середовище.
3. Інститут не тільки надає фінансові прогнози розвитку певних економічних тенденцій, а й у разі потреби удосконалює систему фінансового прогнозування замовника та усуває наявні у ній недоліки, щоб удосконалити управлінську діяльність відповідного клієнта.
4. Враховуючи особливості ризиків, які виникають у процесі формування фінансових прогнозів, інститут фінансового прогнозування дає оцінку очікуваного рівня точності сформованого прогнозу, на підставі якої відбувається підсумкове оцінювання вартості послуг фінансового прогнозування.
5. Враховуючи прогностичну спрямованість діяльності інституту фінансового прогнозування, повна оплата його послуг не може відбуватись безпосередньо після формування фінансового прогнозу, тому що неможливо оцінити його якість. Треба розуміти, що оплата після настання прогнозних подій неможлива, бо інститут має одержувати кошти, з допомогою яких він би міг забезпечувати власну діяльність. Тому доцільно розподілити вартість послуг на частини: оплату певної частини після формування прогнозу, оплату частини після настання обумовлених результатів.

6. У зв'язку з активним дослідженням фінансової діяльності клієнтів, основна частина інформації щодо процесу формування фінансових прогнозів та безпосередньо прогнози супроводжуються суворим дотриманням правил конфіденційності, з відкриттям для зовнішнього середовища, наприклад інвесторів, лише допустимої частини інформації.

Інститути фінансового прогнозування з допомогою своєї здатності збирати, накопичувати знання та досвід у сфері фінансового прогнозування мають стати головним рушієм налагодження ефективного прогнозування в економіці України. Інститути фінансового прогнозування можуть стати сполучною ланкою, своєрідними з'єднувальними інформаційно-прогнозними центрами, між різними рівнями економічного управління, а також суб'єктами управління одного рівня.

Спрощено механізм взаємодії інститутів фінансового прогнозування з економічними суб'єктами зображено на рис. 2.11.

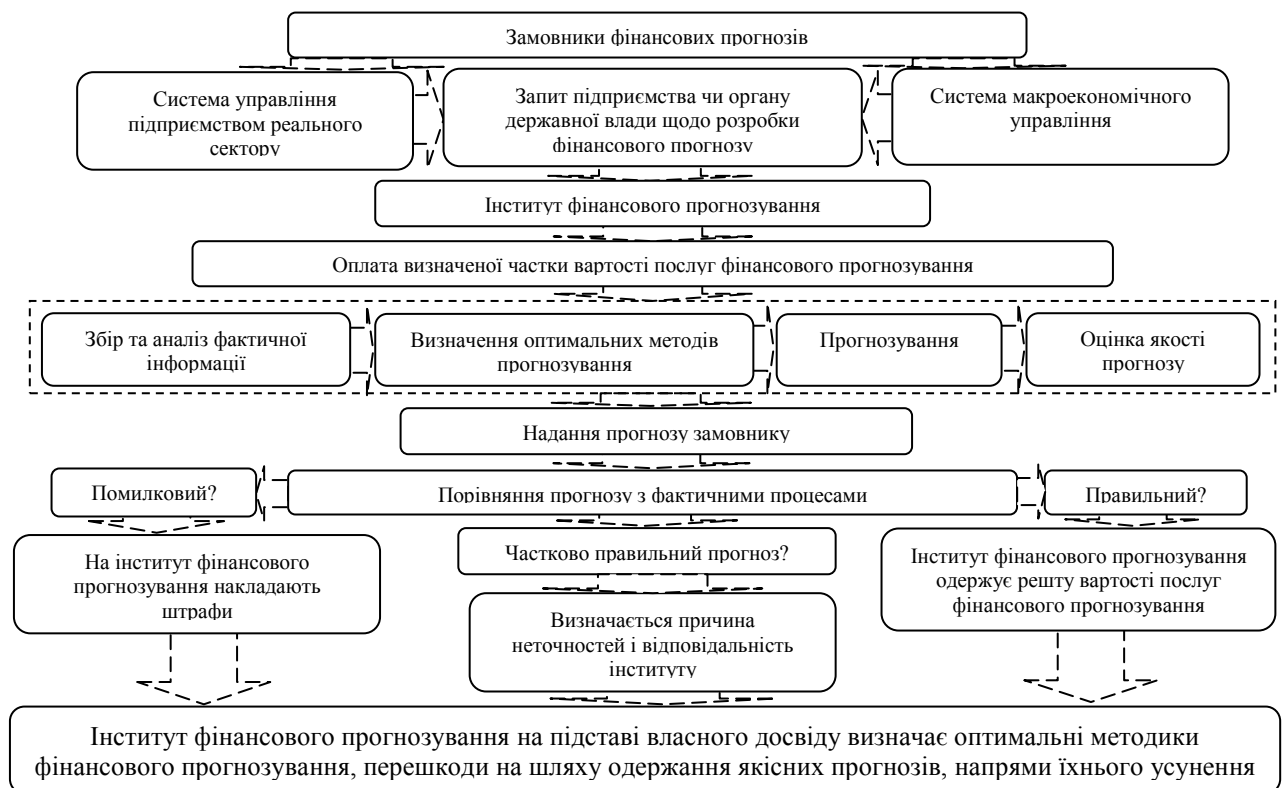

Рис. 2.11. Схема взаємодії інститутів фінансового прогнозування зі замовниками фінансових прогнозів*

**Джерело: складено автором.*

Розвиток інститутів фінансового прогнозування має сприяти підвищенню адаптованості суб'єктів господарювання та економіки в цілому до зовнішніх економічних процесів і явищ, а також зростанню ефективності використання наявного потенціалу. Зауважимо, що, крім інститутів фінансового прогнозування, перспективним суб'єктом забезпечення економіки України прогноною інформацією можуть бути консалтингові компанії, головною послугою яких має стати фінансове прогнозування. Консалтингові компанії уже сьогодні є важливою складовою інформаційного забезпечення економічних суб'єктів, важливим кроком для посилення їхньої значимості повинне стати надання послуг фінансового прогнозування, що завдяки уже розробленим методикам роботи з клієнтами допоможе поліпшити інформаційне забезпечення економічних суб'єктів прогноною інформацією.

Розглянувши окремі механізми фінансового прогнозування, бачимо, що з їхньою допомогою можна покращити інформаційне забезпечення управління реальним сектором економіки України, проте ефективність його застосування залежить від багатьох обставин, що значно ускладнює процес формування якісних прогнозів. Треба залучати інститути фінансового прогнозування, які здатні послідовно та ґрунтовно підходити до процесів прогнозування. Варто зазначити, що розвиток інститутів фінансового прогнозування дасть змогу акумулювати потрібний досвід і знання щодо ефективних шляхів формування якісних прогнозів, а також залучити необхідні матеріально-технічні ресурси для максимально ефективного застосування наявних підходів до прогнозування. Стимулювати діяльність таких інститутів особливо важливо в реальному секторі економіки, оскільки він є фундаментальною основою всієї економіки, де відчувається постійна нестача фінансових ресурсів, а управління ними характеризується низькою якістю. Інститути фінансового прогнозування покликані максимально адаптувати діяльність реального сектору економіки України до мінливих економічних процесів, підвищити рівень їхньої фінансової стійкості та

конкурентоспроможності. Варто стимулювати розвиток інших суб'єктів фінансового прогнозування: інвестиційні та пенсійні фонди, страхові та консалтингові компанії, структурні підрозділи підприємств, та інші спеціалізовані на фінансовому прогнозуванні системи, що дасть змогу максимально забезпечити доступ суб'єктів господарювання до джерел якісної прогнозовної інформації.

2.3. Фінансове прогнозування діяльності суб'єктів господарювання в системі перерозподілу фінансових ресурсів реального сектору економіки

Розвиток економіки України – важливе завдання органів державного управління, від якості виконання якого залежить добробут населення та безпосередньо стабільність функціонування держави. Особливо важливо стимулювати позитивні тенденції в реальному секторі економіки, який виступає фундаментальною основою всієї економіки. Управління реальним сектором економіки України має багато недоліків і проблем. Головний недолік управління реальним сектором національної економіки – низький рівень адаптації економічних процесів до перспективних економічних тенденцій, що пов'язано з браком систем забезпечення якісною прогнозовною інформацією процесів управління, зокрема у сфері фінансів. Тому, удосконалення механізмів фінансового прогнозування, методик і сфери їхнього застосування є важливою передумовою підвищення якості управління реальним сектором економіки України.

Реальний сектор – фундаментальна складова економіки України, від стабільності й ефективності функціонування якого залежать можливості розвитку усієї економіки держави. Збалансування фінансових ресурсів суб'єктів господарювання є об'єктивною необхідністю, яка визначає їхню можливість стабільно функціонувати та розвиватись. На шляху якісного фінансового управління розвитком реального сектору економіки є багато проблем (рис. 2.12).

Рис. 2.12. Проблеми реального сектору економіки України у сфері управління фінансовою діяльністю*

**Джерело: складено автором.*

Згадані проблеми управління фінансовою діяльністю в реальному секторі економіки негативно впливають на його продуктивність і здатність стабільно розвиватись. Неефективне управління суб'єктами реального сектору економіки України на мікроекономічному рівні поєднується з браком ефективної державної підтримки на макроекономічному рівні, тому наявні в національній економіці незначні фінансові ресурси розподіляють і використовують неефективно, що призводить до розвитку негативних тенденцій, завдає шкоди загальній економічній ситуації. Налагодження якісного управління на мікро- та макроекономічному рівні допоможе оптимально розподілити фінансові ресурси та реалізувати наявний потенціал.

Важливим чинником підвищення ефективності управлінських процесів є підвищення якості аналізованої в процесі прийняття рішень інформації, зокрема прогнозної. З огляду на це суттєвим недоліком національної економічної системи в цілому та реального сектору зокрема є брак інформаційних джерел, здатних якісно забезпечувати управлінський апарат потрібною прогнозною інформацією у сфері фінансів. Адаптація реального сектору національної економіки до ймовірних змін економічних тенденцій – головне завдання органів державного управління та безпосередньо суб'єктів реального сектору економіки, оскільки, з одного боку, це дозволить

забезпечити внутрішню стійкість економіки України, а, з іншого, суб'єкти реального сектору зможуть залишатись актуальними в динамічному суспільно-економічному середовищі. У зв'язку з цим, розроблення та використання управлінським апаратом якісних фінансових прогнозів є важливою передумовою зростання економіки держави в цілому та реального сектору економіки зокрема.

Розглядаючи фінансове прогнозування на рівні суб'єкта господарювання, можемо виділити декілька його видів, зокрема за значимістю для суб'єкта господарювання варто розрізняти:

- 1) стратегічне фінансове прогнозування полягає у формуванні, обґрунтуванні та оцінці шляхів досягнення ключових цілей діяльності компанії. Сприяє визначенню стратегічних джерел залучення, напрямів розподілу та шляхів використання фінансових ресурсів, допомагає сформуванню оптимальних обсягів фінансових резервів, узгодити стратегію діяльності суб'єкта господарювання;
- 2) поточне фінансове прогнозування використовують для більш спеціалізованого, порівняно з стратегічним, забезпеченням управлінської системи прогнозною інформацією. Реалізується в процесі виконання тактичних завдань компанії, сприяють актуальності прийнятих рішень і високому рівню адаптації;
- 3) оперативне фінансове прогнозування може реалізуватись під час будь-якого економічного процесу, щоб підвищити його ефективність і забезпечити контрольоване досягнення цілей компанії. Слугує первинним засобом адаптації до мінливого навколишнього середовища у короткостроковому періоді.

Фінансове прогнозування зручно розрізняти відповідно до завдань, які перед ним ставляться.

1. Прогнозування доходів і видатків суб'єкта господарювання, та в цілому визначення фінансового результату компанії. Акцентування уваги на важливих аспектах, від яких залежить фінансовий

результат компанії, можна сформувати оптимальні управлінські рішення та досягнути максимальної віддачі від наявних ресурсів.

2. Прогнозування заборгованостей, пов'язане із визначенням ризиків неповернення дебіторської заборгованості контрагентами на підставі оціночного прогнозування перспективності їхньої діяльності, а також вибір найоптимальнішого періоду погашення кредиторської заборгованості.
3. Прогнозування ефективності інвестиційних процесів полягає у визначенні варіантів найефективніших джерел залучення капіталу чи напрямів розміщення тимчасово вільних власних фінансових ресурсів.
4. Прогнозування обсягу потрібних страхових резервів, щоб об'єктивно визначити необхідний обсяг фінансових резервів суб'єкта господарювання.
5. Прогнозування фінансового стану суб'єкта господарювання, для контролювання фінансової стійкості та платоспроможності суб'єкта господарювання.
6. Прогнозування перспективних напрямів розвитку суб'єкта господарювання, щоб найефективніше спрямувати операційні ресурси та максимально адаптувати суб'єкт господарювання до мінливого бізнес середовища.

Використання кожного з видів фінансового прогнозування дає змогу одержати потрібну інформацію для управлінської системи, відповідно до рівня значимості, на якому відбувається дослідження та завданнями які ставляться при його здійсненні.

Можливості окремих механізмів фінансового прогнозування розглянемо на прикладі підприємств ПАТ “Мотор Січ”, ПАТ “Концерн Хлібпром”, ПАТ “Галичфарм”, які є великими суб'єктами господарювання відповідних галузей і реального сектору національної економіки в цілому, використавши їхню звітність за 2003-2015 рр.

Щоб проаналізувати фінансовий стан компаній, дослідимо особливості структури балансу компаній, результативних показників, спрогнозуємо їхні перспективні тенденції. В додатку Ж наведено вихідну інформацію, яку використовуватимемо в процесі прогнозування. Подана в додатку Ж.1 інформація відображає результати діяльності підприємства ПАТ “Мотор Січ” в абсолютних показниках, тому зручно визначити обсяги наявних ресурсів чи зобов’язань, проте приховано особливості структурних змін і ризиків стабільності функціонування компанії (зручно використовувати коефіцієнти фінансової стабільності (табл. 2.10)).

Таблиця 2.10

**Коефіцієнти фінансової стабільності ПАТ “Мотор Січ”,
ПАТ “Галичфарм”, ПАТ “Концерн Хлібпром” 2003-2015 рр.***

Підприємство	ПАТ “Мотор Січ”				ПАТ “Галичфарм”				ПАТ “Концерн Хлібпром”			
	коефіцієнт автономії (незалежності)	коефіцієнт фінансової стабільності	коефіцієнт фінансової стійкості	коефіцієнт концентрації позикового капіталу	коефіцієнт автономії (незалежності)	коефіцієнт фінансової стабільності	коефіцієнт фінансової стійкості	коефіцієнт концентрації позикового капіталу	коефіцієнт автономії (незалежності)	коефіцієнт фінансової стабільності	коефіцієнт фінансової стійкості	коефіцієнт концентрації позикового капіталу
Норматив	> 0,5	>1	0,85-0,9	< 0,5	> 0,5	>1	0,85-0,9	< 0,5	> 0,5	>1	0,85-0,9	< 0,5
2003	0,68	2,12	0,70	0,32	0,57	1,32	0,62	0,43	0,47	0,87	0,47	0,53
2004	0,68	2,12	0,70	0,32	0,45	0,80	0,96	0,55	0,41	0,71	0,41	0,59
2005	0,66	1,93	0,69	0,34	0,45	0,81	0,90	0,55	0,36	0,56	0,71	0,64
2006	0,62	1,61	0,64	0,38	0,45	0,83	0,87	0,55	0,48	0,93	0,89	0,52
2007	0,62	1,61	0,65	0,38	0,47	0,90	0,49	0,53	0,45	0,81	0,77	0,55
2008	0,51	1,04	0,55	0,49	0,36	0,57	0,56	0,64	0,32	0,48	0,71	0,68
2009	0,61	1,55	0,66	0,39	0,37	0,60	0,81	0,63	0,28	0,38	0,68	0,72
2010	0,62	1,61	0,66	0,38	0,17	0,21	0,72	0,82	0,34	0,51	0,73	0,66
2011	0,71	2,44	0,74	0,29	0,17	0,20	0,69	0,83	0,28	0,38	0,70	0,72
2012	0,74	2,79	0,78	0,26	0,16	0,20	0,38	0,84	0,23	0,29	0,53	0,79
2013	0,78	3,56	0,81	0,22	0,17	0,21	0,65	0,83	0,26	0,34	0,39	0,74
2014	0,74	2,91	0,76	0,26	0,29	0,41	0,69	0,71	0,18	0,22	0,48	0,82
2015	0,74	2,85	0,75	0,26	0,30	0,44	0,30	0,70	0,06	0,06	0,65	0,94

**Джерело: складено автором на підставі [137- 140].*

Як видно з табл. 2.10, коефіцієнт автономії демонструє зростаючу динаміку і перебуває вище мінімального рівня нормативного показника, хоч і простежується незначне зниження в 2014-2015 рр., що загалом позитивно характеризує фінансову незалежність підприємства ПАТ “Мотор Січ”. Підтвердженням позитивної динаміки структури пасиву балансу є значення

коефіцієнтів фінансової стабільності, фінансової стійкості та концентрації позикового капіталу, проте треба контролювати процеси, які спричинили незначне погіршення їхніх значень 2014-2015 рр. Показники фінансової стабільності відображають стійкий фінансовий стан компанії та високі перспективи її подальшого росту.

Інший перебіг господарських процесів характеризують аналогічні показники компаній ПАТ “Галичфарм” і ПАТ “Концерн Хлібпром”, значення яких розташовані нижче нормативних значень, а динаміка їхніх змін відображає негативні перспективи подальшого розвитку без ефективного управлінського впливу. Варто зазначити, що ефективне управління потрібне не тільки компаніям, які перебувають у складному становищі для зміни наявних тенденцій, а й тим, які відображають позитивну динаміку – ПАТ “Мотор Січ” для підтримки поточних тенденцій. Передумовою ефективного управління підприємством є володіння прогностною інформацією, тому окреслимо прогноз очікуваної зміни показників фінансової стабільності.

Спрогнозуємо окремі коефіцієнти фінансової стабільності досліджуваних компаній, побудувавши експоненціальні тренди, а результати побудови оформимо в табл. 2.11, потрібну інформацію сформуємо та подамо в додатку 3.

З огляду на сформований прогноз очікувана динаміка коефіцієнтів фінансової стабільності відображає позитивну динаміку, тому управляти компанією ПАТ “Мотор Січ” треба з спрямованістю на підтримку наявних тенденцій. Варто врахувати, що незначне погіршення показників фінансової стабільності ще не призвело до зміни загальної позитивної динаміки, проте важливо вже зараз ретельно дослідити й усунути процеси, які призвели до цього погіршення. Показники, які відображають роль зобов’язань у структурі балансу, – коефіцієнт фінансової стійкості, коефіцієнт концентрації позикового капіталу, прогностні показники яких на підприємстві відображають тенденцію до зниження їхньої значимості в структурі балансу. З огляду на зазначену ситуацію ПАТ “Мотор Січ” має передумови для

збереження фінансової стійкості, де існують резерви для можливого залучення позикових коштів.

Таблиця 2.11

Прогнозні значення коефіцієнтів фінансової стабільності ПАТ “Мотор Січ”, ПАТ “Галичфарм”, ПАТ “Концерн Хлібпром” та їхніх окремих складових на 2016-2018 рр.*

Підприємство	ПАТ “Мотор Січ”				ПАТ “Галичфарм”				ПАТ “Концерн Хлібпром”			
	коефіцієнт автономії (незалежності)	коефіцієнт фінансової стабільності	коефіцієнт фінансової стійкості	коефіцієнт концентрації позикового капіталу	коефіцієнт автономії (незалежності)	коефіцієнт фінансової стабільності	коефіцієнт фінансової стійкості	коефіцієнт концентрації позикового капіталу	коефіцієнт автономії (незалежності)	коефіцієнт фінансової стабільності	коефіцієнт фінансової стійкості	коефіцієнт концентрації позикового капіталу
Норматив	> 0,5	>1	0,85-0,9	< 0,5	> 0,5	>1	0,85-0,9	< 0,5	> 0,5	>1	0,85-0,9	< 0,5
2016*	0,74	2,95	0,75	0,25	0,17	0,27	0,17	0,62	0,12	0,20	0,34	0,62
2017*	0,75	3,10	0,76	0,24	0,16	0,22	0,16	0,70	0,11	0,18	0,30	0,61
2018*	0,76	3,26	0,77	0,23	0,14	0,18	0,14	0,79	0,10	0,16	0,27	0,60
Точність прогнозу**, %	98,94	89,79	99,21	97,12	89,25	76,16	92,11	93,00	95,97	91,60	94,71	84,62
Частка у дослідж. діапазоні, %	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	92,31	100,00	100,00	92,31	76,92	100,00	100,00

**Джерело: складено автором на підставі [137].*

На відміну від ПАТ “Мотор Січ”, прогнозні значення показників фінансової стабільності відображають значно складнішу ситуацію ПАТ “Галичфарм” і ПАТ “Концерн Хлібпром”. Негативна ситуація відображається не тільки нижчим від нормативних значеннями показників фінансової стабільності, а й їхньою негативною динамікою. Тому, компаніям треба оптимізувати власну діяльність, щоб подолати негативні тенденції, враховуючи прогнозний темп зміни показників фінансової стабільності, якомога швидше подолати поточні тенденції, бо в майбутньому це зробити буде все складніше.

Крім показників, які характеризують структуру капіталу, важливе значення для оцінки процесів, що відбуваються на підприємстві, відіграють показники фінансового результату: чистий дохід від реалізації продукції і чистий прибуток, значення яких виражають ефективність діяльності всього підприємства. Прогнозування рівня прибутковості дає змогу оцінити перспективи зростання підприємства, сформулювати плани розподілу

фінансових ресурсів чи скорочення збитків, визначити оптимальні передумови зростання прибутків компанії. Особливо важливими є такі показники: коефіцієнт чистої рентабельності діяльності підприємства, коефіцієнт чистої рентабельності підприємства, коефіцієнт рентабельності власного капіталу. Щоб спрогнозувати фінансові результати діяльності ПАТ “Мотор Січ”, визначимо лінійні тренди показників необхідних для розрахунків (табл. 2.12.).

Таблиця 2.12

Динаміка та прогнозування фінансових результатів діяльності ПАТ “Мотор Січ”*

Показник / Рік	Чистий дохід від реалізації продукції	Чистий прибуток	Середньорічна вартість ВК	Коефіцієнт рентабельності власного капіталу	Коефіцієнт рентабельності діяльності підприємства	Коефіцієнт чистої рентабельності підприємства
Норматив	-	-	-	> 0; Зростання	> 0; Зростання	> 0; Зростання
2003	1 155 390	117 619			0,10	0,06
2004	1 083 119	53 217	1 281 230	0,04	0,05	0,03
2005	1 090 406	53 757	1 331 373	0,04	0,05	0,03
2006	1 279 507	39 113	1 377 135	0,03	0,03	0,02
2007	1 749 747	216 263	1 600 999	0,14	0,12	0,07
2008	2 056 424	2 554	1 805 646	0,00	0,00	0,00
2009	3 745 680	754 646	2 187 061	0,35	0,20	0,18
2010	5 001 803	1 248 028	3 179 373	0,39	0,25	0,20
2011	5 792 524	1 344 161	5 238 007	0,26	0,23	0,14
2012	7 845 558	1 822 865	7 653 914	0,24	0,23	0,16
2013	8 583 924	1 319 191	9 463 911	0,14	0,15	0,10
2014	10 730 122	1 560 367	11 316 297	0,14	0,15	0,09
2015	13 830 655	3 399 842	13 851 655	0,25	0,25	0,16
2016*	12 033 826	2 500 254	12 439 797	0,20	0,21	0,14
2017*	13 050 253	2 726 316	13 580 714	0,20	0,21	0,14
2018*	14 066 681	2 952 378	14 721 631	0,20	0,21	0,14
Точність прогнозу**, %	84,46 (84,62)	87,74 (61,54)	82,30 (75,00)	84,37 (66,67)	89,49 (69,23)	86,83 (69,23)

*Прогнозну інформацію розраховали з допомогою побудови лінійних трендів.
 **В дужках зазначено частку досліджуваних періодів із відповідною точністю, без врахування нетипових коливань (понад 100% квадратичного відхилення від фактичних даних).

**Джерело: складено автором на підставі [137-140].*

Аналізуючи фінансові результати діяльності ПАТ “Мотор Січ”, ми виявили, що в 2013-2014 рр. спостерігалась стабілізація на одному рівні значень показників фінансових результатів. Проте у 2015 р. рентабельність ПАТ “Мотор Січ” зростає, тому ситуацію в 2013-2014 рр. можна розглядати як “критичну точку”, тоді, через брак ефективних управлінських рішень,

існував ризик зміни позитивних тенденцій на негативні. Варто зазначити, що поліпшення показників рентабельності у 2015 р. пов'язане з зростанням внутрішнього попиту, відповідно до сформованих прогнозів. Вважаємо, що компанії ПАТ “Мотор Січ” треба працювати в напрямі підвищення ефективності діяльності, вживати заходів попередження несприятливих процесів, хоча фінансові результати компанії сьогодні високі і дають підстави розраховувати на сприятливе подолання усіх негативних процесів.

У табл. 2.13 розглянемо аналогічні показники компанії ПАТ “Галичфарм” (фактичні та прогнозні).

Таблиця 2.13

**Динаміка та прогнозування фінансових результатів діяльності
ПАТ “Галичфарм”***

Показник / Рік	Чистий дохід від реалізації продукції	Чистий прибуток	Середньорічна вартість ВК	Коефіцієнт рентабельності власного капіталу	Коефіцієнт рентабельності діяльності підприємства	Коефіцієнт чистої рентабельності підприємства
Норматив	-	-	-	> 0; Зростання	> 0; Зростання	> 0; Зростання
2003	51 361	2 734			0,05	0,03
2004	57 464	-2 105	55 199	-0,04	-0,04	-0,02
2005	83 701	5 025	54 957	0,09	0,06	0,04
2006	98 353	5 744	60 571	0,09	0,06	0,04
2007	145 031	20 459	74 053	0,28	0,14	0,11
2008	160 950	13 474	91 584	0,15	0,08	0,05
2009	192 144	18 661	108 120	0,17	0,10	0,06
2010	265 265	4 934	120 436	0,04	0,02	0,01
2011	312 426	4 071	123 481	0,03	0,01	0,01
2012	328 037	28 972	126 538	0,23	0,09	0,04
2013	503 945	17 446	137 363	0,13	0,03	0,02
2014	661 142	25 478	225 267	0,11	0,04	0,02
2015	847 237	66 239	338 971	0,20	0,08	0,05
2016*	692 957	39 202	252 793	0,16	0,06	0,03
2017*	751 214	42 483	272 241	0,16	0,06	0,03
2018*	809 471	45 763	291 690	0,16	0,06	0,03
Точність прогнозу**, %	90,94 (84,62)	79,29 (76,92)	91,47 (100,00)	86,74 (83,33)	85,46 (76,92)	77,63 (76,92)

*Прогнозну інформацію розрахували з допомогою побудови лінійних трендів.
**У дужках зазначено частку досліджуваних періодів із відповідною точністю, без врахування нетипових коливань (понад 100% квадратичного відхилення від фактичних даних).

**Джерело: складено автором на підставі [137-140].*

З одержаних прогнозних та фактичних показників ми бачимо, що показники результативності компанії ПАТ “Галичфарм” знаходяться в межах норми, що характеризує оптимальне використання наявних ресурсів та

ефективну діяльність компанії в цілому. При цьому, варто зазначити що рентабельність діяльності компанії та чистої рентабельності лише незначно перевищує нормативні значення, а також відсутня стабільність результативності компанії. У зв'язку з цим, необхідним є оптимізація комерційних процесів компанії для попередження формування збиткових тенденцій (табл. 2.14)

Таблиця 2.14

**Динаміка і прогноз фінансових результатів діяльності
ПАТ “Концерн Хлібпром”***

Показник \ Рік	Чистий дохід від реалізації продукції	Чистий прибуток	Середньорічна вартість ВК	Коефіцієнт рентабельності власного капіталу	Коефіцієнт рентабельності діяльності підприємства	Коефіцієнт чистої рентабельності підприємства
Норматив	-	-	-	> 0; Зростання	> 0; Зростання	> 0; Зростання
2003	17 293	2 005			0,12	0,04
2004	33 215	1 116	21 700	0,05	0,03	0,02
2005	32 223	9 626	32 838	0,29	0,30	0,08
2006	52 424	14 410	87 246	0,17	0,27	0,05
2007	116 846	3 428	162 927	0,02	0,03	0,01
2008	346 010	-90 845	198 245	-0,46	-0,26	-0,15
2009	404 718	-11 440	197 077	-0,06	-0,03	-0,02
2010	675 694	1 676	211 632	0,01	0,00	0,00
2011	757 257	-26 803	215 900	-0,12	-0,04	-0,04
2012	780 939	-11 337	174 377	-0,07	-0,01	-0,02
2013	566 897	1 177	139 968	0,01	0,00	0,00
2014	629 267	-148 099	131 120	-1,13	-0,24	-0,20
2015	887 383	-89 418	85 919	-1,04	-0,10	-0,12
2016*	951 380	-79 331	185 627	-0,43	-0,08	-0,09
2017*	1 029 048	-86 878	192 916	-0,45	-0,08	-0,09
2018*	1 106 716	-94 425	200 206	-0,47	-0,09	-0,09
Точність прогнозу**, %	94,50 (69,23)	66,58 (38,46)	92,01 (66,67)	48,68 (33,33)	54,05 (30,77)	54,06 (38,46)

*Прогнозна інформація, розрахована з допомогою побудови лінійних трендів
 **В дужках вказано частку досліджуваних періодів із відповідною точністю, без врахування нетипових коливань (більше 100% квадратичного відхилення від фактичних даних)

**Джерело: складено автором на підставі [137-140].*

Негативнішою порівняно з попередніми компаніями є ситуація з показниками результативності в компанії ПАТ “Концерн Хлібпром”, тому що розраховані фактичні та прогнозні показники відображають негативні тенденції. Їхній подальший розвиток може завдати значного негативного впливу на діяльність компанії, підірвати її крихку фінансову стабільність.

Тому, оптимізувати господарську діяльність компанії ПАТ “Концерн Хлібпром” значно важливіше завдання, ніж для ПАТ “Мотор Січ” та ПАТ “Галичфарм”, оскільки перед цією компанією уже сьогодні стоїть питання подолання негативних тенденцій, виникнення яких лише загрожує ПАТ “Мотор Січ” та ПАТ “Галичфарм”. Варто звернути увагу на порівняно нижчий рівень точності прогнозних показників для компанії ПАТ “Хлібпром”, що свідчить про слабку лінійну залежність розглянутих показників, тому можливості їхнього використання обмежені, а висновки зроблені на їхній підставі мають слугувати в основному підґрунтям для подальших досліджень, а не для прийняття значимих управлінських рішень.

Важливо також розглянути показники ділової активності, які характеризують ефективність використання коштів підприємства, прогнозування показників ділової активності компанії ПАТ “Мотор Січ” проведемо з допомогою методу Хольта, в основі якого лежить згладжування часових рядів даних [145]. Для цього сформуємо прогноз коефіцієнта оборотності активів, оборотності оборотних активів і фондівіддачі (додаток И.1). Прогнозування виконуємо так:

$$L_t = k * Y_t + (1 - k) * (L_{t-1} - T_{t-1}), \quad (2.13)$$

де L_t – згладжена величина на поточний період; k – коефіцієнт згладжування ряду; Y_t – поточні значення ряду; L_{t-1} – згладжена величина за попередній період; T_{t-1} – значення тренду за попередній період.

Коефіцієнт згладжування ряду k перебуває в діапазоні 0-1, відповідає прогнозу із найвищим рівнем точності. Розрахунок прогнозних значень потребує також визначення значення T_t , яке виконуємо так:

$$T_t = b * (L_t - L_{t-1}) + (1 - b) * T_{t-1}. \quad (2.14)$$

Тут T_t – значення тренду на поточний період; b – коефіцієнт згладжування тренду; L_t – експоненціально згладжена величина за поточний період; L_{t-1} – експоненціально згладжена величина за попередній період; T_{t-1} – значення тренду за попередній період.

Коефіцієнт згладжування тренду b перебуває в діапазоні 0-1, відповідає прогнозу з найвищим рівнем точності. Крім того треба провести такі розрахунки:

$$Y_{t+p} = L_t + p * T_t, \quad (2.15)$$

де Y_{t+p} – прогноз методом Хольта на p період; L_t – експоненціально згладжена величина за останній період; p – порядковий номер періоду, на який робимо прогноз; T_t – тренд за останній період.

Після формування наведених вище розрахунків визначаємо точність прогнозів з допомогою середньоквадратичного відхилення моделі, де виконаємо відсікання інформації нетипових періодів, тобто періодів, в яких відхилення прогнозної моделі від фактичної інформації перевищувало 100%.

Впродовж досліджуваного періоду показники фондовіддачі ПАТ “Мотор Січ” характеризувались певною циклічністю, бо до 2010 р. цей показник досить стійко зростав, а уже в період 2011-2013 рр. знизився приблизно на 31%. Сформульовані прогнозні значення рівня фондовіддачі та фактичні дані 2014-2015 рр. (додаток И. 1) свідчать про те, що в силі залишаються позитивні тенденції, які потребують підтримки. Крім фондовіддачі, варто звернути увагу на показники оборотності активів у цілому та обігових коштів зокрема. Розглянувши динаміку відповідних показників, ми бачимо, що протягом аналізованого періоду до 2009 р. значення показників здебільшого зростали, починаючи з 2010 р. розпочалось зниження, що свідчить про сповільнення оборотності активів у цілому та обігових коштів зокрема. Згідно з сформованим у додатку И.1 прогнозом цих показників, незважаючи на незначне зростання в 2014-2015 рр., залишилась тенденція зниження рівня оборотності, що потребує особливої уваги управлінського апарату компанії.

Значно ліпша динаміка показників ділової активності ПАТ “Галичфарм” (додаток И.2) і ПАТ “Концерн Хлібпром” (додаток И.3), які відображають тенденцію до зростання, що свідчить про підвищення ефективності

використання наявних ресурсів. Тому управлінському апарату компанії варто зосередитись на підтримці поточних тенденцій.

Досліджуючи фінансову стійкість і рентабельність, ми прогнозували значення їхніх показників, будуючи експоненціальні та лінійні рівняння трендів. Проте такий прогноз має багато недоліків, адже побудова лінійних трендів передбачає зміну прогнозного показника на однакову величину в кожному наступному періоді, з огляду на економічну специфіку, не враховуються постійно триваючі інфляційні процеси, тому єдина величина зростання прогнозу з кожним наступним періодом все більше знецінюється. Експоненціальний тренд має постійно зростаючий кут нахилу, що допомагає враховувати інфляційні процеси в економіці. Зауважимо, що уже через декілька періодів експоненціальні особливості тренду надмірно завищують прогнозні значення, тому значно знижується ефективність сформованих прогнозів. Враховуючи те, що недоліки цих підходів протилежні, використаємо їхнє поєднання для підвищення точності визначених показників. Згадані підходи використовують для прогнозування постійного пришвидшення зростання чи безперервного зростання з однаковим темпом у кожному наступному досліджуваному періоді. Будуючи новий підхід, врахуємо також логарифмічні тенденції, де використано підхід обмеженого зростання показників наступних періодів. Поєднання прогнозних підходів покликане підвищити відповідність моделі фактичним тенденціям.

Шляхом перетворень і поєднання рівнянь експоненціального, логарифмічного та лінійного тренду ми одержали таку формулу:

$$y_x = w_e c e^x + w_{ln}(k \ln(x) + d) + w_l(ax + b), \quad (2.16)$$

де y – прогнозне значення; x – порядковий номер досліджуваного періоду; e^x – експоненціальна залежність; $\ln(x)$ – логарифмічна залежність; c – константа рівняння експоненціального тренду; k, d – константи рівняння логарифмічного тренду; a, b – константи рівняння лінійного тренду; w_e, w_{ln}, w_l – вагові коефіцієнти значимості рівнянь експоненціального, логарифмічного та лінійного рівнянь тренду.

$$w_n = p_n / (p_e + p_{ln} + p_l) \quad (2.17)$$

Тут w – ваговий коефіцієнт значимості рівняння тренду; i – загальне позначення експоненціального, логарифмічного чи лінійного тренду; e , ln , l – позначення експоненціального, логарифмічного та лінійного тренду; p – коефіцієнт детермінації рівняння тренду.

Сформовану модель використаємо для прогнозування окремих показників ліквідності досліджуваних підприємств, визначимо їхні перспективи та тенденції. Прогнозні значення показників ліквідності ПАТ “Мотор Січ” наведемо в табл. 2.15, з допомогою інформації поданої в додатку Ж1.

Таблиця 2.15

**Прогнозні значення показників ліквідності ПАТ “Мотор Січ”,
2015-2018 рр.***

Рік	Оборотні активи, грн.	Поточні зобов'язання, грн.	Запаси, грн.	Коефіцієнт покриття	Коефіцієнт швидкої ліквідності
2016*	13 738 717	4 633 266	8 681 471	2,97	1,09
2017*	16 273 876	5 247 349	10 307 924	3,10	1,14
2018*	19 399 971	5 956 913	12 308 856	3,26	1,19
Точність прогнозування**, %	83,91 (91,67)	89,10 (100)	80,08 (91,67)	92,28 (92,31)	92,33 (92,31)
*Прогнозну інформацію розраховували з допомогою побудови комбінованої моделі. **У дужках зазначено частку досліджуваних періодів із відповідною точністю, без врахування нетипових коливань (понад 100% квадратичного відхилення від фактичних даних).					

**Джерело: складено автором.*

Як видно з табл. 2.15, коефіцієнти покриття та швидкої ліквідності демонструють позитивну динаміку, тому їхні значення перебувають вище нормативних значень (1,5 для коефіцієнта покриття та 0,6 для коефіцієнта швидкої ліквідності) і надалі зростають. Варто звернути увагу на те, що показники точності прогнозних значень моделі розташовані у діапазоні 80,08-92,33%, тобто надзвичайно високі значення. Визначені прогнозні показники ліквідності ПАТ “Мотор Січ” можна застосовувати для розроблення та прийняття управлінських рішень різного рівня відповідальності.

Далі розглянемо прогнозні значення показників ліквідності ПАТ “Галичфарм”, запишемо в табл. 2.16. Потрібну інформацію для здійснення розрахунків прогнозних показників наведено в додатку Ж.2.

Таблиця 2.16

**Прогнозні значення показників ліквідності ПАТ “Галичфарм”,
2015-2018 рр.***

Рік	Оборотні активи, грн.	Поточні зобов'язання, грн.	Запаси, грн.	Коефіцієнт покриття	Коефіцієнт швидкої ліквідності
2016*	666 166	763 358	186 145	0,87	0,63
2017*	773 114	982 476	219 484	0,79	0,56
2018*	901 367	1 285 120	260 198	0,70	0,50
Точність прогнозування**, %	86,13 (76,92)	92,63 (61,54)	84,44 (92,31)	75,17 (92,31)	75,99 (84,62)
*Прогнозну інформацію розрахували з допомогою побудови комбінованої моделі. **У дужках зазначено частку досліджуваних періодів із відповідною точністю, без врахування нетипових коливань (понад 100% квадратичного відхилення від фактичних даних).					

**Джерело: складено автором.*

Прогнозні значення коефіцієнта покриття перебувають нижче нормативного значення, проте ключовою негативною тенденцією є подальше прогнозоване зниження цього коефіцієнта та значень швидкої ліквідності. Треба виваженіше підходити до ліквідності компанії, підвищити здатність швидко погашати зобов'язання.

Варто враховувати, що точність моделі для ПАТ “Галичфарм” нижча порівняно з прогнозними показниками ПАТ “Мотор Січ”, але їхні значення розташовані в діапазоні 75,17-92,63%, демонструють середній і високий рівень точності розглянутих показників для більшості досліджених періодів (61,54-92,31% досліджуваних періодів). Приймаючи рішення, потрібно спиратись на прогнозні значення оборотних активів, поточних зобов'язань і запасів, точність яких значно вища.

Далі опрацюємо прогнозні значення показників ліквідності для ПАТ “Концерн Хлібпром”, які записано в табл. 2.17, інформацію для розрахунків прогнозних показників подано в додатку Ж.3.

Прогнозні значення показників ПАТ “Хлібпром” негативні, а їхня загальна динаміка свідчить про високий ризик у діяльності компанії, пов'язаний із її низьким рівнем ліквідності та платоспроможності. Підтримка поточних тенденцій може призвести до найгірших наслідків для компанії, тому потрібно якомога швидше проводити “фінансове оздоровлення”, щоб

налагодити господарські процеси та досягнути ефективної діяльності компанії.

Таблиця 2.17

**Прогнозні значення показників ліквідності ПАТ “Хлібпром”,
2015-2018 рр.***

Рік	Оборотні активи, грн.	Поточні зобов'язання, грн.	Запаси, грн.	Коефіцієнт покриття	Коефіцієнт швидкої ліквідності
2016*	313 996	469 158	211 897	0,67	0,22
2017*	342 232	553 550	313 929	0,62	0,05
2018*	373 772	657 956	478 870	0,57	-0,16
Точність прогнозування**, %	79,64 (92,31)	89,95 (84,62)	65,66 (69,23)	81,26 (84,62)	79,99 (84,62)
*Прогнозну інформацію розраховано з допомогою побудови комбінованої моделі. **У дужках зазначено частку досліджуваних періодів із відповідною точністю, без врахування нетипових коливань (понад 100% квадратичного відхилення від фактичних даних).					

**Джерело: складено автором.*

Узагальнюючи визначені прогнози, зауважимо, що побудований прогноз показників фінансового стану ПАТ “Мотор Січ” засвідчує позитивну динаміку його фінансового стану, проте значення та динаміки окремих показників потребують від управління компанії прийняти якісні рішення, щоб підвищити ефективність використання наявного фінансового потенціалу. Досліджуючи ПАТ “Галичфарм”, очевидна спрямованість на інтенсивне використання наявних ресурсів. Поточний підхід компанії перспективний, але потребує надзвичайно ретельного контролю змін і тенденцій господарських процесів, бо є ризик формування негативних тенденцій.

Суттєво інші прогнозні перспективи ПАТ “Концерн Хлібпром”, які простежуються як негативні, тому компанія потребує повноцінного фінансового оздоровлення, переосмислення підходів до ведення господарської діяльності.

У процесі прогнозування показників фінансового стану суб'єктів господарювання ми використовували декілька прогнозних моделей, які компанії можуть застосувати самостійно. Виявили можливість комбінування різних прогнозних моделей і формування нових методів прогнозування. Важливим чинником використання усього потенціалу фінансового

прогнозування є системність, спрямована на поєднання прогнозів різних рівнів управління. З рис. 2.13 видно, що фінансове прогнозування різних рівнів тісно пов'язані, між собою. Прогнозна інформація, яку визначили на кожному рівні управління, може стати ефективною складовою аналітичної інформації фінансового прогнозування на іншому рівні, що має стати передумовою формування цілісної системи фінансового прогнозування.

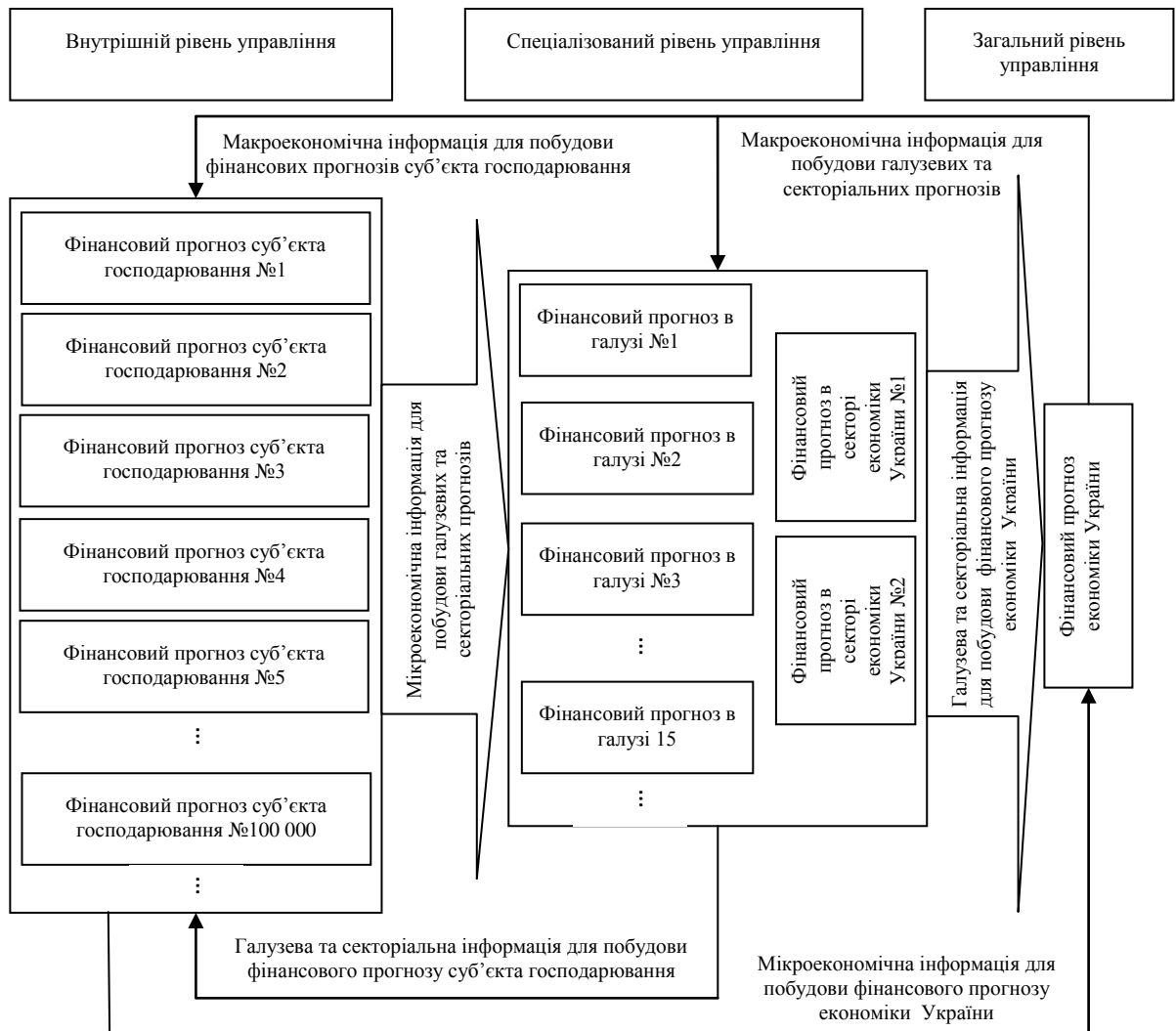

Рис. 2.13. Схема взаємозалежностей фінансових прогнозів різних рівнів управління*

**Джерело: складено автором.*

Зазначимо, що сьогодні в економіці України фінансове прогнозування відбувається відокремлено, без належного врахування прогнозної інформації інших рівнів управління. У зв'язку з цим, немає системності в організації фінансового прогнозування в національній економіці, наявність якої є передумовою використання усього його потенціалу для розвитку

національної економіки. Побудова системи фінансового прогнозування має бути важливим кроком підвищення керованості економіки України в цілому та реального сектору зокрема.

Крім того, потрібно виділити інші важливі перешкоди на шляху досягнення ефективного застосування фінансового прогнозування в реальному секторі економіки України, вплив яких найбільш значний та небезпечний (рис. 2.14.).

Рис. 2.14. Перешкоди на шляху застосування фінансового прогнозування в Україні*

**Джерело: складено автором.*

Внаслідок неефективного фінансового прогнозування (або невикористання взагалі) відбувається поступове “моральне зношення” реального сектору економіки України, що призводить до обмеження його фінансових можливостей і перспектив розвитку, продукуються негативні загальноекономічні тенденції, втрачається значимість у світовому масштабі.

Висновки до розділу 2

Дослідивши сучасні реалії фінансового прогнозування розвитку реального сектору економіки України, зазначимо таке:

1. Проведено аналіз економічної ситуації в Україні, висвітлено її вплив на реальний сектор економіки, який перебуває в складній ситуації: не встигнувши відновити докризовий рівень 2007-2008 рр., під впливом неефективних економічних реформ національна економіка зазнала впливу військового конфлікту, тому продовжилось згортання позитивних економічних процесів. З'ясовано, що головні галузі реального сектору економіки – реалізація чорних металів і виробів з них, хімічна промисловість, паливно-енергетична галузь та інші, зазнали значних втрат, не здатні підтримувати попередній внесок у економічний розвиток держави. Виявили, що інші галузі, навіть такі перспективні як ІТ галузь, не здатні в короткостроковому періоді зайняти їхнє місце, через що економіка України переживає надзвичайно складний період.

2. Сформовано оціночні моделі фінансового потенціалу та експортно-імпортних операцій для оцінювання міжнародної конкурентоспроможності продукції основних галузей реального сектору національної економіки та попиту економіки України на імпорту продукцію реального сектору. Використання оціночних моделей допомагає контролювати міжнародну актуальність галузей економіки України та їхній фінансовий потенціал.

3. Досліджуючи місце та роль фінансового прогнозування в економіці України, виявили недооцінку значимості фінансового прогнозування, тому що немає цілісного підходу, і його застосовують лише на рівні другорядного допоміжного механізму в процесі прийняття управлінських рішень. Водночас на загальнодержавному рівні фінансове прогнозування використовують у діяльності більшості органів виконавчої влади. Наслідок ігнорування потреби економіки держави в якісній прогнозній інформації – недалекоглядні рішення та необґрунтовані заходи економічного впливу, які не тільки не усувають перешкоду на шляху економічного розвитку, а й стимулюють нові.

4. Розроблено схему системи управління реальним сектором економіки України, в якій відображено напрями застосування фінансового прогнозування на різних рівнях, а також виокремлено перешкоди на шляху прогнозування в реальному секторі національної економіки, запропоновано напрями їхнього усунення.

5. Досліджено можливості застосування фінансового прогнозування на мікроекономічному рівні, наведено напрями його найефективнішого використання, потенціал удосконалення й розвитку. Під час дослідження провели прогнозування головних показників ПАТ “Мотор-Січ”, ПАТ “Галичфарм”, ПАТ “Концерн Хлібпром”. Щоб підвищити ефективність розглянутої групи методів, визначили комбіновану модель фінансового прогнозування, яка частково нівелює недоліки лінійного, експоненціального та логарифмічного трендів.

З огляду на значимість механізмів фінансового прогнозування пропонуємо інтенсифікувати використання фінансового прогнозування на різних рівнях системи управління розвитком реального сектору економіки України. Для цього треба стимулювати розвиток фінансового прогнозування як на макроекономічному, так і на мікроекономічному рівні, для формування максимальної адаптивної здатності до умов мінливого зовнішнього середовища.

Результати дослідження опубліковані у [91], [96], [97], [98], [103], [104], [107].

РОЗДІЛ 3

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ВДОСКОНАЛЕННЯ ФІНАНСОВОГО ПРОГНОЗУВАННЯ РОЗВИТКУ РЕАЛЬНОГО СЕКТОРУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

3.1. Перспективи застосування форсайт досліджень для побудови довгострокових фінансових прогнозів

Формування стратегічних напрямів розвитку держави чи організації – це пріоритетне завдання їхніх органів управління. Позитивний ефект побудови відповідних стратегічних програм пов'язаний із узгодженим акцентуванням зусиль на найперспективніших варіантах подальшого розвитку. Досвід іноземних країн демонструє зростання популярності форсайт досліджень як основи побудови подальших стратегій розвитку. Оскільки вітчизняні дослідження не мають змоги охопити всі світові тенденції, а їхнє ресурсне забезпечення надзвичайно обмежене, то варто враховувати форсайт досліджень провідних економік світу. Треба розуміти, що напрями визнані пріоритетними у провідних економіках світу одержують належне фінансування, що суттєво впливає на світові фінансові потоки. Щоб актуалізувати економіку України в цілому та її реальний сектор зокрема, потрібно проводити ретельний аналіз світових форсайт досліджень майбутнього, а за можливості й проводити власні. Згадана практика дасть змогу обирати найвідповідніші економіці України перспективні сегменти світового господарства та забезпечити стабільні надходження фінансових ресурсів.

Практику формування стратегічних програм розвитку, за допомогою реалізації прогнозних досліджень у цілому та форсайтних механізмів зокрема, розглянемо на прикладі таких країн: Японія, Китайська Народна Республіка (КНР), Європейський Союз, Російська Федерація, США.

Через особливо високі темпи зростання економік Японії (в минулому) та Китайської Народної Республіки (останні десятиліття) найперше розглянемо

особливості формування їхніх програм розвитку. Економіки цих країн займають провідне місце в світовій економічній системі, а вибір напрямів їхнього розвитку обґрунтовується значними і ретельними дослідженнями майбутніх процесів, зі значною матеріально-технічною науковою базою, тому ці напрями можна розглядати як особливо перспективні й актуальні для усього світового господарства.

Основні потреби та спрямованість розвитку Японії та КНР можна простежити за допомогою оцінки критеріїв відбору пріоритетних напрямів розвитку цих країн (рис. 3.1).

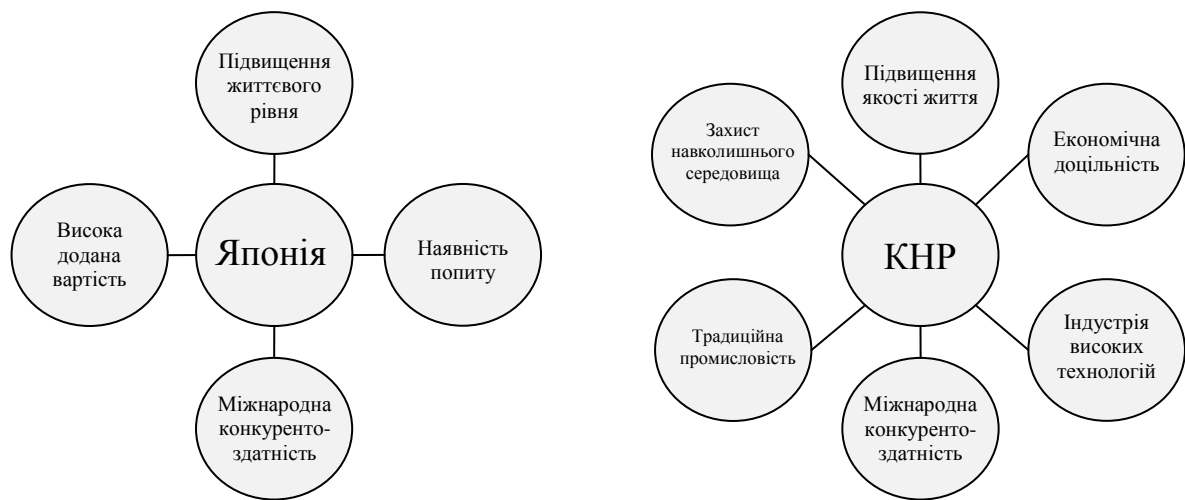

Рис. 3.1. Критерії відбору пріоритетних напрямів розвитку Японії та КНР*

**Джерело: складено автором на підставі [144].*

Згадані критерії свідчать про те, що спільним для обох держав є спрямованість на зміцнення власної економіки, яке відображають 3/4 критеріїв Японії і 4/6 критеріїв КНР. Варто зазначити, що спільним серед цих критеріїв є ознака “міжнародна конкурентоздатність”, яка демонструє їхню орієнтацію на формування економічних переваг у міжнародній взаємодії. Серед інших критеріїв відбору очевидними є деякі відмінності їхнього позиціонування. КНР обрав критерії відбору, які пов’язані з зміцненням наявних економічних потужностей і спрямуванням на високотехнологічні розробки, а критерії вибору напрямів розвитку Японії можна охарактеризувати як “виробляти те, що потребує ринок і приносить високі доходи”. Тобто, Японія чіткіше виразила поточну комерційну спрямованість

власного економічного розвитку. Зауважимо, що значною мірою поточне позиціонування критеріїв пов'язане з наявним станом економічних процесів розглянутих країн. За допомогою високотехнологічного розвитку економіки Японії відбувається спроба одержати максимальну фінансово-економічну віддачу наявних переваг, а спрямованість КНР пов'язана з швидким наближенням межі екстенсивного зростання та спробою перевести одержані результати в інноваційний розвиток держави. Сформульовані на підставі розглянутих критеріїв відбору пріоритетні напрями розвитку цих держав відображають наявні перспективи регіону та світу в цілому. Особливо важливим вважаємо огляд тих пріоритетів розвитку, які, попри проведення незалежних один від одного масштабних досліджень цими державами, були сформульовані практично ідентично (рис. 3.2)

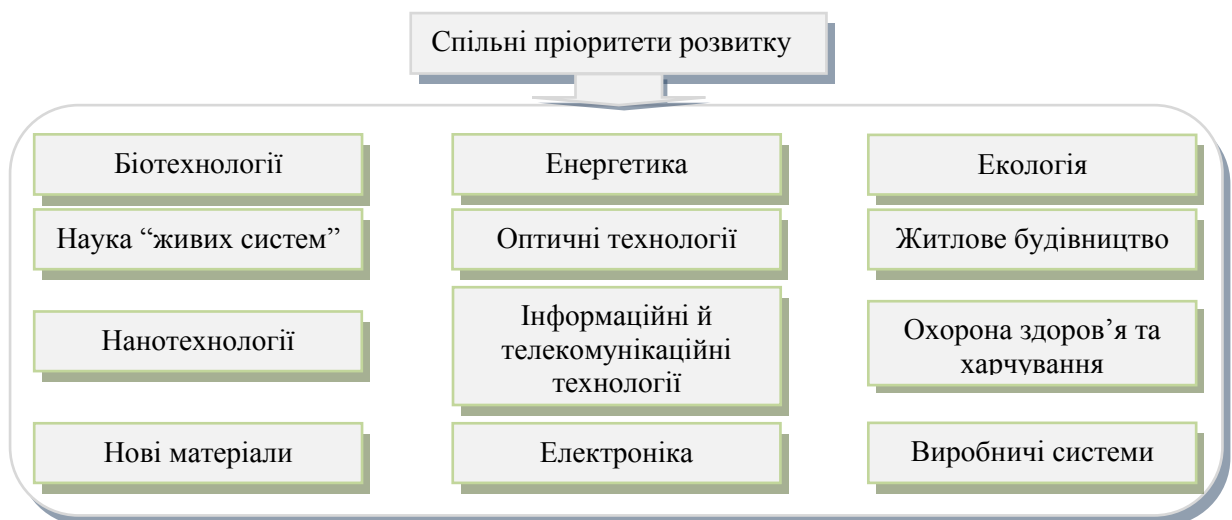

Рис. 3.2. Спільні пріоритетні напрями розвитку Японії та КНР*

**Джерело: складено автором на підставі [144].*

Як бачимо, розглянуті держави об'єднує значний обсяг спільних пріоритетів розвитку, які можна вважати перспективними напрямками розвитку світового господарства. Відповідні тенденції треба враховувати у розбудові вітчизняної економіки, тому що від її актуальності в глобальному масштабі залежить можливість довготривалого зростання.

З огляду на значний обсяг спільних рис економік України та РФ, а також зростаючу взаємодію національної економіки та ЄС, особливе значення для удосконалення вітчизняних форм досліджень і механізмів прийняття

управлінських рішень мають розробки цих країн. Заслужує на увагу досвід реалізації форсайту на території ЄС, де згадану методику уже тривалий час використовують для реалізації практично усіх стратегічних досліджень. В ЄС форсайт дослідженнями займається Інститут перспективних технологічних досліджень, який є складовою Об'єднаного дослідницького центру ЄС. Його головне завдання – підтримати процеси прийняття рішень з соціально-економічних і науково-технічних питань. Результати таких форсайт досліджень стали основою багатьох масштабних проектів, які реалізує ЄС. Такі форсайт дослідження – це “Рамкові програми з наукових досліджень та розвитку ЄС”, в яких приділяють значна увагу інноваційному розвитку ЄС. Наприклад, вартість “Сьомої Рамкової програми” сягнула 54 млрд. євро. Також у 2010 р. було розроблено Рамкову програму з розвитку науково-технічної та інноваційної діяльності “Горизонт – 2020” із бюджетом 70 млрд. євро, яка спрямована на узгоджений інноваційний розвиток ЄС. Вона об'єднує фінансування уже існуючих програм та установ, зокрема:

1. “Рамкову програму з досліджень”;
2. “Рамкову програму з конкурентоспроможності та інновацій”;
3. “Європейський Інститут інновацій та технологій” [224].

Програма “Горизонт – 2020” стала наслідком попередніх досліджень, які обґрунтували необхідність стимулювання європейської економіки. Одним із них став форсайт “Європа 2020: економіка, промисловість та корпоративні тенденції”, який проводили ще в 2005 р. У цьому дослідженні взяли участь 1656 керівників підприємств, аналітиків і політиків зі всього світу. За їхніми поглядами виокремили найважливіші тенденції майбутнього світової економіки в цілому та європейської зокрема. За одержаними результатами до 2020 р. очікувалось зростання світової економіки на 2/3 її розміру у 2005 р. Найбільший внесок у таке зростання повинні зробити КНР – 26,7%, США – 15,9%, Індія – 12,2%, а середнє річне зростання світової економіки в цей період мав становити 3,5%. Серед розвинених країн найвищий темп зростання ВВП прогнозували в США на рівні 3% в рік і значно нижчі

показники ЄС та Японії, а саме 2,1% та 1%, відповідно. Основною причиною вважали зниження кількості населення у цих регіонах. Ще в 2005 р. прогнозували значне зростання внеску країн Азії в світовий ВВП, що спостерігаємо сьогодні [224]. Очевидним є те, що економіки розвинених країн досягли своєрідного рівня виснаження наявного потенціалу, або стоять на його порозі, бо підвищення ефективності використання наявних ресурсів є безумовною перевагою і прогресивним напрямом розвитку економіки держави, проте таке підвищення не безмежне.

Все активнішу участь у глобальній конкурентній боротьбі беруть країни, які ще недавно практично не використовували свій потенціал – людські та природні ресурси, географічне розташування, природно-кліматичні умови та ін.. Такими є окремі країни Азії, які зараз активно впроваджують провідний світовий досвід і шукають власні шляхи вдосконалення. Згідно з даними дослідження в 2020 р. частка ВВП країн Азії в його глобальному обсязі повинна досягнути 43% стосовно 35% в 2005 р., проте в перерахунку на душу населення ці країни значно відставатимуть від розвинених [224]. Тому, фінансові можливості споживачів у країнах Азії низькі, відповідно спрямування процесів діяльності суб'єктів господарювання тільки на основний попит є небезпечним рішенням. Однак загальнодержавна купівельна спроможність країн Азії надзвичайно висока, тому варто розвивати макроекономічні взаємозв'язки з цими країнами для реалізації значних капіталомістких і перспективних проектів. Потрібно активно досліджувати економіки країн Азії, бо тенденції в них швидко змінюються, що суттєво впливає на всю світову економіку.

Важливою частиною згаданого дослідження для України є прогноз зростання реального ВВП окремих держав світу, в якому надано інформацію щодо ймовірного розвитку вітчизняної економіки (рис. 3.3). Експерти позитивно оцінювали перспективи економіки України, відобразивши їх у розмірі 4,2% середньорічного зростання ВВП впродовж 2006-2020 рр., що стало найвищим оціночним судженням зростання економік світу.

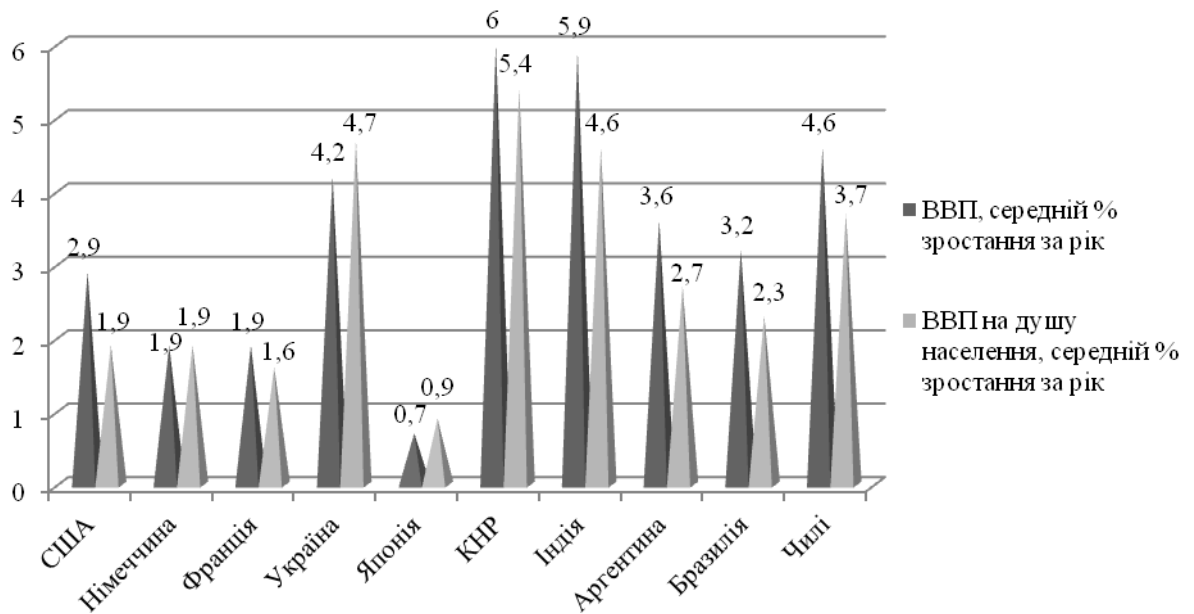

Рис. 3.3. Очікуване зростання реального ВВП окремих країн, середній % за рік*

**Джерело: складено автором на підставі[224].*

На загальну оцінку вплинув значний внутрішній потенціал національної економіки й очікувані позитивні зміни на рівні державного управління. Сьогодні очевидно, що перешкодою на шляху фактичного досягнення цих прогнозів стала світова фінансова криза, а також значний геополітичний конфлікт, які внесли корективи у тенденції розвитку глобальної економіки в цілому й економіки України зокрема. Прогнози відображають перспективи вітчизняної та світової економіки, свідчать про можливий рівень зростання економіки України, якого треба досягнути, незважаючи на негативні чинники.

З огляду на військовий конфлікт важливо звернути увагу на сформовані експертами сценарії зміни світового регіонального ВВП. Зауважимо, що їхньою головною відмінністю вважають глобалізаційні процеси, темпи яких значно сповільнились під впливом значних геополітичних конфліктів початку ХХІ ст., і найімовірнішими є найскладніші сценарії розвитку подій. Як видно з рис. 3.4, зростання окремих регіонів і світового господарства залежить від рівня відкритості та взаємодії їхніх економік. Тому, глобалізація стає рушійною силою економічного розвитку, а протекціоністські заходи,

торгові чи воєнні конфлікти призводять до негативного впливу на загальні економічні тенденції, фінансові потоки.

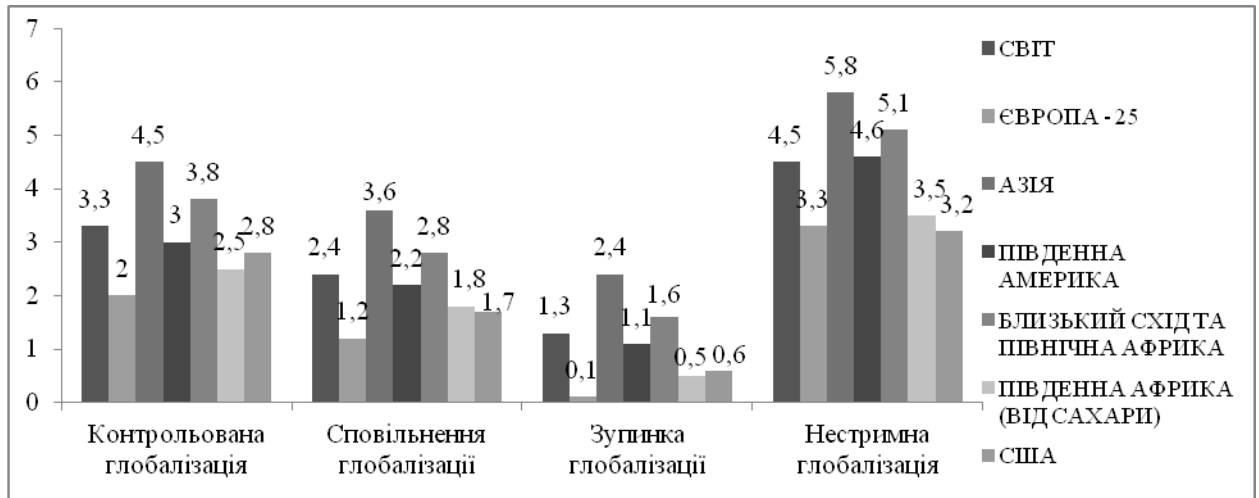

Рис. 3.4. Альтернативні сценарії зростання реального ВВП впродовж 2011-2020 рр., % в рік*

**Джерело: складено автором на підставі [224].*

За цими сценаріями простежуємо таку тенденцію – найнижчий очікуваний темп зростання економіки регіону відведено групі країн ЄС-25. Такий стан справ пояснює популярність серед європейських країн спроби “управляти майбутнім”. Як бачимо, механізми форсайту активно застосовують у дослідженнях ЄС і саме з їхньою допомогою формуються стратегічні орієнтири, засоби інноваційного та соціального розвитку фінансово-економічних систем.

Важливим для України є прогностичне формування стратегічних орієнтирів розвитку фінансово-економічної системи РФ, яка з високим рівнем виваженості підходить до розроблення власної стратегії зростання, і має тривалу історію формування стратегічних планів розвитку. З огляду на військовий конфлікт, де РФ посягає на інтереси України, пріоритетні орієнтири розвитку цієї держави набули особливої ваги та пов’язані безпосередньо зі збереженням української державності. Розуміння довгострокової політики РФ, у тім числі у фінансово-економічній сфері, дає змогу попереджувати негативний зовнішній вплив та ефективно відстоювати власні інтереси. Сьогодні Російська Федерація також застосовує форсайт як метод побудови стратегічних програм розвитку.

1. “Стратегія розвитку науки та інновацій до 2015”.
2. Програма розвитку “Інноваційна Росія – 2020”.
3. “Концепція довгострокового прогнозу науково-технологічного розвитку до 2025”.
4. Програма “Технологічне прогнозування”.
5. Різноманітні програми Центру стратегічних розробок “Північний захід” [9].

Основні завдання згаданих програм пов’язані зі стимулюванням науково-технологічних, інноваційних розробок в економіці РФ, що відображає намагання зменшити сировинну орієнтованість держави та підвищити її конкурентоспроможність на міжнародному рівні.

Щоб визначити можливі напрями розвитку вітчизняної економіки, пріоритетні напрями розвитку ЄС та Росії згрупуємо в табл. 3.1.

Таблиця 3.1

Пріоритетні напрями розвитку ЄС і РФ*

№ п/п	Європейський союз	Російська Федерація
1	Урбанізація, інфраструктура, розвиток відсталих регіонів	Безпека та протидія тероризму
2	Зміна системи охорони здоров’я	Наука “живих систем”
3	Енергетика	Нанотехнології
4	Когнітивні науки	Інформаційні та телекомунікаційні технології
5	Зміни в сфері управління та послуг	Перспективне озброєння, військова та спеціальна техніка
6	Біотехнологія	Раціональне природокористування
7	Безпека	Транспортні, авіаційні та космічні системи
8	Якість життя	Енергетика

**Джерело: складено автором на підставі [206].*

Порівнюючи напрями розвитку ЄС і РФ можемо зробити висновки, що ЄС зосереджує увагу на соціальному розвитку регіону, дослідженні біологічних механізмів і механізмів соціальної взаємодії; РФ значною мірою повторює розглянуті пріоритети Японії та КНР, проте відрізняється орієнтація на розвиток військово-промислового комплексу та раціоналізацію використання наявних природних ресурсів; умовно специфіки систем пріоритетів ЄС і Росії можна охарактеризувати як “біологічна” та “технічна”.

Враховуючи значимість цих суб'єктів міжнародної взаємодії для України, важливо розуміти напрями їхнього розвитку, бо це допоможе ефективно інтегрувати вітчизняні моделі розвитку в регіональні міжнародні програми, стимулювати розвиток актуальних технічних розробок, стати активним учасником еволюційних змін окремого регіону світової економіки. Згадана взаємодія пов'язана з реалізацією проектів розвитку біотехнологій чи освоєння космосу, які в умовах вітчизняної економіки можуть відчувати нестачу фінансових ресурсів, за узгодженості таких дій на міжнародному рівні можна забезпечити надходження потрібних інвестицій для реалізації проектів чи певних їхніх етапів. Відповідно, узгодження вітчизняних форсайт досліджень із іноземними та запозичення їхнього досвіду є передумовою прийняття ефективних управлінських рішень державним апаратом, раціональне управління наявними фінансовими ресурсами та загалом зростання національної економіки.

На відміну від європейського досвіду функціонування ринкової економіки, де держава володіє значною соціальною спрямованістю і значимість державного апарату досить висока, США є яскравим прикладом ринкової економіки з значним впливом великих корпорацій. Дослідження, які проводять ці компанії, надзвичайно важливі. За допомогою легального корпоративного лоббі в органах представницької влади, впливають на розвиток державної політики, тому у США найпоширеніший корпоративний форсайт.

Функціонування вітчизняної фінансово-економічної системи пов'язане зі значним обсягом перешкод і негативних чинників, які призводять до формування нестабільного фінансово дефіцитного середовища. Така ситуація зумовлена браком потрібних фінансових ресурсів і неефективним використанням наявних. Згадані чинники перешкоджають проведенню ефективних реформ і реалізації перспективних програм, тому не відбувається потрібних стратегічних зрушень в економіці України, а лише посилюються

наявні фінансові проблеми. Використання результатів і напрямів стратегічних форсайт досліджень може:

- 1) ефективно інтегрувати вітчизняну фінансово-економічну систему в регіональні та світові організації – узгоджуючи міжнародні партнерські відносини в процесі формування загальносвітового ВВП;
- 2) оптимально розподілити наявні фінансові ресурси – спрямувавши їх на затребувані світовими та внутрішніми ринками проекти;
- 3) залучити зовнішні фінансові ресурси для реалізації великих проектів, а також покращити вітчизняний інвестиційний клімат;
- 4) забезпечити актуальний інноваційний розвиток національної економіки.

Досягнення згаданих результатів дасть змогу економіці України вийти з замкнутого кола: нестача фінансових ресурсів – брак ефективних програм розвитку – нестача фінансових ресурсів. Розірвання цього кола має стати передумовою стабільного й інтенсивного економічного розвитку, бо допоможе розробляти та реалізовувати якісний управлінський вплив.

Україна також має власний досвід формування прогностичних планів розвитку економіки. Згідно з інформацією українського Інституту науково-технічної та економічної інформації, однією із перших вітчизняних програм прогнозування стала “Державна програма прогнозування науково-технічного розвитку на 2004-2006 роки” Кабінету Міністрів України. Реалізацію цієї програми призупинили через нестачу фінансових ресурсів. Аналогічну програму на 2008-2012 рр. також не довели до кінця, а отримані результати мали декларативний характер [227].

У 2010 р. Інститут економіки та прогнозування НАН України за підтримки органів державної влади розробив стратегічну програму “Україна – 2020. Стратегія національної модернізації”, де передбачено підвищення якості та рівня життя населення, з допомогою реалізації переліку визначених заходів.

1. Досягнення макроекономічної стабільності та сприятливих умов для підприємництва.
2. Усунення інфраструктурних обмежень.
3. Кардинальна модернізація економіки та зменшення розривів у рівнях конкурентоспроможності підприємств.
4. Зниження розриву між пропозицією і попитом трудових ресурсів, зростання трудового потенціалу.
5. Зростання інноваційності розвитку та зниження розриву фінансування науково-дослідної сфери з технологічним рівнем реального сектору.

Отож, розроблені рекомендації розвитку мають перспективу, проте головною проблемою впровадження та реалізації результатів форсайт досліджень в Україні є обмежене фінансування, частково безвідповідальне ставлення вітчизняного управлінського апарату до таких досліджень, що нівелює позитивні наслідки таких проектів. Загалом, реальний сектор економіки України потребує активного застосування механізмів прогнозування з виокремленням найперспективніших напрямів управлінського впливу.

На підставі розглянутих форсайт досліджень провідних економік світу, враховуючи особливості національної економіки, виділимо найперспективніші напрями розвитку національної економіки та запишемо в табл. 3.2.

Спрямування наявних ресурсів за згаданими в табл. 3.2. напрямками сприятиме розвитку реального сектору економіки України та наповненню національної економіки фінансовими ресурсами. Недоліком вітчизняної системи управління є недостатнє фінансування державних форсайт проектів та ігнорування належної реалізації їхніх результатів. Попри це, уже сьогодні Україна має власні форсайт проекти та розробки, а також доступ до надзвичайно багатого іноземного досвіду, проте фактичне використання цих можливостей є незначним.

Таблиця 3.2

Основні напрями розвитку національної економіки на підставі форсайт досліджень*

Напрямок розвитку	Характеристика
Енергетика	У зв'язку із практично необмеженим потенціалом зростання енергетичних потреб світової економіки та враховуючи значні потреби економіки України, треба використовувати наявні можливості для розвитку вітчизняної енергетичної галузі та забезпечення енергетичної незалежності, а в перспективі формувати стійкі фінансові потоки від експорту енергії.
Інформаційні технології	Як і в енергетиці, практично необмежений потенціал розвитку вбачаємо в галузі інформаційних технологій, покликаної забезпечити максимальну ефективність людської діяльності. Враховуючи потужний кадровий потенціал, розвиток галузі інформаційних технологій уже в найближчий час може стати рятівним для національної економіки України. Треба розуміти, що якісна державна політика сприятиме максимальному досягненню національних інтересів.
Когнітивні науки	Сучасне інформаційне суспільство характеризується значними пізнавальними можливостями, тому, розвиток знань та якості “світової думки” відбувається високими темпами, проте для підтримки відповідних тенденцій у окремо взятій економіці потрібно стимулювати розвиток засобів, підходів і технік дослідження навколишнього світу.
Оборонна промисловість	Враховуючи внутрішній потенціал оборонної промисловості національної економіки та масштабів зовнішньої підтримки, треба забезпечити максимально сприятливі передумови розвитку цієї галузі, що має стати передумовою убезпечення власних кордонів і допоможе реальному сектору економіки зайняти одне з головних місць у розподілі світових оборонних фінансових потоків.
Транспортні, авіаційні та космічні системи	У сучасному світі мобільність робочої сили та інших ресурсів є важливим елементом розвитку світової економіки, а фінансові потоки, які їх обслуговують, є надзвичайно значними, тому важливо вивести ці складові реального сектору економіки України на провідні ролі у світовому господарстві.
Управлінські системи	Важливим джерелом підвищення конкурентоспроможності реального сектору економіки є максимізація ефективності систем управління, що покликане активізувати наявний у ньому потенціал.
Охорона здоров'я	Від здоров'я населення держави безпосередньо залежить можливість використання основного економічного ресурсу, зокрема людей. Тому охорона здоров'я населення України – важливий крок розвитку економіки, особливо враховуючи значні фінансові ресурси наявні в цій галузі.

**Джерело: складено автором.*

Розглянуті приклади іноземних форсайт досліджень виявили рівень їхньої значимості для економічної політики відповідних держав чи регіонів, а також відображають актуальні для вітчизняної економіки аспекти міжнародної співпраці, загального розвитку держави. Зосередивши зусилля на них, можна сформувані передумови стійкого економічного зростання в Україні.

За допомогою одного з методів форсайт досліджень – експертного анкетування – проведено оцінку ефективності функціонування окремих

галузей економіки України. В анкетуванні брали участь провідні науковці Львівщини, аудитори, топ-менеджери найбільших підприємств відповідних галузей реального сектору вітчизняної економіки, фахівці банківської та податкової сфери.

Експертам запропонували оцінити потенціал окремих галузей економіки за такими критеріями: I – вплив системи оподаткування; II – забезпеченість галузі фінансовими ресурсами; III – інноваційність галузі; IV – частка доданої вартості у продукції галузі; V – прибутковість галузі; VI – якість управління; VII – кваліфікація персоналу; VIII – зовнішнє середовище.

Інтенсивність впливу кожного критерію потрібно було оцінити за шестибальною шкалою:

- 0 – потенціал для розвитку не реалізовано повністю;
- 1 – потенціал розвитку практично не реалізовано;
- 2 – потенціал розвитку реалізовано на низькому рівні;
- 3 – потенціал розвитку реалізовано частково;
- 4 – потенціал для розвитку в здебільшого реалізовано;
- 5 – потенціал для розвитку за згаданим критерієм реалізовано.

Окремо експертам запропонували оцінити вплив системи оподаткування, фондового ринку та банківської системи на розвиток реального сектору економіки України.

Досліджуючи результати анкетування, варто зазначити, що сьогодні експорт України залишається все ще сировино-орієнтованим, а національне виробництво здебільшого споживає різні ресурси, що неефективно порівняно з іноземними аналогами. Тому вітчизняні товаровиробники залежать від вартості імпортованих енергоресурсів, а експортери залежні від світових цін на чорні метали та вироби з них, а світові коливання цін надзвичайно сильно впливають на економіку України.

У період значних глобальних конфліктів попит на металургійну продукцію обмежений. Враховуючи низький попит, складно очікувати зростання світових цін на національну металургійну продукцію. Це

призводить до зниження фінансових надходжень цієї галузі. Металургійна промисловість перспективна лише у випадку підвищення ефективності процесів, які в ній відбуваються, та якості продукції. У випадку ігнорування світових тенденцій і продовження політики низької обробки сировини вона втратить конкурентоздатність на світових ринках і замість того, щоб сприяти розвитку економіки України, буде баластом для держави. Наприклад, таким баластом є вугільна галузь, потенціал якої належно не використали. Схематично зобразимо реалізованість потенціалу металургійної галузі України на рис. 3.5.

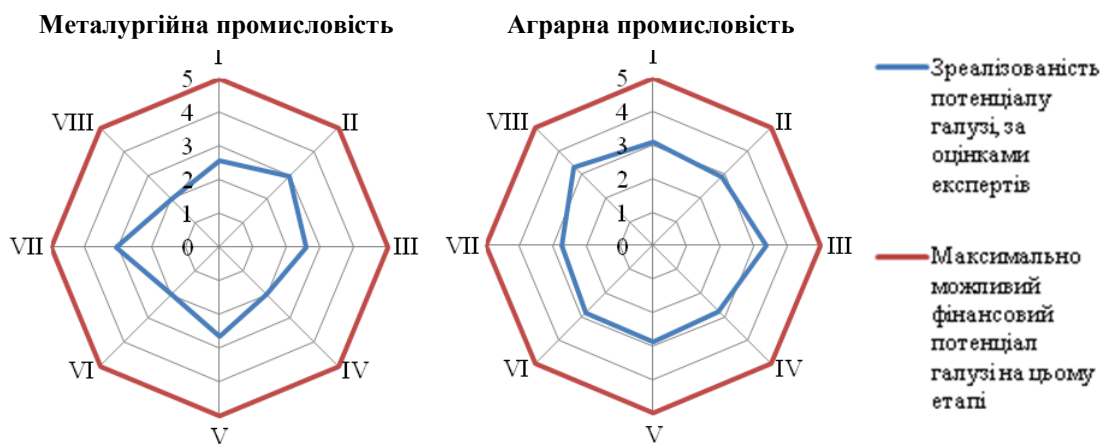

Рис. 3.5. Реалізованість фінансового потенціалу металургійної та аграрної промисловості України

**Джерело: складено автором.*

Ще однією галуззю із невисоким рівнем доданої вартості – аграрна промисловість, проте на відміну від металургійної, в ній тенденції та динаміка розвитку значно кращі (рис. 3.5). Аграрна продукція унікальна тим, що попит на неї відносно нееластичний і безпосередньо залежить від кількості населення держави, а за умов глобалізації то і всієї планети. Враховуючи постійне зростання кількості населення та поступове виснаження світових природних ресурсів, національний агропромисловий комплекс має значний потенціал розвитку, що пов'язано з високоякісними природними ресурсами. Через брак належного фінансування та застарілі виробничі процеси наявний потенціал аграрної промисловості використовують не в повному обсязі.

Ми вважаємо, що в умовах часткового занепаду інших галузей економіки агропромисловий комплекс, як особливо приваблива складова економіки України, зможе і надалі сприяти залученню інвестицій, а в короткостроковому і середньостроковому періоді стати основою стабілізації економіки України. В цьому контексті аграрну промисловість варто розглядати як резервний фонд національної економіки, який здатний покрити значну частину фундаментальних потреб населення держави, що пов'язані із фізіологічними та соціальними потребами, навіть у випадку найбільших криз, а також забезпечити стабільні надходження в державні фінансові фонди. Однак агропромисловий комплекс не здатний забезпечити належний довгостроковий інноваційний розвиток економіки України.

Зважаючи на рівень доданої вартості та загальносвітові тенденції, перспективнішими є машинобудування чи транспортна галузь. Тенденції їхнього розвитку демонструють здебільшого негативну динаміку, що пов'язано із інноваційною відсталістю продукції, та низьким рівнем конкурентоспроможності на міжнародних ринках. Головні ринки збуту вітчизняної машинобудівної та транспортної продукції – внутрішній ринок України та ринки так званих країн третього світу, серед яких одне з найважливіших місць займав ринок Російської Федерації. Активувати цю галузь економіки України важливо, бо це дасть змогу значно підвищити ефективність національної економіки. Щоб досягнути позитивних змін, треба провести її переорієнтацію на потреби економічно розвинених країн. Розроблення та реалізація інвестиційно-інноваційних проектів допоможе переобладнати застарілі виробничо-промислові комплекси, нав'язати конкуренцію на світових ринках. Такі заходи потребують значних фінансових ресурсів – зовнішніх і внутрішніх – залучення та використання яких є практично неможливе в умовах військово-політичного конфлікту. Треба формувати розуміння необхідності інноваційно-технічного переобладнання машинобудівної та транспортної галузей, їхньої переорієнтації на виробництво високоякісної та конкурентоспроможної на

світових ринках продукції, розробляти та підготувати інноваційні проекти та просувати їх серед можливих інвесторів. У цьому випадку надходження потрібних фінансових ресурсів можна очікувати після стабілізації політичної ситуації в державі.

Не подолавши тіньових схем, національній економіці складно розраховувати на значні іноземні капіталовкладення. Тому, зростання машинобудування та транспортної галузей можливе лише після комплексного очищення економіки України від тіньових схем. Якщо не буде активних та ефективних реформ, то продукція машинобудівної та транспортної галузі економіки України продовжить втрачати конкурентоспроможність на світових ринках, що згодом призведе до зменшення кількості споживачів на ринках країн третього світу. Порівняно з аналогічними галузями розвинених країн національне машинобудування та транспортна галузь розвиваються надто замкнено і відсторонено від інших галузей господарства. Наприклад, загальносвітовою тенденцією машинобудування є тісне поєднання із галуззю ІТ технологіями, тому іноземна продукція функціональніша. Рівень реалізації потенціалу галузі формалізовано та зображено на рис. 3.6. (відповідно до результатів проведеного дослідження).

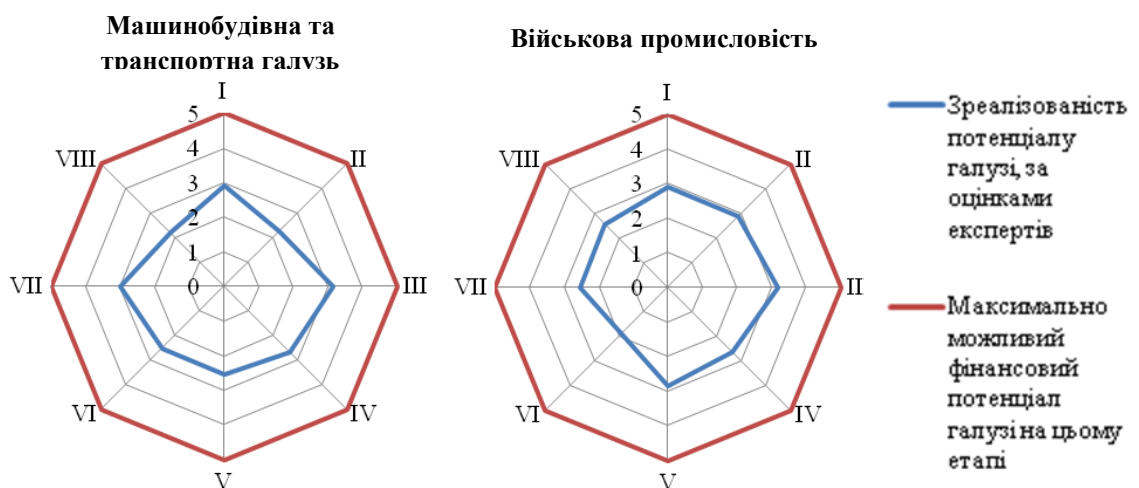

Рис. 3.6. Реалізованість фінансового потенціалу машинобудівної та транспортної галузей і військової промисловості України*

**Джерело: складено автором.*

На фоні інших галузей виокремлюється військово-промисловий комплекс, який з початком військово-політичного конфлікту з Російською Федерацією одержав значний поштовх і швидкими темпами нарощує виробництво продукції (рис. 3.6). Перспективи такого зростання неоднозначні, тому що після завершення військового конфлікту на перший план вийде уже не державне замовлення військової продукції, а замовлення інших країн.

Економіка України залежить від продукції паливно-енергетичного комплексу, тому, тенденції цієї галузі відображені у більшості процесів національної економіки. Наявні ресурсні та виробничі потужності не дають змоги належно забезпечити економіку України, тому існує потреба в імпорті значних обсягів енергоресурсів. Через низьку технологічну ефективність і, у підсумку, надмірні затрати енергоресурсів у виробництві, вітчизняна продукція втрачає можливість на рівних конкурувати з іноземними аналогами, що значно стримує можливості розвитку економіки держави. У випадку зберігання поточного рівня витрат енергоносіїв конкурентоспроможність національної продукції продовжуватиме знижуватись, що лише посилюватиме негативні процеси в економіці України.

У сучасному світі існує значна проблема нестачі паливно-енергетичних ресурсів, яка активно простежується в Україні. Для розвитку економіки України треба максимально ефективно використовувати наявні паливно-енергетичні ресурси: вугілля, торф, газ, нафта та інші; проводити дослідження можливостей створення альтернативних джерел енергоресурсів. Потреба в енергоносіях постійно зростає, економне використання енергоресурсів дає змогу триваліший період використовувати наявні ресурси, проте вже сьогодні треба інвестувати в майбутнє – у пошук нових альтернативних джерел енергії. Держави, які першими зможуть створити ефективні джерела альтернативної енергії, зможуть одержати значні конкурентні переваги (рис. 3.7).

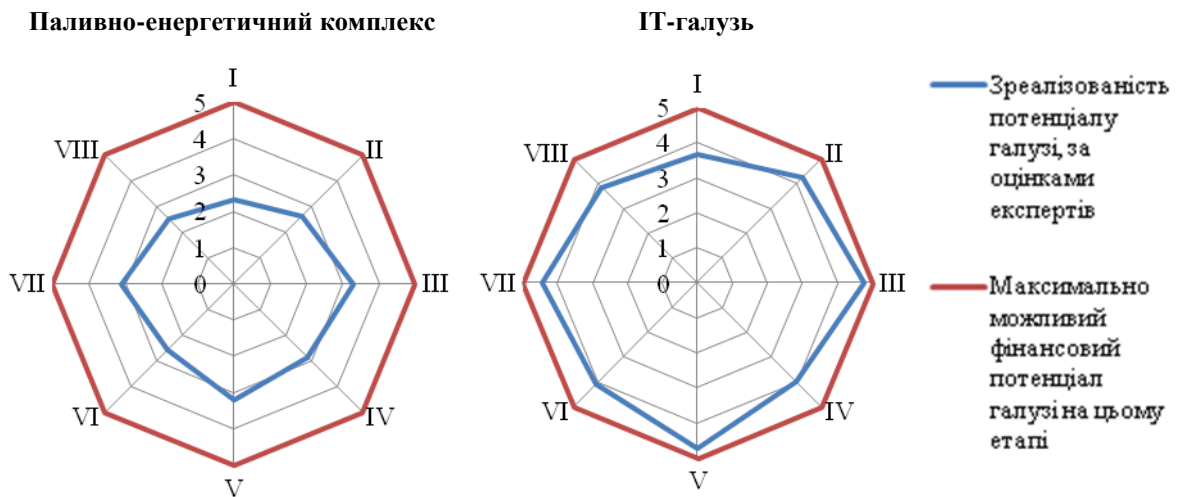

Рис. 3.7. Реалізованість фінансового потенціалу паливно-енергетичного комплексу та ІТ-галузь України*

**Джерело: складено автором.*

Особливо важлива для фінансово-економічної системи України та (практично незалежна від тенденцій паливно-енергетичного комплексу) є галузь ІТ-технологій (рис. 3.7). Незважаючи на занепад економічних процесів, у цій галузі відбувається зростання, що свідчить про її значний внутрішній потенціал, враховуючи високий інноваційний рівень ІТ-галузі та здатність залучати значні фінансові ресурси, вона є перспективним напрямом розвитку економіки України. Існують всі передумови для зростання ІТ-галузі України, тобто, висококваліфікований персонал галузі, якість знань і навичок, які провідні ІТ-компанії світу оцінюють найвищими показниками; збільшення іноземних інвестицій в ІТ-галузь економіки України; перенесення потужностей провідних ІТ-компаній в Україну; постійні іноземні програми розвитку ІТ-галузі в національній економіці; поступове зростання державної підтримки галузі.

Попри сприятливі тенденції в ІТ-галузі, треба розуміти, що сьогоdnішній розвиток є стихійним, з огляду на запити іноземних компаній, не завжди враховуючи потреби фінансово-економічної системи України, наприклад, відтік за кордон висококваліфікованих ІТ-спеціалістів. Державі треба розробити чіткіші орієнтири розвитку цієї галузі, врахувавши потреби національної економіки, зокрема впровадити стратегію розвитку ІТ-галузі, де

суб'єкти економіки України матимуть: перевагу в одержанні продуктів цієї галузі; пільговими умовами для одержання послуг національної ІТ-галузі; доступ до цілісних державних програм навчання ІТ спеціалістів; стимулами відкриття ІТ-компаній в Україні; пільгові умови оподаткування та кредитування.

Реалізація цієї стратегії дасть змогу не тільки розвивати ІТ-галузь, а й модернізувати та переоснащувати всю національну економіку. Тому варто очікувати зростання національної ІТ-галузі, проте користь для економіки України за різних сценаріїв розвитку значно відрізняється. Якщо державний апарат зможе реалізувати прогресивну стратегію розвитку ІТ-галузі, то економіка України матиме значний мультиплікативний ефект зростання цієї галузі на всю економіку держави. Щодо подальшого стихійного розвитку, то національна ІТ-галузь стане ще одним сировинним додатком в економіці України, в якій сировиною буде висококваліфікований персонал, а позитивний ефект в економіці України незначний.

У сучасних умовах не варто очікувати ефективності від вітчизняного фондового ринку, тому що більша частина значних вітчизняних інвесторів забезпечують власні ресурси за кордоном, а іноземні інвестори обирають економіку стабільніших держав, проте вже зараз перед державою стоїть значний виклик, пов'язаний із реорганізацією національного фондового ринку. Реформи, які проводитимуть щодо національного фондового ринку, стануть головним чинником, від якого залежатиме забезпеченість фінансовими ресурсами економіки України.

Потреба реформування фондового ринку пов'язана з тим, що національній економіці уже сьогодні треба ефективно залучати фінансові ресурси, джерелами яких є іноземні та вітчизняні інвестори. Коли доступом до світових фондових ринків володіють лише найбільші суб'єкти господарювання, а інші практично не використовують фондовий ринок як джерело залучення фінансових ресурсів, то, внутрішній інвестор не завжди має змогу ефективно розмістити наявні ресурси, а іноземні інвестори не

завжди володіють інформацією про перспективні напрями інвестицій. Ефективні реформи фондового ринку стимулюють процеси розміщення наявних у національній економіці фінансових ресурсів в цінні папери вітчизняних суб'єктів господарювання, а також залучення іноземного капіталу. Реалізованість перспектив і можливостей фондового ринку зображені на рис. 3.8 згідно з результатами проведеного анкетного дослідження.

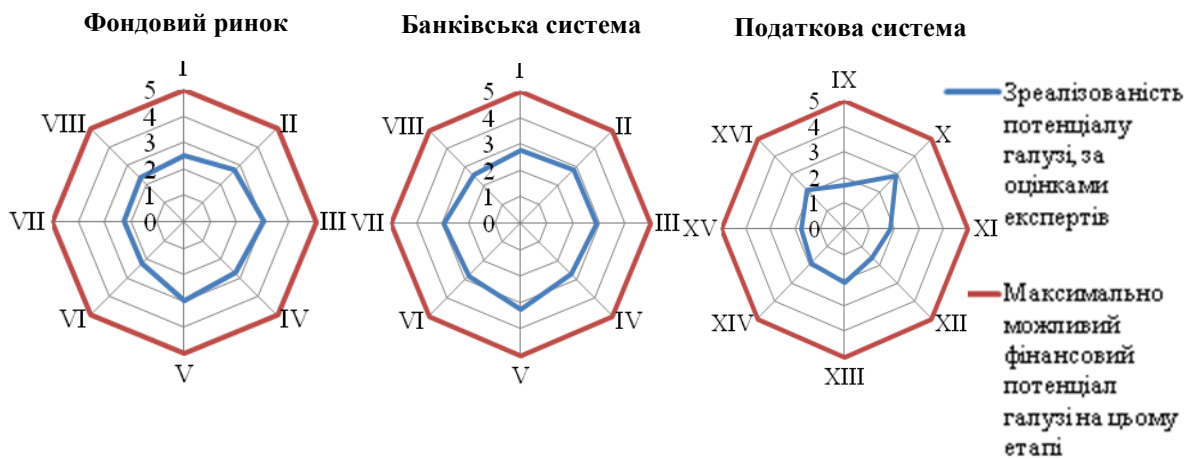

Рис. 3.8. Потенціал фондового ринку, банківської та податкової систем України*

**Джерело: складено автором на підставі*

Разом з фондовим ринком, який відображає перспективний напрям розвитку економіки України, надзвичайно важливим джерелом залучення фінансових ресурсів у реальний сектор економіки України уже сьогодні є банківська система. Варто зазначити, що слабкість національної банківської системи, нестабільність економіки України та значні геополітичні виклики мають негативний вплив на фінансово-економічну систему України. Крім того, важливим недоліком є наявність так званої тіньової банківської системи, де значна частина банківських установ створена для обслуговування інтересів олігархічних кіл, тому їхня діяльність недовготривала, а наслідки для компаній, які з ними легально взаємодіяли, можуть бути негативними.

Водночас підривається довіра до банківської системи, що впливає на її стабільність, а додаткові ризики закладають у вартість банківських продуктів. Тому, суб'єкти господарювання одержують надзвичайно дорогі

фінансові продукти, а втрачають конкурентоздатність у межах світової економіки, що надзвичайно негативно впливає на розвиток економіки України в цілому та реального сектору зокрема.

У випадку продовження наявних тенденцій розвитку банківської системи України реальний сектор страждатиме від нестачі досить дешевих фінансових ресурсів і нестабільності банківських установ, тобто стане стримувальним чинником розвитку реального сектору економіки України загалом. Одним із основних необхідних рішень, для розвитку реального сектору та всієї економіки України є розроблення та реалізація ефективних реформ банківської системи. Напрямами реформування банківської системи подано в табл. 3.3 (згідно з результатами проведеного анкетного дослідження).

Таблиця 3.3

Основні напрями реформування банківської системи України для потреб реального сектору національної економіки*

Основні напрями реформування банківської системи України	Оптимізація обсягу банків в Україні для відбору найбільш стійких, надійних та ефективних установ, з допомогою яких можна належно забезпечувати реальний сектор фінансовими ресурсами
	Безумовна ліквідація банківських установ, які пов'язані з відмивання тіньових коштів і проведення інших незаконних операцій, для боротьби з тіньовою економікою та усунення деструктивного впливу “тіньових” банків на усю економіку України
	Контроль іноземного впливу на національну банківську систему, щоб запобігати процесам утворення залежності від рішень іншої держави, що простежується у конфлікті з Російською Федерацією
	Стимулювання процесів зниження процентних ставок для залучення реальним сектором довгострокових кредитів, що є передумовою його ефективності
	Формування ефективної системи державної фінансової підтримки важливих напрямів реального сектору економіки України: агропромислова галузь, ІТ-технології, машинобудування та ін.. Надання з допомогою банків дешевих державних кредитів, покликане стимулювати відкриття та розвиток суб'єктів господарювання, їхнє інноваційне переоснащення, підвищення конкурентоспроможності. Зауважимо, що основним ризиком на цьому шляху є проблема формування відкритих ринкових умов доступу до цих ресурсів, бо корупційні схеми можуть знизити ефективність державної фінансової допомоги. Цей механізм для економіки дуже важливий, тому треба використати усі правоохоронні заходи для забезпечення ефективності механізму державної фінансової підтримки

**Джерело: складено автором.*

У випадку реформування банківської системи, реальний сектор економіки України отримає надійну фінансову опору для подальшого розвитку, матиме важливе джерело залучення потрібних фінансових ресурсів чи розміщення різних фінансових фондів (див. рис. 3.8). Тому, зможемо очікувати позитивні зміни у динаміці забезпеченості фінансовими ресурсами суб'єктів господарювання.

Для побудови фінансових прогнозів розвитку реального сектору економіки потрібно звернути увагу на рівень тінізації економіки України, ефективність управління економічними процесами. Подолання бюрократичної системи, унеможливлення відмивання незаконних доходів, протидія корупції, забезпечення рівного доступу до інформації та верховенство права – найважливіші чинники ліквідації тіньової економіки, без подолання якої практично неможливо досягнути розвитку у будь-якій галузі економіки України. Подальший розвиток значною мірою залежатиме не тільки від економічної ефективності, а й від внутрішньо системної боротьби з складовими елементами тіньової економіки.

Для організації ефективних економічних процесів та для боротьби з тіньовою економікою потрібна якісна система управління, здатна протистояти викликам сучасності, приймати далекоглядні управлінські рішення. Наявна в Україні система управління економічними процесами стала частиною тіньової економіки та є однією із основних причин неефективності всієї економіки, тому треба провести повноцінне кадрове оновлення. Важливими засобами боротьби з тіньовими проявами в системі управління економікою України має стати підвищення рівня прозорості рішень і відповідальності, а саме:

1. формування умов, за яких усі важливі рішення органів системи управління, з допомогою досягнень сучасної науки та техніки, будуть повністю відкриті для доступу громадянам, кожне рішення міститиме обґрунтування причин його прийняття;

2. зростання відповідальності представників системи управління економікою України є надзвичайно вагомий чинник боротьби з тіньовою економікою (коли її фактично немає, бачимо, що відбувається зловживання наданими суб'єктам управління повноваженнями, ігноруючи надані обов'язки).

У випадку використання перелічених засобів можна налагодити ефективну систему управління економічними процесами, сформувані передумови розвитку економіки України. Зауважимо, що у випадку продовження наявних тенденцій до подальшого розвитку тіньової економіки, розвиток національної фінансово-економічної системи буде надзвичайно обмеженим, а відставання від провідних економік світу зростатиме все вищими темпами. У зв'язку з цим, налагодивши ефективну систему управління фінансово-економічними процесами, яка здатна приймати виважені далекоглядні рішення (в тім числі з допомогою застосування механізмів фінансового прогнозування), є однією із першочергових передумов розвитку реального сектору економіки України.

Головний напрям тінізації економіки – неефективна податкова система України, яка виявляється в надмірному податковому навантаженні, складному адмініструванні та значному рівні бюрократії. Налагодження ефективної податкової системи має стати важливим кроком до подолання тіньової економіки та стимулом розвитку економіки України. На рис. 3.8 податкова система оцінена за відмінними від інших галузей аспектами. Ці питання формалізовано так: прогресивність податкової системи – IX; забезпечення потреби наповнення бюджету – X; стимулювання розвитку малого та середнього бізнесу – XI; стимулювання інноваційного розвитку – XII; стимулювання альтернативних джерел палива – XIII; відповідність податкового навантаження економічним потребам – XIV; кваліфікація обслуговуючого персоналу – XV; зовнішнє середовище – XVI.

Зважаючи на стан національної економіки, потрібно обмежити практику загальнодержавних непрямих податків, зокрема ПДВ, тому що їхнє

застосування надзвичайно негативно впливає на соціально незахищені верстви населення. Варто перейти до адресних податків, які треба спрямовувати на власників різних ресурсів, замість оподаткування осіб, які перебувають на межі “бідності”. За допомогою розвитку практики ресурсного оподаткування, зниження загального оподаткування можливо усунути значну частину проблем національної економіки: нерівномірний розподіл наявних ресурсів, шляхом оподаткування ресурсів і спрямування одержаних коштів на потреби держави та соціально незахищеного населення. Можна стимулювати інвестування ресурсів в економіку України, визначивши пільгове оподаткування для власників ресурсів, які використовуватимуть наявні ресурси для створення робочих місць у національній економіці та сприятимуть її інноваційному розвитку.

Вважаємо, що треба активно використовувати акцизи на високорентабельні, монопольні та суспільно небезпечні види бізнесу як високоефективне та зручне джерело надходжень до державного бюджету України. В такій ситуації універсальні акцизи здатні принести користь для економіки України. У випадку загального оподаткування (ПДВ) такі акцизи можуть завдати значної шкоди населенню держави й обмежити потенціал економіки України до зростання.

Важливим кроком в удосконаленні податкової системи України має стати процес спрощення адміністрування податків і зборів, максимально усунути усі бюрократичні перешкоди на шляху сплати податкових зобов'язань, забезпечити рівний доступ до усіх пільг і можливостей. Сьогодні податкове законодавство, навіть після багатьох реформ, залишається надзвичайно складним і неоднозначним. Тобто, існує безліч колізій і прогалин, які дають змогу частині суб'єктів господарювання уникати оподаткування, а іншій частині обмежує можливості проводити діяльність у межах законодавства. Така ситуація сприяє розвитку корупційних схем, знижує перспективи реального сектору економіки України.

Важливо створити ефективні механізми контролю за використанням державних фінансових ресурсів, зловживання якими призводить до зниження фінансових можливостей держави та деморалізує платників податків, стимулює ухилення від їхньої сплати. Проводити податкову реформу потрібно максимально виважено, чітко розуміти цілі, дотримуватись системності дій, з чіткими часовими рамками.

3.2. Прогнозування тенденцій світових фондових ринків та їхній вплив на фінансове забезпечення реального сектору економіки України

Вітчизняна економічна система характеризується слабкістю фінансових інститутів, значним рівнем їхньої нестабільності, браком ефективної фінансової політики держави. У поєднанні зі значним рівнем тінізації економіки, незаконним відмиванням бюджетних ресурсів, високим рівнем бюрократизації економічних процесів, а також значними геополітичними викликами сучасності, інвестиційна привабливість української економіки зменшується швидкими темпами. Наявні тенденції перекреслюють більшість переваг вітчизняної економіки, стимулюють негативні процеси, бо слабкість фінансової системи підриває можливості зростання реального сектору, який є фундаментальною основою економічної стабільності. Вплив негативних тенденцій фінансового сектору на реальну економіку України пов'язаний з тим, що у суб'єктів господарювання немає ефективних джерел залучення капіталу, а наявні джерела мають низьким рівнем прозорості, та немає якісної прогностичної інформації, що не дає змоги належно організувати господарський процес. Механізм, який дає підстави значно пом'якшити зазначені проблеми, – фондовий ринок як джерело залучення фінансових ресурсів господарськими системами. Прогнозування розвитку фондових ринків може стати одним із основних джерел аналітичної інформації для прийняття управлінських рішень на рівні управління реальним сектором економіки України, бо згадані ринки надзвичайно швидко реагують на зміни

в економічній ситуації та тенденціях окремих економічних регіонів і світової економіки загалом.

Вітчизняний фондовий ринок має розвиватись за такими напрямками:

- 1) формування фондового ринку як ефективного джерела залучення фінансових ресурсів в економіку України, зокрема у її реальний сектор;
- 2) поєднання механізмів фондового ринку та прогнозування для формування інформаційної бази, для прийняття ефективних управлінських рішень на державному, галузевому та мікроекономічних рівнях.

Зауважимо, що сьогодні фондовий ринок України розвивається надзвичайно неефективно, ігноруючи основні потреби реального сектору економіки та держави в цілому. Спроби формування фондового ринку в Україні характеризуються нерозумінням значимості цієї складової економіки в представників державного управління, тому реалізовано безліч непослідовних дій, помилкових рішень, які об'єднують державні та приватні ініціативи. Наявна ситуація пояснюється бажаннями олігархічних кіл інтегрувати досить новий для економіки України рівень економічних процесів у власні тіньові схеми, а також зберегти власний монопольний статус основних джерел забезпечення суб'єктів господарювання фінансовими ресурсами. На відміну від недооцінки значимості фондового ринку вітчизняним апаратом державного управління, представники РФ належно оцінили можливості його механізмів не тільки щодо залучення коштів у власну економіку, чи розміщення наявних фінансових ресурсів, а й як ефективного засобу впливу та контролю фінансово-економічних систем інших країн. Сьогодні український фондовий ринок, незважаючи на значні зрушення та спроби обмежити зовнішній вплив, перебуває в частковому підпорядкуванні російських компаній. Тому, крім втрат національної економіки, через відтік доходів фондових бірж в економіку іншої держави, нерезиденти мають надзвичайно важливий інструмент впливу на фінансову

систему України. Небезпеку відповідної ситуації складно переоцінити, адже у поєднанні з контролем частини банківської системи, РФ має змогу, у разі потреби, підірвати фінансові основи усієї економіки України. Враховуючи складні відносини України та РФ, усунення відповідного ризику має стати головним завданням у напрямі підвищення національної економічної безпеки. Вважаємо, що для стабільного зростання економіки України треба налагодити ефективну та прозору роботу фондового ринку.

Фондовий ринок, в цілому, та, зокрема, фондова біржа, на якій зосереджуємо увагу, – надзвичайно важливий механізм та ефективний інструмент економічної політики. Застосовуючи цей інструментарій, варто пам'ятати, що, ігноруючи наявні закономірності та необдуманно поводячись із його процесами, існує загроза сформувати руйнівні кризові тенденції. Треба пам'ятати, що фондовий ринок виражає стан реальної економіки, бо цінні папери створюють на підставі наявних у економічних суб'єктів фондів капіталу, а зміни їхніх вартостей безпосередньо залежать від результатів діяльності цих суб'єктів. Надзвичайно важливо застосовувати механізм прогнозування, за допомогою якого можна контролювати тенденції фондового ринку, формувати виважені управлінські рішення. Механізми прогнозування фондового ринку – одна із найбільш активно досліджуваних складових прогнозування. Зосередження уваги науковців на прогнозуванні поведінки цін фінансових активів на фондовому ринку пов'язано з високою значимістю ефективного розподілу фінансових ресурсів, тому існує безліч поглядів і підходів щодо прогнозування поведінки фондових ринків.

Щоб оцінити можливості застосування механізмів прогнозування на фондовому ринку, сформувати прогноз тенденцій зовнішнього середовища щодо економіки України, розглянемо окремі з них на практиці, зокрема використаємо технічний індикатор Parabolic Stop and Reverse (Parabolic SAR), Moving Averages (MA), Relative Strength Index (RSI), Лінії Фібоначчі.

Наведені підходи використаємо для аналізу та прогнозування макроекономічних тенденцій світової економіки в цілому та їхнього впливу

на вітчизняну економічну ситуацію зокрема. Для цього використаємо такі світові фондові індекси:

1. Dow Jones Industrial Average (DJIA) – промисловий індекс Доу-Джонса. Розраховують на підставі вартостей акцій 30 найбільших промислових підприємств США, створений ще в XIX ст.
2. Financial Times Stock Exchange Index (FTSE 100) – провідний європейський індекс, який розраховують на основі вартості акцій 100 компаній із найвищою капіталізацією на Лондонській фондовій біржі.
3. Deutscher Aktienindex DAX – важливий індекс Німеччини та світового фондового ринку в цілому. Розраховують на підставі вартостей акцій провідних компаній Німеччини.

Особливістю фондових індексів є те, що вони відображають зведений курс вартостей цінних паперів згрупованих за певною ознакою компаній. Треба розуміти, що вартість цінних паперів компанії безпосередньо залежить від характеристик самої компанії, ефективності її діяльності. У підсумку зміна показника окремого індексу демонструє зміну ефективності діяльності окремої сукупності компаній чи їхніх внутрішніх процесів. Розгляд динаміки та тенденцій фондових індексів провідних економік світу допомагає оцінити стан зовнішнього середовища функціонування економіки України, небезпеки і перспективи реального сектору економіки, що дасть змогу підготуватись і пристосуватись до можливих позитивних чи негативних змін функціонування світової економіки. Щоб сформулювати прогностичну оцінку зовнішнього для України середовища, розглянемо визначені фондові індекси з огляду на вартості на час закриття фондових торгів певного місяця.

З місячного графіка індексу DAX, на який накладено обрані технічні індикатори (методика розрахунків подана в додатку К), що застосовували для формування прогнозу. Ми бачимо, що динаміка індексу має чітко виражену циклічну тенденцію. Максимуми циклів досягнули в березні 2000 р., грудні 2007 р., травні 2011 р. та квітні 2015 р., а мінімуми спостерігались в березні

2003 р., березні 2009 р. і вересні 2011. З допомогою накладення на графік індексу DAX вибраних індикаторів (рис. 3.9) проаналізовано динаміку цього індексу та сформовано прогноз зміни його подальшого значення.

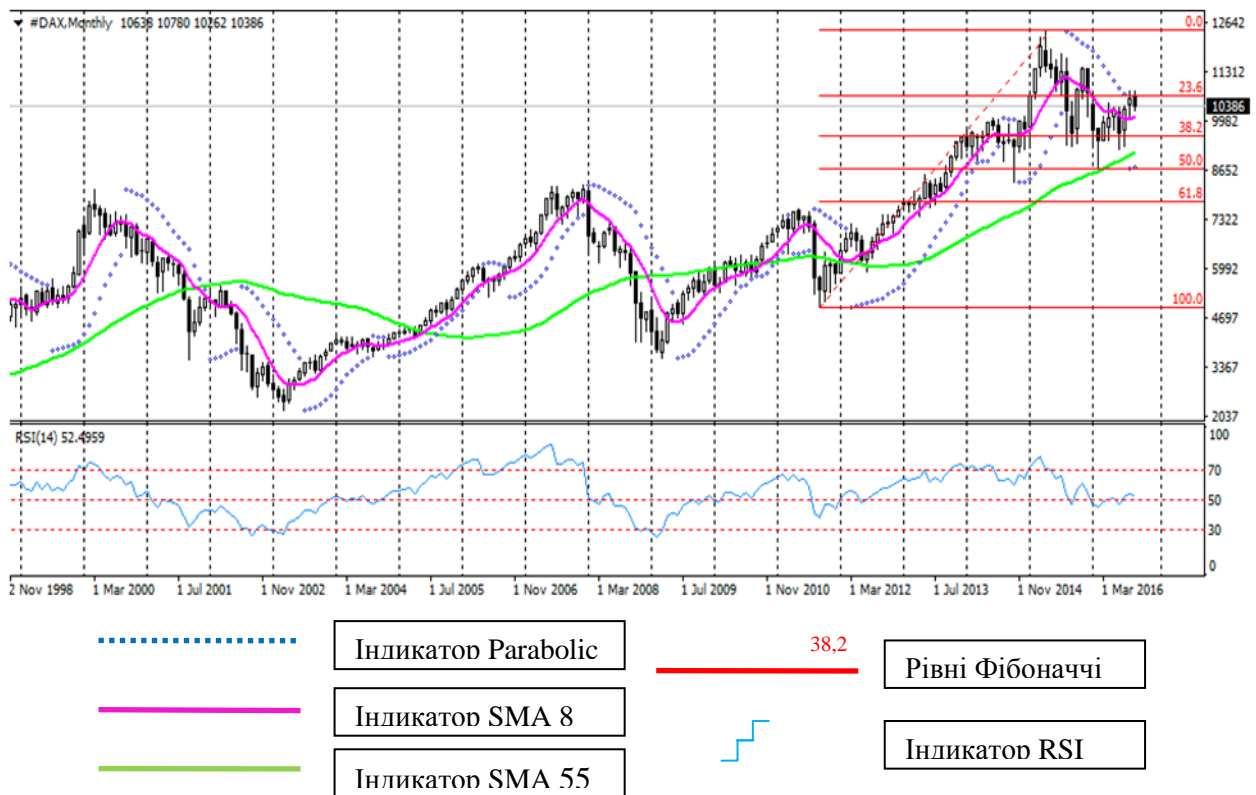

Рис. 3.9. Місячний графік динаміки змін вартості індексу DAX

**Джерело: складено автором на підставі MetaTrader 4 [138].*

Досліджуючи динаміку зазначеного індексу, варто звернути увагу на інформацію індикатора RSI, який зображено на рис. 3.9, бо допомагає одержати якісну прогнозну інформацію щодо поточного стану цінового тренду й оцінити його ймовірні подальші тенденції (рис. 3.10).

Як бачимо, індекс RSI достовірно сигналізував про зміну тенденції руху рівня індексу DAX, дещо випереджаючи його динаміку, що свідчить про можливість використання відповідного прогнозу зміни вартості цього індексу. Щоб визначити прогнозний рівень майбутніх цін, розглянемо “лінії Фібоначчі” (див. рис. 3.9). Використавши “лінії Фібоначчі” від початку зростаючого імпульсу до його поточного максимуму, бачимо, що очікуваними цільовими орієнтирами зниження є пробій рівня 38,2% Фібоначчі та рух в напрямі діапазону 7985 – 9012, де ціна має затриматись на

певний час і подальший її рух залежатиме від відповідної ринкової обстановки. У випадку поточного підйому вище максимуму індексу 2015 р. “лінії Фібоначчі” треба будувати заново.

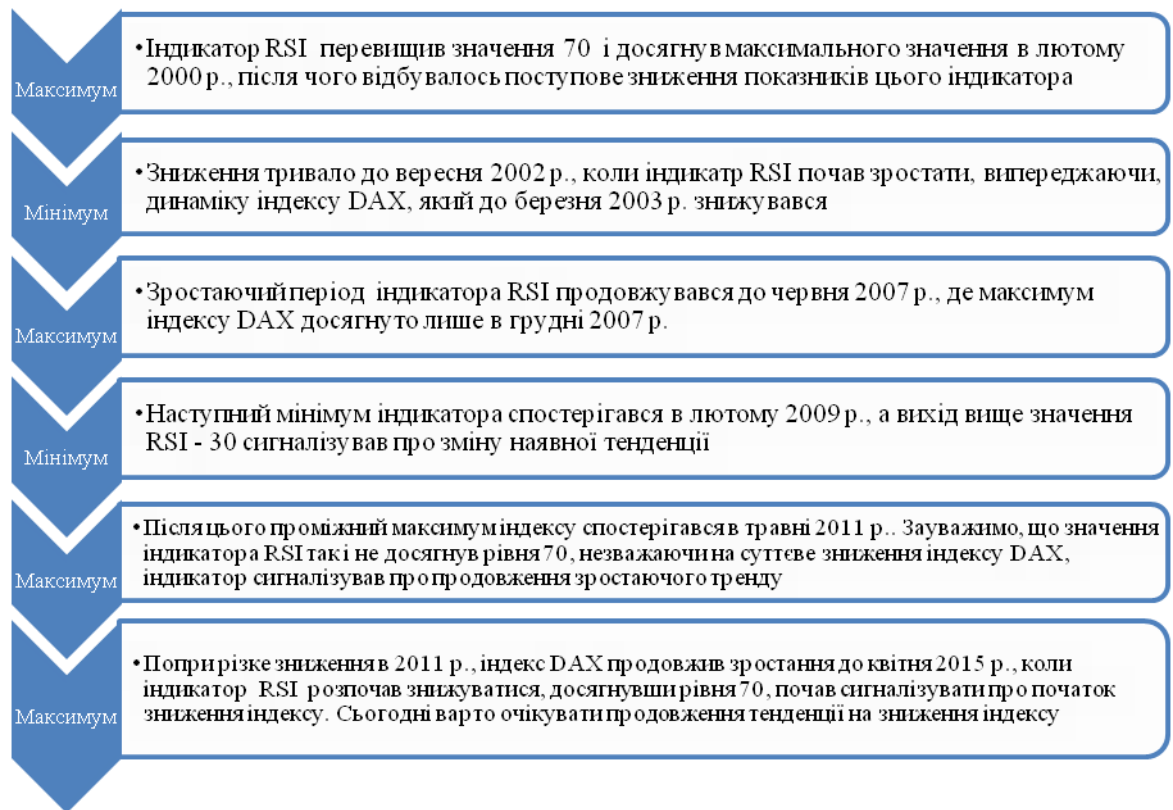

Рис. 3.10. Аналіз місячної динаміки індикатора RSI для індексу DAX*

**Джерело: складено автором.*

Згідно з індикатором Parabolic головний рівень цін, який слугуватиме підтвердженням початку спадного тренду, відображається значенням індексу DAX – 8680, тривале закріплення індексу нижче зазначеного рівня можна розглядати початком формування спадного тренду. Межею, після якої низхідний тренд варто розглядати як чітко сформований є закріплення значень Moving Averages за ціною закриття останніх восьми періодів нижче рівня 9100 індексу DAX, який дає змогу визначити довгостроковіший індикатор Moving Averages за середньою ціною між найвищим і найнижчим значенням окремого періоду, за останні 55 періодів.

Взаємодія економіки України та Німеччини є значною і ці зв'язки постійно посилюються, тому, треба контролювати зміни стану економіки цієї

держави. Прогноз ймовірних негативних тенденцій індексу DAX висвітлює ризик погіршення фінансового стану провідних компаній Німеччини, а у підсумку всієї економіки держави.

Аналогічно розглянемо динаміку індексу DJIA, графік зміни вартостей якого, та сигнали застосовуваних індикаторів, зображено на рис. 3.11.

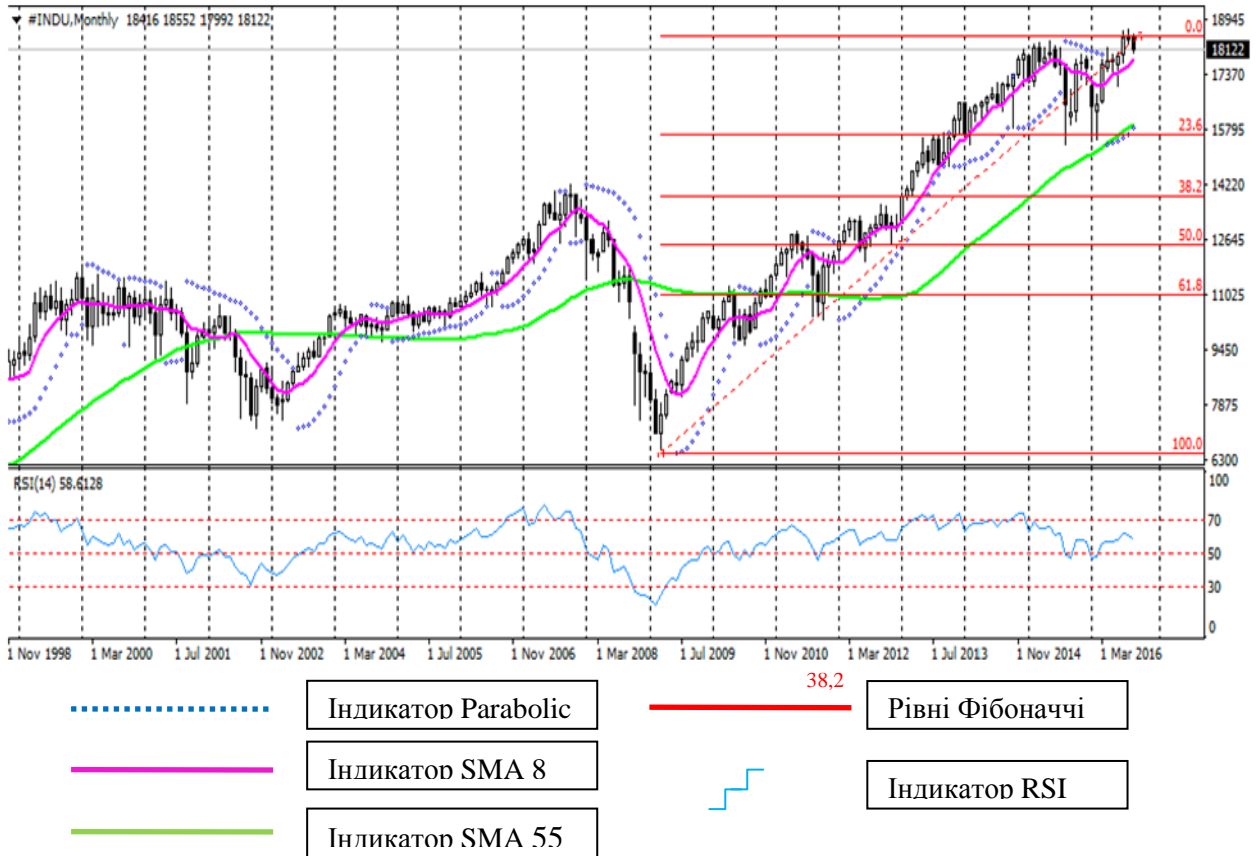

Рис. 3.11. Місячний графік динаміки змін вартості індексу DJIA*

**Джерело: складено автором на підставі MetaTrader 4 [138].*

Найперше варто розглянути динаміку індикатора RSI, сигнали якого структуровані та зображені на рис. 3.12. Цей індикатор ефективно характеризував стан поточного тренду та моменти його зміни.

Після 2009 р. індикатор RSI, піднявшись вище 70 рівня, декілька разів опускався нижче зазначеного значення, а в поточний час його значення в черговий раз знижується, що свідчить про високу ймовірність формування нового максимуму зростаючого тренду, проте очікуване майбутнє зниження індикатора RSI треба розглядати як сигнал до можливого тривалого зниження індексу DJIA. Отже, враховуючи відносну достовірність сигналів

індикатора RSI на історичних фактах, вважаємо, що можна розглядати реалістичний прогноз майбутнього зниження цього індексу.

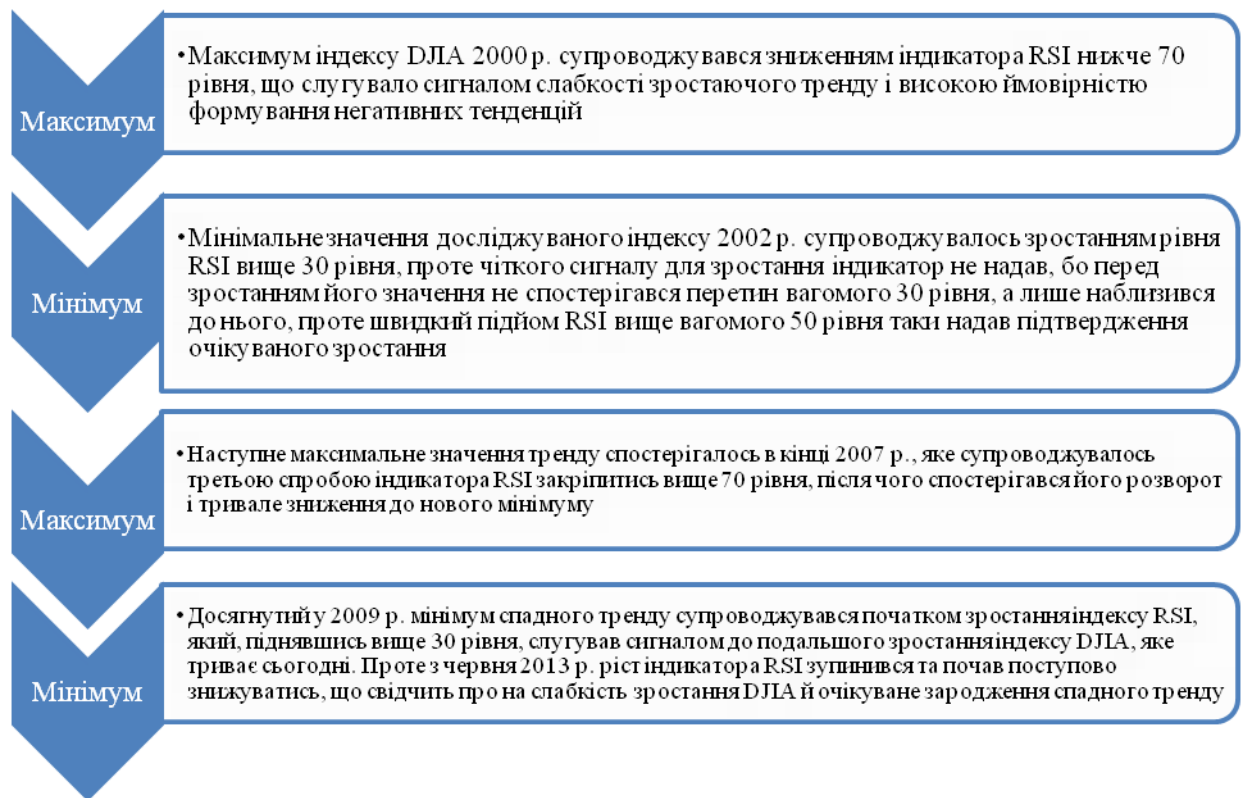

Рис. 3.12. Аналіз місячної динаміки індикатора RSI, для індексу DJIA*

**Джерело: складено автором.*

Застосування “Ліній Фібоначчі” від поточного максимуму дає підстави визначити як першочергову ціль зниження індексу DJIA на рівні 1384, що відповідає 38,2% Фібоначчі, а у випадку подальшого зниження наступною спадною ціллю стане діапазон 50-61,8% рівнів Фібоначчі, де спадний тренд має остаточно втратити силу. Індикатор Parabolic визначає зниження до рівня 15600 індексу DJIA як оперативний сигнал про ймовірне завершення висхідного тренду. Уже сформованим низхідний тренд варто розглядати згідно з комбінацією Moving Averages на рівні нижче 15897 індексу DJIA.

У випадку фактичного зниження індексу DJIA, відповідно до розробленого прогнозу це слугуватиме сигналом слабкості економіки США, тому формуватимуться негативні тенденції у світовій економіці, як це відбувалось в минулому, у зв’язку з чим треба максимально підготувати економіку України до можливих потрясінь.

Тенденції європейської економіки в цілому проілюструємо з допомогою індексу Financial Times Stock Exchange Index (FTSE 100) (рис. 3.13) та аналогічно визначимо перспективи подальших змін.

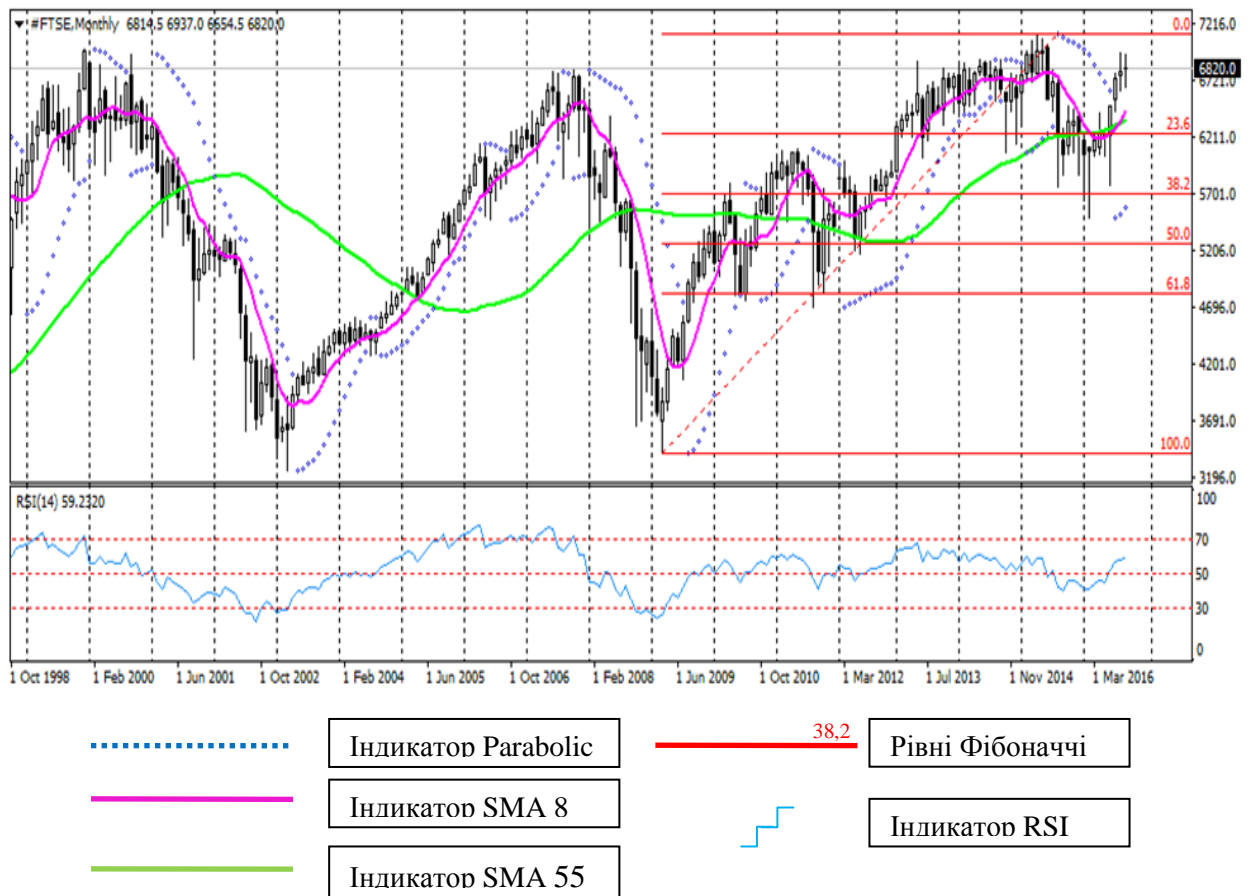

Рис. 3.13. Місячний графік динаміки змін вартості індексу FTSE*

**Джерело: складено автором на підставі MetaTrader 4 [138].*

З рис. 3.13 видно, що, як і з попередніми індексами, індикатор RSI ефективно відображає стан наявного тренду, сигналізує про його зміну щодо історичних даних, проте зростання цього індексу після мінімуму 2009 р. менш стабільне порівняно з DJIA, а індикатор RSI ще жодного разу не піднімався до 70 рівня, хоча тривалий час перебуває вище 50 рівня, що є ознакою поточного зростаючого тренду, але не надто сильного (рис. 3.14). В поточній ситуації чітких сигналів щодо зміни тренду індикатор RSI не дає, проте треба врахувати, що поточне значення індексу FTSE 100 становить 6820 і наближається до максимуму цього показника 2015 р., який становив 6981 і впродовж аналізованого періоду лише незначно перевищив попереднє максимальне значення, яке було визначене ще в 1999. Тривалий період

зберігання цього максимуму – ознака його значимості, зайве підтвердження, що перед початком світової фінансової кризи вартість індексу FTSE 100 досягнула 6805, після чого спостерігалось значне його падіння.

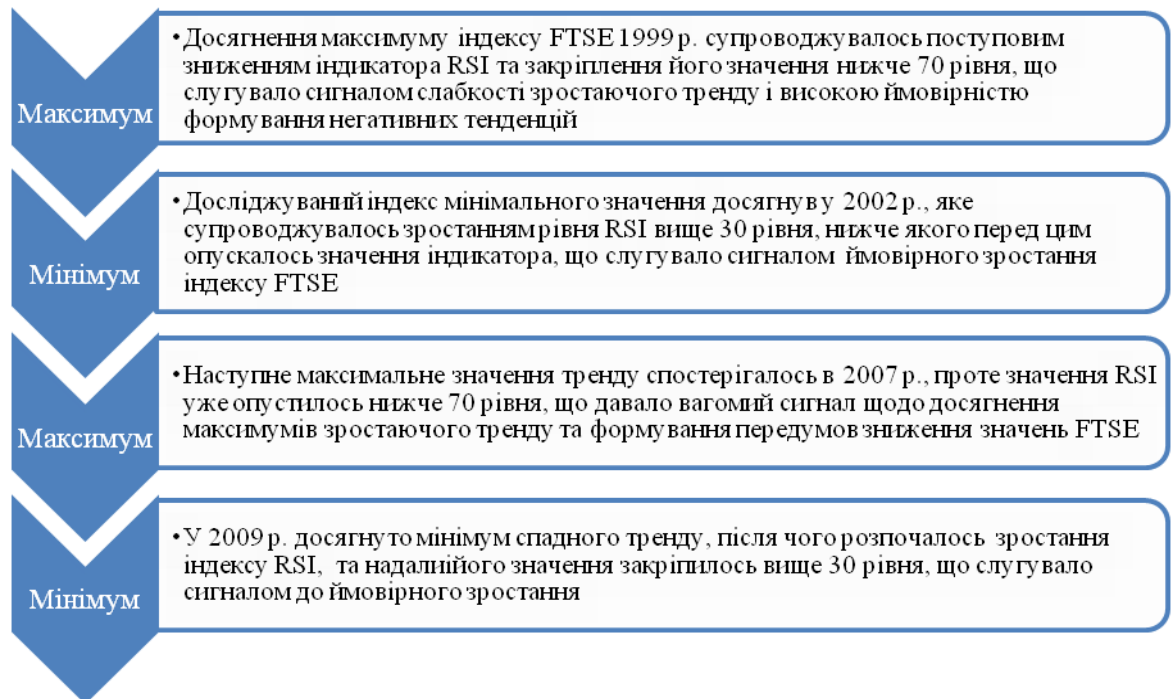

Рис. 3.14. Аналіз місячної динаміки індикатора RSI для індексу FTSE*

**Джерело: складено автором.*

Подібність індексу FTSE 100 до тривалого максимуму стримує подальше зростання вартості індексу, проте у поєднанні з інформацією індикатора RSI, можемо припустити, що перед початком етапу тривалого зниження відбудеться спроба виявити новий максимум, який поєднуватиметься з підйомом індикатора RSI вище 70 рівня, а вже після цього можливе падіння досліджуваного індексу. Згідно з індикатором Parabolic формування спадного тренду, при поточному рівні індексу FTSE 100, можливе лише після закріплення цін нижче рівня 6520, чітко сформований низхідний тренд розглядатимемо згідно з індикатором Moving Averages на рівні 5969. Зауважимо, враховуючи неоднозначність зростаючого руху індексу FTSE 100 з 2009 р., вважаємо, що не коректно застосовувати “лінії Фібоначчі”.

Оскільки ЄС пріоритетний економічний партнер для України, від співпраці з яким в значній мірі залежать можливості розвитку національної

економіки в цілому, та реального сектора зокрема, то тенденції цього регіону найважливіші для України. Негативні тенденції розвитку економіки ЄС надзвичайно небезпечні, а наявність відповідного прогнозу має стати передумовою формування заходів пом'якшення негативного впливу.

Одержані прогнози динаміки згаданих індексів свідчать про те, що треба забезпечити вітчизняну економіку від негативних зовнішніх впливів, бо тенденції проаналізованих показників надають підстави очікувати в близькій перспективі зниження світової економічної кон'юнктури. Визначаючи час початку ймовірного зниження, треба звернути увагу на циклічність підйомів і спадів індексів FTSE та DJIA, зокрема період підйому їхніх значень становив приблизно 3,5-5 рр., а період спаду 1,45-3,25 рр.. Період поточного підйому становить приблизно 5,5 р., що перевищує попередні терміни зростання. У зв'язку з цим, початок тривалого зниження індексів, із циклічної точки зору, можливий навіть у разі формування нейтральної чи помірно-негативної економічної інформації. Зауважимо, що попередні періоди спаду коливаються в приблизному діапазоні 1,5-3,25 р., через це, в залежності від безпосередніх умов світової економіки варто очікувати можливий спад тривалістю 1,5-3,25 р..

Враховуючи розроблений прогноз та складну суспільно-економічну ситуацію в Україні, вважаємо за необхідне державному апарату сформулювати заходи пом'якшення та пристосування вітчизняної економіки в цілому, та зокрема реального сектору економіки, до можливого потрясіння, яке згідно до розглянутих циклів та сигналів індикаторів ймовірно уже до завершення поточного десятиліття, через що, на нашу думку необхідно зосередитись на аспектах наведених на рис. 3.15.

Економіка України в цілому, та безпосередньо реальний сектор, потребують значних інвестиційних коштів, щоб подолати негативні тенденції та формувати передумови розвитку, бо залучення іноземних інвестицій надзвичайно важливе. З огляду на негативний прогноз розвитку світової економіки залучати інвестиції треба під контролем, щоб в момент їхнього

дочасного виведення, була змога нормально функціонувати реальному сектору економіки, бо негативний ефект від закриття підприємства сильніший від позитивного ефекту відкриття. Відповідна ситуація пов'язана з тим, що новому підприємству потрібний певний час для зміцнення та формування корисного для держави соціально-економічного продукту, у випадку закриття підприємства такий продукт втрачається значно швидше. Зауважимо, що реалізація загальнодержавних програм має супроводжуватись максимальною диверсифікацією джерел залучення іноземних інвестицій.

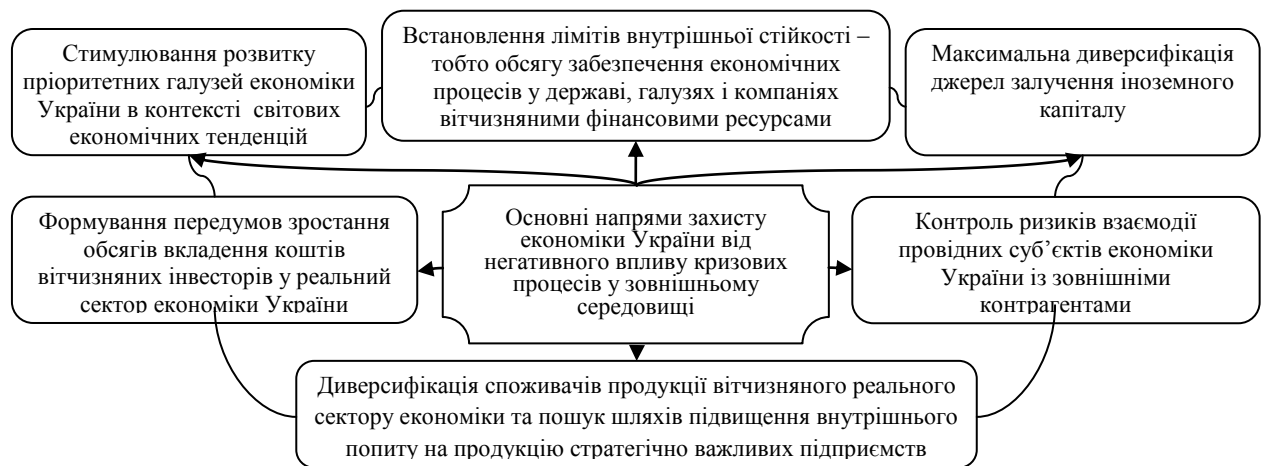

Рис. 3.15. Основні напрями захисту реального сектору економіки України від негативного впливу кризових процесів у зовнішньому середовищі*

**Джерело: складено автором.*

Державне управління, реалізуючи значні та перспективні суспільно-економічних проекти в реальному секторі економіки, до яких залучаються іноземні інвестиції, має шукати та залучати максимальну кількість іноземних інвесторів з досить різними сферами формування та розміщення інвестиційних коштів, щоб обмежувати залежність проекту від фінансової стійкості окремих інвесторів чи навіть регіонів світової економіки.

Важливими заходами захисту реального сектору економіки України вважаємо не тільки виважене залучення інвестицій, а й збереження наявних ресурсів, бо, під час ймовірного спаду світової економіки очікуваним може стати вплив інвестиційного капіталу, що пов'язано з зниженням фінансової стійкості іноземних інвесторів. Відповідні процеси надзвичайно небезпечні

для економіки України, треба реалізувати багато заходів для уникнення згаданих тенденцій. Особливими заходами спрямованими на послаблення відтоку іноземного капіталу є формування сприятливих умов збереження та примноження обсягу інвестицій в Україні. До таких заходів належить прогресивна шкала оподаткування іноземної інвестиційної діяльності, залежно від таких критеріїв: термін інвестування, обсяг інвестицій і їхнє нарощення, а також наявність реалізованих проектів у національній економіці.

Залучаючи іноземні інвестиції на рівні окремих компаній, потрібно дотримуватись виваженого співвідношення залучених коштів із власними ресурсами, щоб підтримати досить стабільну господарську діяльність. Структурно важливі для економіки України підприємства не можуть залежати від іноземного капіталу та рішень його власників. Зважаючи на останні події, очевидно, що приватизація вітчизняних енергетичних компаній проведена нерозважливо, оскільки з допомогою застосування різноманітних тіньових схем, управління частиною таких компаній здійснюють представники іншої держави, що становить надзвичайну небезпеку для суспільно-економічного устрою України. З цього прикладу, видно, що частина підприємств реального сектору економіки не може бути підконтрольна іноземному капіталу, а окремі мають повинні підтримувати нормальну діяльність у разі незапланованого виведення такого капіталу з загального обсягу капіталу компанії.

Крім залучення та збереження іноземних інвестицій, треба активізувати вітчизняні ресурси та стимулювати їх спрямування в особливо важливих напрямках, де головним джерелом внутрішніх інвестицій має стати боротьба з тіньовою економікою та її офшорною складовою, яка пов'язана з значними втратами для економіки України та вимиванням фінансових можливостей держави. Одержані кошти потрібно спрямовувати в реальний сектор економіки для формування міцної основи конструкції національної економічної системи.

Вважаємо, що вітчизняним компаніям, які реалізують власну продукцію за кордоном, варто приготуватись до ймовірного зниження попиту, та доходів, максимально оптимізуючи власну господарську діяльність, передбачити ймовірні альтернативні ринки збуту продукції, підвищити її конкурентоспроможність. Завдяки реалізації згаданих заходів підприємства України матимуть змогу відносно стабільно функціонувати в умовах негативних зовнішньоекономічних тенденцій.

Розглянувши ці заходи захисту національної економіки, треба додати, що головним джерелом стабільності національної економіки в довгостроковій перспективі має стати формування ефективного внутрішнього попиту на продукцію структурних підприємств економіки України, що забезпечить їхнє нормальне функціонування та стане передумовою майбутнього розвитку.

Використання вітчизняних фондових індексів для оцінки та прогнозування тенденцій реального сектору економіки України можливе, проте ефективність відповідного дослідження не надто висока, бо сучасний вітчизняний фондовий ринок надзвичайно слабкий, а наявні фондові біржі перебувають під значним впливом іншої держави, що може бути основою зовнішніх маніпуляцій. Вітчизняна економіка позбавляється важливого інформаційного джерела, здатного надавати якісну прогнозну інформацію щодо перебігу внутрішніх економічних тенденцій, а також можливості держави та резидентів України ефективно використовувати відповідне джерело залучення фінансових ресурсів, спрямовувати його діяльність у потрібному напрямі. Отже, реформування вітчизняного фондового ринку та підпорядкування його національним інтересам – надзвичайно важливе завдання розвитку реального сектору економіки України.

Прогнозування фондових тенденцій – надзвичайно важливий та складний механізм, який потребує постійного вивчення й удосконалення, бо фондовий ринок та можливості його досліджень постійно змінюються та розвиваються. Розвиток вітчизняних фондових ринків – важливий чинник

диверсифікації джерел залучення фінансових ресурсів суб'єктами господарювання України. Високорозвинений фондовий ринок підвищує рівень прозорості фінансової системи, формує інформаційну базу, яка дає змогу проводити ефективний аналіз наявних тенденцій і прогнозувати подальший перебіг економічних процесів. Ефективне фінансове прогнозування тенденцій фондового ринку допомагає оптимально розподілити наявні фінансові можливості та пристосуватися до ймовірних економічних змін. Вітчизняний фондовий ринок перебуває на надзвичайно низькому рівні розвитку, через що він не виконує більшості покладених на нього завдань. Пріоритетом у реформуванні фондового ринку має бути підпорядкування діяльності його основних суб'єктів національним інтересам. Проте вже зараз, вітчизняний управлінський апарат має змогу досліджувати світові фондові ринки та прогнозувати стан зовнішнього економічного середовища.

Застосувавши окремі методики прогнозування, бачимо, що згадані індикатори аналізу фондових індексів ефективно поєднуються з наявними історичними даними, надають якісні сигнали зміни чи продовження наявних тенденцій. Володіння інформацією, про ймовірну зміну темпів розвитку світової економіки чи її окремих регіонів – стратегічно важливий чинник максимально ефективного управління вітчизняною економічною політикою, бо дає змогу вчасно переорієнтувати наявні виробничі потужності на перспективні зростаючі ринки, обмежити нарощування виробничих потужностей у випадку очікуваного зниження попиту на ринках, щодо яких проводиться експансія.

Сформований прогноз тенденцій світової економіки демонструє негативний сценарій розвитку світової економіки, тому, враховуючи наявність відповідної інформації, треба сформувати та реалізувати систему заходів покликаних зменшити негативний вплив на економічні процеси в Україні.

3.3. Багатофакторна модель прогнозування розвитку фінансового потенціалу реального сектору економіки України

Розвиток реального сектору економіки України – фундаментальна передумова зростання всієї економіки, під якою пропонується розуміти процес підвищення ефективності та досягнення якісно вищого рівня функціонування реального сектору економіки України. З цією метою, треба досліджувати процеси, які відбуваються в основних галузях реального сектору національної економіки, оцінити їхній фінансовий потенціал, тобто здатності залучати потрібні фінансові ресурси та генерувати позитивні фінансові результати. Можливість галузі акумулювати фінансові ресурси свідчить про передумови її інноваційного розвитку та позитивний вплив на економіку держави.

У сучасній економіці України основні джерела залучених у галузь нових фінансових ресурсів такі:

- банківські кредити як найпоширеніший і швидкий за терміном залучення вид боргових ресурсів;
- прямі іноземні інвестиції як найбільший за можливостями залучення фінансових ресурсів вид інвестиційних ресурсів;
- чистий прибуток як найважливіше джерело та результат діяльності суб'єктів господарювання.

Перелічені джерела відповідають відмінним за суттю способам збільшення обсягу фінансових ресурсів, використання яких формує фінансовий потенціал галузей реального сектору національної економіки, дозволяючи отримати певні переваги у разі використання кожного з них. Треба розуміти, що чистий прибуток є наслідковим явищем, можливість формування та розмір якого залежить від багатьох чинників – одним із ключових серед яких є фінансові можливості галузі у попередніх періодах. Проте залучення банківських кредитів і прямих іноземних інвестицій є засобом оперативного впливу на поточний фінансовий потенціал. Залучення кредитних ресурсів дає змогу збільшити фінансовий потенціал без втрати

прав власності на суб'єкти господарювання, але зростають фінансові ризики, у зв'язку із збільшенням обсягу зобов'язань.

На противагу цьому, прямі іноземні інвестиції допомагають реалізувати значні капіталомісткі проекти, пов'язані з певним зниженням прав власності на активи. Додаткові фінансові ресурси, у поєднанні з ресурсами накопиченими в попередніх періодах, дають підстави реалізувати найперспективніші проекти, що є однією із передумов одержання вищих прибутків і подальшого розвитку галузей, за умови їхнього ефективного використання.

Схематично процеси формування фінансового потенціалу, його вплив на реалізацію потреб галузей реального сектору економіки України зображено на рис. 3.16.

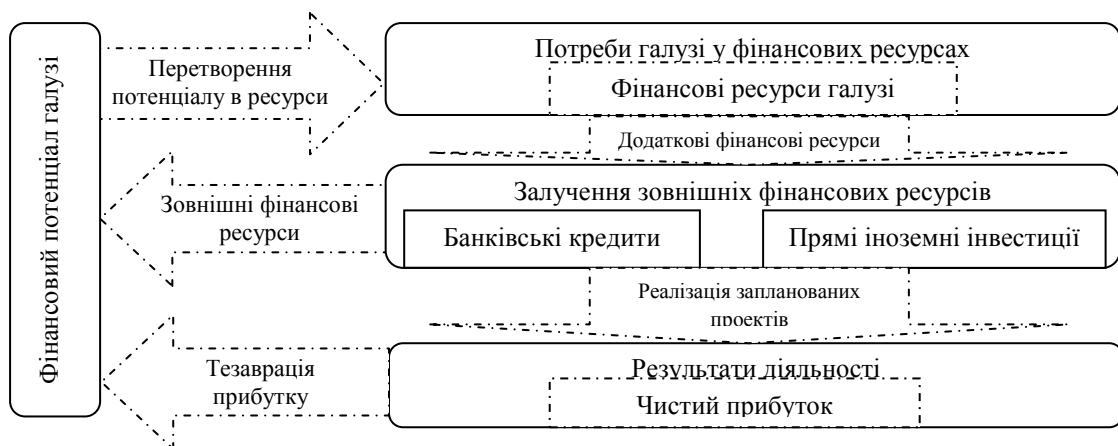

Рис. 3.16. Схема формування та реалізації фінансового потенціалу та його вплив на реалізацію потреб галузей реального сектору економіки України*

**Джерело: складено автором.*

Фінансові ресурси галузей обмежені, а для розвитку галузі потрібні значні обсяги фінансового забезпечення, що зумовлює потребу залучення чи формування додаткових фінансових ресурсів. Здатність залучати та формувати нові фінансові ресурси пов'язана з фінансовим потенціалом галузі та є однією з ключових складових її перспективності.

Щоб розкрити та реалізувати перспективи галузей реального сектору економіки України, треба розуміти та контролювати тенденції зміни фінансового потенціалу. Тому пропонуємо розглянути тенденції формування

складових фінансового потенціалу, а також спрогнозувати його зміни у майбутньому.

Будуючи багатофакторну модель прогнозування фінансового потенціалу розвитку реального сектору економіки України, розглянемо чистий прибуток як результативний показник використання наявного фінансового потенціалу реального сектору національної економіки, а в підсумку і одне з джерел його формування. Аналіз динаміки чистого прибутку за головними галузями національної економіки виявив суттєве його скорочення у 2012-2015 рр. Скорочення прибутку та збиток практично за всіма видами економічної діяльності засвідчує цілісно негативний стан економіки України (додаток Л.4).

Один із індикаторів, які допомагають оцінити фінансовий потенціал розвитку реального сектору економіки України – основні засоби. Вони відображають фундаментальну передумову діяльності суб'єктів господарювання та одержання ними прибутку. За ефективного використання наявних основних засобів є змога розвинути як окремий суб'єкт господарювання так і реального сектору в цілому.

Важлива складова фінансового потенціалу реального сектору економіки – видані кредити. В додатку Л.1 наведено динаміку кредитів, які надавали нефінансовим корпораціям за видами економічної діяльності у період 2004-2015 рр. Незважаючи на негативний стан банківської системи та скорочення кредитування економіки простежується тенденція до зростання обсягу виданих кредитів. Така ситуація може бути зумовлена знеціненням гривні, адже значний обсяг кредитів надають в іноземній валюті.

Крім обсягу залучених кредитів, треба враховувати рівень і динаміку процентних ставок за кредитами нефінансовим корпораціям впродовж 2004-2015 рр. Як свідчить практика, рівень відсоткових ставок суттєво впливає на можливість залучення кредитів та, на підсумковий обсяг чистого прибутку. Динаміку відсоткових ставок подано в додатку Л.2.

Упродовж досліджуваного періоду розмір процентних ставок за кредитами знижувався у період економічної стабілізації в Україні та різко зростав у кризовий період. Наприклад, суттєве зростання відсоткових ставок відбулося у 2008 і 2009 рр., а після деякого зниження їхнього рівня в посткризовий період знову зросли у 2014-2015 рр. для усіх галузей економіки. Визначення фактичних взаємозв'язків процентних ставок з підсумковим чистим прибутком дає змогу ліпше розуміти процес формування фінансового потенціалу реального сектору економіки України.

Перспективним джерелом залучення фінансових ресурсів у реальний сектор економіки України є прямі іноземні інвестиції, обсяг і динаміка яких свідчать про міжнародну перспективність і конкурентоспроможність реального сектору національної економіки. Аналізуючи динаміку прямих іноземних інвестицій у реальний сектор економіки, корелюватимемо їхній обсяг на валютний курс. Обсяг і динаміку прямих іноземних інвестицій за видами економічної діяльності подано в додатку Л.3.

Впродовж 2004-2015 рр. за різними видами економічної діяльності обсяг прямих іноземних інвестицій змінювався неоднаково. Наприклад, темп зростання інвестицій у сільське, лісове та рибне господарства 2015 р. був найвищим порівняно з іншими галузями реального сектору економіки України. Іноземні інвестиції – важливий чинник розвитку суб'єктів господарювання та галузі в цілому, бо підвищують фінансові можливості та реалізують важливі капіталомісткі проекти. У зв'язку з чим, дослідження динаміки обсягу прямих іноземних інвестицій у співвідношенні з чистим прибутком і валютним курсом важливе для визначення фінансового потенціалу галузей реального сектору економіки.

За допомогою інформації щодо динаміки чистого прибутку, а також показників обсягу залучених кредитів, рівня процентних ставок, обсягу прямих іноземних інвестицій, обсягу основних засобів і валютного курсу проаналізуємо наявні взаємозалежності зміни важливих складових

фінансового потенціалу для побудови прогнозу динаміки чистого прибутку за головними галузями реального сектору економіки України.

Для побудови прогнозної багатofакторної моделі, зобразимо чистий прибуток за допомогою такої взаємозалежності головних чинників:

$$P = P(L, R, I, E, F), \quad (3.1)$$

де L – кредити, які надали нефінансовим корпораціям за видами економічної діяльності; R – відсоткові ставки за кредитами нефінансовим корпораціям; I – прямі іноземні інвестиції в Україну за видами економічної діяльності; E – валютний курс на кінець періоду; F – обсяг основних засобів; P – чистий прибуток.

Характер залежності чистого прибутку від інших чинників визначають відповідно до прийнятої математичної моделі за реальними статистичними даними. У загальному випадку можна сформулювати лінійну модель миттєвого зв'язку залежних чинників:

$$P = a_L L + a_R R + a_I I + a_E E + a_F F + P_0, \quad (3.2)$$

де a_j – коефіцієнти лінійної регресії.

Треба пам'ятати, що усі досліджувані чинники мають історію свого розвитку в часі, а економічним процесам властива певна інерційність, часто виражена у стійких багаторічних тенденціях показників за певними галузями. Для прогнозування потрібно використовувати модель із врахуванням історичного зв'язку, коли дані показника у момент часу t , наприклад P_t , залежать від значень взаємопов'язаних з ним чинників у минулих періодах, наприклад, L_{t-n} , R_{t-n} та ін.. Будуючи багатofакторну модель вигляду (3.2), доцільно використовувати зсув даних, що допоможе визначити вираження фінансового потенціалу реального сектору економіки в прогнозних значеннях обсягу чистого прибутку:

$$P_B = a_P P_{B-n} + a_L L_{B-n} + a_R R_{B-n} + a_I I_{B-n} + a_E E_{B-n} + a_F F_{B-n} + P_0, \quad (3.3)$$

тут B – позначення галузі, для якої виконують розрахунок чистого прибутку P ; n – кількість періодів, на які відбувається зсув даних.

Щоб побудувати багатофакторну модель, формалізуємо назви галузей за допомогою таких позначень:

- сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство – А;
- добувна промисловість і розроблення кар'єрів – В;
- переробна промисловість – С;
- постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря – D;
- будівництво – F;
- оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів – G;
- транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність – H.

В основу моделі (3.3) покладено припущення про те, що результати отримання банківських кредитів, залучення прямих іноземних інвестицій, зміни обсягів основних засобів та інших чинників формуються здебільшого у наступних періодах, бо потрібен певний час для їхнього використання й одержання прибутку. Процентні ставки за банківськими кредитами також впливають на чистий прибуток у наступних періодах, бо від їхнього розміру залежить обсяг коштів, які потрібні для погашення банківських кредитів, що безпосередньо впливає на обсяг чистого прибутку в періодах, коли відбувається таке погашення. Водночас валютний курс в умовах глобалізації впливає на можливості формування фондів фінансових ресурсів і залучення потрібних для операційної діяльності різного роду ресурсів, наявність чи брак яких впливає на можливість формування прибутку в майбутньому.

Одержаний чистий прибуток перетворюється в ресурс у наступних періодах і тільки після цього впливає на подальше формування чистого прибутку. Для врахування впливу чистого прибутку попередніх періодів на процес формування чистого прибутку в майбутньому у моделі (3.3) введено чинник P_{B-n} .

Сформуємо багатофакторні прогнозні моделі динаміки фінансового потенціалу галузей реального сектору економіки України, застосуємо їх у короткостроковому періоді, в якому вони найточніші.

Для нормалізації аналізованих значень показників переробної галузі та формування порівняльних величин визначено відхилення досліджуваних показників від їхнього середнього значення у визначеному періоді. Нормалізовані показники переробної галузі в 2004-2015 рр. наведені в табл. 3.4.

Таблиця 3.4

Коефіцієнт відхилення досліджуваних показників переробної промисловості від їхнього середнього значення в 2004-2015 рр.*

Рік	L	R	I	E	F	P
2004	0,20	0,80	0,38	0,59	0,37	-0,51
2005	0,29	0,93	0,49	0,56	0,41	-0,65
2006	0,42	0,89	0,58	0,56	0,49	-0,73
2007	0,62	0,87	0,72	0,56	0,61	-1,04
2008	1,01	1,50	0,66	0,86	0,73	0,52
2009	1,00	1,11	0,80	0,89	1,02	0,66
2010	1,16	0,93	1,30	0,89	1,17	0,15
2011	1,19	0,93	1,36	0,89	1,07	-0,20
2012	1,20	0,94	1,46	0,89	1,13	0,55
2013	1,30	0,94	1,53	0,89	1,00	0,51
2014	1,76	1,00	1,31	1,75	1,26	6,72
2015	1,85	1,15	1,42	2,67	2,75	6,03

**Джерело:* складено автором на підставі [133].

Використавши інформацію з табл. 3.4, у поєднанні з моделлю (3.3), ми одержали багатофакторну модель чистого прибутку переробної галузі. При цьому, за допомогою коефіцієнта детермінації визначено, яка частка загальної варіації чистого прибутку переробної промисловості залежить від розглянутих чинників, а з використанням F статистики відсікали чинники, які несуттєво впливають на результат сформованої моделі. У підсумку модель набула такого вигляду:

$$P_c = 8.23I_{c-2} - 39.31E_{c-2} + 6.42P_{c-2} + 21.24 \quad (3.4)$$

Сформований для залежності (3.4) показник R^2 становить 0.919 і скоригований R^2 – 0,845 свідчать про високий рівень відповідності сформованої моделі фактичним даним. Проведений за допомогою статистики

Фішера аналіз виявив те, що фактичний критерій F становить 14,22, а табличне значення критерію перебуває на рівні 5,19, оскільки фактичне значення вище табличного модель можна вважати адекватною. Критерій Фішера розраховано за допомогою формули:

$$F = \frac{R^2}{1-R^2} * \frac{n-m-1}{m} \quad (3.5)$$

тут R^2 – коефіцієнт детермінації; n – кількість проаналізованих періодів; m – кількість змінних.

Графічне порівняння фактичної динаміки чистого прибутку та її прогнозного значення, на підставі моделі (3.4), зображено на рис. 3.17.

Рис. 3.17. Фактична та прогнозна динаміка відхилення чистого прибутку від середнього значення у переробній галузі за досліджуваний період, %

**Джерело: складено автором.*

З рис. 3.17 видно, що впродовж 2003-2015 рр. прогнозні показники розміру чистого прибутку переробної промисловості були надзвичайно близькими до фактичних даних. Однак сформований прогноз на 2017 р значно відрізняється від інших показників досліджуваного та прогнозного періодів і свідчить про досягнення рівня чистого прибутку переробної галузі на 27,47% нижче його середнього показника у період з 2004 до 2015 рр. Таке зниження чистого прибутку в переробній промисловості, на нашу думку, є наслідком “відкладеного” ефекту різкого знецінення національної валюти. На противагу позитивному “негайному” ефекту від здешевлення гривні, який пов’язаний із підвищенням цінової конкурентоспроможності національної

продукції на міжнародних ринках, знецінення національної валюти негативно впливає на можливості технічного оновлення та переоснащення виробничих потужностей, впровадження інновацій у галузі. Важливі позитивні чинники – це обсяг інвестицій і чистий прибуток попередніх періодів, які допомагають розширювати наявні виробничі потужності та активно конкурувати на міжнародних ринках.

Аналогічно досліджено фінансовий потенціал галузі постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря, зокрема використано інформацію з табл. 3.5 щодо аналізованих показників галузі, та за допомогою перетворень моделі (3.4) одержано таку залежність:

$$P_D = - 8,93 E_{D-2} + 9,2 F_{D-2}, \quad (3.6)$$

Таблиця 3.5

Коефіцієнт відхилення показників фінансового потенціалу галузі постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря від середнього значення в 2004-2015 рр.*

Рік	L	R	I	E	F	P
2004	0,10	0,99	0,07	0,59	0,26	0,53
2005	0,17	0,94	0,10	0,56	0,28	-0,02
2006	0,22	0,86	0,25	0,56	0,31	-1,00
2007	0,42	0,79	0,26	0,56	0,43	-0,35
2008	0,60	1,12	0,24	0,86	0,46	0,12
2009	0,65	1,40	0,29	0,89	0,50	0,15
2010	0,89	0,79	0,66	0,89	0,55	-0,23
2011	1,33	0,99	1,30	0,89	0,58	-2,85
2012	1,50	1,05	2,91	0,89	1,51	-1,75
2013	1,90	0,95	2,89	0,89	1,68	0,19
2014	2,02	1,06	1,36	1,75	1,65	7,38
2015	2,20	1,07	1,68	2,67	3,78	9,84

**Джерело: складено автором на підставі [133].*

Тут $R^2 = 0.959$ скоригований $R^2 = 0.947$, що свідчить про високу якість моделі. Оскільки фактичне значення F , який становить 82,07, більше табличного значення $F_{кр}$, яке становить 4,74, залежність є адекватною. Фактична та прогнозна динаміка аналізованих показників цієї галузі зображена на рис. 3.18.

З рис. 3.18 бачимо, що прогнозні показники галузі постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря вже з 2016 р

демонструють зниження нижче середнього значення чистого прибутку періоду 2003-2015 рр., а в 2017 р варто очікувати значне зростання чистого прибутку в цій галузі.

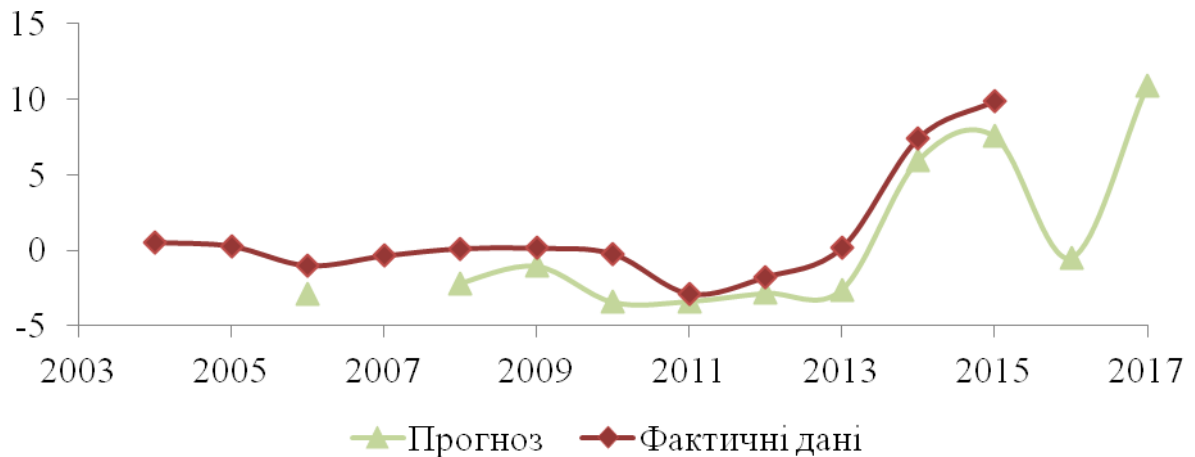

Рис. 3.18. Фактичні дані та результати прогнозу відхилення чистого прибутку від середнього значення у галузі постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря за досліджуваний період, %*

*Джерело: складено автором.

Головний негативний чинник, який найбільше впливає на прогнозний розмір чистого прибутку в постачанні електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря, як і для переробної промисловості, є різка зміна курсу національної валюти, а позитивний – зростання обсягу основних засобів. Треба підтримати позитивні тенденції, які очікують у цій галузі реального сектору національної економіки.

Інформація досліджуваних показників для галузі транспорту, складського господарства, поштової та кур'єрської діяльності наведено в табл. 3.6.

Застосувавши залежність (3.3) із зсувом на два періоди до інформації наведеної в табл. 3.6, виокремивши важливі за значимістю чинники з допомогою t-статистики Стьюдента, одержали таку модель:

$$P_H = 54.7R_{H-2} - 167.12E_{H-2} + 23.4F_{H-2} + 47.3, \quad (3.7)$$

Коефіцієнт детермінації цієї залежності становить 0.964 і скоригований R^2 – 0,919, що свідчить про високу якість опису досліджуваного процесу факторами моделі.

Таблиця 3.6

Коефіцієнт відхилення показників фінансового потенціалу галузі транспорту, складського господарства, поштової та кур'єрської діяльності від середнього значення в 2004-2015 рр.*

Рік	L	R	I	E	F	P
2004	0,19	0,89	0,45	0,59	0,06	-7,53
2005	0,23	0,74	0,56	0,56	0,06	-11,05
2006	0,38	0,77	0,68	0,56	0,10	-8,99
2007	0,56	0,80	0,88	0,56	0,15	-12,29
2008	0,83	1,14	0,88	0,86	0,41	-0,41
2009	0,83	1,44	1,04	0,89	0,46	-8,54
2010	1,08	0,89	1,18	0,89	1,30	-2,36
2011	1,49	0,81	1,28	0,89	1,57	-4,96
2012	1,55	1,07	2,08	0,89	1,91	-5,47
2013	1,28	0,93	1,11	0,89	2,17	2,49
2014	1,71	1,13	0,79	1,75	3,31	39,48
2015	1,87	1,39	1,05	2,67	0,48	31,63

*Джерело: складено автором на підставі [133].

Фактичне значення F, який становить 21,3, більше табличного значення $F_{кр}$, який становить 6,26, що засвідчує значимість сформованої моделі. Динаміка прогнозних і фактичних відхилень значень чистого прибутку від усереднених показників, цієї галузі зображено на рис. 3.19.

Рис. 3.19. Фактичні дані та результати прогнозу відхилення чистого прибутку від середнього значення у галузі транспорту, складського господарства, поштової та кур'єрської діяльності за досліджуваний період, %

*Джерело: складено автором.

З рис. 3.19 бачимо, що зміни фактичних і прогнозних показників є надзвичайно подібними, це свідчить про високу точність моделі, сформовані в прогнозні значення виявили формування негативної тенденції зниження чистого прибутку та перехід до збиткової діяльності.

Відповідно до сформованої моделі прогнозу відхилення чистого прибутку від середнього значення у галузі транспорту, складського господарства, поштової та кур'єрської діяльності головними позитивними чинниками, які впливають на формування чистого прибутку в цій галузі, є розмір відсоткових ставок та обсяг основних засобів, а негативно впливає різке зростання валютного курсу.

Зростання відсоткових ставок за кредитами обмежує можливості зростання галузі, проте дає змогу оздоровити характер кредитних відносин. Адже кредитування за високими відсотковими ставками відбувається значно відповідальніше, у підсумку відсікається значна частина ризикових кредитів, а залучені кошти використовують розважливіше.

Проведений аналіз чинників, які впливають на формування чистого прибутку в галузі транспорту, складського господарства, поштової та кур'єрської діяльності, засвідчив, що основні засоби треба розглядати як один із ключових чинників формування фінансового потенціалу. Як і для попередніх галузей реального сектору економіки України на створення чистого прибутку в цій галузі економіки негативно впливає різке зростання валютного курсу, стабілізація якого є важливою передумовою подальшої прибуткової діяльності у цій сфері.

У випадку застосування для оптової та роздрібною торгівлі, ремонту автотранспортних засобів і мотоциклів залежності (3.3) найоптимальнішим вважаємо зсув даних на один період. Вихідні показники для побудови моделі прогнозування фінансового потенціалу цієї галузі подано в табл. 3.7.

Виключивши несуттєві чинники (згідно з F статистикою) та використавши інформацію з табл. 3.7., отримаємо таку залежність:

$$P_G = -15,71 E_{G-1} + 1,87 P_{G-1} + 16,05 \quad (3.8)$$

Таблиця 3.7

**Коефіцієнт відхилення показників фінансового потенціалу галузі
оптової та роздрібної торгівлі, ремонту автотранспортних засобів і
мотоциклів від середнього значення в 2004-2015 рр.***

Рік	L	R	I	E	F	P
2004	0,08	1,06	0,18	0,59	-0,04	0,38
2005	0,18	0,94	0,34	0,56	-0,03	0,46
2006	0,32	0,87	0,55	0,56	-0,12	0,54
2007	0,65	0,94	1,06	0,56	-0,07	0,74
2008	1,20	1,11	1,34	0,86	1,15	0,97
2009	1,27	1,15	1,45	0,89	0,64	1,23
2010	1,32	0,97	1,53	0,89	0,74	1,17
2011	1,35	1,04	1,96	0,89	0,66	1,21
2012	1,13	1,04	0,64	0,89	0,15	1,40
2013	1,53	0,88	1,08	0,89	0,85	1,54
2014	1,69	0,83	0,84	1,75	4,04	1,20
2015	1,28	1,16	1,05	2,67	4,03	1,15

*Джерело: складено автором на підставі [133].

Для цієї моделі коефіцієнт детермінації R^2 становить 0.951, а скоригований R^2 – 0,877, що є високим значенням. Фактичне значення F, який становить 12.88, більше табличного значення $F_{кр}$, який становить 6,16, що свідчить про адекватність сформованої моделі. Результати застосування залежності (3.8) зображено на рис. 3.20.

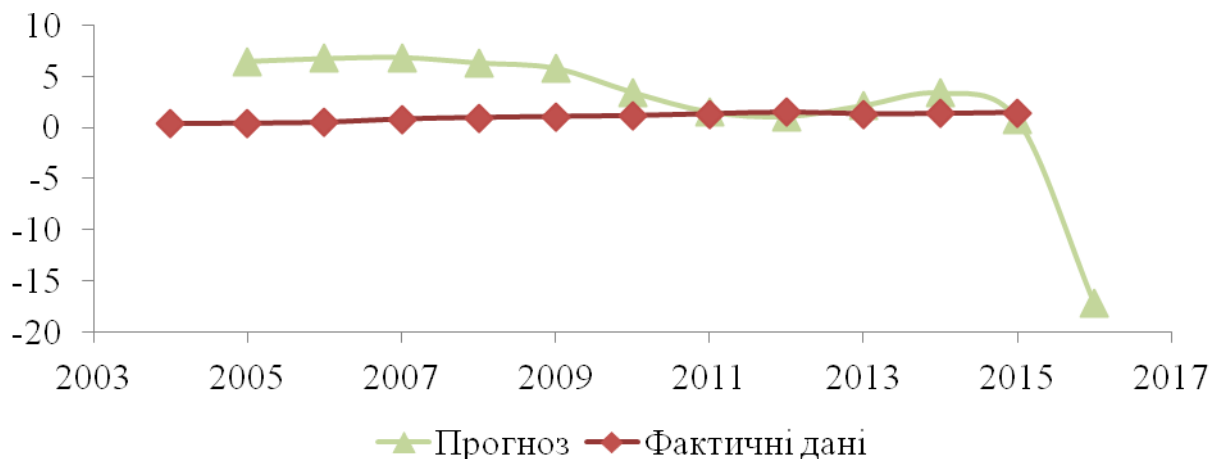

Рис. 3.20. Фактична та прогнозна динаміка відхилення чистого прибутку від середнього значення у галузі оптової та роздрібної торгівлі, ремонту автотранспортних засобів і мотоциклів за досліджуваний період, %

*Джерело: складено автором.

Варто зазначити, що модель (3.8) дає змогу спрогнозувати тенденцію зміни чистого прибутку в аналізованій галузі лише на один період. Це

обумовлено тим, що зсув аналізованих даних виконали лише на один період, бо такий підхід допомагає одержати найбільш якісну залежність досліджуваних чинників фінансового потенціалу галузі. З рис. 3.20 видно, що в галузі оптової та роздрібної торгівлі, ремонту автотранспортних засобів і мотоциклів варто очікувати зниження чистого прибутку, бо негативним чинником є валютний курс. Враховуючи те, що основним позитивним чинником за цією моделлю є чистий прибуток попереднього періоду, треба ефективно використовувати чистий прибуток для розвитку суб'єктів господарювання.

Показники досліджуваних чинників будівельної галузі наведені в табл. 3.8.

Таблиця 3.8

Коефіцієнт відхилення показників фінансового потенціалу будівельної галузі від середнього значення в 2004-2015 рр.*

Рік	L	R	I	E	F	P
2004	0,08	1,06	0,18	0,59	-0,04	0,38
2005	0,18	0,94	0,34	0,56	-0,03	0,46
2006	0,32	0,87	0,55	0,56	-0,12	0,54
2007	0,65	0,94	1,06	0,56	-0,07	0,74
2008	1,20	1,11	1,34	0,86	1,15	0,97
2009	1,27	1,15	1,45	0,89	0,64	1,23
2010	1,32	0,97	1,53	0,89	0,74	1,17
2011	1,35	1,04	1,96	0,89	0,66	1,21
2012	1,13	1,04	0,64	0,89	0,15	1,40
2013	1,53	0,88	1,08	0,89	0,85	1,54
2014	1,69	0,83	0,84	1,75	4,04	1,20
2015	1,28	1,16	1,05	2,67	4,03	1,15

**Джерело: складено автором на підставі [133].*

Сформована за допомогою даних з табл. 3.8 та моделі (3.3) залежність чистого прибутку будівельної галузі від досліджуваних чинників набуває такого вигляду:

$$P_F = 0,07 F_{F-1} + 2,73 P_{F-1} - 0,92, \quad (3.9)$$

Тут, показник R^2 взаємозв'язку становить 0.911, а скоригований R^2 – 0,822, що свідчить про високий рівень відображення чистого прибутку з допомогою використаних чинників. Критерій F, який становить 10,26, більший від табличного $F_{кр}$, який становить 5,05, що засвідчує адекватність

сформованої моделі. Фактична та прогнозна динаміка чистого прибутку галузі зображена на рис. 3.21.

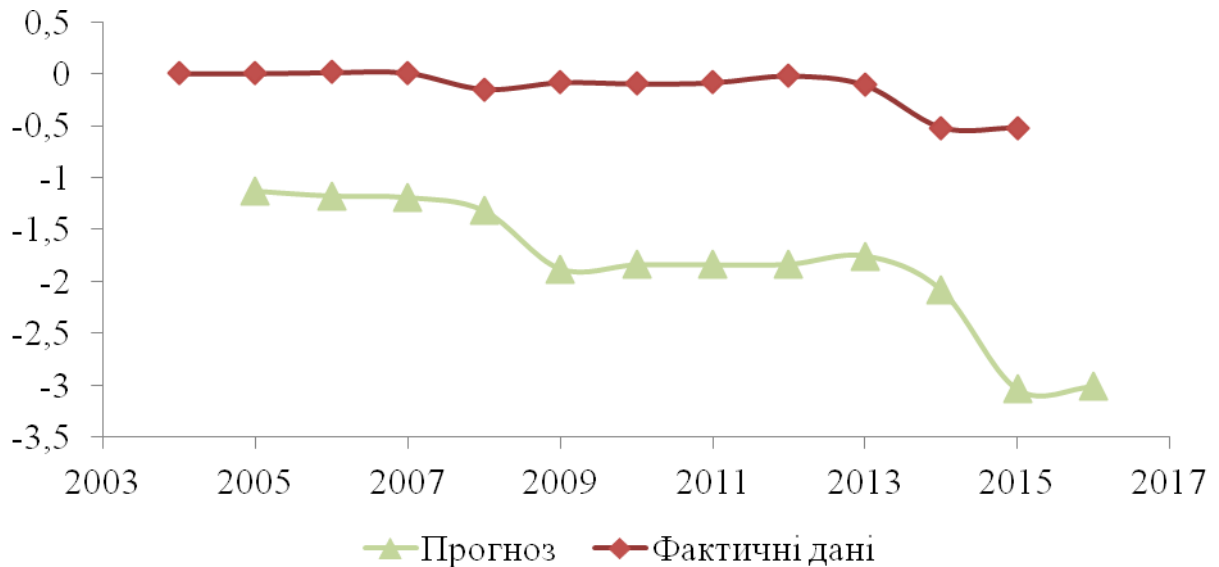

Рис. 3.21. Фактична та прогнозна динаміка відхилення чистого прибутку від середнього значення будівельної галузі за досліджуваний період, %*

*Джерело: складено автором.

З рис. 3.21 видно, що між прогнозними та фактичними значеннями чистого прибутку будівельної галузі існує незначна розбіжність. Тому, сформована модель у цілому якісно відображає динаміку чистого прибутку з незначними відхиленням у бік зниження прогнозованої прибутковості галузі. Така ситуація може бути зумовлена значним оборотом готівкових коштів, які залучені від населення і не відображені в офіційних статистичних звітах. У табл. 3.9 подано динаміку показників галузі сільського, лісового та рибного господарства.

На підставі табл. 3.9 з допомогою моделі (3.3) сформулювали взаємозалежність (3.10), яка виражає ключові тенденції чистого прибутку галузі сільського, лісового та мисливського господарства:

$$P_A = -2,96 R_{A-1} + 5,75 F_{A-1}, \quad (3.10)$$

R^2 сформованої моделі перебуває на рівні 0.991, скоригований R^2 становить 0,977, що є надзвичайно високими значеннями та засвідчують на високу якість сформованої моделі. Значимість моделі дає підстави оцінити критерій F, який становить – 73.41, та значно перевищує табличне значення,

яке перебуває на рівні $F_{kr} = 6.16$, що свідчить про суттєвість сформованої моделі.

Таблиця 3.9

Коефіцієнт відхилення показників фінансового потенціалу сільського, лісового та рибного господарства від середнього значення в 2004-2015 рр.*

Рік	L	R	I	E	F	P
2004	0,19	1,03	0,34	0,59	0,64	0,13
2005	0,29	1,02	0,47	0,56	0,65	0,18
2006	0,42	0,92	0,61	0,56	0,64	0,13
2007	0,59	0,82	0,84	0,56	0,67	0,35
2008	1,02	1,09	1,22	0,86	0,82	0,29
2009	0,92	1,14	1,32	0,89	0,88	0,38
2010	0,94	0,88	1,26	0,89	0,96	0,87
2011	1,21	0,80	1,23	0,89	1,00	1,28
2012	1,29	1,03	1,23	0,89	1,17	1,35
2013	1,52	0,90	1,27	0,89	1,33	0,76
2014	1,93	1,18	0,90	1,75	1,46	1,08
2015	1,69	1,19	1,31	2,67	1,79	5,21

*Джерело: складено автором на підставі [133].

Загальну фактичну та прогнозну динаміку чистого прибутку у галузі сільського, лісового та рибного господарства зображено на рис. 3.22.

Рис. 3.22. Фактична та прогнозна динаміка відхилення чистого прибутку від середнього значення у сільському, лісовому та рибному господарстві за досліджуваний період, %*

*Джерело: складено автором.

Для побудови цієї моделі використано зсув лише на один період, сформований прогноз стосується тільки 2016 р., проте варто звернути увагу на продовження поточної тенденції поточної активної динаміки зростання

галузі. Чинники, які ввійшли до моделі, – це відсоткова ставка за кредитами та обсяг основних засобів. При цьому, вплив відсоткових ставок на чистий прибуток обернений, бо зростання відсоткових ставок призводить до відволікання значних фінансових ресурсів. Зауважимо, що в цій галузі обсяг залучених кредитів є значним, внаслідок чого їхнє погашення суттєво впливає на фінансові можливості суб'єктів господарювання. В свою чергу, основні засоби є важливою передумовою ведення господарської діяльності, а їхнє зростання позитивно впливає на формування чистого прибутку.

Зведені сформовані моделі фінансового потенціалу досліджуваних галузей реального сектору економіки України подано в табл. 3.10.

Таблиця 3.10

Прогнозні моделі розвитку фінансового потенціалу досліджуваних галузей реального сектору національної економіки*

Галузь (кількість періодів зсуву даних)	Залежність	R ²
Сільське, лісове та рибне господарство (зсув на 1 p) – А	$P_A = -2.96R_{A-1} + 5.75F_{A-1}$	0,991
Переробна промисловість (зсув на 2 роки) – С	$P_C = 8.23I_{C-2} - 39.31E_{C-2} + 6.42P_{C-2} + 21.24$	0,845
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря (зсув на 2 роки) – D	$P_D = -8,93E_{D-2} + 9.2F_{D-2}$	0,959
Будівництво (зсув на 1 p) – F	$P_F = 0.07F_{F-1} + 2.73P_{F-1} - 0.92$	0,911
Оптова та роздрібна торгівля, ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів (зсув на 1 p) – G	$P_G = -15.71E_{G-1} + 1.87P_{G-1} + 16.05$	0,951
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність (зсув на 2 p) – H	$P_H = 54.7R_{H-2} - 167.12E_{H-2} + 23.4F_{H-2} + 47.3$	0,964

*Джерело: складено автором.

Як бачимо з табл. 3.10, в жодну сформовану модель як значимий не ввійшов чинник L, тобто кредити, які надані нефінансовим корпораціям. Це означає, що залучені кредити не мали ключового впливу на формування чистого прибутку компаній в аналізованому періоді, при цьому, найбільший вплив формувала зміна валютного курсу. Варто зазначити, що сформований вплив у всіх випадках був негативним, тому така ситуація пов'язана з значними втратами вітчизняних компаній через валютну нестабільність. Головними позитивними чинниками стали основні засоби та прибуток попередніх періодів, ефективне використання яких дає змогу вести прибуткову господарську діяльність.

Розроблені прогнози та фактична динаміка чистого прибутку основних галузей реального сектору національної економіки виокремлені та наведені в табл. 3.11.

Таблиця 3.11

Фактична та прогнозна динаміка чистого прибутку основних галузей реального сектору економіки України*

Рік	A	C	D	F	G	H	B
2004	2 501,50	10 931,50	277,40	4 292,30	4 311,60	-1 718,70	1 508,20
2005	3 500,70	13 774,80	201,10	6 149,50	6 320,60	65,50	3 662,60
2006	2 478,20	15 503,20	812,80	4 958,40	5 143,80	3 230,80	3 896,10
2007	6 916,50	22 035,00	497,60	10 759,60	7 033,20	1 141,50	6 110,40
2008	5 789,20	-10 989,10	-7 975,40	-34 093,20	234,50	-386,00	16 917,60
2009	7 584,80	-14 113,90	-4 439,00	-13 903,70	4 889,50	-487,40	408,80
2010	17 170,50	-3 152,20	-5 095,70	7 547,40	1 348,70	746,50	15 653,00
2011	25 341,30	4 294,90	-4 580,10	12 070,80	2 839,80	9 208,80	20 535,70
2012	26 787,20	-11 571,90	-1 012,70	210,60	3 127,70	5 651,60	8 826,60
2013	14 984,50	-10 920,40	-5 893,20	-13 248,50	-1 423,80	-611,90	9 022,40
2014	21 481,30	-142 547,00	-27 948,80	-133 219,40	-22 591,60	-23 823,30	-9 967,60
2015	103 166,20	-127 981,20	-27 932,70	-94 013,50	-18 100,90	-31 760,20	-23 798,90
2016*	130 435,40	-130 220,60	1 567,39	-163 392,88	348 455,71	60 930,30	-
2017*	234 418,43	707 544,02	-35 141,85	-	-	178 366,59	-

**Джерело: складено автором на підставі [133].*

Розроблені прогнози свідчать про те, що процеси в реальному секторі економіки України стабілізуються та формуються передумови для майбутнього зростання. Тому потрібно підтримувати позитивні тенденції та максимально підвищити ефективність національної економіки. Зведена багатофакторна модель прогнозування розвитку фінансового потенціалу реального сектору економіки України та результати її використання цілісно відображені в додатку М. Варто зазначити, що показники значимості та адекватності сформованої моделі є здебільшого високі, тому вважаємо, що доцільно використовувати багатофакторні моделі фінансового потенціалу як ефективний метод прогнозування чистого прибутку, та як наслідок фінансового потенціалу окремих галузей та реального сектору економіки України загалом (рис. 3.23).

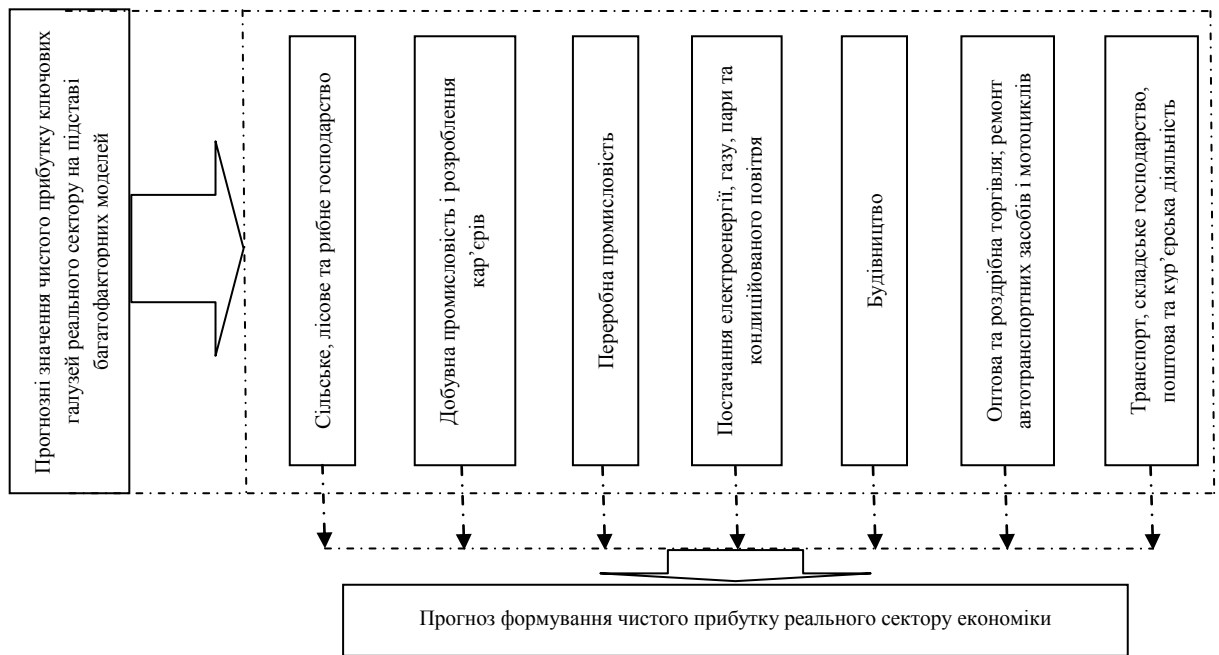

Рис. 3.23. Формування прогнозного значення чистого прибутку на підставі прогнозів ключових галузей економіки України*

**Джерело: складено автором.*

Треба розуміти, що чистий прибуток реального сектору економіки України та його фінансовий потенціал, формується на підставі чистого прибутку та фінансового потенціалу його головних галузей (рис. 3.23). Провівши дослідження прогнозного чистого прибутку важливих галузей реального сектору економіки, бачимо головно позитивні тенденції, які засвідчують ймовірне зростання чистого прибутку реального сектору національної економіки. Важливо враховувати те, що поточна ситуація надзвичайно складна і в значимих галузях тривають негативні тенденції, що становить небезпеку для фінансової стабільності всього реального сектору національної економіки. Попри те, що економіка України поступово стабілізується, потрібно усвідомлювати, що значні потрясіння, яких зазнала національна економіка, мають стати стимулюючими чинниками інноваційного розвитку реального сектору національної економіки, передумовою чого є раціональне використання наявного фінансового потенціалу. Сформовані регресійні моделі дають змогу чіткіше розуміти фінансовий потенціал досліджуваних галузей та можуть сприяти найефективнішому розвитку реального сектору національної економіки.

Висновки до розділу 3

У третьому розділі дисертації розглянуто пріоритетні напрями фінансового прогнозування в реальному секторі економіки України. Під час дослідження одержали такі результати:

1. Запропоновано використовувати іноземний досвід форсайт досліджень для побудови довгострокових фінансових прогнозів розвитку галузей реального сектору економіки України. А також застосовувати форсайт як джерело якісної прогнозної інформації для системи управління реальним сектором національної економіки.

2. На підставі тенденцій світової економіки та її окремих регіонів, визначили перспективні напрями інтеграції реального сектору національної економіки в світове господарство, зазначили можливості одержання доступу до розподілу міжнародних фінансових потоків.

3. Доведено, що фондовий ринок як одна з частково абстрагованих і спрощених моделей економічних процесів, яка функціонує безпосередньо в економіці, є якісним вираженням усіх важливих економічних подій і перспективною моделлю прогнозування фінансово-економічних процесів.

4. Обгрунтовано необхідність розвитку національного фондового ринку як ефективного джерела залучення коштів чи їх розміщення, а також якісної інформаційної бази щодо стану та тенденцій національної економіки, зокрема її реального сектору.

5. Рекомендовано стимулювати формування стійкого національного фондового ринку інтегрованого в міжнародну систему обігу капіталу. Формування якісного фондового ринку та розвиток практики застосування фінансового прогнозування на ньому має стати чинником розвитку реального сектору економіки України.

6. Проаналізовано можливості світових фондових ринків як джерела прогнозної інформації щодо світових економічних тенденцій, запропоновано використовувати фондовий ринок в системі управління економікою України в цілому та реальним сектором зокрема. На підставі

дослідження тенденцій світового фондового ринку сформульовано прогноз розвитку світової економіки, оцінено її можливий вплив на розвиток реального сектору економіки України.

7. Виокремлено головні галузі та системи національної економіки, від яких залежить розвиток реального сектору економіки, зазначено найважливіші очікувані події та явища в них. Володіння такою інформацією дає змогу найефективніше збалансувати наявні ризики та можливості, а також спрямувати фінансово-економічні процеси в найперспективніше русло.

8. Розроблено багатофакторні моделі прогнозування фінансового потенціалу ключових галузей реального сектора економіки України та за їхньою допомогою сформовано прогноз обсягу чистого прибутку для основних галузей економіки на 2016-2017 рр. З огляду на високі значення коефіцієнта детермінації вважаємо, що використання створених моделей є перспективним напрямом розвитку фінансового прогнозування розвитку реального сектору національної економіки.

Впровадження одержаних результатів дослідження вважаємо ефективним напрямом удосконалення механізмів фінансового прогнозування розвитку реального сектору національної економіки.

Результати дослідження опубліковано у [93], [95], [99], [106], [108].

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне узагальнення і нове вирішення наукового завдання щодо удосконалення фінансового прогнозування розвитку реального сектору економіки України. Проведене дослідження методів фінансового прогнозування перспектив розвитку реального сектору національної економіки дало підстави зробити такі висновки:

1. Фінансове прогнозування – процес формування цілісного бачення ймовірних результатів і потенціалу економічних тенденцій, визначення їхнього фінансового вираження у зазначений момент майбутнього часу. Формування бачення про майбутні результати економічних процесів сприяє забезпеченню якісною і своєчасною інформацією процесу розробки та реалізації управлінського впливу для ефективного використання фінансового потенціалу реального сектору економіки України, що є передумовою його розвитку.

2. Визначено можливості використання експертних методів для оцінки фінансового потенціалу основних галузей реального сектору економіки України. Методом експертного опитування з'ясовано, що сировинні галузі з екстенсивним централізованим підходом до управління поступово виснажуються, що призводить до зниження їхнього фінансового потенціалу, а стихійне зростання високоінтелектуальних галузей із значним рівнем самоорганізації є продуктивнішими, та, відповідно, необхідним для стимулювання розвитку занепадаючих сировинних галузей є використання здобутків і фінансових можливостей прогресивних галузей. Отож, визначено, що застосування експертних методів фінансового прогнозування є важливою умовою виваженого прийняття управлінських рішень, що враховують неформалізовані, чи частково формалізовані, економічні явища та процеси.

3. Систематизовано методи фінансового прогнозування за такими основними критеріями: за способом одержання фінансових прогнозів; за ознакою групи методів; за рівнем похибки прогнозних показників; за складністю одержання прогнозної інформації; за обсягом необхідної

первинної інформації; за затратами часу для одержання фінансових прогнозів; за доступністю застосування методів фінансового прогнозування. Запропонована класифікація допомагає точніше, порівняно з існуючими, структурувати методи фінансового прогнозування, що сприятиме вибору найоптимальніших із них, відповідно до умов і потреб конкретного дослідження.

4. Застосовано прогнозно-оцінну модель фінансового стану та міжнародної експортної конкурентоспроможності реального сектору економіки України, а також прогнозно-оцінну модель фінансового потенціалу та потреби економіки України в імпортній продукції, для побудови яких проведена формалізація темпів зміни обсягів надходжень від експорту та імпорту продукції реального сектору національної економіки, дало змогу визначити стан і сформулювати прогнозні судження щодо майбутнього впливу зовнішньоекономічних операцій на розвиток реального сектору економіки України. Неефективне зниження попиту на імпортну продукцію, що є наслідком поступового виснаження внутрішніх фінансових резервів купівельної спроможності національної економіки. Акцентовано увагу на високій ролі активної експортної діяльності як важливого джерела фінансування розвитку реального сектору економіки України.

5. Розглядається своєчасне застосування прогнозів передумовою ефективною адаптації до мінливого фінансово-економічного середовища. Доведено необхідність розвитку інститутів фінансового прогнозування та інших ділових одиниць, які професійно надають, або можуть надавати послуги фінансового прогнозування. Перевага фінансових інститутів – можливість послідовно накопичувати та розвивати теорії й практики фінансового прогнозування, акумулювати спеціалізовані ресурси, основною метою використання яких є проведення якісного фінансового прогнозування.

6. Аргументовано, що форсайт як інноваційний метод прогнозування та управління майбутніми фінансово-економічними процесами в реальній економіці дає змогу не тільки прогнозувати стан

фінансово-економічних процесів, а й проводити відкладене управління ними. Існує необхідність формування стратегії послідовної реалізації таких дій: фінансового прогнозування, визначення на його підставі виважених управлінських рішень, фінансове прогнозування результатів управлінських дій, визначення на його основі наступних управлінських дій, фінансове прогнозування на підставі очікуваних результатів управлінських дій. Завершенням такої прогнозної розробки має бути досягнення поставленої мети. Висвітлено значні можливості форсайту.

7. Основні світові фондові індекси – важливе джерело інформації у фінансовому прогнозуванні розвитку реального сектору економіки України. Згідно з прогнозом тенденцій основних фондових індексів, зокрема, Dow Jones Industrial Average, Financial Times Stock Exchange Index 100 та Nikkei 225, очікується значне погіршення стану світової економіки у 2017-2018 рр., що призведе до посилення негативного впливу зовнішніх чинників на реальний сектор економіки України. Основними заходами захисту реального сектору національної економіки визначено встановлення лімітів внутрішньої стійкості – тобто своєчасне забезпечення економічних процесів у державі, галузях і компаніях достатніми фінансовими ресурсами; максимальна диверсифікація джерел іноземного залучення капіталу; стимулювання розвитку актуальних галузей економіки України в контексті світових тенденцій.

8. Розроблені багатофакторні моделі прогнозування фінансового потенціалу галузей реального сектору національної економіки передбачають врахування ключових чинників фінансового потенціалу (банківські кредити, процентні ставки за кредитами, прямі іноземні інвестиції, валютний курс, чистий прибуток, вартість основних засобів тощо). Основним фактором фінансового потенціалу галузей реального сектору національної економіки визначено чистий прибуток, від прогнозного характеру якого визначається фінансовий потенціал досліджуваної галузі. Застосування зазначених моделей сприятиме кращому контролю за процесами, які відбуваються в

реальному секторі і може бути передумовою розробки якісного управлінського впливу для стимулювання економічного розвитку.

9. Для удосконалення підходів прогнозування фінансових показників діяльності суб'єктів господарювання реального сектору економіки може бути доцільним комбіноване застосування регресійних моделей, у яких поєднано експоненціальну, логарифмічну та лінійну залежності, що дасть змогу посилити відповідність сформованої регресійної моделі зміні економічних тенденцій. Комбіноване використання регресійних моделей має значні перспективи і допоможе досягнути якісно нового рівня фінансового прогнозування.

Одержані теоретичні та прикладні результати дослідження є важливим кроком на шляху підвищення можливостей фінансового прогнозування розвитку реального сектору економіки України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Азрилиян А. Н. Большой бухгалтерский словарь [Электронный ресурс] / А. Н. Азрилиян. – Москва: Институт новой экономики, 1999. – 570 с.
2. Акелис Б. С. “Технический анализ от А до Я” / Б. С. Акелис. – Москва: Диаграмма, 1999. – 217 с.
3. Амбросов В. Я. Великотоварні підприємства як основа впровадження інновацій / В. Я. Амбросов, Т. Г. Маренич. // Економіка АПК. – 2007. – №6. – С. 15–18.
4. Андрієць В. С. Дослідження основних сутнісних характеристик грошових потоків підприємства / В. С. Андрієць. // Актуальні проблеми економіки. – 2008. – №8 (86). – С. 167–171.
5. Базилінська О. Я. Макроекономіка: навчальний посібник / О. Я. Базилінська. – Київ: Центр учбової літератури, 2009. – 442 с. – (2).
6. Балджи М. Д. Застосування сценарного підходу для проведення прогностичних досліджень на підприємствах / М. Д. Балджи. // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія “Економіка”. – 2015. – №2 (46). – С. 161–165.
7. Басовский Л. Е. Прогнозирование и планирование в условиях рынка: учеб. пособ. / Л. Е. Басовский. – Москва: ИНФРА-М, 2004. – 260 с.
8. Белінська О. В. Сутність фінансового потенціалу підприємства / О. В. Белінська. // Вісник Хмельницького національного університету. – Економічні науки. – 2012. – № 4. – С. 267-274.
9. Беляева И. Ю. Корпоративная социальная ответственность: управленческий аспект: монография / И. Ю. Беляева, М. А. Эскиндарова. – Москва: КНОРУС, 2008. – 504 с.
10. Бережная Е. В. Математические методы моделирования экономических систем: учеб. пос. / Е. В. Бережная, В. И. Бережной. – Москва: Финансы и статистика, 2006. – 368 с.

11. Березівський П. С. Проблемні аспекти управління прибутком сільськогосподарських підприємств / П. С. Березівський, Р. Р. Антонюк. // Економічний простір. – 2009. – №21. – С.312-320.
12. Берзон Н. И. Фондовый рынок: учеб. пособ. для студентов экон. вузов / Н. И. Берзон, Е. А. Буянова, М. А. Кожевников, А. В. Чаленко. – Москва: Вита-Пресс, 1998. – 400 с.
13. Біла К. О. Математичне моделювання та інформаційні технології в аграрному секторі економіки: монографія / за ред. Н. К. Васильєвої. – Дніпропетровськ, 2016. – 203 с.
14. Біла О. Г. Фінансове планування і прогнозування: Навчально-методичний посібник / О. Г. Біла. – Львів: В-во ЛКА, 2006. – 104 с.
15. Білик М. Д. Фінансове планування на підприємстві в сучасних умовах / М. Д. Білик. // Фінанси України. – 2006. – № 4. – С.133-141.
16. Бланк И. А. Управление денежными потоками / И. А. Бланк. – Київ: НИКА-ЦЕНТР, Эльга, 2002. – 736 с.
17. Бобик О. І. Основи теорії ймовірностей та мате-матична статистика: навчальний підручник / О. І. Бобик, Г. І. Берегова, Б. І. Копитко. – 2006. – 440 с.
18. Богданович В. Ю. Формалізація стратегічного планування у сфері державного управління / В. Ю. Богданович, А. І. Семенченко. // Економіка України. – 2007. – №2. – С.14.
19. Борисевич В. И. Прогнозирование и планирование экономики: учеб. пособие / Под общ. ред. В. И. Борисевича, Г. А. Кандауровой. – Минск: Интерпрессервис, 2001.
20. Борисевич В. И. Прогнозирование и планирование экономики: учеб. пособие / Под общ. ред. В. И. Борисевича, Г. А. Кандауровой. – Минск: Интерпрессервис, 2001.
21. Бородич С. А. Эконометрика: учеб. пос. / С. А. Бородич. – Минск: Новое знание, 2001. – 408 с.

22. Боронос В. Г. Оцінка ролі фінансового потенціалу регіону в дослідженні стійкості економічного розвитку території / В. Г. Боронос. // Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія: фінанси і кредит. – 2011. – №2. – С. 85-97.
23. Буряк Л. Д. Фінансовий менеджмент у малому бізнесі: навчально-методичний посібник для самостійного вивчення дисципліни / Л. Д. Буряк. – Київ: КНЕУ, 2002. – 84 с.
24. Бусел В. Т. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / В. Т. Бусел. – Київ: Ірпінь: ВТФ “Перун”, 2005. – 1728 с.
25. Бюджетний кодекс України [Електронний ресурс]: Кодекс України від 8 липня 2010 року № 2456-VI. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2456-17/page8>.
26. Ванькович Д. В. Теоретико-методологічні засади та механізм реалізації фінансової політики в Україні: дис. докт. ек. наук: 08.00.08 / Д. В. Ванькович. – Львів, 2015. – 425 с.
27. Варналій З. С. Конкурентоспроможність національної економіки: проблеми та пріоритети інноваційного забезпечення: монографія. / З. С. Варналій, О. П. Гармашова. – Київ: “Знання України”, 2013. – 387 с.
28. Василенко В. О. Антикризове управління підприємством: [навчальний посібник] / В. О. Василенко. [2-евид., виправл. і доп.]. – Київ: Центр навчальної літератури, 2005. – 504 с. – Режим доступу до ресурсу: <http://library.if.ua/book/60/4210.html>.
29. Вітлінський В. В. Математичне програмування: навчально-методичний посібник / В. В. Вітлінський, С. І. Наконечний, Т. О. Терещенко. – Київ: КНЕУ, 2006. – 2-е вид. – 248 с.
30. Возняк Г. В. Бюджетна політика розвитку регіонів України: сучасна парадигма та орієнтири подальших реформ: монографія. / Г. В. Возняк. / ДУ “Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України”. – Львів, 2016. – 520 с.

31. Габбард Р. Г. Гроші, фінансова система та економіка: Підручник: Пер. з англ. / Р. Г. Габбард. – Київський національний економічний ун-т. – Київ: КНЕУ, 2004. – 889с..
32. Гадзевич О. І. Основи економічного аналізу і діагностики діяльності підприємств: навчальний посібник / О. І. Гадзевич. – Київ: Кондор, 2004. – 180 с.
33. Гальчинський А. С. Методологія аналізу економічної глобалізації: логіка оновлення / А. С. Гальчинський. // Економіка України. – 2009. – № 1. – С.10.
34. Гапак Н. М., Капштан С. А. Особливості визначення фінансової стійкості підприємства / Н. М. Гапак, С. А. Капштан. // Науковий вісник Ужгородського університету. Сер.: Економіка. – 2014. – Вип. 1. – С. 191-196.
35. Геєць В. М. Макроекономічна оцінка грошово-кредитної та валютно-курсової політики України до і під час фінансової кризи / В. М. Геєць. // Економіка України. – 2009. – № 2. – С.5-23.
36. Геєць В. М. Моделі і методи соціально-економічного прогнозування: підручник / В. М. Геєць, Т. С. Клебанова, О. І. Черняк, В. В. Іванов, Н. А. Дубровіна, А. В. Ставицький. – Харків: ВД “ІНЖЕК”, 2005. –396 с.
37. Гетьман О. О. Економічна діагностика: навчальний посібник / О. О. Гетьман, В. М. Шаповал. – Київ: Центр навчальної літератури, 2007. – 307с.
38. Глівенко Н. А. Економічне прогнозування: навчальний посібник / С. В. Глівенко, М. О. Соколов, О. М. Теліженко. – 3-тє вид. доп. – Суми: Університетська книга, 2004. – 207 с.
39. Глуха Г. Я. Фіктивний капітал: природа сутність характеристики та основні тенденції розвитку / Г. Я. Глуха, Е. М. Лимонова. // Збірник наукових праць дніпропетровського національного університету

економіки та права: “Європейський вектор економічного розвитку”, 2009. – № 2 (7). – 31-38 с.

40. Головач А. В. Статистичне забезпечення управління економікою. Прикладна статистика: навчальний посібник / А. В. Головач, В. В. Захожий, Н. А. Головач. – Київ: КНЕУ, 2005. – 333 с.

41. Головки Т. В. Стратегічний аналіз: навчально-методичний посібник для самостійного вивчення дисципліни / Т. В. Головки, С. В. Сагова; за редакцією М. В. Кужельного. – Київ: КНЕУ, 2002. – 198 с.

42. Гончаров А. Б. Фінансовий менеджмент / А. Б. Гончаров. – Харків: Харківський державний економічний університет, 2003. – 247 с.

43. Городничев П. Н. Финансовое и инвестиционное прогнозирование: учеб.пособ. для вузов / П. Н. Городничев, К. П. Городничева. – Москва: Экзамен, 2005. – 224 с.

44. Гострик О. М. Прогнозування фінансової стійкості підприємства з використанням трендового кореляційно-регресійного аналізу / О. М. Гострик, Л. О. Бойко, Ю. О. Борох, В. О. Владиченко. // Вісник соціально-економічних досліджень: Збірник наукових праць. – 2010. – № 38. – С. 238-242.

45. Грабчук О. М. Структура організаційного забезпечення фінансового прогнозування розвитку економіки України. / О. М. Грабчук. // Агросвіт. – 2012. – № 20. – С. 23-27.

46. Грязнова А. Г., Маркіна Є. В. Фінанси: підручник / А. Г. Грязнова, Є. В. Маркіной. – Москва: Фінанси і статистика, 2004. – 504 с.

47. Гура О. Л. Прогнозування у системі планування розвитку промислового підприємства: автореф. дис. канд. екон. наук: 08.00.04 / О. Л. Гура. // Одеський державний економічний університет. – Одеса, 2007. – 20 с.

48. Гутафель В. В. Завдання та функції фондового ринку в сучасних умовах / В. В. Гутафель, Н. К. Галушко. // Чернівецький торговельно-економічний інститут Київського національного торговельно-економічного університету // Економічний вісник Донбасу. – 2010. – № 3 (21). – с. 86-89.
49. Демчишак Н. Б. Прогнозування фінансового потенціалу інвестиційної діяльності в економіці України / Н. Б. Демчишак // Науковий вісник національного лісотехнічного університету України: зб. наук.-техн. праць. – Львів: РВВ НЛТУ України, 2011. – Вип. 21.12. – С. 167–171.
50. Дідківська Л. І. Державне регулювання економіки: навчальний посібник / Л. І. Дідківська, Л. С. Головка. – Київ: Знання, 2006. – 213 с.
51. Доля В. Т. Економетрія: навчальний посібник / В. Т. Доля. // Харківська національна академія міського господарства. – Харків: ХНАМГ. – 2010. – 171 с.
52. Доповідь про перспективи світової економіки [Електронний ресурс]: за даними World Economic Outlook: 2008. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.imf.org>.
53. Дубинецька П. П. Реформування податкової системи як передумова детінізації економіки України / П. П. Дубинецька. // Формування ринкової економіки в Україні: Збірник наукових праць. – Вип. 28. – 2012. – С. 209-215.
54. Дуброва Т. А. Статистические методы прогнозирования / Т. А. Дуброва. – Москва: ЮНИТИ – ДАНА, 2003. – 206 с.
55. Дудка А. П. Рейтинги України у міжнародних вимірах та їх вплив на економічну безпеку / А. П. Дудка. // Фондовый рынок Украины. – 2009. – №17. – С. 28-35.
56. Егиазарян Ш. П. Электронные деньги в современной системе денежного оборота: Дис. ... канд. экон. наук: 08.00.10 / Ш. П. Егиазарян. – Москва, 1999. – 141 с.

57. Егоршина А. П. Менеджмент, маркетинг и экономика образования: учебное пособие [Электронный ресурс] / Под ред. А. П. Егоршина, Н. Д. Никандрова. – Нижний Новгород: НИМБ. – 2004. – Режим доступа к ресурсу: http://fictionbook.ru/author/aleksandr_petrovich_egorshin/marketing_obrazovaniya/.
58. Економічна енциклопедія: у трьох томах. – Т.3. / Редкол.: С. В. Мочерний (відп. ред.) та ін. – Київ: Видавничий центр “Академія”. – 2002. – 952 с..
59. Єдиний веб-портал органів виконавчої влади України “Урядовий портал” [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=249068443&cat_id=244276429.
60. Жулінська К. М. Взаємозв’язок банківської системи та реального сектору економіки у процесі циклічного розвитку / К. М. Жулінська. // Вісник Сумського державного університету. Серія “Економіка”. – 2011. – № 1. – 150-157 с.
61. Загорський В. С. Фінанси: навч. посіб. / В. С. Загорський, О. Д. Вовчак, І. Г. Благун, І. Р. Чуй. – 2-ге вид., стер. – Київ: Знання, 2008. – 247с.
62. Зайцев Н. Л. Краткий словарь экономиста / Н. Л. Зайцев – 4-е изд. – Москва: ИНФРА, 2007. – 224 с.
63. Заюкова М. С. Теорія фінансової стійкості підприємства / М. С. Заюкова, О. В. Мороз, О. О. Мороз, Т. М. Кравченко. – Вінниця: УНІВЕРСУМ-Вінниця, 2004. – 154 с.
64. Звіти про виконання державного бюджету України [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.ac-rada.gov.ua/control/main/uk/publish/category/32826>.

65. Звіти про виконання державного бюджету України [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.minfin.gov.ua/news/bjudzhet/poperedni-bjudzheti>.
66. Зимовець В. В. Державна політика оздоровлення фінансів підприємств реального сектора в Україні / В. В. Зимовець. // Фінансовий механізм забезпечення розвитку реального сектора України: науково-аналітична доповідь; за ред. А.І.Даниленка; НАН України, ДУ “Інститут економіки та прогнозування НАН України”. – Київ, 2014. – С. 19–28.
67. Зимовець В. В. Нагромадження капіталу реального сектора та фінансова політика держави / В. В. Зимовець. // Вісник Інституту економіки і прогнозування НАНУ. – 2013 . – С. 39-46.
68. Злупко С. М. Історія економічної теорії: підручник / С. М. Злупко. – Київ: Знання, 2005. – 719с.
69. Зуб А. Т. Стратегический менеджмент: Теория и практика / А. Т. Зуб. – Москва: Аспект Пресс. – 2002. – 415 с.
70. Зубець М. В. Актуальні проблеми економіки України / М. В. Зубець, Б. Я. Панасюк. – Київ: Аграрна наука, 2004. – 82 с.
71. Игнатьева А. В. Исследование систем управления: учебн. пособ. / А. В. Игнатьева, М. М Максимцов. – Москва: ЮНИТИ-ДАНА, 2000. – 157 с.
72. Іванілов О. С. Економіка підприємства: підручник / О. С. Іванілов. – Київ: Центр учбової літератури, 2009. – 728 с.
73. Іванов Ю. Б. Конкурентоспроможність економіки України: місце України в основних світових рейтингах / Ю. Б. Іванов. // Вісник НБУ. – 2011. – № 4. – С. 39-43.
74. Ізмайлова К. В. Сучасні технології фінансового аналізу: навчальний посібник. / К. В. Ізмайлова. – Київ: МАУП, 2005. – 148 с.
75. Ілляшенко С. М. Економічний ризик: навчальний посібник / С. М. Ілляшенко. – Київ: Центр навчальної літератури, 2004. – 220 с.

76. Ільїн В. В. Фінансова цивілізація / В. В. Ільїн. – Київ: Книга, 2007. – 528с.
77. Карлін М. І. Державні фінанси України: навчальний посібник / М. І. Карлін. – Київ: Знання, 2008. – 349с.
78. Квіта Г. М. Ретроспективний аналіз світового досвіду макроекономічного моделювання / Г. М. Квіта, К. О. Шіковець, О. І. Іваненко. // Вісник Київського національного університету технологій та дизайну. – 2012. – № 6. – С.185-191.
79. Кейнс Дж. М. Общая теория занятости процента и денег [Електронний ресурс] / Дж. М. Кейнс. – Москва, 1978. – 157 с. – Режим доступу: <http://www.alleng.ru/d/econ/econ242.htm>.
80. Кинєн М. Технологический Форсайт: международный опыт / М. Кинєн. // Форсайт. – 2009. – № 3. – С. 60-68.
81. Кірейцев Г. Г. Гроші. Фінанси. Кредит: навчально-методичний посібник / Г. Г. Кірейцев, Н. М. Александрова, С. О. Маслова // за ред. проф. Г. Г. Кірейцева. – Житомир: ЖІТІ, 2001. – 312 с.
82. Коваленко Д. І. Фінанси, гроші та кредит: теорія та практика: навчальний посібник / Д. І. Коваленко, В. В. Венгер. – Київ: “Центр учбової літератури”. – 2013. – 578 с.
83. Колби Р. В., Мейерс Т. А. Энциклопедия технических индикаторов рынка / Р. В. Колби, Т. А. Мейерс. / Пер. с. англ. – Москва: Издательский дом “Альпина”, 2000. – 581 с.
84. Колесова И. В. Теоретическая концептуализация понятия “финансовый механизм” / И. В. Колесова. // Менеджмент та підприємництво України: етапи становлення і проблеми розвитку. – Львів: Видавництво Національного університету “Львівська політехніка”, 2007. – С. 179-185.
85. Кононюк А. Ю. Нейроні мережі і генетичні алгоритми / А. Ю. Кононюк. – Київ: “Корнійчук”. – 2008. – 446 с.

86. Концепция долгосрочного социально-экономического развития Российской Федерации на период до 2020 года [Электронный ресурс]: Распоряжение Правительства Российской Федерации от 17 ноября 2008 г. №1662-р. – Режим доступа к ресурсу: http://economy.gov.ru/minec/activity/sections/strategicplanning/concept/doc20081117_01.
87. Костіна Н. І., Алексєєв А. А., Василик О. Д. Фінансове прогнозування: методи та моделі: навчальний посібник. / Н. І. Костіна, А. А. Алексєєв, О. Д. Василик. – Київ: “Знання”. – 1997. – 184 с.
88. Кравец Р. А. Роль реального и финансового секторов экономики в экономическом росте: теоретические аспекты / Р. А. Кравец. // „Научная дискуссия: вопросы экономики и управления”: сборник научных трудов по материалам XII международной заочной научно-практической конференции. – м. Москва: Изд. „Международный центр науки и образования”. – 2013. – С. 174-185.
89. Кравец Р. А. Аналіз методів прогнозування фінансових процесів у реальному секторі економіки [Текст] / Р. А. Кравец. // Формування ринкової економіки в Україні: збірник наукових праць. – м. Львів: ЛНУ ім. І. Франка. – 2013. – № 29 (Ч.1). – С. 265-273.
90. Кравец Р. А. Використання математичних методів прогнозування у виборі оптимальної структури джерел фінансування корпорації в сучасних умовах [Електронний ресурс] / Р. А. Кравец. // “Стратегічне управління фінансами в умовах глобалізації” Матеріали науково-практичного семінару кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту Львівського національного університету імені Івана Франка від 2.03.2012. – Режим доступу до ресурсу: <http://libfor.com/index.php?newsid=1059>.
91. Кравец Р. А. Дослідження експортно-імпортних операцій як основа прогнозування фінансового стану реального сектору національної економіки [Текст] / Р. А. Кравец. // Формування ринкової

економіки в Україні: збірник наукових праць. – м. Львів: ЛНУ ім. І. Франка. – 2016. – № 36 (Ч.1). – С. 257-269.

92. Кравець Р. А. Еволюція поглядів науковців на роль реального сектору економіки / Р. А. Кравець. // „Стратегічні орієнтири розвитку економіки України”: матеріали І-шої міжнародної наукової інтернет-конференції студентів, аспірантів та молодих учених 27 лютого 2013 р. – м. Львів. – 2013. – 123-125 с.

93. Кравець Р. А. Експортно-аналітична оцінка фінансового потенціалу в межах форсайт досліджень ключових галузей реального сектору економіки України / Р. А. Кравець. // Стан та перспективи розвитку фінансів, обліку та підприємництва в умовах трансформації економіки: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції 8-9 липня 2016 р. – м. Київ. – 2016. – 104-107 с.

94. Кравець Р. А. Іноземний досвід макроекономічного моделювання економічних процесів / Р. А. Кравець. // Збірник тез доповідей: „Інформаційне суспільство: технологічні, економічні та технічні аспекти становлення”: Всеукраїнська наукова Інтернет-конференція. – м. Тернопіль: Тайп, 2014. – № 1. – 43-45 с.

95. Кравець Р. А. Іноземний та вітчизняний досвід застосування форсайт-досліджень як засобу інноваційного розвитку фінансово-економічних систем [Текст] / Р. А. Кравець. // Актуальні проблеми економіки. – м. Київ. – №3(165). – 2015. – С. 50-62.

96. Кравець Р. А. Місце фінансового прогнозування в системі управління економічними процесами в Україні [Текст] / Р. А. Кравець. // Вісник дніпропетровського національного університету. Серія „Економіка”. – м. Дніпропетровськ. – 2015. – Випуск 9 (3). – С. 18-30.

97. Кравець Р. А. Прогнозування номінального та реального ВВП України як складова інформаційного забезпечення системи макроекономічного управління [Текст] / Р. А. Кравець. // Науковий вісник Чернівецького національного університету імені Юрія

Федьковича „Серія Економіка”. – м. Чернівці. – 2015. – Випуск 750. – С. 24-29.

98. Кравець Р. А. Прогнозування обсягу номінального і реального валового внутрішнього продукту України з допомогою побудови експоненціального тренду [Текст] / Р. А. Кравець, О. М. Підхомний. // Формування ринкової економіки в Україні: збірник наукових праць. – м. Львів: ЛНУ ім. І. Франка. – 2012. – С. 115-120.

99. Кравець Р. А. Прогнозування тенденцій світових фондових ринків та їхній вплив на розвиток реального сектора економіки України [Текст] / Р. А. Кравець. // Бізнес Інформ. – м. Харків. – 2014. – №12/2014. – С. 75-85.

100. Кравець Р. А. Системи штучного інтелекту як фактор удосконалення методів фінансового прогнозування / Р. А. Кравець. // „Потенціал стійкого розвитку та фінансова безпека соціально-економічних систем”: І Всеукраїнська науково-практична конференція, 17-18 жовтня 2013 р. – смт. Гурзуф: [матеріали]. – м. Сімферополь: ВД „АРІАЛ”, 2013. – 42-44 с.

101. Кравець Р. А. Теоретичні погляди на взаємозв'язок реального та фінансового секторів економіки / Р. А. Кравець. // „Актуальні проблеми функціонування господарської системи України”: матеріали ХХ-тої міжнародної наукової конференції студентів, аспірантів та молодих учених від 17-18 травня 2013 р. – м. Львів. – 2013. – 111-113 с.

102. Кравець Р. А. Удосконалення методів фінансового прогнозування як фактора розвитку економіки України / Р. А. Кравець. // „Значення сучасної науки для динамічного розвитку України”: матеріали Восьмої Всеукраїнської наукової Інтернет-конференції 29-30 грудня 2011 р. – м. Тернопіль: Тайп, 2011. – 48-49 с.

103. Кравець Р. А. Фінансове прогнозування в системі інформаційного забезпечення управління реальним сектором економіки України та напрями його вдосконалення [Текст] / Р. А. Кравець. // Науковий вісник

Херсонського державного університету. Серія „Економічні науки”. – м. Херсон. – 2015. – №11/2015. – С. 121-128.

104. Кравець Р. А. Фінансове прогнозування як елемент системи управління суб'єктів господарювання реального сектору економіки [Текст] / Р. А. Кравець. // Формування ринкової економіки в Україні: збірник наукових праць. – м. Львів: ЛНУ ім. І. Франка. – 2014. – № 31 (1). – С. 417-423.

105. Кравець Р. А. Фінансове прогнозування як інструмент зниження рівня асиметричної інформації при використанні факторингових послуг [Електронний ресурс] / Р. А. Кравець. // “Вплив фінансової довіри на ефективність та ризик підприємницької діяльності” Матеріали науково-практичного семінару кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту Львівського національного університету імені Івана Франка від 6 грудня 2011 року. – Режим доступу до ресурсу: <http://libfor.com/index.php?newsid=877>.

106. Кравець Р. А. Формування багатофакторної моделі фінансового потенціалу розвитку галузей реального сектору економіки України / Р. А. Кравець. // Актуальні питання наукових досліджень: матеріали XLIII-шої міжнародної науково-практичної конференції 29-30 червня 2016 р. – м. Чернівці. – 2016. – 11-15 с.

107. Кравець Р. А. Формування інститутів фінансового прогнозування [Електронний ресурс] / Р. А. Кравець. // “Поступ сучасних ідей в управлінській науці” Матеріали міжвузівського науково-практичного семінару від 14 листопада 2011 року. – Режим доступу до ресурсу: <http://libfor.com/index.php?newsid=653>.

108. Кравець Р. А. Форсайт дослідження як механізм „формування“ майбутнього / Р. А. Кравець. // „Актуальні проблеми функціонування господарської системи України“: матеріали XXI-шої міжнародної наукової конференції студентів, аспірантів та молодих учених 16-17 травня 2014 р. – м. Львів. – 2014. – 139-140 с.

109. Кравченко Ю. Я. Рынок ценных бумаг в вопросах и ответах: учеб. пособ. для студ. экон. вузов / Ю. Я. Кравченко. – 2-е изд., перероб. и доп. – Київ: Ника-Центр, 2005. – 536 с.
110. Кравченко Ю. Я. Фінансовий менеджмент: навчальний посібник / Ю. Я. Кравченко. / Херсон: Олді-плюс, 2003 р. – 240 с.
111. Крамаренко Г. О. Фінансовий менеджмент. 2-ге вид.: підручник / Крамаренко Г. О., Чорна О. Є. – Київ: Центр учбової літератури, 2009. – 520 с.;
112. Крупка М. І. Формування фінансового потенціалу інвестиційної діяльності в економіці України: монографія / М. І. Крупка, Д. В. Ванькович, Н. Б. Демчишак, М. І. Кульчицький. – Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2011. – 404 с.
113. Крючкова І. В. Макроекономічне моделювання та короткострокове прогнозування. / І. В. Крючкова. // за ред. І. В. Крючкової. – Харків: Форт, 2000. – 336 с.
114. Купалова Г. І. Теорія економічного аналізу: навчальний посібник. / Г. І. Купалова. – Київ: Знання, 2008. – 639 с.
115. Кунцевич В. О. Поняття фінансового потенціалу розвитку підприємства та його оцінки. / В. О. Кунцевич. // Актуальні проблеми економіки. – 2004. – № 7 (37). – С. 123–130.
116. Кураков Л. П. Экономика: инновационные подходы. / Л. П. Кураков, А. Г. Краснов, А. В. Назаров. – Москва: Гелиос. – 1998. – 600 с.
117. Левицький В. В. Фінансове планування та прогнозування операційної діяльності підприємства як складовий елемент системи забезпечення його соціально-економічної стійкості / В. В. Левицький. // Науковий вісник Ужгородського університету. – Економіка. – 2011. – Вип. 34. – С. 120-123.

118. Лепа И. И. Методы и модели стратегического управления предприятия / И. И. Лепа. – Киев: Институт экономики НАН Украины, 2002. – 218 с.
119. Лещанкина Е. К. Менеджмент качества: результативность и эффективность / Е. К. Лещанкина. // Проблемы теории и практики управления. – 2011. – № 11. – С.65–73.
120. Литвин Б. М. Фінансовий аналіз: навчальний посібник / Б. М. Литвин, М. В. Стельмах. – Київ: Хай-Тек Прес, 2008. – 336 с.
121. Львова Н. А. Прогнозирование банкротства: методический аспект / Н. А. Львова. // Вестник Санкт-Петербургского университета. – 2005. – Вып 3. – С. 129-138. – (Серия 5).
122. Мазаракі А. А. Економіка торговельного підприємства / А. А. Мазаракі, Л. О. Логіненко, Н. Н. Ушакова. – Київ: Хрещатик, 1999. – 798 с.
123. Мазур І. І. Детінізація економіки України: теорія та практика: монографія / І. І. Мазур. – Київ: Видавничо-поліграфічний центр “Київський університет”, 2006. – 239 с.
124. Малиновський В. Я. Державне управління: навчальний посібник / В. Я. Малиновський. – 2-ге вид. – Київ: Атіка. – 2003. – 576 с.;
125. Малиш Н. А. Моделювання економічних процесів ринкової економіки: навчальний посібник [Електронний ресурс] / Н. А. Малиш. – Київ: МАУП, 2004. – 120 с. – Режим доступу до ресурсу: <http://subject.com.ua/pdf/188.html>.
126. Малиш Н. А. Теоретичні засади побудови макроекономічних моделей державної політики [Електронний ресурс] / Н. А. Малиш // Актуальні проблеми державного управління. – 2010. – № 2. – С. 47-53. – Режим доступу до ресурсу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdy_2010_2_8.
127. Матвеева Т. Ю. Введение в макроэкономику: учеб. пособие [Электронный ресурс] / Т. Ю. Матвеева. – Москва: Издательский дом Государственный университет Высшей школы экономики, 2007. –

- 511 с. – 5-е изд. испр. – Режим доступа к ресурсу: <http://econ.me.pn/klassicheskaya-makroekonomicheskaya-model-13943.html>.
128. Матвіїшин Є. Г. Стратегічне управління людськими ресурсами: навчальний посібник / Є. Г. Матвіїшин. – Львів: ЛРІДУ НАДУ, 2011. – 200 с.
129. Момот Т. В. Фінансовий менеджмент: навчальний посібник / Т. В. Момот, В. О. Безугла, Ю. О. Тараруєв, М. В. Кадничанський, І. Г. Чалий; за ред. Т. В. Момот. – Київ: Центр учбової літератури, 2011. – 712 с.
130. Науменкова С. В. Сучасна модель фінансової системи: порівняльний аналіз основних підходів / С. В. Науменкова, С. В. Міщенко. // Фінанси України. – 2006 р. – 44-56 с.
131. Онишко С. В. Квантифікація податкового та фіскального ризиків. / С. В. Онишко, К. І. Швабій, Н. В. Новицька. // Економіка і прогнозування. – 2007. – № 3. – С. 32-42.
132. Офіційне інтернет-представництво Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=36081.
133. Офіційний веб-портал Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: www.ukrstat.gov.ua;
134. Офіційний веб-портал Державної фіскальної служби України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sfs.gov.ua/pro-sfs-ukraini/zavdannya--funktsii/>.
135. Офіційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс] / Указ президента України “Про Національну антикорупційну стратегію на 2011-2015 роки”. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1001/2011>.
136. Офіційний веб-сайт Державної служби геології та надр України [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.geo.gov.ua/storinka/shchodo-vydobutku-burshtynu>.

137. Офіційний веб-сайт Державної установи “Агентство з розвитку інфраструктури фондового ринку України” [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://smida.gov.ua/>.
138. Офіційний веб-сайт інвестиційної компанії InstaForex [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.instaforex.com>.
139. Офіційний веб-сайт Міністерства фінансів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: www.minfin.gov.ua.
140. Офіційний веб-сайт ПАТ “Мотор Січ” [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.motorsich.ua>.
141. Офіційний веб-сайт Пенсійного фонду України [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: http://www.pfu.gov.ua/pfu/control/uk/publish/article?art_id=223203&cat_id=94748.
142. Офіційний веб-сайт Рахункової палати України [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.ac-rada.gov.ua>.
143. Офіційний веб-сайт фондової біржі інвестиційних цінних паперів “Українська біржа” [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.ux.ua>.
144. Офіційний сайт Українського інституту науково-технічної та економічної інформації “Про форсайт” [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.uintai.kiev.ua>.
145. Писар Н. Б. Застосування методів прогнозування при формуванні стратегії розвитку підприємства / Н. Б. Писар. // Актуальні проблеми розвитку економіки регіону. – 2012. – Вип. 8(2). – С. 175-183.
146. Підхомний О. М. Фінансова безпека України: методологія аналізу та стратегічні орієнтири: дис. докт. ек. наук: 08.00.08 / О. М. Підхомний. – Львів, 2015. – 455 с.
147. Пікуляк М. В. Моделювання сценаріїв адаптивного навчання в системі дистанційної освіти [Електронний ресурс] / М. В. Пікуляк. //

Фізико-математична освіта: науковий журнал. – 2016. – Випуск 3(9). – С. 77-81. – Режим доступу до ресурсу: <http://fmo-journal.fizmatsspu.sumy.ua/publ/4-1-0-95>.

148. Плиса В. Й. Стратегія забезпечення фінансової стійкості суб'єктів господарювання в економіці України / В. Й. Плиса, І. І. Приймак; Львівський національний університет імені Івана Франка. – Львів: АТБ, 2009. – 144 с.

149. Податковий кодекс України [Електронний ресурс]: Кодекс України від 02.12.2010 №2755. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.

150. Поддєрьогін А. М. Фінанси підприємств: підручник. / Керівник авт. кол. і наук. ред. проф. А. М. Поддєрьогін. 3-тє вид., перероб. та доп. – Київ: КНЕУ, 2000. – 460 с.

151. Поппер Р. Мониторинг исследований будущего [Электронный ресурс] / Р. Поппер. // Форсайт. – 2012. – Т.6. – № 2. – Стр. 56–74. – Режим доступа к ресурсу: <https://foresight-journal.hse.ru/data/2013/06/05/1285045283/6-Popper-56-75.pdf>.

152. Приймак І. І. Прогнозування фінансової стійкості підприємства як основа прийняття стратегічних фінансових рішень / І. І. Приймак. // Фінансова система України: Збірник наукових праць. – Острог: Видавництво “Національний університет “Острозька академія”, 2007. – Випуск 9. – С. 408-417.

153. Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України [Електронний ресурс]: Закон України від 23.03.2000 р. № 1602-III. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1602-14>.

154. Про Кабінет Міністрів України [Електронний ресурс]: Закон України від 27.02.2014. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/794-18>.

155. Про Положення про Міністерство економічного розвитку і торгівлі України [Електронний ресурс] / Указ Президента України від 31 травня 2011 року № 634/2011. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/634/2011>.
156. Про Положення про Міністерство оборони України та Положення про Генеральний штаб Збройних Сил України [Електронний ресурс] / Указ Президента України від 6 квітня 2011 року № 406/2011. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/406/2011>.
157. Про Положення про Міністерство фінансів України [Електронний ресурс] / Указ Президента України від 8 квітня 2011 року № 446/2011. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/446/2011>.
158. Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні [Електронний ресурс]: Закон України від 08.09.2011р., №3715-VI. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3715-17>.
159. Про Рахункову палату [Електронний ресурс]: Закон України від 2 липня 2015 року № 576-VIII. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/576-19>.
160. Равікович Є. І. Макроекономічне прогнозування: навчально-методичний посібник для самостійного вивчення дисципліни / Є. І. Равікович. – Київ: КНЕУ. – 2003. – 139 с.
161. Райзберг Б. А. Современный экономический словарь [Электронный ресурс] / Б. А. Райзберг, Л. Ш. Лозовский, Е. Б. Стародубцева – 5-е изд., перераб. и доп. – Москва: ИНФРА. – 2006. – 495 с.
162. Реальный сектор экономики / Финансово-кредитный энциклопедический словарь // Коллектив авторов под общей редакцией А. Г. Грязновой. – Москва: Финансы и статистика, 2002. – 493 с.
163. Ревуцький С. Ф. Теоретичні засади щодо інноваційного та постіндустріального розвитку світової економіки / С. Ф. Ревуцький. //

Питання інтелектуальної власності. – Київ. – 2011. – Вип. 9. – С. 250–258.

164. Рижигов В. С. Економіка підприємства: навчальний посібник / В. С. Рижигов, В. А. Панков, В. В. Ровенська, Є. О. Підгора; за ред. Рижигов В. С. – Київ: Видавничий дім “Слово”, 2004. – 253 с.

165. Річні звіти Національного банку України [Електронний ресурс] / Офіційне інтернет-представництво Національного банку України. – Режим доступу до ресурсу: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=58023;

166. Родионова В. Н., Федоркова Н. В., Чекменев А. Н. Стратегический менеджмент: учебное пособие. – Москва: ИНФРА-М, 2002. – 246 с.

167. Савицкая Г. В. Анализ хозяйственной деятельности предприятия. – 4-е изд., перераб. и доп. / Г. В. Савицкая. – Минск: ООО “Новое знание”, 1999. – 688с.

168. Савченко В. Ф. Планування і прогнозування: еволюційні зміни та ситуація в Україні / В. Ф. Савченко. // Чернігівський науковий часопис. – Серія: Економіка і управління. – 2011. – № 2 (2). – С. 12-20.

169. Саєнко М. Г. Стратегія підприємства: підручник / М. Г. Саєнко. – Тернопіль: “Економічна думка”, 2006. – 390 с.

170. Семенов А. Г. Фінансова стратегія в управлінні підприємствами. / А. Г. Семенов, О. О. Єропутова, Т. В. Перекрест, А. В. Линенко. – Київ: КПУ, 2008. – 188 с.

171. Сендзюк М. А. Моделі збалансованої системи показників і технологій їх підтримки / М. А. Сендзюк, І. В. Науменко. // Проблеми економіки. – 2014. – № 2. – С. 268-273.

172. Сковородкіна Л. В. Фінансовий менеджмент – навчально-методичний посібник для самостійного вивчення дисципліни. Ч.2. / Л. В. Сковородкіна. – Сімферополь, 2011. – 137 с.

173. Слав'юк Р. А. Фінанси підприємств: навчальний посібник / Р. А. Слав'юк. – Київ: Центр навчальної літератури, 2002. – 460 с.
174. Слободян Н. Г. Аналіз і прогнозування фінансової стійкості підприємства в сучасних умовах: методологія і практика / Н. Г. Слободян. // Економічний аналіз: збірник наукових праць. – Тернопіль: Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету “Економічна думка”. – 2014. – Том 18. – № 2. – С. 239-245.
175. Смирнов Э. А. Основы теории организации: учебное пособие для вузов / Э. А. Смирнов. – Москва: Аудит, ЮНИТИ. – 1998. – с. 76.
176. Созинов В. А. Исследование систем управления / В. А. Созинов. – Владивосток: Владивостокский государственный университет экономики и сервиса. – 2004. – 291 с.
177. Соколова Л. В. Фінансова привабливість підприємства / Л. В. Соколова. // Актуальні проблеми економіки. – 2005. – № 6 (48). – С. 48–56.
178. Соловйова Н. І. З історії розвитку концепції системного планування і прогнозування / Н. І. Соловйова. // Наука й економіка. – 2009. – № 4 (16), Т. 2. – С. 198-205.
179. Сохацька О. М. Біржова справа: підручник / О. М. Сохацька. – 2-ге видання перероблене та доповнене. – Тернопіль: Карт-бланш, 2008. – 632 с.
180. Стан розвитку науки і техніки, результати наукової, науково-технічної, інноваційної діяльності, трансферу технологій за 2012 рік / Аналітична довідка / Український інститут науково – технічної і економічної інформації / Державне агентство з питань науки, інновацій та інформатизації України. – Київ, 2013. – С.115.
181. Стельмашук А. М. Державне регулювання економіки: навчальний посібник / А. М. Стельмашук. – Тернопіль: ТАНГ, 2000.

182. Степура В. В. Принципи організації фінансового планування на підприємстві / В. В. Степура. // Вісник Донецького національного університету економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського. Економічні науки. – 2012. – № 3 (55). – С. 311-315.
183. Степура В. В. Світовий досвід фінансового планування / В. В. Степура. // Науково-виробничий журнал “Часопис економічних реформ”. – Луганськ: Східноукраїнський національний університет ім. Даля. – 2012. – № 1 (5). – С. 41-44.
184. Стратегія інноваційного розвитку України на 2010–2020 роки в умовах глобалізаційних викликів [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Комітету Верховної Ради України з науки та освіти. – Режим доступу до ресурсу: <http://kno.rada.gov.ua>.
185. Сумець О. М. Стратегії сучасного підприємства та його економічна безпека: навчальний посібник / О. М. Сумець, М. Б. Тумар. – Київ: “Хай-Тек Прес”, 2008. – 400 с.
186. Сусіденко О. В. Методи оцінки забезпечення рівня фінансової безпеки суб’єктів господарювання / О. В. Сусіденко. // Актуальні проблеми розвитку економіки регіону. – 2015. – Випуск 11, том 1. – С.74-79.
187. Терещенко Є. Ю., Беседа Ю. К. Теоретические аспекты определения понятия и структуры реального сектора экономики / Є. Ю. Терещенко, Ю. К. Беседа. // Наука и экономика. – 2011. – № 2 (22). – 175-185 с.
188. Терещенко О. О. Фінансова діяльність суб’єктів господарювання: навчальний посібник / О. О. Терещенко. – Київ: КНЕУ, 2003. – 554 с.
189. Титова Н. Е. История экономических учений / Н. Е. Титова. – Москва: Гуманитарный издательский центр ВЛАДОС, 1997. – 288 с.
190. Третьяк В. П. Форсайт как технология предвидения [Електронний ресурс] / В. П. Третьяк. // Экономические стратегии. – 2009. – № 8. – 52-

59 с. – Режим доступа до ресурсу: http://www.inesnet.ru/wp-content/mag_archive/2009_08/ES2009-08-tretyak.pdf.

191. Федонін О. С. Потенціал підприємства: формування та оцінка: навч. метод. посіб. / О. С. Федонін, І. М. Репіна, О. І. Олексюк. – Київ: КНЕУ, 2005. – 261 с.

192. Федоренко В. Г. Основи менеджменту / В. Г. Федоренко, О. М. Діденко, Є. В. Бондаренко та ін.; за ред. В. Г. Федоренка. – Київ: Алерта, 2007. – 420 с.

193. Федулова Л. І. Форсайт: сучасна методологія технологічного прогнозування / Л. І. Федулова. // Економіка і прогнозування. – 2008. – № 3. – С. 106-120.

194. Фейгенберг Дж. Основи наукового прогнозування. / Дж. Фейгенберг; пер. з нім. – М., 2002. – 245с.

195. Фомин П. А. Особенности оценки производственного и финансового потенциала промышленных предприятий [Электронный ресурс] / П. А. Фомин, М. К. Старовойтов. // Среднее профессиональное образование. – 2002. – № 11. – Режим доступа до ресурсу: <http://www.cis2000.ru/Budgeting/Ratios.shtml>.

196. Форсайтные методы исследований в мировой практике [Электронный ресурс] / С. Б. Ахметжанова, А. Б. Маринова, М. Б. Тусупбеков, К. М. Сагинбекова. – Режим доступа до ресурсу: <http://www.economy.kz/files/vse%20stati/5%20ahmet.pdf>.

197. Фотина О. Э. Поведенческий аспект организационно-экономических отношений в национальном хозяйстве современной России / О. Э. Фотина. // Экономические науки. – 2011. – № 9. – 170-174.

198. Циба Т. Є. Особливості й механізм стратегічного планування / Т. Є. Циба / Актуальні проблеми економіки. – 2006. – № 2. – С. 159–172.

199. Черниш С. С. Економічний аналіз: навчальний посібник / С. С. Черниш. – Київ: Центр учбової літератури, 2010. – 312 с.

200. Чухно А. А. Основи економічної теорії: підручник / А. А. Чухно, П. С. Єщенко, Г. Н. Климко та ін.; За ред. А. А. Чухна. – Київ: Вища школа, 2001. – 606 с.
201. Шабліста Л. М. Фінансова стійкість підприємства: сутність і методи оцінки / Л. М. Шабліста. // Економіка і прогнозування. – 2006. – №2. – С.46-50.
202. Шабранська Н. І., Щукін Б. М. Стратегічне планування в системі державного регулювання / Н. І. Шабранська, Б. М. Щукін. // Формування ринкових відносин в Україні: Збірник наукових праць Науково-дослідного економічного інституту. – Київ, 2015. – № 6 (169). – С. 24-28.
203. Шарапов О. Д., Дербенцев В. Д., Семьонов Д. Є. Економічна кібернетика / О. Д. Шарапов, В. Д. Дербенцев, Д. Є. Семьонов. – навчальний посібник. – Київ: КНЕУ, 2004. – 231 с.
204. Швагер Дж. Технический анализ. Полный курс / Дж. Швагер. – 6-е изд. – Москва: Альпина Бизнес Букс, 2009. – с. 659.
205. Шевченко Л. С. Технологічний Форсайт у контексті інноваційного розвитку України / Л. С. Шевченко. // Актуальні питання інтелектуальної власності та інноваційного розвитку: матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції. – Харків, 2014. – С. 149–153.
206. Шелюбская Н. В. Форсайт: мировая практика и первые опыты в России / Н. В. Шелюбская. // Наука. Инновации. Образование: альманах. – Москва: Знак. – 2008. – № 5. – 300 с.
207. Шелюбская Н. В. “Форсайт” – новый механизм определения приоритетов государственной научно-технической политики / Н. В. Шелюбская. // Проблемы теории и практики управления. – 2004. – № 2. – с. 60-65.
208. Шеремет О. О. Фінансовий аналіз. навчальний посібник / О. О. Шеремет. – Київ: Кондор, 2009. – 194 с.

209. Шершньова З. Є. Стратегічне управління: підручник. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: КНЕУ, 2004. – 699 с.
210. Шиян Д. В. Фінансовий аналіз: навчальний посібник / Д. В. Шиян, Н. І. Строченко. – Київ: А.С.К., 2003. – 240 с.
211. Школьник І. О. Фінансовий ринок України: сучасний стан і стратегія розвитку: монографія / І. О. Школьник. – Суми: ВВП “Мрія-1” ЛТД, УАБС НБУ. – 2008. – 348 с.
212. Шумпетер Й. А. Теория экономического развития / Й. А. Шумпетер. – Москва: Директмедиа Паблшинг, 2008. – 401 с.
213. Шустіков А. А. Фінансова статистика: навчальний посібник / А. А. Шустіков. – Київ: КНЕУ, 2002. – 290 с.
214. Щукін Б. М., Шабранська Н. І. Методичні засади прогнозування розвитку регіону / Б. М. Щукін, Н. І. Шабранська. // Формування ринкових відносин в Україні: Збірник наукових праць Науково-дослідного економічного інституту. – Київ, 2015. – № 12 (175) – с. 173-177.
215. Юрків Н. Я. Теоретичні основи взаємодії реального та фінансового секторів економіки / Н. Я. Юрків. // Всеукраїнський науково-виробничий журнал Інноваційна економіка. – 2012. – №30. – 231-233 с.
216. Янг С. Системное управление организацией / С. Янг; пер. с англ. – Москва: Советское радио, 1972. – 456 с.
217. Ярмиш О. Н., Серьогін В. О. Державне будівництво та місцеве самоврядування в Україні / О. Н. Ярмиш, В. О. Серьогін; за загальною редакцією Тодики Ю. М. – Харків: Видавництво Національного університету внутрішніх справ. – 2002 – 672 с.
218. Ярошевич Н. Б. Фінанси підприємств: навчальний посібник / Н. Б. Ярошевич. – Київ: Знання, 2011. – 341 с.

219. Ячменева В. М. Менеджмент организаций: современные проблемы управления / В. М. Ячменева, Г. М. Чернецова, А. И. Сулыма. – Симферополь: ДОЛЯ. – 2007. – 344 с.
220. A Practical Guide to Regional Foresight European Communities [Internet resources] – European Commission Joint Research Centre. Institute for Prospective Technological Studies (IPTS). – Seville: Edificio Expo-WTCS, 2001. – 121 p. – Access mode: <http://forera.jrc.ec.europa.eu/documents/eur20128en.pdf>.
221. Becker P. Corporate Foresight in Europe: A First Overview. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 2003.
222. Bishop, Peter and Hines, Andy. (2006). Thinking about the Future: Guidelines for Strategic Foresight. Social Technologies, Washington, DC. – Access mode: <https://www.amazon.com/Thinking-about-Future-Guidelines-Strategic/dp/097893170X>.
223. European Foresight Platform. – Access mode: <http://www.foresight-platform.eu/community/forlearn/what-is-foresight/>.
224. Foresight 2020: Economic, Industry and Corporate Trends / The Economist Intelligence Unit. // A Report from The Economist Intelligence Unit. – Sponsored by Cisco Systems/ London: March, 2006.
225. Popper, R. (2008), Foresight Methodology, in Georghiou, L., Cassingena, J., Keenan, M., Miles, I. and Popper, R. (eds.), The Handbook of Technology Foresight, Edward Elgar, 2008 – pp. 44-88.
226. Scenarios for Ukraine: Reforming institutions, strengthening the economy after the crisis / World Scenario Series/World Economic Forum Committed to improving the state of the world. April 2014: http://www3.weforum.org/docs/WEF_ScenariosSeries_Ukraine_Report_2014.pdf.
227. UNIDO Technology Foresight Manual. Volume 1, Organization and Methods. – United Nations Industrial Development organization, Vienna,

2005. – с. 17-25. – Режим доступа:

http://www.research.ro/img/files_up/1226911327TechFor_1_unido.pdf.

228. Wilder J. Welles. New Concepts in Technical Trading Systems.

Greensboro, NC: Trend Research, 1978. – Режим доступа:

<http://books.mec.biz/tmp/books/218XOTBWY3FEW2CT3EVR.PDF>.

ДОДАТКИ

Додаток А

Таблиця А.1

Досвід США в побудові економетричних моделей, які використовували для фінансового прогнозування*

Модель	Особливості
Модель Клейна	Використовували в США з 1921 до 1941 р. Головні характеристики моделі визначають вплив державної політики у сферах: витрат, податків, заробітної плати на такі показники: приватний національний продукт, прибуток, чисті інвестиції, споживання, заробітна плата працівників, капітальні запаси на кінець року
Модель Клейна-Гольдбергера	Створена для використання з 1921 до 1952 р.. Спочатку цю модель створили на річних спостереженнях, складалась з 20 рівнянь, де 15 є стохастичними, а 5 тотожностями. Надалі ця модель стала базовою для формування інших економетричних моделей прогнозування рівня економічного розвитку США. В цій моделі визначається вплив кількості населення, кількості відпрацьованих годин, обсяг державних витрат, прямих і непрямих податків, надлишкових резервів, рівня цін імпортних закупівель, на споживання, сукупний дохід, валові приватні інвестиції, обсяг імпорту, величина амортизації, кількість приватних працівників, загальні заощадження, прибуток, величина ліквідних активів, обсяг капітальних запасів, рівень відсоткових ставок, рівень цін. Перевага моделі – можливість адекватно прогнозувати коливання економічної активності США
Модель Уартона	На підставі моделі Клейна-Гольдбергера сформовано модель Уартона. В цій моделі є 76 рівнянь, де 47 стохастичних і 29 тотожностей. В моделі використано економетричні залежності, зокрема крива Філіпса. В процесі оцінки параметрів рівнянь використовують метод найменших квадратів. Перевага моделі – значна деталізація, яка дає змогу одержати точніші прогнози
Модель MPS	Федеральне резервне бюро, Міністерство зовнішньої торгівлі США та Пенсильванський університет розробили модель MPS, завдання якої – щоквартальна оцінка впливу різних варіантів монетарної політики. До її складу входять 100 рівнянь, які розподіляються між шістьма блоками: ринку праці; кінцевого попиту; розподілу доходу; податкових виплат; трансфертних виплат; цін і фінансового сектору
Модель DRI	Модель DRI – наймасштабніша модель економіки США. Вона створена на підставі наявного досвіду з макроекономічного моделювання. Теоретичні основи моделі формувались під впливом монетарної, кейнсіанської та неокласичної теорії. Модель складається з кількох рівнів і охоплює 10 секторів, зокрема, виробництво і доходи, внутрішні приватні витрати, міжнародні потоки, урядові надходження та витрати, фінанси, заробітна плата, ціна, продуктивність праці, очікування, пропозиція, населення, інші агрегати та показники
Модель MUSE	У 2005 р. Центральний банк Канади розробив модель американської економіки MUSE. Формування цієї моделі Канадою пов'язано з надзвичайно значним впливом економіки США на економіку Канади, внаслідок чого Канада зацікавлена в розробці якісної прогнозної інформації щодо тенденцій економіки США. Варто зазначити, що чинниками, які відіграють головну роль в моделі, є формування агентами раціональних очікувань майбутніх значень показників, які потрібні для прийняття виважених управлінських рішень, та спрямування як на короткостроковий, так і довгостроковий період.

**Джерело: складено автором на підставі [13, 78, 126].*

Додаток Б

Таблиця Б.1

Іноземний досвід економетричних моделей, які використовували для фінансового прогнозування*

Країна/Організація	Макроекономічні моделі
Німеччина	Сучасні макроекономічні моделі Німеччини орієнтовані на довгострокові прогнози, які будують на підставі VAR – моделей, з урахуванням таких змінних: внутрішній і зовнішній реальний дохід видатків на душу населення, внутрішні зовнішньоторговельні ціни виробників, номінальні процентні ставки, номінальна ефективна ставка обмінного курсу, ціни на нафту та внутрішні реальні доходи на душу населення
Велика Британія	У 2005 р. було побудовано квартальну макроекономічну модель Банку Англії BEQM. Модель описує поведінку економіки Великобританії на досить агрегованому рівні, який відповідає структурі національних рахунків країни. Модель описує поведінку споживачів, виробників, держави та зовнішнього світу, їхню взаємодію на ринках товарів, капіталу, праці та фінансових активів
Національний інститут економічних і соціальних досліджень (Лондон, Великобританія)	Розробив модель NiGEM у 2001 р.. Вона враховує інформацію з 35 країн і 13 регіонів світу, складається з 3677 рівнянь. В моделі NiGEM головну увагу зосереджено на: торгові відносини, ціни на товари, обмінні курси, структурі формування активів і пов'язаних з ними фінансових потоків. У моделі дотримується баланс торгових потоків товарів і послуг, капіталів між країнами і на світовому рівні
Європейський центральний банк	Модель AWM з допомогою 84 рівнянь відображає економіку країн зони євро. Структурні зв'язки в моделі ґрунтуються на неокласичних теоретичних передумовах, відповідно до яких довгострокова рівновага визначається технологічним прогресом і доступністю чинників виробництва. У короткостроковій перспективі ціни і багато реальних змінних жорсткі і не можуть швидко змінюватися. Отож, досягається наявність достатньої інерції основних економічних показників у моделі
Комісія Європейських Товариств	Моделі QUEST і QUEST II, розроблені під егідою Комісії Європейських Товариств, спрямована на короткострокове та довгострокове прогнозування, дає змогу досліджувати ефекти монетарних і податкових реформ країн Євросоюзу
Міжнародний валютний фонд	Модель MULTIMOD розроблена для дослідження процесів розповсюдження економічних криз між країнами та визначення ймовірних наслідків різних варіантів кредитно-грошової і фінансової політики. Спрямована на довгострокове прогнозування
Міжнародний валютний фонд	Модель GEM розроблена для поступової заміни моделі MULTIMOD. Головна відмінність моделі GEM від моделі MULTIMOD – поглиблене використання мікроекономічної теорії для моделювання поведінки економічних агентів

*Джерело: складено автором на підставі [13, 78, 126].

Додаток В

Таблиця В.1

Динаміка індексу сільськогосподарської продукції*

Рік	Індекс сільськогосподарського виробництва, %	Рік	Індекс сільськогосподарського виробництва, %
1999	93,1	2008	117,1
2000	109,8	2009	98,2
2001	110,2	2010	98,5
2002	101,9	2011	119,9
2003	89,0	2012	95,5
2004	119,7	2013	113,3
2005	100,1	2014	102,2
2006	102,5	2015	95,2
2007	93,5	2016	-

*Джерело: складено автором на підставі [133].

Таблиця В.2

Динаміка індексу будівельної продукції*

Рік	Індекс будівельної продукції, %	Рік	Індекс будівельної продукції, %
2001	110,6	2009	51,8
2002	99,3	2010	94,6
2003	123,1	2011	120,0
2004	126,2	2012	92,7
2005	93,4	2013	89,0
2006	109,8	2014	79,6
2007	115,8	2015	87,7
2008	84,0	2016	

*Джерело: складено автором на підставі [133].

Таблиця В.3

Динаміка індексу промислового виробництва*

Рік	Індекс промислового виробництва, %	Рік	Індекс промислового виробництва, %
1996	94,9	2006	106,2
1997	98,2	2007	110,2
1998	98,5	2008	96,9
1999	104,3	2009	78,1
2000	112,9	2010	112,2
2001	114,2	2011	108,0
2002	107,0	2012	99,3
2003	115,8	2013	95,7
2004	112,5	2014	89,9
2005	103,1	2015	87,0

*Джерело: складено автором на підставі [133].

Таблиця В.4

Обсяг номінального ВВП впродовж 1996-2015 рр.*

Рік	Обсяг номінального ВВП, млн. грн.	Рік	Обсяг номінального ВВП, млн. грн.
1996	81 519	2006	544 153
1997	93 365	2007	720 731
1998	102 593	2008	948 056
1999	130 442	2009	913 345
2000	170 070	2010	1 085 935
2001	204 190	2011	1 316 600
2002	225 810	2012	1 408 889
2003	267 344	2013	1 454 931
2004	345 113	2014	1 566 728
2005	441 452	2015	1 979 458

*Джерело: складено автором на підставі [133].

Таблиця В.5

Обсяг доходів та видатків державного бюджету України, млн. грн.*

Рік	Обсяги видатків державного бюджету України, млн. грн.	Обсяги доходів державного бюджету України, млн. грн.	Рік	Обсяги видатків державного бюджету України, млн. грн.	Обсяги доходів державного бюджету України, млн. грн.
1998	18 380	15 705	2007	174 254	165 939
1999	21 948	19 724	2008	241 490	231 723
2000	27 748	28 129	2009	242 437	209 700
2001	40 250	38 924	2010	303 589	240 615
2002	44 348	45 468	2011	333 460	314 617
2003	56 120	55 077	2012	395 662	346 026
2004	79 471	70 338	2013	403 456	339 200
2005	112 976	105 330	2014	430 218	357 100
2006	137 108	133 522	2015	534 649	576 848

*Джерело: складено автором на підставі [133].

Додаток Г

Таблиця Г

Основні розрахунки при побудові прогнозно-оцінних моделей*

Прогнозно-оцінна модель фінансового стану та міжнародної експортної конкурентоспроможності реального сектору економіки України		Прогнозно-оцінна модель фінансового потенціалу та потреби економіки України у імпортній продукції	
Залежність	Складові залежності	Залежність	Складові залежності
$ABГe = \frac{CBГe}{3BKГe} * 100\%$	ABГe – абстрагований внесок галузі в експорт; CBГe – середній внесок галузі в експорт; 3BKГe – загальний внесок ключових галузей в експорт	$AЧГi = \frac{CЧГi}{3ЧКГi} * 100\%$	AЧГi – абстрагована частка галузі в імпорті; CЧГi – середня частка галузі в імпорті; 3ЧКГi – загальна частка ключових галузей в імпорті
$CEKE = \frac{\sum O}{KP}$	CEKE – середня експортна конкурентоспроможність економіки; O – оцінка економіки/галузі; KP – кількість періодів взятих до оцінювання	$СППГ = \frac{\sum(O * КПi)}{\sum КПi}$	СППГ – середній попит на імпортну продукцію галузі; O – оцінка галузі; КПi – кількість періодів взятих до оцінювання
$PEKГ = \frac{\sum(O * \Phiз)}{\sum \Phiз}$	PEKГ – перспективна експортна конкурентоспроможність галузі; O – оцінка економіки/галузі; $\Phiз$ – фактор значимості досліджуваного періоду	$ПППГ = \frac{\sum(O * \Phiз)}{\sum \Phiз}$	ПППГ – перспективний попит на імпортну продукцію галузі; O – оцінка галузі; $\Phiз$ – фактор значимості досліджуваного періоду
$PEKE = \frac{\sum(O * AB)}{\sum AB}$	PEKE – перспективна експортна конкурентоспроможність економіки; O – оцінка галузі; AB – абстрагований внесок галузі в експорт	$ППЕi = \frac{\sum(O * AЧГi)}{\sum AЧГi}$	ППЕi – перспективний попит економіки на імпорт; O – оцінка галузі; AЧГi – абстрагована частка галузі в імпорті
$PEKEc = \frac{\sum(CEKГ * AB)}{\sum AB}$	PEKEc – перспективна експортна конкурентоспроможність економіки, на основі формули простої середньої; CEKГ – середня експортна конкурентоспроможність галузі; AB – абстрагований внесок галузі в експорт	$ППЕic = \frac{\sum(СПГi * AЧГi)}{\sum AЧГi}$	ППЕic – перспективний попит економіки у імпорт, на основі формули простої середньої; СПГi – середня потреба галузі в імпортній продукції; AЧГi – абстрагована частка галузі в імпорті
$PEKEп = \frac{\sum(PEKE * AB)}{\sum AB}$	PEKEп – перспективна експортна конкурентоспроможність економіки; Скг – показник PEKГ; AB – абстрагований внесок галузі в експорт	$ППЕin = \frac{\sum(ППЕi * AЧГi)}{\sum AЧГi}$	ППЕin – перспективна потреба економіки в імпорті, на основі формули ППЕi; ППЕi – перспективна потреба економіки в імпорті; AЧГi – абстрагована частка галузі в імпорті

*Джерело: складено автором.

Додаток Д

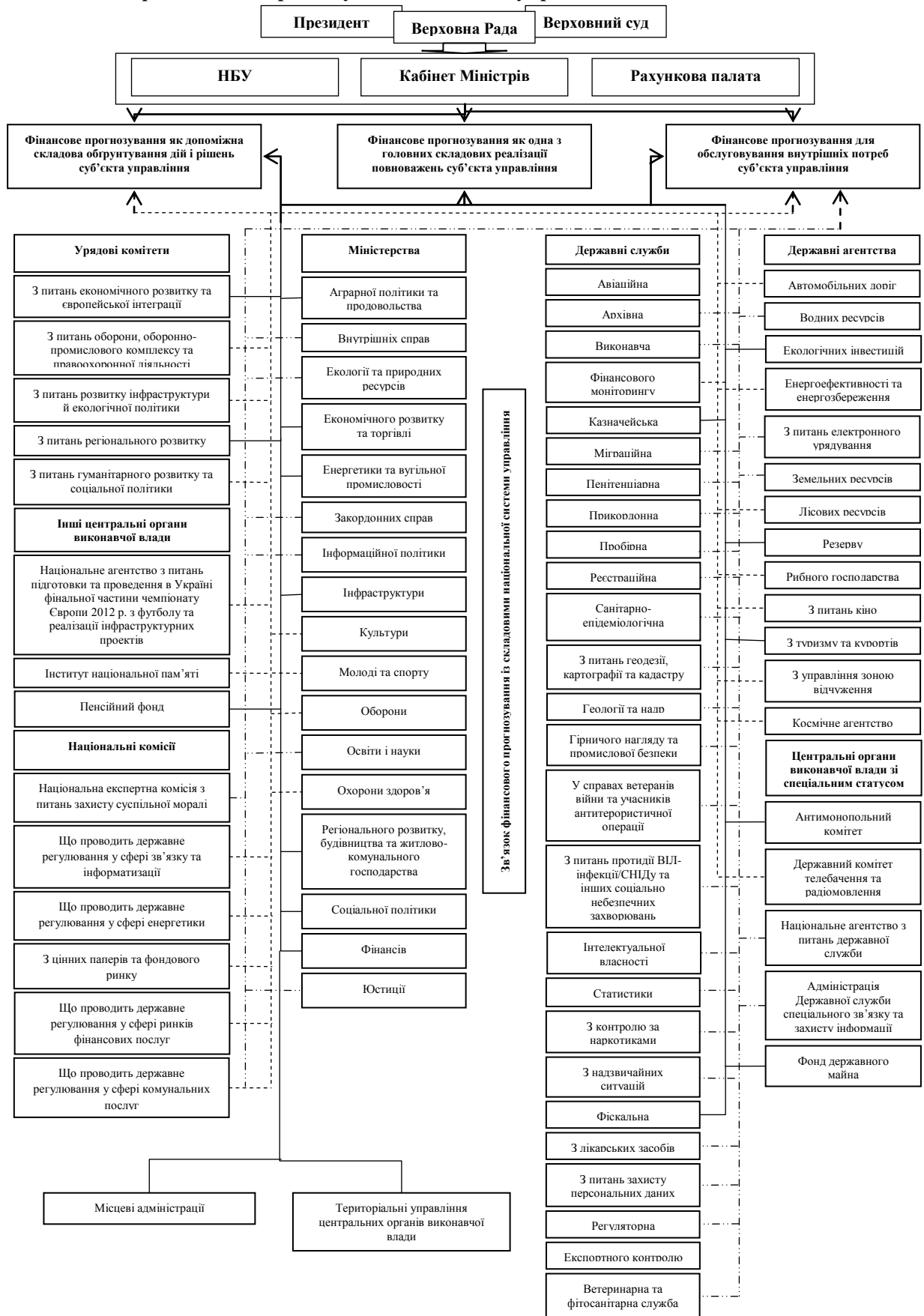
Таблиця Д

Результати оцінки темпів зміни експортної конкурентоспроможності галузей і потреби в імпортній продукції реального сектору економіки України та прогноз темпів зміни обсягів експорту й імпорту*

№	Галузь	Експортна конкурентоспроможність		Прогноз темпів зміни обсягів експорту на 2016-2018 рр., % до попереднього року	Потреба у імпортній продукції		Прогноз темпів зміни обсягів імпорту на 2016-2018 рр., % до попереднього року
		Середня за 2005-2015 рр., бали	Перспективна, Бали		Середня за 2005-2015 рр., бали	Перспективна, Бали	
1	Продукти рослинного походження	6,45	5,94	95 – 99,99%	–	–	–
2	Жири та олії тварин. або рослинного походження	7,36	6,67	100-104,99%	–	–	–
3	Готові харчові продукти	6,82	5,94	95 – 99,99%	6,9	5,6	95 – 99,99%
4	Мінеральні продукти	5,18	4,45	90 – 94,99%	6,7	5,3	90 – 94,99%
5	Продукція хімічної та пов'яз. з нею галузей промисловості	5,82	4,62	90 – 94,99%	5,9	4,9	95 – 99,99%
6	Недорогоцінні метали та вироби з них	6,18	5,02	95 – 99,99%	6,6	5,1	95 – 99,99%
7	Механічне обладнання та суміжні галузі	5,91	5,03	95 – 99,99%	7,0	5,6	95 – 99,99%
8	Транспортні засоби та шляхове обладнання	6,00	5,11	95 – 99,99%	6,7	5,2	95 – 99,99%
9	Полімерні матеріали, пластмаси та каучук	–	–	–	6,7	5,5	95 – 99,99%
10	Текстиль та вироби з текстилю	–	–	–	5,9	4,6	90 – 94,99%
Реального сектору економіки		6,22	5,35	–	6,6	5,2	–

*Джерело: складено автором на підставі [133].

Місце фінансового прогнозування в системі управління національною економікою*

*Джерело: складено автором на підставі [59], [65], [134], [135], [142].

Додаток Ж

Додаток Ж.1

Окремі показники фінансової звітності ПАТ “Мотор Січ”, тис. грн.*

Рік	Необоротні активи (в т.ч. IV розділ активу балансу)	Запаси	Грошові кошти та їх еквіваленти (в т.ч. ПФФ)	Оборотні активи (в т.ч. III розділ активу балансу)	Власний капітал (в т.ч. I і II розділ пасиву балансу)	Довгострокові зобов'язання	Короткострокові кредити банків	Поточні зобов'язання	Баланс
2003	918 632	615 029	55 759	928 954	1 255 683	43 460	134 849	548 293	1 847 586
2004	989 038	668 964	65 337	935 125	1 306 577	39 538	204 064	577 998	1 924 163
2005	1 029 989	707 525	73 528	1 027 361	1 356 005	55 677	283 060	645 554	2 057 350
2006	1 047 283	829 644	97 269	1 221 752	1 397 931	57 649	321 982	813 236	2 269 035
2007	1 167 575	1 149 774	187 082	1 757 404	1 802 916	102 912	357 838	1 018 220	2 924 979
2008	1 238 883	1 513 866	162 911	2 298 431	1 807 325	125 766	589 121	1 604 104	3 537 314
2009	1 407 698	1 585 229	292 360	2 815 393	2 566 443	206 145	538 687	1 450 269	4 223 091
2010	1 881 713	2 243 511	512 230	4 260 190	3 792 009	265 896	401 533	2 083 938	6 141 903
2011	3 912 944	3 372 050	451 087	5 544 881	6 683 730	297 815	300 327	2 445 871	9 457 825
2012	4 427 896	4 667 809	900 880	7 284 313	8 623 426	491 740	452 311	2 596 586	11 712 209
2013	4 893 350	5 491 212	1 373 835	8 293 089	10 297 523	341 000	440 015	2 543 878	13 196 110
2014	5 484 430	7 224 549	1 501 508	11 100 512	12 340 833	256 992	494 668	3 987 117	16 584 942
2015	6 055 154	10 533 272	1 908 936	14 701 387	15 362 476	117 764	601 461	5 276 301	20 756 541

*Джерело: складено автором на підставі [140].

Додаток Ж.2

Окремі показники фінансової звітності ПАТ “Галичфарм”, тис. грн.

Рік	Необоротні активи (в т.ч. IV розділ активу балансу)	Запаси	Грошові кошти та їх еквіваленти (в т.ч. ПФФ)	Оборотні активи (в т.ч. III розділ активу балансу)	Власний капітал (в т.ч. I і II розділ пасиву балансу)	Довгострокові зобов'язання	Короткострокові кредити банків	Поточні зобов'язання	Баланс
2003	43 219	9 600	35 456	58 538	57 964	5 385	0	38 408	101 757
2004	35 387	12 403	53 411	82 183	52 433	60 453	560	4 684	117 570
2005	38 670	22 502	50 122	90 048	57 481	57 734	3 335	13 503	128 718
2006	96 055	26 920	126	44 206	63 660	57 996	6 721	18 605	140 261
2007	102 875	24 809	814	75 513	84 446	3 739	78 871	90 202	178 387
2008	168 082	30 943	254	102 651	98 721	52 169	82 288	119 843	270 733
2009	118 875	43 213	275	195 633	117 518	135 843	7 554	61 147	314 508
2010	457 854	51 795	429	259 437	123 354	392 347	68 815	201 590	720 981
2011	437 693	55 830	2 022	310 763	123 607	391 105	68 815	229 449	744 161
2012	448 266	75 923	752	337 411	129 468	169 813	290 662	486 396	785 677
2013	433 728	126 822	14 601	413 867	145 258	409 802	68 815	292 535	847 595
2014	462 394	153 941	40 075	589 720	305 275	415 877	130 007	323 759	1 043 856
2015	488 253	224 130	24 483	735 644	372 666	0	538 092	851 231	1 223 897

*Джерело: складено автором на підставі [137].

Окремі показники фінансової звітності ПАТ “Концерн Хлібпром”, тис. грн.*

Рік	Необоротні активи (в т.ч. IV розділ активу балансу)	Запаси	Грошові кошти та їх еквіваленти (в т.ч. ПФІ)	Оборотні активи (в т.ч. III розділ активу балансу)	Власний капітал (в т.ч. I і II розділ пасиву балансу)	Довгострокові зобов'язання	Короткострокові кредити банків	Поточні зобов'язання	Баланс
2003	12 554	2 430	14 127	32 849	21 152	0	10 175	24 251	45 403
2004	26 513	98	12 026	27 147	22 247	0	10 358	31 413	53 660
2005	69 182	151	43 155	52 428	43 429	42 518	409	35 663	121 610
2006	107 170	9 618	95 380	164 694	131 063	109 733	20 660	31 068	271 850
2007	197 028	10 550	57 672	238 127	194 791	140 122	26 023	100 242	435 155
2008	408 279	21 529	12 458	215 885	201 698	241 099	25 007	181 367	624 164
2009	463 240	19 820	14 240	237 037	192 455	283 372	33 000	223 795	699 622
2010	481 848	52 795	16 796	199 458	230 808	269 293	0	181 205	681 306
2011	448 577	125 773	20 299	274 850	200 992	304 600	0	217 736	723 427
2012	411 955	107 469	7 835	244 558	147 762	202 003	0	314 887	656 629
2013	384 746	107 029	8 200	131 784	132 174	70 842	5 000	313 514	516 530
2014	518 360	72 904	14 687	210 004	130 065	215 973	0	382 326	742 866
2015	503 578	88 731	43 464	254 786	41 773	454 807	0	261 784	758 364

*Джерело: складено автором на підставі [137].

Додаток 3

Таблиця 3

Прогноз показників фінансової звітності ПАТ “Мотор Січ”, ПАТ “Галичфарм”, ПАТ “Концерн Хлібпром”*

	Рік	Необоротні активи	Оборотні активи	Власний капітал	Довгострокові зобов'язання	Поточні зобов'язання	Баланс
ПАТ “Мотор Січ”	2016*	7 334 307	18 116 383	18 333 446	466 702	5 753 880	24 909 750
	2017*	8 805 619	23 270 250	23 242 757	556 091	6 944 515	31 124 456
	2018*	10 572 087	29 890 323	29 466 677	662 600	8 381 526	38 889 664
	Рівняння	$y = 567215e^{0.1828x}$	$y = 544324e^{0.2504x}$	$y = 661660e^{0.2373x}$	$y = 40138e^{0.1752x}$	$y = 413452e^{0.1881x}$	$y = 1101800e^{0.2227x}$
	Точність	R ² =0.9041	R ² =0.985	R ² =0.9387	R ² =0.6495	R ² =0.9725	R ² =0.9708
ПАТ “Галичфарм”	2016*	984 489	852 066	309 000	—	1 135 850	1 823 352
	2017*	1 264 728	1 069 695	358 015	—	1 617 709	2 302 008
	2018*	1 624 738	1 342 911	414 804	—	2 303 987	2 906 319
	Рівняння	$y = 29526e^{0.2505x}$	$y = 35274e^{0.2275x}$	$y = 39334e^{0.1472x}$	—	$y = 8039.1e^{0.3536x}$	$y = 69753e^{0.2311x}$
	Точність	R ² =0.8752	R ² =0.8996	R ² =0.8912	—	R ² =0.8061	R ² =0.9522
ПАТ “Концерн Хлібпром”	2016*	1 354 629	408 444	199 183	343 755	662 239	1 619 185
	2017*	1 780 272	475 403	219 794	384 181	843 182	2 011 311
	2018*	2 339 657	553 341	242 539	429 362	1 073 564	2 498 400
	Рівняння	$y = 29546e^{0.2732x}$	$y = 48765e^{0.1518x}$	$y = 50182e^{0.0985x}$	$y = 90533e^{0.1112x}$	$y = 22507e^{0.2416x}$	$y = 77757e^{0.2169x}$
	Точність	R ² =0.73	R ² =0.5267	R ² =0.1949	R ² =0.278	R ² =0.845	R ² =0.6913

*Джерело: складено автором.

Додаток И

Додаток И.1

Прогноз показників ділової активності ПАТ “Мотор Січ” методом Хольта*

Показник / Рік	Чистий дохід від реалізації продукції	Активи	Балансова вартість основних засобів	Оборотні активи	Фондовіддача	Коефіцієнт оборотності активів	Коефіцієнт оборотності оборотних активів
2003	1 155 390	1 847 586	606 134	928 954			
2004	1 083 119	1 924 163	645 408	935 125	1,73	0,57	1,16
2005	1 090 406	2 057 350	703 365	1 027 361	1,62	0,55	1,11
2006	1 279 507	2 269 035	717 699	1 221 752	1,80	0,59	1,14
2007	1 749 747	2 924 979	786 242	1 757 404	2,33	0,67	1,17
2008	2 056 424	3 537 314	845 358	2 298 431	2,52	0,64	1,01
2009	3 745 680	4 223 091	921 056	2 815 393	4,24	0,97	1,46
2010	5 001 803	6 141 903	1 197 879	4 260 190	4,72	0,97	1,41
2011	5 792 524	9 457 825	3 551 064	5 544 881	2,44	0,74	1,18
2012	7 845 558	11 712 209	4 046 577	7 284 313	2,07	0,74	1,22
2013	8 583 924	13 186 439	4 530 683	8 293 089	2,00	0,69	1,10
2014	10 730 122	16 579 454	5 220 418	11 100 512	2,20	0,72	1,10
2015	13 830 655	20 756 541	5 817 858	14 701 387	2,51	0,74	1,07
2016*	16 760 197	24 933 628	6 385 439	18 302 262	2,75	0,73	1,02
2017*	19 689 740	29 110 715	7 034 666	21 903 137	2,93	0,73	0,98
2018*	22 619 282	33 287 802	7 683 893	25 504 012	3,07	0,72	0,95
Точність, %	0,93	0,95	0,89	0,95	-	-	-

*Джерело: складено автором на підставі [140].

Додаток И.2

Прогноз показників ділової активності ПАТ “Галичфарм” методом Хольта*

Показник / Рік	Чистий дохід від реалізації продукції	Активи	Балансова вартість основних засобів	Оборотні активи	Фондовіддача	Коефіцієнт оборотності активів	Коефіцієнт оборотності оборотних активів
2003	51 361	101 757	36 268	58 538			
2004	57 464	117 570	34 840	82 183	1,62	0,52	0,82
2005	83 701	128 718	34 094	82 183	2,43	0,68	1,02
2006	98 353	140 261	42 601	43 644	2,56	0,73	1,56
2007	145 031	178 387	48 205	75 512	3,19	0,91	2,43
2008	160 950	270 733	63 846	102 651	2,87	0,72	1,81
2009	192 144	314 508	65 348	195 633	2,97	0,66	1,29
2010	265 265	720 981	64 313	259 437	4,09	0,51	1,17
2011	312 426	744 161	78 753	310 763	4,37	0,43	1,10
2012	328 037	785 677	100 462	337 411	3,66	0,43	1,01
2013	503 945	847 595	111 527	413 867	4,75	0,62	1,34
2014	661 142	1 052 114	120 607	589 720	5,70	0,70	1,32
2015	847 237	1 223 897	151 847	735 644	6,22	0,74	1,28
2016*	1 023 406	1 320 044	169 812	745 097	6,36	0,80	1,38
2017*	1 199 575	1 464 001	188 202	831 178	6,70	0,86	1,52
2018*	1 375 744	1 607 958	206 591	917 258	6,97	0,90	1,57
Точність, %	0,94	0,90	0,96	0,80	-	-	-

*Джерело: складено автором на підставі [137].

Прогноз показників ділової активності ПАТ “Концерн Хлібпром” методом Хольта*

Показник / Рік	Чистий дохід від реалізації продукції	Активи	Балансова вартість основних засобів	Оборотні активи	Фондовіддача	Коефіцієнт оборотності активів	Коефіцієнт оборотності оборотних активів
2003	17 293	45 403	11 728	32 840	-	-	-
2004	33 215	53 660	25 933	27 105	1,76	0,67	1,11
2005	32 223	121 610	59 355	52 182	0,76	0,37	0,81
2006	52 424	271 850	98 551	164 680	0,66	0,27	0,48
2007	116 846	435 155	111 429	238 127	1,11	0,33	0,58
2008	346 010	624 164	186 239	215 885	2,32	0,65	1,52
2009	404 718	699 622	171 602	237 037	2,26	0,61	1,79
2010	675 694	681 306	220 577	199 458	3,45	0,98	3,10
2011	757 257	723 427	281 584	274 850	3,02	1,08	3,19
2012	780 939	656 629	265 748	244 558	2,85	1,13	3,01
2013	566 897	516 530	238 157	131 784	2,25	0,97	3,01
2014	629 267	728 364	313 378	210 004	2,28	1,01	3,68
2015	887 383	758 364	299 724	254 786	2,89	1,19	3,82
2016*	890 410	708 725	306 920	215 620	2,94	1,21	3,79
2017*	1 006 563	708 343	317 895	229 328	3,22	1,42	4,52
2018*	1 122 716	707 962	328 871	243 036	3,47	1,59	4,75
Точність, %	0,75	0,86	0,92	0,79	-	-	-

**Джерело: складено автором на підставі [137].*

Додаток К

Додаток К

Технічні індикатори та підходи, використані для дослідження фондового ринку*

Назва	Характеристика
1	2
<p>Parabolic Stop and Reverse (Parabolic SAR)</p>	<p>Розроблено для поліпшення часової відповідності показників технічного аналізу фактичному стану справ, бо значний обсяг технічного інструментарію формує сигнал про зміну напряму руху вартості активів, часто уже після втрати актуальності такого сигналу, чи його значного послаблення. Відповідний індикатор найточніше відображає момент зміни тренду руху вартостей активів. Саме з таким завданням його найчастіше сьогодні застосовують.</p> <p>Формула розрахунку індикатора Parabolic SAR набуває вигляду:</p> $SAR_{(n+1)} = SAR_{(n)} + AF * (EP - SAR_{(n)}),$ <p>де $SAR_{(n+1)}$ – прогнозне значення індикатора наступного періоду; $SAR_{(n)}$ – значення індикатора поточного періоду; AF – чинник прискорення зазвичай дорівнює 0,02, що відповідає 2%; EP – остання зафіксована точка екстремуму.</p> <p>Сигнали відповідного індикатора варто інтерпретувати, порівнюючи з фактичною ціною:</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ у випадку, коли значення Parabolic SAR нижчі від значень ціни, бо тренд володіє зростаючою тенденцією і навпаки; ➤ зміна тренду супроводжується переміщенням значень індикатора вище або нижче поточної вартості активу. <p>Ефективність цього індикатора вища на динамічному ринку, тому що на ринках із незначними коливаннями можуть формуватись помилкові сигнали. Варто зазначити, що застосування такого методу досліджень руху цін активів дає змогу правильно визначити напрям їхньої зміни, проте не надає інформації щодо майбутнього орієнтовного рівня цін</p>
<p>Moving Averages (MA)</p>	<p>Сформований на підставі ковзних середніх і є одним із найбільш застосовуваних методів дослідження тенденцій руху вартості активу. Такий підхід доволі простий у застосуванні, передбачає розрахунок значень середніх вартостей цін за певний період часу, формуючи відповідний прогноз використаємо формулу простої ковзної середньої:</p> $SMA_n = \sum_i^n (P_n) / n,$ <p>тут SMA – проста ковзна середня n-го періоду; P_n – ціна фінансового активу на час закриття певного періоду; n – кількість врахованих періодів; i – номер періоду.</p>

*Джерело: складено автором на підставі [138].

(Закінчення додатка К)

Назва	Характеристика
1	2
Relative Strength Index (RSI)	<p>Враховує середню зміну цін у напрямі зростання чи падіння і на підставі співвідношень цих значень визначає силу поточного тренду. Розраховують індикатор так:</p> $RSI = 100 - 100 / (1 + RS),$ $RS = \frac{\text{Середнє значення зростання цін закриття за } n \text{ періодів}}{\text{Середнє значення зниження цін закриття за } n \text{ періодів}},$ <p>Роботу з сигналами цього показника можна пов'язати з своєрідним балансом вартостей цін фінансових активів, тобто, коли немає важливої зовнішньої чи внутрішньої інформації, яка б вплинула на рух ціни активу, то середнє значення показника коливатиметься в середині оціночного діапазону, а коли відповідний вплив відбудеться, то індикатор відобразить це рухом до однієї з сторін оціночного діапазону. Зауважимо, що з часом ефект від одержаного інформаційного впливу знижуватиметься, а рух до однієї з сторін діапазону сповільнюватиметься, відповідна ситуація означатиме, що ціна близька до нової точки рівноваги, а індикатор у межах періоду такої рівноваги знову повертається до середини оціночного діапазону, аж до надходження нового сигналу</p>
Лінії Фібоначчі	<p>Важливе місце в загальній сукупності досліджень займає пошук універсальних закономірностей перебігу різноманітних явищ природи та суспільства. Прикладом таких пошуків та основою для подальших досліджень можна вважати “числа Фібоначчі”. В процесі пошуку ефективних інструментів прогнозування динаміки фондових ринків дослідники використали відповідні закономірності, внаслідок чого було розроблено численні прогнозні методи та моделі. Найпоширенішими з яких є лінії Фібоначчі. Для їхнього формування застосовують такі закономірності:</p> $C_1 = \frac{F_{(n-1)}}{F_n} * 100\% \approx 61.8\%$ $C_2 = \frac{F_{(n-2)}}{F_n} * 100\% \approx 38.2\%$ $C_3 = \frac{F_{(n-3)}}{F_n} * 100\% \approx 23.6\%$ <p>Ряд закономірностей Фібоначчі можна ще значно продовжувати, проте саме наведені рівні ми використовували для побудови прогнозу, часто ще додають рівень в 50% як особливо важливий з психологічного погляду. Застосування цього методу аналізу ринкових тенденцій ефективно переважно у випадках трендового руху цін.</p>

*Джерело: складено автором на підставі [138].

Додаток Л

Додаток Л.1

Кредити, які надані нефінансовим корпораціям за видами економічної діяльності впродовж 2004-2015 рр., млн. грн.*

Кредити, які надані нефінансовим корпораціям за видами економічної діяльності, млн. грн.	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Сільське, лісове та рибне господарство	5 333	8 340	12 062	16 826	29 232	26 353	26 852	34 522	36 844	43 534	55 335	48 425
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	2 111	2 870	4 076	5 633	7 684	9 607	12 883	11 483	15 726	17 571	20 119	18 004
Переробна промисловість	20 584	30 619	44 469	64 845	106 029	104 951	121 526	124 314	125 880	135 898	183 916	194 288
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	1 439	2 434	3 107	6 069	8 630	9 273	12 702	18 977	21 483	27 092	28 791	31 402
Будівництво	2 656	5 908	10 500	21 279	39 274	41 678	43 158	44 215	37 052	50 217	55 552	41 905
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	30 897	43 846	63 625	102 288	155 818	165 678	174 452	209 044	220 224	268 519	269 797	265 733
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	3 737	4 426	7 346	10 889	15 990	16 007	20 944	28 766	30 043	24 849	33 051	36 284

*Джерело: складено автором на підставі [133].

Додаток Л.2

Динаміка відсоткових ставок за кредитами нефінансовим корпораціям за видами економічної діяльності у %, 2004-2015 рр.*

Відсоткові ставки за кредитами, %	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Сільське, лісове та рибне господарство	17,5	17,3	15,6	14,0	18,5	19,3	15,0	13,6	17,5	15,2	20,1	20,2
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	13,3	12,5	13,0	12,2	17,2	15,3	14,3	11,2	13,8	14,5	11,0	21,3
Переробна промисловість	11,7	13,5	12,9	12,7	21,8	16,2	13,6	13,5	13,7	13,7	14,6	16,7
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	16,4	15,5	14,2	13,1	18,6	23,1	13,1	16,3	17,3	15,7	17,5	17,7
Будівництво	18,2	16,2	15,0	16,1	19,1	19,8	16,7	17,9	17,9	15,2	14,3	19,9
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	14,6	15,1	14,0	13,2	20,6	17,5	13,9	13,8	14,8	14,0	14,2	18,4
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	14,8	12,3	12,9	13,4	19,1	24,0	14,8	13,5	17,8	15,6	18,9	23,2

*Джерело: складено автором на підставі [133].

Додаток Л.3

**Прямі іноземні інвестиції в Україну за видами економічної діяльності 2004-
2015 рр., млн. грн.***

Прямі іноземні інвестиції в Україну за видами економічної діяльності? млн. грн.	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Сільське, лісове та рибне господарство	1 188	1 563	2 042	2 813	6 185	6 958	6 638	6 499	6 502	6 709	9 368	20 703
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	912	1 558	2 180	5 350	7 714	9 008	9 615	11 924	12 376	13 340	23 041	38 473
Переробна промисловість	19 157	23 707	28 015	34 986	48 726	61 810	99 427	104 321	112 531	117 509	198 203	328 241
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	182	255	667	694	976	1 222	2 761	5 509	12 307	12 229	11 306	21 334
Будівництво	1 461	2 590	4 241	8 177	15 807	17 670	18 624	23 911	7 786	13 185	20 340	38 495
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	7 369	9 878	13 260	15 435	28 632	33 733	37 934	41 495	47 982	60 424	94 914	172 973
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	3 486	4 062	4 951	6 448	9 864	12 028	13 624	14 821	24 104	12 874	18 044	36 649
Офіційний курс гривні до дол. США, на кінець періоду	5,31	5,05	5,05	5,05	7,70	7,99	7,96	7,99	7,99	7,99	15,77	24,00

**Джерело: складено автором на підставі [133].*

Додаток Л.4

**Динаміка чистого прибутку за видами економічної діяльності впродовж 2004-
2015 рр., млн. грн.***

Чистий прибуток	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Сільське, лісове та рибне господарство	2 501,5	3 500,7	2 478,2	6 916,5	5 789,2	7 584,8	17 170,5	25 341,3	26 787,2	14 984,5	21 481,3	103 166,2
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	1 508,2	3 662,6	3 896,1	6 110,4	16 917,6	408,8	15 653,0	20 535,7	8 826,6	9 022,4	-9 967,6	-23 798,9
Переробна промисловість	10 931,5	13 774,8	15 503,2	22 035,0	-10 989,1	-14 113,9	-3 152,2	4 294,9	-11 571,9	-10 920,4	-142 547,0	-127 981,0
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	-1 718,7	65,5	3 230,8	1 141,5	-386,0	-487,4	746,5	9 208,8	5 651,6	-611,9	-23 823,3	-31 760,2
Будівництво	277,4	201,1	812,8	497,6	-7 975,4	-4 439,0	-5 095,7	-4 580,1	-1 012,7	-5 893,2	-27 948,8	-27 932,7
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	4 292,3	6 149,5	4 958,4	10 759,6	-34 093,2	-13 903,7	7 547,4	12 070,8	210,6	-13 248,5	-133 219,4	-94 013,5
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	4 311,6	6 320,6	5 143,8	7 033,2	234,5	4 889,5	1 348,7	2 839,8	3 127,7	-1 423,8	-22 591,6	-18 100,9

**Джерело: складено автором на підставі [133].*

Додаток М

Таблиця М.1

Модель прогнозування фінансового потенціалу галузей реального сектору національної економіки*

Галузь (кількість періодів зсуву даних)	Залежність	R ²
Сільське, лісове та рибне господарство (зсув на 1 р) – А	$P_A = -2.96R_{A-1} + 5.75F_{A-1}$	0,991
Переробна промисловість (зсув на 2 роки) – С	$P_C = 8.23I_{C-2} - 39.31E_{C-2} + 6.42P_{C-2} + 21.24$	0,845
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря (зсув на 2 роки) – D	$P_D = -8.93E_{D-2} + 9.2F_{D-2}$	0,959
Будівництво (зсув на 1 р) – F	$P_F = 0.07F_{F-1} + 2.73P_{F-1} - 0.92$	0,911
Оптова та роздрібна торгівля, ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів (зсув на 1 р) – G	$P_G = -15.71E_{G-1} + 1.87P_{G-1} + 16.05$	0,951
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність (зсув на 2 р) – H	$P_H = 54.7R_{H-2} - 167.12E_{H-2} + 23.4F_{H-2} + 47.3$	0,964

*Джерело: складено автором.

Таблиця М.2

Результати прогнозування чистого прибутку основних галузей реального сектору економіки України*

Галузь \ Рік	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016*	2017*
Сільське, лісове та рибне господарство	3 501	2 478	6 917	5 789	7 585	17 171	25 341	26 787	14 985	21 481	103 166	130 435	234 418
Переробна промисловість	13 775	15 503	22 035	-10 989	-14 114	-3 152	4 295	-11 572	-10 920	-142 547	-127 981	-130 221	707 544
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	201	813	498	-7 975	-4 439	-5 096	-4 580	-1 013	-5 893	-27 949	-27 933	1 567	-35 142
Будівництво	6 150	4 958	10 760	-34 093	-13 904	7 547	12 071	211	-13 249	-133 219	-94 014	-163 393	-
Оптова та роздрібна торгівля, ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	6 321	5 144	7 033	235	4 890	1 349	2 840	3 128	-1 424	-22 592	-18 101	348 456	-
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	66	3 231	1 142	-386	-487	747	9 209	5 652	-612	-23 823	-31 760	60 930	178 367

*2016-2017 рр. прогнозна інформація

*Джерело: складено автором на підставі [133].

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE
ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА
IVAN FRANKO NATIONAL UNIVERSITY OF LVIV

вул. Університетська, 1, м. Львів, 79000, Україна
тел./факс (032) 261-60-48, тел. 260-34-02
<http://www.lnu.edu.ua>, e-mail: lnu@lnu.edu.ua
Код ЗКПО 02070987 Державна Казначейська служба України
МФО 820172, р.р. 35225230001061
№ свідоцтва 17701483, ін. под. № 020709813029
Валютний рахунок № 26007006042 в Укресімбанку
м. Львова МФО 325718

1, Universytetska Str., Lviv, 79000, Ukraine
Phone/Fax: +38 (032) 261-60-48, 260-34-02
<http://www.lnu.edu.ua>, e-mail: lnu@lnu.edu.ua
Code ZKPO 02070987 State Treasury Service of Ukraine
MFO 820172, Settlement Acc. 35225230001061
Certificate No. 17701483, Tax IN020709813029
Foreign Currency Acc.No. 26007006042 in Lviv Branch of
Ukreximbank MFO 325718

№ 2315-Н від 19.05.2016

на № _____ від _____

Довідка

Видана Кравцю Роману Андрійовичу про те, що результати його дисертаційної роботи на тему «Фінансове прогнозування розвитку реального сектору економіки України» використано у навчальному процесі на економічному факультеті Львівського національного університету імені Івана Франка під час викладання дисциплін: «Фінанси підприємств», «Фінансова діяльність суб'єктів господарювання», «Фінансовий менеджмент», «Інвестування», «Фінансова політика».

Проректор з наукової роботи
Львівського національного університету
імені Івана Франка
член-кореспондент НАН України
доктор хімічних наук, професор

Р. С. Гладішевський

Львівська міська рада
Департамент гуманітарної політики
Управління соціального захисту

79 008, Львів, вул. Галицька, 21, тел./факс: (032) 235 49 82

31.05.2016 № 2605-вух-960

На № _____ від _____

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційної роботи

Кравця Романа Андрійовича

на тему „Фінансове прогнозування розвитку реального сектору економіки
України“

Аналіз наукових результатів, отриманих дисертантом Кравцем Романом Андрійовичем при підготовці дисертаційної роботи на тему „Фінансове прогнозування розвитку реального сектору економіки України“, дозволяє дійти висновку, що вони мають практичний інтерес та можуть використовуватися у діяльності посадових осіб місцевого самоврядування.

Зокрема, в роботі управління соціального захисту департаменту гуманітарної політики Львівської міської ради можна практично впроваджувати та використовувати запропоновані дисертантом інноваційні методи фінансового прогнозування при підготовці пропозицій щодо складання бюджетних запитів при формуванні міського бюджету м. Львова на наступний рік. Окрім того, вищезазначені методи можна застосовувати при розробці різноманітних заходів та програм соціально-економічного розвитку міста Львова на наступні роки.

Заступник начальника управління

І. Кобрин

МІНІСТЕРСТВО ФІНАНСІВ УКРАЇНИ
ФІНАНСОВЕ УПРАВЛІННЯ
Перемисьлянської районної державної адміністрації
81200, м.Перемисьляни, вул.Привокзальна, 3. Тел. 2-11-41, 2-12-41, 2-13-41

21.06.2016 р № 71

ДОВІДКА
ПРО ВПРОВАДЖЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ
КРАВЦЯ РОМАНА АНДРІЙОВИЧА
НА ТЕМУ: «ФІНАНСОВЕ ПРОГНОЗУВАННЯ РОЗВИТКУ РЕАЛЬНОГО
СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ»

Фінансове управління Перемисьлянської районної державної адміністрації ознайомилось із дисертацією, поданою Кравцем Романом Андрійовичем до захисту на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит.

Результати наукового дослідження використано при розробці стратегії соціально-економічного розвитку Перемисьлянського району, зокрема враховано рекомендації щодо прогнозування фінансового потенціалу галузей реального сектору та визначенні оптимальних напрямів управлінського впливу на період до 2020 р.

Начальник
фінансового управління

Б.В. Антошків

**АКТ ПРО ВПРОВАДЖЕННЯ
РЕЗУЛЬТАТІВ ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ**

Ознайомлення з основними науковими результатами викладеними в дисертаційній роботі Кравця Романа Андрійовича на тему "Фінансове прогнозування розвитку реального сектору економіки України" дає змогу зробити висновок, що вона містить низку наукових положень, які є суттєвими для вирішення проблем підвищення ефективності системи управління реальним сектором економіки України.

Зокрема, в роботі фінансового відділу використано запропоновану комбіновану модель застосування регресивних методів фінансового прогнозування, з допомогою якої сформовано прогнозні значення обсягів витрат, що сприяло формуванню бюджету витрат підприємства на 2016 р.

З повагою,

**Виконавчий директор
ТзОВ «Яблуневий Дар»**

Т. С. Пилипенко